

Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

Тернопільська міська рада

Корпорація «Науковий парк «Інноваційно-
інвестиційний кластер Тернопілля»

«Страхова компанія «ТАС»

Вроцлавський економічний університет
Університет «Опольська Політехніка»
Університет прикладних наук в Нисі

Індо-Європейська освітня фундація
(Республіка Польща)

Університет Дунареа де Йос м. Галац
(Румунія)

Ternopil Ivan Puluji National Technical
University

Ternopil City Council

Corporation «Science Park «Innovation-
Investment Cluster of the Ternopil Region»

Insurance company «TAS»

Wroclaw University of Economics
Opole University of Technology
University of Applied Sciences in Nysa

Indo-European Education Foundation
(the Republic of Poland)

University Dunarea de Jos of Galati
(Romania)

МАТЕРІАЛИ

***IX Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»***

***Proceedings of the 9th International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***

УДК 330:336:338
ББК 65

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 05 листопада 2022 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2022. 189 с.

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Марущак П.О., проректор з наукової роботи ТНТУ, д.т.н., професор

Співголова – Ціх Г.В., декан факультету економіки та менеджменту ТНТУ, к.е.н., доцент

Співголова – Панухник О.В., завідувач кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

Дейнека Ю.П. – начальник управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, Україна)

Демкура Т.В. – віце-президент з питань регіонального розвитку Міжнародної торгової палати ICC Ukraine (м. Тернопіль, Україна)

Колос О.С. – директор ТОВ «Торговий дім «Інтеграл» (м. Тернопіль, Україна)

Тимошик М.М. – директор ТОВ «Маркетингові технології ПБС» (м. Тернопіль, Україна)

Химич Г.П. – директор Корпорації «Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»» (м. Тернопіль, Україна)

Яцишин Н.З. – директор Тернопільського представництва Страхова компанія «ТАС-life» (м. Тернопіль, Україна)

Зелінська Анетта – професор, кафедра логістики, факультет управління, Вроцлавський економічний університет, Dr.Hab (м. Вроцлав, Республіка Польща)

Клеменс Бригіда – доцент кафедри регіональної політики та ринку праці, голова педагогічної ради з економіки Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Опалка Анна – керівник відділу з міжнародних зв'язків Університету прикладних наук в Нисі, PhD (м. Ниса, Республіка Польща)

Влімовська Зоф'я – директор інституту фінансів Університету прикладних наук в Нисі, Dr.Hab. (м. Ниса, Республіка Польща)

Рокіта-Поскарт Діана – доцент кафедри регіональної політики та ринку праці Університету «Опольська Політехніка», Ph.D (м. Ополе, Республіка Польща)

Кумар Прадіп – голова Індо-Європейської освітньої фундації, PhD (м. Варшава, Республіка Польща)

Зека Єкатеріна Даніела – виконавчий директор Документаційного центру управління маркетингу в промисловості та сільському господарстві, Університет Дунареа де Йос м. Галац, PhD (м. Галац, Румунія)

Флоріна Оана Вірланута – професор, факультет економіки і бізнес-адміністрування, Університет Дунареа де Йос, PhD (м. Галац, Румунія)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – Панухник О.В., завідувачка кафедри економіки та фінансів ТНТУ, д.е.н., професор

Члени:

науково-педагогічні працівники кафедри економіки та фінансів ТНТУ:

Артеменко Л.Б., Винник Т.М., Крамар І.Ю., Крупка А.Я., Мариненко Н.Ю., Левицький В.О., Радинський С.В., Тимошик Н.С.

Науковий секретар

Маркович І.Б. – доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ, к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол № 4 від 26 жовтня 2022 р.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори.

ISBN 978-617-7875-46-7

ЗМІСТ	
<u>СЕКЦІЯ 1</u>	
<u>Розвиток соціально-економічних систем мікро-, мезо- і макrorівня: конфлікт традиційних моделей та економічних реалій 21 століття</u>	
Архитко Богдан РОЛЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	8
Кутко Тарас, Білецька Олена ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ	10
Марченко Олександр ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ	12
Машлій Галина НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ	15
Машлій Галина, Дзюба Тетяна ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	18
Момот Сергій ЗАКОНОДАВЧА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	20
Панухник Олена ПРОВІДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА НАСЛІДКАМИ ВІЙНИ	23
Петканич Марія-Вікторія ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ: ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ	25
Поливода Анастасія ЛОГІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	28
Сульженко Роман ІНТРАПРЕНЕРСТВО ТА ЕКЗОПРЕНЕРСТВО ЯК СУЧАСНІ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ	31
Янчинський Володимир, Панухник Олена ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ	32
<u>СЕКЦІЯ 2</u>	
<u>Особливості інтеграції держави, бізнесу, науки, освіти в умовах цифровізації суспільства</u>	
Василюк Юлія ЦИФРОВІЗАЦІЯ – МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ	35
Гула Інна ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВИЙ КУРС РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	37
Ерстенюк Тарас ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ, НАУКИ ТА ОСВІТИ	39
Кропива Денис ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	40
Парушевські Артур ВИКОРИСТАННЯ ДІДЖИТАЛ-ІНСТРУМЕНТІВ У СЕКТОРІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ	42
Поливода Анастасія ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ	45

<u>СЕКЦІЯ 3</u>	
<u>Роль і потенціал вітчизняного підприємництва у розвитку економічно стійкої держави</u>	
Артеменко Людмила НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	48
Боднар Артур ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	50
Гапон Вадим СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	53
Гарматій Сергій НАУКОВІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	56
Головата Юлія МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	59
Данилків Тетяна УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ: РЕЛОКАЦІЯ ТА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА	62
Дячун Ольга, Радинський Сергій ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	64
Кирич Наталія, Стельмах Дарина ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАБІЛІЗАЦІЮ ГОСПОДАРСЬКО-ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	67
Крамар Ірина, Потюк Василь ЗБЕРЕЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	70
Левицький Віталій ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	73
Любінська Ольга РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	75
Мариненко Наталія, Шевчук Роман КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	77
Могильська Василина ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	80
Парфенюк Христина ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	82
Парфутко Тетяна ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	84
Смачило Лілія ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	86
Танчик Мар'яна СТАН ТА ПОТРЕБИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	89
Чернецький Андрій ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ	92

Чуйко Віталій МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	94
<u>СЕКЦІЯ 4</u> <u>Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози</u>	
Бурка Олександр СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ	97
Бучко Тарас ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТА ЕКОНОМІКИ	101
Гуржий Тамара СТАН РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ	104
Івасечко Олеся МІСЦЕ ТА РОЛЬ НЕОБАНКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ ЇЇ ЗАКІНЧЕННЯ	106
Киндич Тетяна РОЛЬ ВІЙСЬКОВИХ ОБЛІГАЦІЙ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ	107
Одайський Олександр ШЛЯХИ ЗБАЛАНСУВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	109
Симоненко Єлизавета ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	111
Черкашин Інна ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	112
Янчинський Ростислав, Панухник Олена МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ	115
<u>СЕКЦІЯ 5</u> <u>Інновації у глобальній біржовій сфері та банківській діяльності</u>	
Васильченко Зоя ВИСОКОЧАСТОТНА ТОРГІВЛЯ ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	118
Гурзель Олександр ІННОВАЦІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	121
Петручок Юрій, Химич Ірина ВІЙНА ТА БАНКИ: ЩО ПЕРЕЖИЛИ, ЩО ПЕРЕЖИВАЄМО І ЩО ДОВЕДЕТЬСЯ ПЕРЕЖИТИ?	122
Радинський Сергій, Дячун Ольга СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ	125
Якуб'як Олена, Луциків Іванна РОЗВИТОК ВІДКРИТОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ	127
<u>СЕКЦІЯ 6</u> <u>Страховий ринок України – каталізатор чи стримувач прогресивних змін у вітчизняній економічній системі?</u>	
Галагань Юрій СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ І ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	130

Підгородецький Мар'ян , Крупка Андрій ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	132
<u>СЕКЦІЯ 7</u>	
<u>Економічно ефективна торгівля: розуміння суті та сучасні підходи до її ведення</u>	
Кісельова Ірина, Луциків Іванна РОЛЬ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РИНКОВИХ УМОВАХ	135
Коновалова Ольга, Владарчик Юлія МЕХАНІЗМИ МАНІПУЛЮВАННЯ РЕКЛАМОЮ І ЇЇ ВПЛИВ НА СВІДОМІСТЬ СПОЖИВАЧІВ	137
Мейник Віталій ЗБУТОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ	140
Нагорняк Ірина УКРАЇНСЬКИЙ РИТЕЙЛ: ЯК ВИЖИТИ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	142
<u>СЕКЦІЯ 8</u>	
<u>Майбутнє конкурентоспроможності: розумне управління, розумні території, розумний бізнес</u>	
Віцента Ольга РОЗУМНИЙ БІЗНЕС ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	146
Ганзюк Світлана СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	148
Гарматюк Оксана, Поливода Анастасія МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	151
Ковальова Ольга, Кнопік Інна ПОГЛИБЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СУТНОСТІ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ	154
Маркович Ірина СУТЬ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ КЛІЄНТІВ	158
Мартинюк Ірина ОСНОВНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАЙБУТНЬОГО: ЦИФРОВА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ	159
Фойт Сергій, Крупка Андрій ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	162
<u>СЕКЦІЯ 9</u>	
<u>Трансформація бізнес-процесів у контексті сталого розвитку</u>	
Балега Павло, Панухник Олена ОСОБЛИВОСТІ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	165
Баран Тетяна РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	168
Бурліцька Оксана ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	169

Голодрига Артур, Панухник Олена ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	171
Крамар Ірина, Лисий Володимир РОЛЬ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	174
Курах Олександр, Панухник Олена РИНОК НЕРУХОМОСТІ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ У ЧАСИ ВІЙНИ	176
Пришляк Данило, Панухник Олена РЕГІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	178
Стойко Ігор, Долубовська Ольга СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	180
Черній Ігор, Панухник Олена ОЦІНКА ГНУЧКОСТІ БІЗНЕСУ В НЕСТАБІЛЬНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	183

СЕКЦІЯ 1
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МІКРО-, МЕЗО- і
МАКРОРІВНЯ: КОНФЛІКТ ТРАДИЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

УДК 338.43

Архитко Богдан
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Bohdan Arkhylko
student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
ROLE OF AGRICULTURE IN THE RECOVERY UKRAINIAN ECONOMY

Сучасні умови функціонування економіки України без сумніву суттєво змінилися після початку повномасштабної війни РФ проти України. Суттєвих змін зазнали усі сфери народного господарства, як в своїй структурі, так і нормативно-правовому регулюванні. Однією із галузей, що відчула прямий вплив війни є сільське господарство. Однак, попри масштабні руйнування інфраструктури в цій сфері, замінування полів, скорочення обсягів виробництва тощо, експерти все ж зазначають, що дана галузь залишатиметься ключовою для України й все ж дозволить утримати позиції світової житниці.

За словами Олександра Нечипоренка, заступника директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», сума збитків, завданих тільки сільськогосподарській інфраструктурі за попередніми оцінками становить близько 6 млрд доларів США [1]. Саме тому одним із ключових завдань відбудови аграрного сектору є залучення міжнародної фінансової допомоги у розмінування полів.

До війни вітчизняне сільське господарство включало корпоративний та індивідуальний сектори. Перше було представлено агрохолдингами, які монополізували державну підтримку усього сектору, друге – орієнтувалось на внутрішній ринок та забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки. Однак війна вказала на неефективну структуру у такому форматі, адже через переривання ланцюгів поставок великих обсягів продукції агрохолдинги показали труднощі в адаптивності до цих процесів, у свою чергу, малі фермерські господарства намагались продовжувати роботу для забезпечення як мінімум потреб своїх домогосподарств [2]. Таким чином, одним із напрямків післявоєнної відбудови повинен стати перегляд структури сільського господарства, зокрема, в контексті роботи малих і великих учасників даного ринку, тих можливостей, які вони мають.

На сьогодні держава використовує ряд стимулів для розвитку даного сектору. В першу чергу, згідно Закону № 2445-IX від 27.07.2022 р. [3] має місце звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур. Окрім того, застосовується спрощена процедура реєстрації сільськогосподарської техніки відповідно до змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 липня 2009 р. № 694 [4]. Також Кабінет міністрів України ще в березні 2022 року розширив програму державного кредитування 5-7-9% для сільськогосподарських товаровиробників, передусім, для забезпечення фінансування ними посівних робіт та активація підприємництва в цілому [5].

Тому, бачимо, що уже сьогодні активно працює підтримка аграрного сектору в Україні, що сприяє й появу нових перспектив у час післявоєнної відбудови економіки країни. Європейська Бізнес Асоціація визначає наступні перспективи розвитку сільського господарства, котрі повинні допомогти представникам галузі адаптувати свої бізнес-стратегії до нових умов функціонування і переналаштувати роботу в період відновлення економіки України [6]:

- збільшення частки сільського господарства у національному ВВП, так як саме аграрний сектор стане економічним локомотивом для відновлення України й сприятиме умовам для економічного зростання. Це важливо в контексті залучення інвесторів, адже, ті інвестори, які готові ризикувати зараз, отримають додаткові переваги від того, що першими займуть свою нішу;

- підвищення продуктивності сільського господарства у зв'язку з переробкою харчових продуктів. Даний аспект є вагомим для економіки, так як в Україні достатньо сільськогосподарської сировини для виробництва продукції з доданою вартістю, зокрема для власних потреб;

- зниження енергозалежності через виробництво рідкого біопалива, що є можливим завдяки наявності значних обсягів кукурудзи та ріпаку, як сировини. Це є додатковий фактор інвестиційної привабливості країни;

- збереження ділової репутації, пов'язане із важливістю вибору правильних партнерів із правильними цінностями, зокрема, тих, які виходять з ринку рф.

Таким чином, сільське господарство було і залишається однією із пріоритетних галузей економіки, для кого відкриваються нові перспективи у період післявоєнної відбудови.

Перелік використаних джерел:

1. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Урядовий кур'єр. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (дата звернення: 13.10.2022 р.).

2. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків. Національна Академія Наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288> (дата звернення: 10.10.2022 р.).

3. Закон України Про внесення зміни до розділу XXI "Прикінцеві та перехідні положення" Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур 2445-IX від 27.07.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2445-20#Text> (дата звернення: 19.10.2022 р.).

4. Постанова Про затвердження Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів від 8 липня 2009 р. N 694. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.10.2022 р.).

5. Підтримка аграрного сектору в умовах воєнного стану: що варто знати? Юридична ліга. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-voynogo-stanu-shcho-var-to-znati (дата звернення: 15.10.2022 р.).

6. Сільське господарство як основний рушій відновлення України. <https://eba.com.ua/silске-gospodarstvo-yak-osnovnyj-rushij-vidnovlennya-ukrayiny/> (дата звернення: 10.10.2022 р.).

УДК 658.7:341.3.018

Кутко Тарас

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Білецька Олена

студентка групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Taras Kutko

Post-graduate student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Biletska

student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ SUPPLY CHAINS DURING THE WAR

Введення воєнного стану та бойові дії, які ведуться на території України, зокрема, повітряні атаки, впливають на постачання матеріалів та виготовленої продукції.

Згідно з результатами дослідження щодо стану малого і середнього бізнесу (далі – МСБ) в Україні після початку війни – станом на червень 2022 року [1], однією з вагомих причин (дану опцію обрали 26% респондентів), які заважають бізнесу відновлювати і розвивати його, є зруйнованість ланцюгів постачання. Варто відзначити, що уже у вересні 2022 року [2] дану причину як бар'єр функціонуванню і зростанню обрали 12,2% опитаних власників і CEO МСБ. Одним із варіантів боротьби українського бізнесу із негативними наслідками війни є експорт (21,5% опитаних підприємців вже є експортерами і ще 18% планують це робити), проте його розвитку, знову ж таки, перешкоджають серйозні логістичні проблеми.

Глобальні ланцюги постачання зазнали змін через загрозу постачання сталі з основних країн-виробників (Україна посідає 13-те місце у світі за виробництвом сталі та 5-те за експортером залізної руди, третина металургійних потужностей знаходиться у м. Маріуполь), що спричинило дефіцит на європейському ринку; зросли світові ціни на сталь (на 50% у квітні порівняно з лютим 2022 року); постраждали закупівлі чавуну та напівфабрикатів країнами ЄС і США. Україна є найбільшим у світі постачальником таких благородних газів як неон, криптон і ксенон, які є необхідними для виробництва напівпровідників. Припинення поставок благородного газу з України стане причиною зростання цін і загострення дефіциту чипів (Україна покриває 90% потреб США у високоочищеному неоні для їх виробництва) [3].

У структурі експорту України друге місце (після чорних металів) займають зернові. У наших сховищах спостерігаємо їх надлишок, проте порушено логістичні шляхи для транспортування продукції, що може стати причиною глобальної продовольчої кризи. Вантажі на експорт традиційно перевозили залізницею до портів Великої Одеси та Маріуполя, але тепер ці шляхи є відрізаними через їх замінування й блокування, систематично знищується інфраструктура сухопутних шляхів на сході та півдні країни [4].

Відбулися суттєві зміни у маршрутах, країнах та способах постачання. Наразі ніхто не може бути впевненим, що маршрут, яким компанія користується певний час, працюватиме через тиждень. У теперішніх умовах ланцюг постачання повинен швидко реагувати на зміни та бути максимально стислим, адже немає стільки часу, скільки потрібно було для реакції у мирний час (наприклад, у ритейлі щонайменше п'ять тижнів при зміні асортименту на третину). У сучасних реаліях неможливо нехтувати гнучкістю і швидкістю у прийнятті оперативних рішень, планувати потрібно в межах тижня чи максимум двох. Ритейлеру необхідно вивчати, як змінюватиметься структура споживання, очікування та потреби покупців, які зумовлені значною міграцією населення. До проблемних питань, з якими зустрічаються або зустрічалися підприємства, також відносять: зростання цін на ресурси та послуги (у тому числі логістичні) у результаті подорожчання нафтопродуктів та бензину, спричиненого введенням і посиленням антиросійських санкцій; дефіцит інгредієнтів, сировини й матеріалів, перебої з постачанням; тривалий термін проходження вантажів через митницю; збільшення термінів доставки; повітряні атаки, що спричиняють зупинку процесів завантаження/розвантаження вантажу, його перевезення; зростання попиту на вантажні автомобільні перевезення (нестача водіїв таких автомобілів), зменшення кількості виробничих замовлень тощо [5].

Для відновлення постачань та зниження ризиків у їх ланцюгах повинні припинитися бойові дії, бути розблоковані порти Чорного моря та відновлена інфраструктура; потрібно переглянути правила управління запасами; знаходити нові та порівнювати можливі варіанти доставки, переорієнтуватися на сухопутні шляхи, зокрема, залізницю (проте її пропускна спроможність порівняно з портами і морськими шляхами є незначною); бронювати критичні для мережі обсяги продукції у постачальника; здійснювати об'єктивну оцінку обсягу продукції, яку можливо продати; створення страхових запасів із встановленням груп товарів, для яких вони потрібні; розсосередити запаси відповідно до швидкості доставки, обсягів споживання, потенційних ризиків зберігання тощо [3; 4; 5].

Отже, війна має серйозні наслідки для світової та вітчизняної економік. Одним із важливих елементів ліквідності ланцюгів постачання є стабільність, яка зараз відсутня, тому для успіху в умовах сьогодення бізнес повинен бути гнучким і здійснювати реорганізацію ланцюгів постачання.

Перелік використаних джерел:

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування (червень 2022 року). URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>
2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування (вересень 2022 року). URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022>.
3. Війна росії проти України порушила глобальні ланцюги поставки сталі. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/06-05-22-2/>
4. Логістика в умовах бойових дій: зміна ланцюгів постачання. URL: <https://buduysvoe.com/publications/logistyka-v-umovah-boyovyh-diy-zmina-lancyugiv-postachannya>.
5. Як управляти ланцюгами поставок в умовах війни? URL: <https://trademaster.ua/logistic/313538>

Марченко Олександр
випускник аспірантури
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна
Oleksandr Marchenko
a graduate of postgraduate studies
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ THE ECONOMIC POLICY OF THE STATE IN REGULATING THE DEVELOPMENT OF THE IT SPHERE

За сучасних умов господарювання економічна політика виступає одним з найбільш впливових видів досліджуваного терміну, так як саме вона регулює основи взаємовідносин у найбільш важливому для економічного розвитку країні секторі – економіці. Економічна політика реалізується через діяльність органів державної влади та управління з метою забезпечення реалізації виробничо-господарських, комерційних та фінансово-грошових відносин в країні. Важливу роль в успішній реалізації цілей економічної політики має також відігравати державно-приватне партнерство, на основі якого мають бути залученими інвестиційні кошти на модернізацію технологій, обладнання та методів управління у промисловому секторі економіки.

Реалізують економічну політику органи державної влади шляхом створення сприятливих організаційно-правових умов та прийняття конкретних управлінських рішень впливу на певні економічні процеси, спрямованих на розв'язання певної проблеми [1]. Від того, наскільки ці рішення є економічно обґрунтованими та такими, що враховують по максимуму інтереси всіх стейкхолдерів і, в першу чергу, населення країни, буде залежати результативність економічної політики та загальний рівень конкурентоспроможності економіки країни на світовому рівні.

Науковці надають різні визначення терміну «економічна політика» (табл. 1), хоча за змістовним навантаженням визначення є однорідними та схожими.

Таблиця 1

Підходи до визначення змісту терміну «економічна політика»

Автор та джерело	Змістовне навантаження та особливості розуміння
В. Микитась [1, С. 5]	Генеральна лінія дій держави зі створення інституційних умов розвитку економіки шляхом досягнення поставлених цілей, спрямована на регулювання і вдосконалення економічних параметрів, забезпечення і стабільне, ефективне функціонування суспільного відтворення
В. Венцель [2, С. 20]	Визначає фінансово-економічний вектор розвитку держави, її внутрішню політику, основні принципи функціонування політичної системи; тісно взаємопов'язана з економічним потенціалом держави, обумовлена її історичним та культурним розвитком
К. Огданський [3, С. 137]	Припускає чітко визначену відповідальність регіонів за свій розвиток, що так само, як і центр, несуть відповідальність за єдність економічного простору та зниження його контрастності
О. Куць [4, С. 241-242]	Має базуватись на таких засадах, щоб враховувати, з одного боку, багатогранність теорій про місце держави в економіці, а з іншого – базуватися на ретельному аналізі факторів і причин, які обумовили в різних країнах на різноманітних етапах зміну наукових положень, що приймалися за основу при реалізації економічної політики та визначенні місця держави
М. Дороніна, Д. Горovий [5]	Система економічних заходів, що здійснюються державою в інтересах усього суспільства, яка формується як центральними, так і регіональними органами влади. Це система економічних заходів, здійснюваних державою в сфері суспільного відтворення
О. Заклекта, О. Шиманська [6]	Система заходів, спрямована на розв'язання господарських проблем з метою збалансованого розвитку суспільного виробництва. Головну роль відіграють органи виконавчої влади на всіх рівнях та неурядові організації, які безпосередньо зацікавлені в реалізації певної політики

Економічна політика представляє собою систему заходів, важелів, управлінських стратегій, інструментів та технологій у сфері управління економікою на державному рівні, які реалізовує влада відповідно до встановлених стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Для того, щоб мати можливість ці пріоритети реалізувати на практиці, мають бути одночасно задіяними різні види економічної політики, які виступають в ролі складових загальної системи соціально-економічного регулювання діяльності державної та регіональної влади. Критеріальними межами можливостей досягнення ефективності економічної політики виступають обсяги всіх видів ресурсів, наявність управлінських стратегій та провідних інноваційних технологій, демографічний стан та професійно-кваліфікаційний рівень населення. При цьому розрізняють вісім основних видів економічної політики на державному рівні (рис. 1). На рисунку представлено лише основні види економічної політики, хоча у функціонування країни на економічному плані існує ще й інші складові, так як торгівельна, промислова, аграрна, харчова, будівельна, ІТ, цінова, валютна, амортизаційна, банківська, біржова, транспортна, протимонопольна, грошово-кредитна, правова, політика в області зайнятості та регулювання ринку праці тощо. Кожна з перелічених складових або напрямів можуть розглядатися як окремі структурні складові вже перелічених видів економічної політики країни.

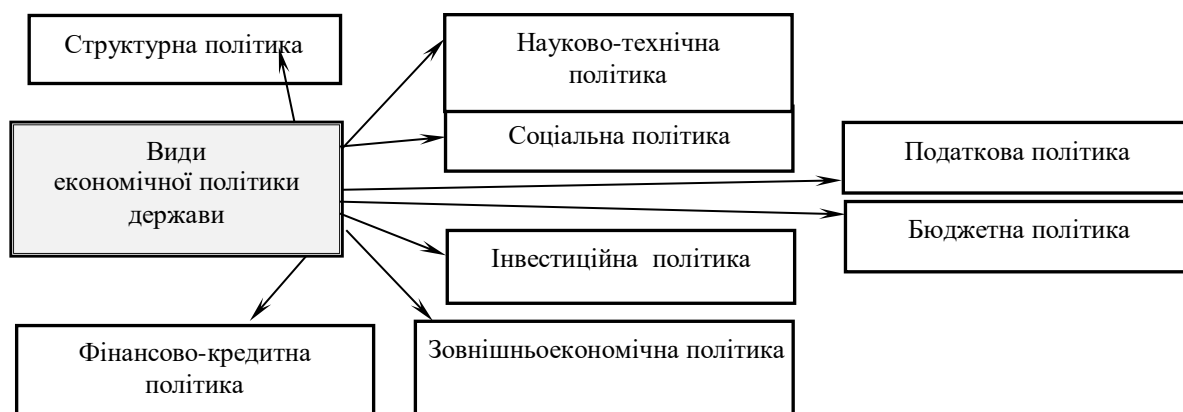

Рис. 1. Види економічної політики на державному рівні

Перелік видів економічної політики свідчить про те, що ретельне виконання всіх проголошених владою цілей та залучення всіх перелічених на рисунку видів буде сприяти її проникненню у всі сфери економічного життя країни та забезпечення всіх потреб населення, що виникають під час життєдіяльності.

Це пов'язано із тим, що товарно-грошові відносини пронизують всі сфери життя людини та будь-який вплив на них веде до трансформації всіх інших складових економічного розвитку країни, на її макроекономічних показниках та рівні конкурентоспроможності. Саме через таку впливовість та багатоаспектність економічна політика представляє собою доволі складний механізм реалізації обраної економічної стратегії, ефективно впровадити який вдається не кожному владному органу, не кожному уряду та не кожній країні.

Економічна політика регулювання розвитку ІТ-сфери має дуже важливе значення для успішності функціонування всієї економічної політики України. ІТ-сфера в країні формувалась поступово протягом всього періоду незалежності та в останні роки набула настільки потужних тенденцій розвитку, що зайняла друге місце у рейтингу послуг, що Україна експортує за межі країни [7, С. 78-79]. Така швидкість змін пов'язана із потужними тенденціями цифровізації, що проникають у всі без виключення сфери життя людини і це дозволило сьогодні досягти галузі щорічних темпів зростання на рівні двадцяти відсотків, що є навіть вищим, ніж середньосвітові темпи зростання ринку ІТ-послуг. Зростає роль та доля ІТ-аутсорсингу у розвитку ІТ-сфери країни. Тобто для розвитку економіки країни ІТ-сфера

стає сьогодні не лише фактором суттєвого підвищення рівні інноваційності та прогресивності всіх видів технологій та інструментів на всіх рівнях управління, а й виступає джерелом наповнення державного бюджету країни валютними надходженнями. Така обставина за умов тотального дефіциту, викликаного тривалими та виснажливими воєнними діями, стає одним із тригерів доведення спроможності України бути незалежною європейською країною зі своєю мовою, ідентичністю, історією, культурою та високо професійною й конкурентоспроможною ІТ-сферою.

При обґрунтуванні інструментарію економічної політики щодо формування ефективного ринку ІТ-послуг в країні слід враховувати два обтяжливих фактори, які прямим чином будуть впливати на її результативність. До таких факторів, по-перше, відноситься високий рівень конкуренції за проекти, замовників та фахівців на світовому ринку ІТ-послуг, і не завжди перемога на боці українських ІТ-компаній, та, по-друге, спостерігається доволі потужний процес «витоку мозків» ІТ-фахівців за межі України, навіть якщо територіально носій цих «мозків» залишається в країні [7, С. 79]. Ключовим фактором при прийнятті ІТ-фахівцями остаточних рішень тут виступає рівень оплати праці таких професіоналів та можливості долучитися до виконання проектів світового значення та рівня.

Експортна орієнтація ІТ-сфери України пов'язана з тим, що ринок праці у ІТ-сфері та пропозиція високо професійних фахівців в країні розвивається більш потужними темпами, ніж ринок товарів і послуг, що суттєвим чином обмежує можливості для розвитку внутрішнього аутсорсингу. В Україні практично відсутні платоспроможні замовники на продукцію ІТ-сфери, а техніко-технологічний та програмний рівень українських замовлень поступається рівнем прогресивності проектів західних замовників. Це відбувається через різницю у науково-технічному та техніко-технологічному рівнях економіки України та розвинених країн Європи і світу. При цьому основними замовниками української продукції ІТ-послуг виступають представники бізнесу таких країн, як США, Великобританія, Німеччина, Канада, Ізраїль, Швеція та Швейцарія [7, С. 79].

Отже, економічна політика регулювання розвитку ІТ-сфери України має орієнтуватися на певні вектори розвитку, що дозволить згуртувати та спрямувати фахівців ІТ-сфери країни на успішне розв'язання широкого спектру проблем, що існують сьогодні в економіці країни та прогнозовано заявляться у повоєнний період (рис. 2).

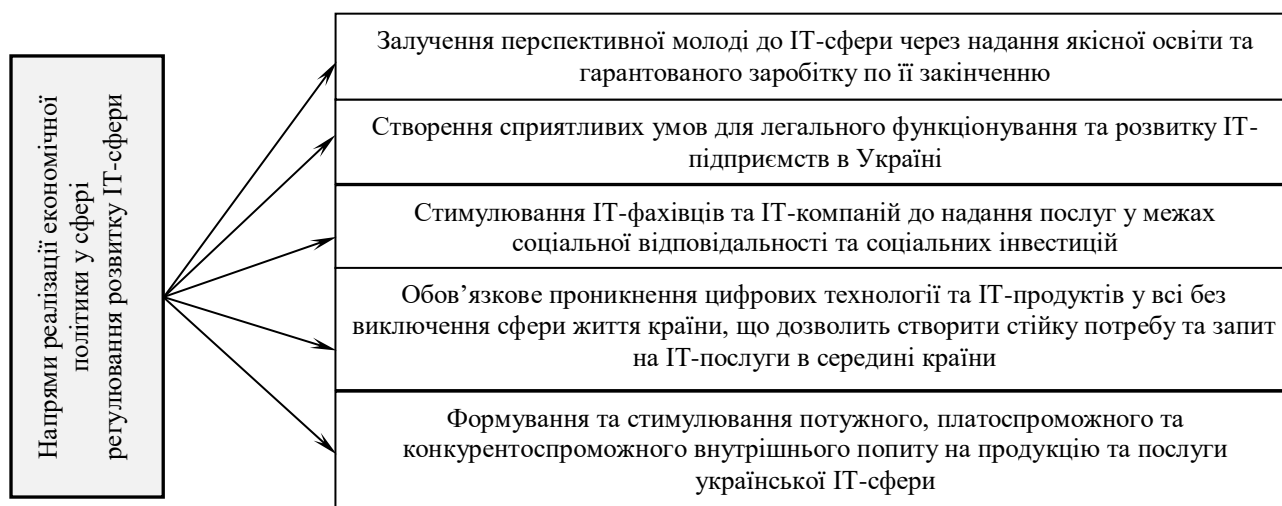

Рис. 2. Напрями реалізації економічної політики у сфері регулювання розвитку ІТ-сфери

Крім того, обов'язково слід акцентувати увагу на тому факті, що виконані українськими ІТ-фахівцями замовлення в межах аутсорсингу передаються іноземним замовникам, після чого кінцевий програмний продукт виходить на ринок під брендом замовника. Таким чином відбувається вимивання та поглинання економічно розвиненими країнами українського людського капіталу та талантів у ІТ-сфері задля досягнення більш високих темпів соціально-економічного розвитку безпосередньо розвинених країн світу.

Користь для економіки України у цьому випадку буде проявлятися лише у вигляді зростання купівельної спроможності українських домогосподарств, до складу яких входять ІТ-фахівці, що працюють віддалено з території України. Якщо такі фахівці мають активну громадянську позицію, то свою професійну діяльність в діловому середовищі України вони також легалізують та будуть сплачувати встановлені розміри податків, тим самим роблячи свій вклад у наповнення бюджетів регіонального та національного рівня.

Втілення у життя перелічених векторів економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери України дозволить підвищити рівень інноваційності ділового середовища та економіки країни в цілому, посилити рівень соціально-економічного забезпечення населення країни та наблизити настання реалізацію у повній мірі принципів смарт-спеціалізації, смарт-економіки та економіки знань в країні.

Перелік використаних джерел:

1. Микитась В.В. Теоретичні аспекти формування ефективної економічної політики держави за сучасних умов. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 3-8.
2. Венцель В.Т. Комплементарність соціальної та економічної політики держави: теоретично-прикладні аспекти та сучасні тенденції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1. С. 19-26.
3. Огданський К.М. Основи системного підходу в процесі побудови якісної регіональної економічної політики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(2). С. 136-138.
4. Куць О.І. Концептуальні засади формування економічної політики, прогнозування та наукового забезпечення розвитку харчової індустрії. *Продовольчі ресурси*. 2020. Т. 8. №15. С. 238-252.
5. Дороніна М.С., Горовий Д.А. Економічна політика. Харків: Вид. ХДЕУ, 2001. 46 с.
6. Заклекта О.І., Шиманська О.П. Економічна політика. Тернопіль, 2007. 78 с.
7. Горбатенко А.В. Особливості формування маркетингової стратегії на ринку ІТ-послуг. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 5. С. 73-93.

УДК 658.15

Машлій Галина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Halina Mashlii

PhD (Economics), Docent
Associate professor of Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ DIRECTIONS OF IMPROVING THE FINANCIAL MANAGEMENT OF ENTERPRISES

Забезпечення успішної діяльності підприємства в сучасних ринкових умовах неможливе без налагодження ефективного фінансового менеджменту. Постійне нарощування конкурентного тиску, боротьба за споживача і різноманітні ресурси, у тому числі і фінансові, змушують учасників ринку якнайбільш раціонально здійснювати пошук

шляхів залучення фінансових ресурсів, сприяти оптимізації своїх витрат та максимізації доходів та прибутків, знаходити фінансові можливості для впровадження сучасних виробничих технологій, постійно працювати над питанням підвищення конкурентоспроможності. Це і зумовлює необхідність ефективного фінансового менеджменту підприємства.

Злагоджена робота команди фінансових менеджерів здатна сприяти вирішенню таких важливих завдань фінансового управління як формування необхідних фінансових джерел функціонування та розвитку підприємств, використання ефективних напрямків інвестування фінансових ресурсів, забезпечення оптимальних фінансових відносин із елементами фінансово-кредитної системи та суб'єктами господарювання тощо.

Принципи, які повинні бути покладені в основу ефективного фінансового менеджменту підприємств, наведені на рис. 1.

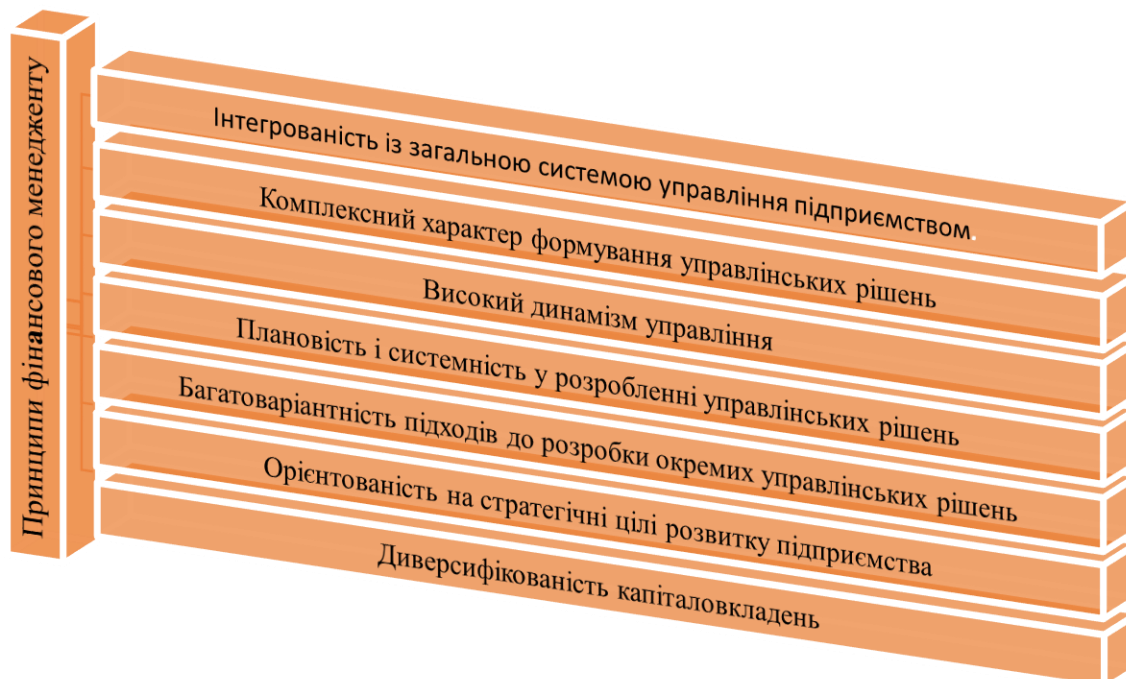

Рис. 1. Принципи, які повинні бути покладені в основу ефективного фінансового менеджменту підприємств

Примітка: сформовано автором на основі [1, 2]

Напрями реалізації завдань підвищення ефективності фінансового менеджменту підприємства зображені на рис. 2.

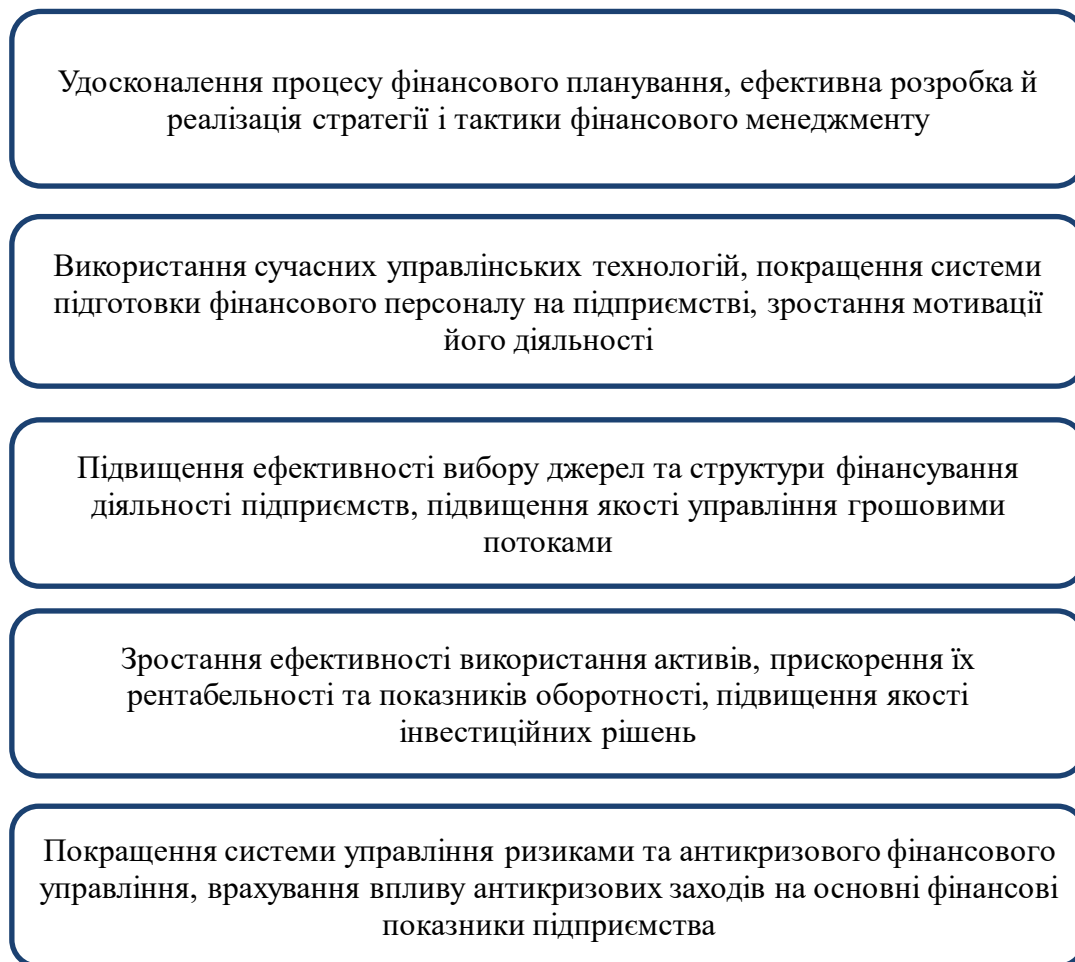

Рис. 2. Напрями реалізації завдань підвищення ефективності фінансового менеджменту підприємства

Примітка: розроблено автором самостійно

Слід враховувати, що від ефективності фінансового менеджменту підприємств у значній мірі залежить не лише стан операційної, фінансової, інвестиційної діяльності, а й рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її здатність відповідати сучасним вимогам та існуючим викликам у мінливому середовищі. Дієве фінансове управління також сприяє зростанню добробуту власників підприємства, нарощуванню потенціалу підприємств, створенню передумов для їх інноваційного розвитку, зростанню результатів їхньої діяльності на ринку.

Перелік використаних джерел:

1. Стойко О.Я, Дема Д.І. Принципи і функції фінансового менеджменту. URL: https://pidru4niki.com/1876041564482/finansni/printsiyi_funktsiyi_finansovogo_menedzhmentu
2. Гавриленко П.П. Удосконалення фінансового менеджменту в контексті інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Випуск 25,4. С.199-204.
3. Васьківська К. В., Сич О.А. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС». 2017. 236 с.
4. Набатова Ю. О., Чорненко О. С. Шляхи та напрямки поліпшення фінансової діяльності суб'єкта господарювання. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/78.pdf

Машлій Галина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Дзюба Тетяна
студентка гр. БМм-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Halina Mashlii
PhD (Economics), Docent
Associate professor of Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Tetiana Dziuba
student gr. BMm-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ OPERATIONAL ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE AS PART OF ITS MARKET ACTIVITIES

Операційна діяльність підприємства складає основну частину його діяльності, яка співпадає з місією його діяльності і полягає у виробництві та реалізації основної продукції робіт або послуг. Її особливістю є те, що на її здійснення залучається основний обсяг активів, що є сформовані на підприємстві. Також обслуговування операційної діяльності здійснюється основною чисельністю персоналу підприємства, а при забезпеченні нормальних умов здійснення підприємництва на прибуток від операційної діяльності припадає найбільша питома вага у загальному обсязі надходжень прибутку підприємства [1].

Основні ознаки, якими відзначається операційна діяльність, наведено на рис. 1.

Рис.1. Основні ознаки, якими відзначається операційна діяльність
Примітка: сформовано авторами з врахуванням [1]

Операційна діяльність носить пріоритетний характер по відношенню до інших видів ринкової діяльності підприємства. Особливості її здійснення насамперед залежать від специфіки економічної галузі, у сфері якої ця діяльність реалізується. При цьому дана діяльність може передбачати здійснення не лише виробництва певних видів товарів, а й також надання певного спектру послуг.

На рівень інтенсивності розвитку операційної діяльності дуже суттєво впливає те, на якому етапі життєвого циклу знаходиться у даний час підприємство, що, у свою чергу, може зумовлювати відчутні коливання отриманого операційного прибутку.

Модель операційної системи в загальній структурі промислового підприємства наведено на рис. 2.

Рис. 2. Модель операційної системи в загальній структурі промислового підприємства [2]

Як видно з рис. 2, операційна стратегія відіграє провідну роль у формуванні корпоративної стратегії, про при цьому вона тісно пов'язана та повинна бути належним чином узгоджена з іншими видами ринкових стратегій, зокрема, маркетинговою та фінансовою.

До основних напрямів підвищення ефективності операційної діяльності підприємства у ринкових умовах можна віднести:

- побудова ефективної системи менеджменту, використання кваліфікованого персоналу на різних рівнях управління;
- покращення використання наявних фінансових та матеріальних ресурсів;
- зміцнення конкурентних позицій фірми, у тому числі за рахунок розробки та реалізації ефективної маркетингової стратегії;
- покращення інформаційного забезпечення діяльності підприємства;
- мотивація персоналу до ефективного здійснення операційної діяльності;
- розроблення та реалізації ефективної стратегії підприємства, врахування динамізму умов здійснення операційної діяльності.

Перелік використаних джерел:

1. Сутність операційної діяльності підприємства. Формування операційного прибутку.
URL : <http://www.ekonomikam.com/ecfins-510-1.html><http://www.ekonomikam.com/ecfins-510-1.html>

2. Капінос Г.І., Бабій І.В. Операційний менеджмент. URL : https://pidru4niki.com/1653042753505/menedzhment/operatsiyna_diyalnist_resursi_protsezi_rezultati.

УДК 332.14-026.17

Момот Сергій
аспірант
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна
Sergii Momot
Postgraduate Student
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine

ЗАКОНОДАВЧА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ LEGISLATIVE SUPPORT FOR SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS BEHAVIOR IN UKRAINE

У суспільстві має бути сформованою підтримка розвитку культури соціальної відповідальності бізнесу, цінуватися будь-які прояви соціально відповідальної поведінки підприємців. Водночас створити, реалізувати та поширити таку культуру можливо виключно на підґрунті законодавчо створеної підтримки соціально відповідальної поведінки, для чого в нормативно-правових актах України мають бути прописаними конкретні інструменти. Враховуючи той факт, що на даний момент жодний Закон України не присвячено безпосередньо стимулюванню соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, нами було здійснено пошук та відбір всіх нормативно-правових документів, що з різних боків регулюють соціальну сферу в країні. Ґрунтовне дослідження тексту кожного документу дозволило сформулювати бачення про систему інструментів підтримки соціально відповідальної поведінки бізнесу в Україні на законодавчому рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Система інструментів підтримки соціально відповідальної поведінки бізнесу в Україні
на законодавчому рівні

Назва Закону України	Наявність інструментів підтримки	
	позитивної дії (права, стимулювання)	негативної дії (відповідальність, заборона)
1	2	3
Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004-ХІІ від 24 лютого 1994 р. [1]	Підприємства, установи і організації мають право на: одержання від органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також відповідних органів і закладів охорони здоров'я інформації про стан здоров'я населення, санітарну та епідемічну ситуацію, нормативно-правові акти з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та санітарні норми; відшкодування збитків, завданих їм внаслідок порушень санітарного законодавства підприємствами, установами, організаціями та	Обмеження, тимчасова заборона чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій, об'єктів будь-якого призначення, технологічних ліній, машин і механізмів, виконання окремих технологічних операцій, користування плаваючими засобами, рухомих складом і літаками у разі невідповідності їх вимогам санітарних норм; обмеження, тимчасова заборона або припинення будівництва, реконструкції та розширення об'єктів у разі відступу від затвердженого проекту; тимчасова заборона виробництва, заборона використання та реалізації хімічних речовин, технологічного устаткування, будівельних матеріалів, біологічних засобів, товарів

	громадянами	народного споживання, джерел іонізуючих випромінювань в разі відсутності їх гігієнічної регламентації та державної реєстрації, а також якщо їх визнано шкідливими для здоров'я людей;
		обмеження, зупинення або заборона викидів забруднюючих речовин за умови порушення санітарних норм; зупинення або припинення інвестиційної діяльності у випадках, встановлених законодавством; внесення власникам підприємств, установ, організацій або уповноваженим ними органам подання про відсторонення від роботи або іншої діяльності осіб, що порушують норми; вилучення з реалізації небезпечних для здоров'я хімічних та радіоактивних речовин, біологічних матеріалів у порядку, що встановлюється законодавством
Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17.01.2019 р. [2]	запитувати та отримувати в органах державної влади та органах місцевого самоврядування інформацію, необхідну для організації надання соціальних послуг; залучати на договірній основі підприємства, установи, організації до надання соціальних послуг; залучати грошові кошти та інші ресурси (людські, матеріальні, інформаційні тощо), необхідні для надання соціальних послуг	Особи, винні у бездіяльності в організації надання соціальних послуг, порушенні вимог законодавства про соціальні послуги, несуть відповідальність згідно із законом
Закон України «Про соціальний діалог в Україні» № 2862-VI від 23 грудня 2010 р. [3]	-	Особи, винні в порушенні законодавства про соціальний діалог, несуть відповідальність згідно із законом
Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI від 05.07.2012 р. [4]	Сприяння підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання у професійному розвитку працівників	Роботодавці самостійно розраховують квоту на працевлаштування осіб, яким до настання права на пенсію за віком відповідно до статті 26 Закону України "Про загально-обов'язкове державне пенсійне страхування" залишилося 10 і менше років, з урахуванням чисельності громадян, які на умовах повної зайнятості вже працюють на підприємствах, в установах та організаціях і належать до таких, що неконкурентоспроможні на ринку праці (крім осіб з інвалідністю), та забезпечують їх працевлаштування самостійно. Роботодавці можуть звернутися за сприянням для працевлаштування даної категорії громадян до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Обов'язковою умовою дотримання роботодавцями квоти є інформування щороку центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, у встановленому ним порядку

Отже, можемо стверджувати, що затверджених на законодавчому рівні інструментів, які б дієво сприяли активізації соціально відповідальної поведінки представників ділового середовища в Україні на даний момент на існує, що суттєвим чином стримує даний процес.

Саме тому суттєва роль має відводитися всьому спектру можливостей активізації підприємців до реалізації принципів соціальної відповідальності – від підвищення статусу соціально відповідальних підприємств у суспільній думці і до надання матеріальних стимулів і привілеїв органами регіональної влади представникам бізнесу, які беруть на себе соціально відповідальну роль. Важливим важелем тут має стати регулювання податкової політики та надання податкових пільг соціально відповідальним підприємствам.

Разом з тим, бізнес має у своєму розпорядженні широкий спектр дієвих інструментів та важелів впливу на забезпечення різних аспектів задовільної та гідної якості життя людини у будь-якій країні, проте його основна мета, пов'язана із максимізацією прибутку, здебільшого не сприяє та навіть суперечить цьому у глобальних масштабах. Так, суб'єкти господарювання власною виробничо-господарською діяльністю наносять різну за масштабами, проте завжди присутню шкоду навколишньому середовищу. Для запобігання та мінімізації цієї шкоди необхідно витратити значні обсяги фінансових ресурсів на будівництво захисних споруд, докорінну зміну технології виробництва на більш ощадну та екологічно нейтральну, запровадження інноваційних підходів до виготовлення продукції, заснованих на використанні відновлювальних джерел енергії та повторному використанні природних ресурсів за принципами циклічності. Важливим також є створення нових робочих місць гідної якості, соціальне забезпечення працівників які сьогодні або колись працювали на підприємстві та населення території, де розташовані його виробничі потужності, для реалізації чого також потрібні достатні обсяги коштів. За умов економічної кризи та низької купівельної спроможності населення більшості територій світу товаровиробники мають недостатній рівень прибутковості виробничої діяльності, в наслідок чого є обмеженими в можливостях здійснення інвестицій у соціальну сферу та техніко-технологічну модернізацію. Отже, спостерігаємо так зване замкнене коло економіки бідності, коли стверджується, що для того, щоб робити добрі вчинки потрібно мати великі гроші, а їх немає і за умови подальшого сповідування такого підходу ніколи не буде.

Розірвати замкнене коло можливо лише на підґрунті докорінної зміни самої філософії бізнесу: першочергово не наявність вільних коштів має лежати в основі соціально корисних вчинків суб'єктів господарювання, а, навпаки, соціально відповідальна поведінка підприємців буде поступово формувати їх привабливий бренд як роботодавця й товаровиробника на національному та міжнародному ринках, тим самим породжувати попит на їх продукцію або послуги, а отже й дозволить набути тенденцію до зростання розміру прибутку. Ну а зростання розміру прибутку дозволить ще більше розширити спектр благодійних справ та проявів соціально відповідальної поведінки суб'єктів господарювання. Саме ця трансформована ідея функціонування бізнесу і стала фундаментом концепції корпоративної соціальної відповідальності, яка сьогодні виступає провідною стратегією діяльності переважної більшості успішних компаній світу. І саме ця стратегія має стати провідною для української бізнес-спільноти у сьогоднішній кризовий час та у повоєнний період.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004-XII від 24 лютого 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>.
2. Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
3. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» № 2862-VI від 23 грудня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>.
4. Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРОВІДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА НАСЛІДКАМИ ВІЙНИ LEADING DETERMINANTS OF UKRAINE'S RECOVERY FROM WAR

Війна, розв'язана росією проти України, об'єктивно обумовлює необхідність кардинальних змін усіх без винятку сфер функціонування країни – це червона лінія у творенні сучасної історії незалежної України. Відтепер життя кожного українця не буде таким, як раніше та вимірюватиметься з позицій «до» і «після», котре обов'язково настане та є вкрай актуальним вже сьогодні. Логічне прозоре й розумне планування післявоєнного відновлення та розвитку України є нині не менш важливим завданням, аніж бажана перемога. Саме майбутнє країни стане критерієм ціннісної ваги понесених втрат сьогодні.

Розгорнута повномасштабна війна в державі – це мова не лише про втрати людей та економічний занепад, а й про довготривалі негативні наслідки та обмеження майбутнього розвитку на роки. Тому вже від сьогодні необхідно переосмислювати нову реальність і робити кроки, які б мінімізували негативний вплив цих викликів на існування та розвиток країни.

Післявоєнне відновлення держави ставить за мету не тільки відбудувати все зруйноване ворогом, а й відновити повноцінне життя у містах і селах, сформувати нову економіку з огляду на нові реалії – перманентну загрозу війни з боку росії. Вже сьогодні країна-агресор має відповісти за всі воєнні злочини й руйнування, які окупаційні війська спричинили в Україні, та виплатити від \$750 мільярдів до \$1 трильйона репарацій на відновлення України.

Згідно з проведеними дослідженнями, у 2022 році вартість післявоєнного відновлення України, тобто сума залучених інвестицій в країну, може розглядатися в рамках таких програм:

1) > \$750 млрд (період реалізації – 2022-2032 рр.; кількість проєктів – 850), з яких у 2022 році \$60-65 млрд спрямовуватиметься для фінансової стабільності та відбудови інфраструктури держави – ремонт котелень, мереж, житла, підтримку малого та середнього бізнесу; у 2023-2025 роках близько \$300 млрд – для відбудови інфраструктури та у 2026-2032 роках понад \$400 млрд – для потреб модернізації секторів економіки та реалізація заходів щодо вступу України до Євросоюзу (дані Міжнародної конференції з питань відновлення України);

2) > \$349 млрд (період реалізації – 2022-2032 рр.), з яких у 2022-2024 роках понад \$105 млрд має йти для відбудови інфраструктури, забезпечення людського розвитку, очищення території після війни, закупівлі газу та підтримки сільськогосподарської галузі; у 2025-2032 роках близько \$244 млрд – для потреб модернізації секторів економіки (оцінка уряду України, Європейської комісії та Світового банку);

3) \$17 млрд / \$38 млрд (період реалізації – 2023 р.), у 2023 році близько \$17 млрд спрямовуватиметься на відбудову інфраструктури та \$38 млрд – для фінансової стабільності держави (дані Міжнародної експертної конференції з питань відновлення, реконструкції та модернізації України) [1].

Відновлення та відбудова країни – процеси, які торкаються всіх сфер діяльності: зовнішніх та внутрішніх процесів, психології, соціології, екології, економіки, безпеки, відносин, виробництва, інвестицій, модернізації, права тощо. Тому, доцільно визначити наступні рекомендації щодо планування відновлення та майбутнього розвитку регіонів країни вже від сьогодні:

1) відновлення регіонів потребуватиме швидкої доставки критично важливих вантажів та з'єднання ключових міст, тому пріоритетним є відновлення можливостей для прийняття транспортних літаків аеропортами у Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові, Вінниці;

2) відновлення уражених територій, котре має відбуватися на основі розуміння реальних можливостей щодо повернення населення, яке залишило ці території;

3) відбудова зруйнованого житла потребуватиме великої кількості будівельних матеріалів, необхідно розгорнути мережу модульних підприємств із виробництва сучасних будівельних матеріалів в Україні якомога ближче до територій, що зазнали найбільших руйнувань. Це дасть змогу використати місцеву сировину та створити робочі місця для людей, які втратили роботу внаслідок війни;

4) максимально швидка відбудова зруйнованого житла, будівництво житла у нових місцях поселення вимушених переселенців для збільшення кількості охочих повернутися людей з-за кордону;

5) відбудова соціальної інфраструктури – відновлення зруйнованих шкіл, закладів культури, охорони здоров'я має здійснюватися з огляду на нові потреби та вимоги до приміщень;

6) відновлення пошкоджених мереж електро- та газопостачання, максимальна переорієнтація з традиційного газопостачання на електроенергетику, будівництво підприємств, що переробляють вугілля, торф, кукурудзу на рідкі чи газоподібні енергоносії;

7) відбудова виробничої сфери має, насамперед, розпочатися із підприємств харчової промисловості, які працюють на внутрішній ринок, а також високотехнологічних та оборонних. Мають бути максимально замкнені технологічні ланцюжки виробництва готової оборонної продукції на базі українських підприємств та кооперації з підприємствами країн-союзників. За такого відновлення оборонних підприємств доцільним є створення спільних виробництв за участі американських корпорацій – виробників озброєнь та європейських, зокрема польських виробників. Відбудова промисловості має відбуватись з урахуванням посилення її стійкості до ракетних ударів – мережі менших підприємств у кооперації як альтернатива великим, універсалізація проектних рішень для взаємозамінності окремих елементів машин, механізмів, устаткування, особливо для оборонних потреб. Для розвитку регіонів, які найбільше постраждали від воєнних дій, особливу підтримку варто надавати мікробізнесу, малому та середньому підприємству, що використовує місцеву сировину, трудові ресурси, орієнтується на регіональний ринок і є менш цікавим для уражень із боку агресора [2].

Таким чином, актуальним і важливим моментом сьогодення є розробка плану відновлення та розвитку країни за наслідками війни вже зараз, не повторюючи окремих помилок відомого «Плану Маршалла» [3].

Звичайно, не варто очікувати швидкої відбудови України – цей процес буде довгим і складним, однак віримо однозначно в успіх, адже покладаємося, насамперед, на людський капітал – найважливішу складову національного багатства нашої держави.

Перелік використаних джерел:

1. План відновлення України / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://recovery.gov.ua/>

2. Ткачук А. Відновлення України. Регіональний аспект / Реанімаційний пакет реформ. 2022. URL: <https://rpr.org.ua/news/vidnovlennia-ukrainy-rehionalnyy-aspekt/>

3. Длігач А. Україна майбутнього – погляд з 2030 року. Якою може стати Україна до 2030 року і що для цього потрібно зробити. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/24/684560>

УДК 330.34:004.89

Петканич Марія-Вікторія

студентка

Науковий керівник: Заславська Ольга

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Mariia-Viktoriia Petkanych

student

Scientific supervisor: Olha Zaslavska

PhD (Economics), Associate Professor

Associate Professor of the Department of Finance and Banking

Uzhhorod National University

Uzhhorod, Ukraine

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ: ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE SOCIO-ECONOMIC DIMENSION: THREATS AND RISKS

Термін «штучний інтелект» вперше використав американський інформатик Джон МакКарті в 1956 році. В той час МакКарті вивчав штучний інтелект та очолював невелику команду вчених, аби визначити, чи можуть машини вчитися, як діти, методом спроб та помилок, врешті розвинувши формальне мислення, яке перетворилось на першу академічну дисципліну про штучний інтелект [7]. Перше вдале практичне застосування ШІ відбулося 1981 р. - комерційна технологія з інтелектуальним агентом, який допомагав конфігурувати замовлення на нові комп'ютерні системи в компанії Digital Equipment Corporation. А звичний людям алгоритм розпізнавання мови та фото вперше з'явився аж у 2008 р.

Загалом штучний інтелект (ШІ) характеризують як здатність машин або комп'ютерних програм навчатися мислити та міркувати, як людський мозок. Система ШІ отримує дані та інструкції, з яких робить висновки та виконує функції [1]. Розквіт ШІ почався лише минулого десятиліття, в 2012 р. У цей період вчені активно впроваджували такі напрямки ШІ як Data science, Big data, машинне навчання, глибоке навчання, нейронні мережі, розпізнавання об'єктів і образів, комп'ютерний зір, біотехнології.

Зараз штучний інтелект став невід'ємною частиною повсякденного життя кожної людини: просунуті веб-пошукові системи (Google), системи рекомендацій (YouTube, Amazon, Netflix), розуміння людської мови (Siri, Alexa), безпілотні автомобілі, літаки (Tesla), автоматизоване прийняття рішень і змагання на найвищому рівні в стратегічних ігрових системах (таких як шахи та Го). За даними досліджень PwC у 2021 р. 41% людей готові платити більше за інтелектуальні пристрої та продукти, а 67% – шукають способи спростити собі життя за допомогою штучного інтелекту.

Як бачимо, штучний інтелект почав дуже стрімко розвиватись, чим далі тим він стає все більш розумним та складним механізмом. Однак, ШІ може принести не лише користь людству, а й стати каталізатором багатьох економічних та соціальних проблем.

Одна з найбільших загроз, яку може викликати впровадження штучного інтелекту є масове безробіття. Оскільки штучний інтелект може легко виконувати повторювану роботу, багато робочих місць з часом стане автоматизованими. ШІ може виконувати ту ж роботу, що виконували люди, але набагато швидше, з меншою кількістю (або без) помилок, з більшою продуктивністю та ефективніше. Все це призведе до поширення безробіття.

Аналітичні дані The World Economic Forum свідчать, що до 2025 року зникне 85 млн. робочих місць [3].

У той час експерти компанії McKinsey Global Institute зазначають, що до 2030 року потенційні зміни в професіях є неминучими. За їхніми оцінками від 75 до 375 млн. працівникам (від 3 до 14% світової робочої сили) доведеться змінити роботу та опанувати нові навички [2].

Наступною важливою для розгляду є проблема упередженості. Оскільки алгоритми ШІ створені людьми, вони можуть мати вбудовану упередженість тих, хто навмисно чи ненавмисно вводить їх в алгоритм. Якщо алгоритми штучного інтелекту побудовані з упередженням або дані в навчальних наборах, з яких вони навчаються, є упередженими, вони дадуть відповідні результати. Ця реальність може призвести до небажаних наслідків.

Стрімкий розвиток штучного інтелекту може призвести до так званої «цифрової нерівності», тобто нерівномірного доступу до технологій і, як наслідок, створення неоднакових умов для різних соціальних груп, організацій чи навіть цілих країн. У цьому випадку деякі вчені порівнюють штучний інтелект з ядерною зброєю [5].

Наразі ядром розвитку ШІ є США та Китай. Саме ці країни в майбутньому є потенційними володарями світу технологій. У людей існує постійний страх, що штучний інтелект витіснить або захопить їх. ШІ може надати багато влади тим людям, які ним керують. Штучний інтелект, переданий в чужі руки, може виявитися серйозною загрозою для людства. Якщо люди починають мислити деструктивно, вони можуть створити хаос за допомогою цих передових технологій.

На міжнародному рівні технологія штучного інтелекту вимагає нових законів і правил. Важливим є вирішити багато юридичних проблем, пов'язаних із розробкою та впровадженням додатків зі штучним інтелектом, про які компанії повинні потурбуватися. Дані, які алгоритми збирають від користувачів, є конфіденційними. Помилкові алгоритми та системи управління даними, встановлені в додатках ШІ, завжди будуть робити невірні прогнози та приносити збитки прибутку компанії. Крім того, це може порушувати закони чи нормативні акти, ставлячи організацію в пастку юридичних проблем.

Однією з основних переваг штучного інтелекту є виявлення шахрайства, але водночас найбільший рівень шахрайства у сфері фінансів здійснюється за допомогою ШІ, тобто кіберзлочинність. Завдяки автоматизації людям може бути важко виявити такі дії, як фішинг, розповсюдження вірусів у програмному забезпеченні. Штучний інтелект може створити ризик для особистої інформації клієнтів. ШІ та його технології використовують дані людей для досягнення результатів поточної діяльності. Іноді цими даними випадково чи навмисно зловживають і це призводить до колосальних втрат та судових процесів. Усі ми часто чуємо про випадки банківського шахрайства в новинах.

Розглянувши центральні ризики, які несе штучний інтелект для світової економіки, перейдемо до впливу ШІ на людей.

Життя людей зміниться, вони стануть більш ледачими. Програми штучного інтелекту автоматизують більшість виснажливих і повторюваних завдань. Оскільки людям не потрібно запам'ятовувати речі чи розв'язувати головоломки, щоб виконати роботу, люди почнуть втрачати свої розумові здібності, інтелект, мислення, досвід і багатозадачність.

Немає сумніву, що машини набагато кращі, коли йдеться про ефективну роботу, але вони не можуть замінити людський зв'язок, який створює команду. Машини не можуть налагодити зв'язок з людьми, що є важливою характеристикою, коли йдеться про управління командою або роботу з індивідуальними клієнтами.

Незважаючи на те, що ШІ може навчатися та вдосконалюватися, він все ще не може робити висновки. Люди можуть враховувати індивідуальні обставини та рішення, ухвалюючи рішення, чого ШІ ніколи не зможе зробити. Заміна адаптивної людської поведінки ШІ може призвести до нераціонального поведінка в екосистемах людей і речей.

Етика та мораль є важливими людськими рисами, які може бути важко включити в ШІ. Швидкий розвиток штучного інтелекту викликав низку побоювань, що одного дня штучний інтелект буде розвиватися неконтрольовано та згодом знищить людство. Цей момент називають сингулярністю ШІ.

Наразі вчені по-різному дивляться на вплив штучного інтелекту на майбутнє людства.

Кай-Фу Лі є прихильником технологій і штучного інтелекту зокрема. Під час виступу на TedTalks в 2018 р. він сказав: «ШІ буде виконувати нудну, важку та рутинну роботу. Але що в цьому поганого? Така робота не для нас (людей). Ми існуємо для кохання, емоцій, творчості. Це і відрізняє нас від ШІ. Так, ШІ змусить зникнути безліч професій, але коли технології будуть стрімко розвиватись світу потрібно буде більше соціальних працівників, вчителів, інженерів» [8].

В той же час легендарний фізик Стівен Гокінг стверджує: «Успіх у створенні ефективного штучного інтелекту може стати найбільшою подією в історії нашої цивілізації. Або найгіршим. Тому ми не можемо знати, чи допоможе нам штучний інтелект нескінченно, чи він ігноруватиме, відсторонить чи, ймовірно, знищить» [6].

Ілон Маск, видатний інженер та найбагатша людина світу, висловлюється про штучний інтелект як про «найбільшу загрозу нашому існуванню». Хоча сам Маск і його компанії «SpaceX» та «Tesla» запатентували близько 1000 різних винаходів на основі ШІ та активно ними користуються у своїй діяльності [4].

Таким чином, штучний інтелект не є ідеальним вирішенням всіх проблем. Він містить певні недоліки та ризики: безробіття, упередженість, конфіденційність, безпека, нерівність, висока вартість. Та чи стане ШІ загрозою людству або його партнером – залежить в першу чергу від самої людини.

Перелік використаних джерел:

1. Від ШІ до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039> (дата звернення 01.10.2022).
2. Втрачена робота, отримана робота: переходи робочої сили в час автоматизації / McKinsey Global Institute. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/public%20and%20social%20sector/our%20insights/what%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/mgi-jobs-lost-jobs-gained-executive-summary-december-6-2017.pdf> (дата звернення 05.10.2022).
3. Звіт про майбутнє робочих місць 2020 / Всесвітній економічний форум. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020> (дата звернення 04.10.2022).
4. Ілон Маск: Розвиток штучного інтелекту треба обмежити нормами, поки ще не пізно. URL: <https://mind.ua/news/20174410-ilon-mask-rozvitok-shtuchnogo-intelektu-treba-obmezhati-normami-poki-shche-ne-pizno> (дата звернення 04.10.2022).
5. Про загрози і ризики розвитку штучного інтелекту. URL: <http://surl.li/astfu> (дата звернення 03.10.2022).
6. Стівен Хокінг: штучний інтелект може знищити людство. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2014/12/141202_hawking_artificial_intelligence_ozh (дата звернення 04.10.2022).
7. Штучний інтелект. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-shti.php (дата звернення 01.10.2022).
8. How AI can save our humanity / Kai-Fu Lee. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ajGgd9Ld-Wc> (дата звернення 04.10.2022).

Поливода Анастасія

студентка гр. БМ-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Малюта Людмила

доктор економічних наук, професор
професор кафедри управління інноваційною
діяльністю та сферою послуг

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Anastasiia Polyvoda

student gr. BM-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Liudmyla Maliuta

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Professor of the Innovation Activity and Services Management Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЛОГІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ **LOGISTICS STRATEGIES IN THE ECONOMY OF UKRAINE**

Зараз, у період війни, в Україні як ніколи відчується важливість логістики, а особливо логістичних стратегій. Вони відіграють значну роль у розвитку міжнародної торгівлі, яка займає чималу частку у ВВП. Наприклад, сьогодні ми є свідками того, що виникли суттєві проблеми із експортом морським шляхом, оскільки порти заблоковані агресором. Перебудувати морську логістику на наземну неможливо, тому вона зосереджена навколо портів. Україна у перші тижні війни зіткнулась з пошуком альтернативних шляхів перевезень та нових стратегічних рішень.

Як відомо, логістична стратегія – це сукупність методів, процесів та дій для досягнення довгострокових цілей підприємства шляхом управління матеріальними та супутніми їм інформаційними та фінансовими потоками.

Метою логістичних стратегій, на мою думку, є мінімізація витрат з максимальним використанням ресурсів. Головною ознакою є цілеспрямованість, а її призначення полягає у розвитку успішного конкурентоспроможного підприємства, яке здатне збільшувати свою частку на ринку.

Аналізуючи дослідження сучасних вітчизняних науковців, слід зазначити, що серед ключових і найбільш актуальних логістичних стратегій виділяють наступні: стратегію мінімізації логістичних витрат та інвестування у логістичну мережу, максимізації та покращення логістичного сервісу, максимізації доходу та прибутку, підвищення конкурентних переваг підприємства, логістичного аутсорсингу [3;4].

1. Стратегія мінімізації загальних логістичних витрат полягає у реалізації таких основних завдань: зменшення загальних виробничих витрат, покращення процесів доставки та зберігання продукції, підвищення ефективності логістичних рішень компанії.

2. Стратегія мінімізації інвестицій у логістичну структуру полягає у вирішенні таких завдань: використання складів загального користування, доставка безпосередньо до споживача оминаючи одну із підсистем логістики – склад, дотримання логістичної технології «точно своєчасно» тощо.

3. Стратегія поліпшення якості логістичного сервісу полягає у реалізації таких рішень: формуванні ефективної системи передпродажного та після продажного

обслуговування клієнтів, створення систем управління якістю логістичного центру, поліпшення якості надання логістичних послуг, сертифікація систем управління якістю, гармонізація їх до міжнародних стандартів тощо.

4. Стратегія логістичного аутсорсингу, яка полягає у виконанні таких завдань: ретельний підбір джерел зовнішніх ресурсів, оптимальна дислокація виробничих потужностей ТВ об'єктів логістичної інфраструктури, концентрація компанії на своїх основних сферах компетенції та пошук посередників для виконання найважливіших функцій.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що слід притримуватись тієї думки, що на першому місці у логістичному міксі має бути споживач, отже, і найголовнішою ознакою товару чи послуги має бути якість, оскільки більшість людей звертають увагу саме на неї. Думаю, у такому випадку споживач повернеться і є ймовірність того, що клієнт стане постійним.

Щодо логістики в Україні, то відомо, що згідно з індексом ефективності логістики, обчисленим Світовим банком у 2018 році країна займає 66 місце з 160 країн, обраних за базу дослідження. У порівнянні з 2016 роком вона піднялась у рейтингу, тому що тоді посідала 80 місце [2].

Насправді наша держава має хороші можливості розвитку логістики на міжнародному ринку, адже займає вигідне географічне положення. Україна знаходиться у центрі Європи – на перехресті основних транспортних шляхів Європи та Азії. Окрім цього вона є частиною кількох міжнародних транспортних коридорів – TEN-T, коридорів Організації співробітництва залізниць (ОСЗ), а також частини коридору Європа- Кавказ-Азія.

Але розвивати міжнародне транспортування замало, потрібно паралельно робити внески у поліпшення внутрішньої логістики. Наразі розвиток оновленої логістики дасть можливість взаємозв'язку усіх видів транспорту та поштовх до розвитку її цифрової інфраструктури.

На сучасному етапі розвитку національної економіки Україна використовує стратегію сталої логістики, яка доповнює національну транспортну стратегію (див. рис. 1), ключовими завданнями якої є:

1. Досягнення конкурентоспроможності та ефективності транспортної системи.
2. Інноваційний розвиток транспортного сектору та стратегічних інвестиційних проектів.
3. Забезпечення соціально безпечного, екологічно чистого та енергоефективного транспорту.
4. Досягнення безперешкодної мобільності та регіональної інтеграції [1].

Для реалізації цих завдань потрібно модернізувати обслуговування, мультимодальність та взаємо сполученість між різними видами транспорту.

Досягнувши зазначених результатів ми отримаємо три основні результати забезпечення сталого розвитку: з економічного боку – досягнення економічної рентабельності логістичних операцій у державному та приватному секторах; з екологічного боку – зменшення шкоди навколишньому середовищу, яку завдають різні транспортування природі; з соціального боку – підвищення безпеки дорожнього руху, збільшення кількості робочих місць, підвищення заробітної плати, покращення рівня життя у країні, уникнення заторів і затримок у перевезеннях тощо.

СТРАТЕГІЯ СТАЛОЇ ЛОГІСТИКИ ДОПОВНЮЄ НАЦІОНАЛЬНУ ТРАНСПОРТНУ СТРАТЕГІЮ УКРАЇНИ

Рис.1. Стратегія сталої логістики, яка доповнює національну транспортну стратегію України

Отже, виконавши поставлений перед нами план дій стратегії ми забезпечимо реалізацію логістичного потенціалу України. Буде створено ефективний транспортний комплекс, покращено умови розвитку бізнесу, населення буде задоволене у якості перевезення товару, а головне буде створено конкурентоспроможну ефективну національну економіку. Логістичні послуги сприятимуть стабільному розвитку української інфраструктури, економіки в ключових аспектах забезпечення сталого розвитку суспільства – економічному, екологічному та соціальному.

Перелік використаних джерел:

1. Навіщо потрібна логістична стратегія. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/navishcho-potribna-lohistichna-stratehija-2470107.html>
2. Логістика ТВ міжнародна торгівля в Україні. URL: <https://eba.com.ua/logistyka-ta-mizhnarodna-torgivlya-v-ukrayini-v-umovah-vijny/>
3. Пальчик І. М. Формування логістичної стратегії підприємства у сучасних умовах господарювання. *Електронний журнал «Ефективна економіка» Дніпровського державного аграрно-економічного університету*. Випуск 11, 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3575>
4. Григорак М.Ю. Концептуальні положення розроблення національної логістичної стратегії в геоeкономічному просторі. *Інтелект XXI*. №4. 2017.

Сульженко Роман
студент групи ПІМ-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Roman Sulzhenko
Student of the group PPM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ІНТРАПРЕНЕРСТВО ТА ЕКЗОПРЕНЕРСТВО ЯК СУЧАСНІ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ INTRAPRENEURSHIP AND EXOPRENEURSHIP AS MODERN FORMS OF ENTREPRENEURIAL INTERACTION

Підприємства сьогодні розвиваються у надзвичайно складних умовах, які з однієї сторони, загрожують суб'єктам господарювання втратою ефективності, а з іншої – гостро їх стимулюють до інноваційних форм співпраці та підприємницької взаємодії.

Інноваційними формами взаємодії є інтрапренерство та екзопренерство.

Інтрапренерство – внутрішнє підприємництво, яке являє собою ініціативну, новаторську діяльність спрямовану на пошук і впровадження нових форм і методів господарювання, створення нових продуктів і послуг на основі інтеграції підприємницьких можливостей підприємства і підприємця з метою ефективного використання ресурсів підприємства і його динамічного розвитку на основі нововведень [1].

Інтрапренерство беззаперечно є елементом інноваційної діяльності. Можна навести ще таке трактування: «Інтрапренерство – це відносини, які виникають на підставі створення на «старих» великих підприємствах малих підприємницьких структур задля подолання консерватизму великих компаній і вирішення інноваційних довгострокових завдань» [2].

Отже, усі передумови виникнення та розвитку інтрапренерства можна класифікувати на дві основні групи: - соціально-психологічні, зумовлені зростаючим рівнем освіти, професійним ростом, бажанням працівників корпорації самовдосконалюватися, прагненням реалізувати себе як самостійну творчу одиницю; - економічні, зумовлені необхідністю зміни організаційної структури, швидкими темпами науково-технічного прогресу, зростаючою конкуренцією.

Що стосується екзопренерства, цей термін вперше зустрічається у праці [3], де автор визначає «екзопренерство» як частину процесу корпоративного підприємництва для розвитку інноваційної активності великих організацій шляхом отримання ідей чи інновацій із зовнішніх джерел. При чому зовнішні інновації можуть бути придбані як франчайзинг, стратегічний альянс, зовнішнє венчурне інвестування та субпідряд» [4].

Отже, екзопренерство включає: - спільні підприємства (joint ventures), - зовнішній венчурний капітал (externalventure capital), - договори субпідряду (subcontracting), - стратегічні альянси (strategic alliances) [5, с. 310]

Використання на практиці управлінських підходів до вдосконалення підприємницької діяльності, які успішно зарекомендували себе в світі – є одним із шляхів подолання наслідків економічного спаду в Україні.

Перелік використаних джерел:

1. Захарченко В. І., Захарченко Н. В. Пошук та впровадження нових форм і методів господарювання на основі розвитку внутрішнього підприємництва. Економічний вісник університету. 2017. Вип. 35(1). С. 129-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_35%281%29__21

2. Грудзевич Ю. І. Основні передумови виникнення та переваги запровадження інтрапренерства на підприємствах. Зб. тез допов. XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика». 29-30 травня. Луцьк, 2013. С. 77-78.

3. Siti-Maimon, K. (1993), Intrapreneuring and Exopreneuring as Critical Success Factors for Competitive Advantage, In SME Proceeding of the International Symposium on Gaining Competitive Advantage Through Marketing: Current Issues and Future Challenges for SME, Nik Rahimah Nik Yacob (Editor), Malaysia: Kuala Lumpur, Universiti Kebangsaan.

4. Siti-Maimon, K. & Chang, J. Y. C. (1995). Proposed Definition of Corporate Entrepreneurship, Kinabalu Journal, 1 (1), P. 81-91.

5. Christensen K. S. A classification of the corporate entrepreneurship umbrella: labels and perspectives. Int. J. Management Enterprise Development. 2004. №1 (4). pp. 301-315.

УДК 332.02

Янчинський Володимир

аспірант кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Volodymyr Yanchynskyi

Post-graduate student

Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ GREEN CONSTRUCTION OF UKRAINE

Збереження навколишнього середовища, зменшення шкоди від виробництва, ефективне енергоспоживання та стійкість до зміни клімату є пріоритетами у питанні «зеленого» відновлення та розвитку України після перемоги у повномасштабній війні.

21 квітня 2022 року Президентом України підписано Указ № 266/2022 щодо створення Національної ради з відновлення України від наслідків війни [1]. Завданням котрої є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України; визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди, а також підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України. До складу Ради увійшли понад 20 окремих експертних груп за різними напрямками, зокрема щодо захисту довкілля. У цих робочих групах працює приблизно 2,5 тисячі експертів, які основним мотивом відбудови країни висувають:

«... ми не просто маємо відновити те, що зруйнували російські окупанти, ми маємо зробити краще, ніж було та екологічніше...» [1].

Звичайно, розуміємо, що повна відбудова економіки та інфраструктури країни може розпочатися лише після повного припинення воєнних дій і звільнення територій, та дискусії довкола цього питання ведуться вже від сьогодні. За розрахунками Державної екологічної інспекції України шкода навколишньому середовищу (засмічення землі уламками боєприпасів, знищення інфраструктури, забруднення ґрунтів і підземних вод шкідливими речовинами, викиди небезпечних речовин в атмосферу, воєнні дії в лісових масивах, об'єктах природно-заповідного фонду і т.д.) від 24 лютого до тепер становить понад 1,3 трлн грн. Процес відбудови України – це не лише повернення до довоєнного стану, це повноцінна розбудова та інтеграція до ЄС на засадах сталого розвитку та з урахуванням Європейського зеленого курсу, що є запорукою виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС.

Визначено, що бажана відбудова держави складатиметься з багатьох кроків і має охопити коротко-, середньо- та довгострокове планування. Принципами «зеленої» післявоєнної відбудови, які б забезпечили сталий розвиток економіки та громад мають стати [2]:

1) наскрізність природоохоронної та кліматичної політики у всіх секторах. Пріоритети Європейського зеленого курсу (ЄЗК), зокрема модернізація та декарбонізація економіки, чисте промислове виробництво, збереження біорізноманіття та перехід на сталі сільськогосподарські практики мають стати ключовими завданнями післявоєнного відновлення України;

2) відновлення має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України;

3) розвиток зеленої економіки, яка має бути низьковуглецевою та енергоефективною, природоорієнтованою, мати ефективне та чисте виробництво, збалансоване споживання та базуватися на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, гнучкості та взаємозалежності;

4) екологічні стандарти моніторингу та якості на всіх рівнях мають визначати методи спостереження та вимоги до якості ґрунтів, повітря, води та довкілля в цілому. Кінцевою метою є забезпечення безпечного та бажаного стану довкілля. Відновлення інфраструктури та підприємств при цьому має базуватися на застосуванні найкращих доступних технологій та методів управління;

5) дотримання європейських екологічних інструментів планування у розбудові України. Основа відновлення – це дотримання екологічного законодавства, зокрема щодо стратегічної екологічної оцінки планів і програм та оцінки впливу на довкілля діяльності задля врахування екологічних пріоритетів під час планування розвитку і відновлення в Україні. Неприпустимим є послаблення чи навіть тимчасове скасування дії природоохоронного законодавства в умовах воєнного часу чи повоєнного відновлення;

6) роль місцевого самоврядування, прозорість, залучення громадськості та громад до прийняття рішень. Рішення, стратегії та плани дій мають прийматися за принципом субсидіарності, роблячи внесок у подальший розвиток успішної реформи децентралізації.

Місцевому самоврядуванню має бути відведена провідна роль в питаннях процесів відновлення у громадах;

7) ефективне функціонування і використання донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки. Зважаючи на множинність намірів надати Україні фінансову і технічну допомогу для відновлення, такі фонди мають працювати скоординовано та на засадах ефективного та прозорого адміністрування їхньої діяльності з урахуванням кращого світового досвіду, а також супроводжувати свою роботу діяльністю з підвищення спроможності усіх зацікавлених сторін до «зеленого» відновлення і розвитку на національному і локальному рівнях.

Сьогодні перед Україною поставили глобальні завдання – відновлення критичної інфраструктури, забезпечення населення і бізнес енергетичними ресурсами, активізація питання нейтральності в енергетиці та перехід до відновлювальних джерел, подальше впровадження законодавства Європейського Союзу щодо збереження довкілля, боротьба зі зміною клімату. Для забезпечення перерахованого необхідно сприяти відмові від викопного палива та здійснювати відновлення міст, сільських територій та громад з врахуванням соціальних, економічних, екологічних аспектів. Пропоновані Україні можливості для післявоєнного відновлення можуть закласти основи майбутнього сталого зростання за умови спрямованості на «зелений» вектор.

Перелік використаних джерел:

1. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21 квітня 2022 р. № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.

2. Зелена відбудова України : Позиція громадськості / Екодія. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsia-hromadskosti.html>

СЕКЦІЯ 2
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ, НАУКИ,
ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

УДК 338.242.2

Василюк Юлія
студентка групи ПФз-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Тимошик Наталія
доцент кафедри економіки та фінансів
кандидат економічних наук
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Julia Vasyliuk
Student of the group PFz-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Nataliia Tymoshyk
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЦИФРОВІЗАЦІЯ – МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ
DIGITALIZATION IS THE FUTURE OF UKRAINIAN BUSINESS

У сучасному світі не можливо залишатися осторонь цифрових процесів, які торкаються усіх сфер життя, а також усіх суб'єктів економіки від простого громадянина до держави у цілому. Взагалі, цифровізація (з англ. digitalization) – це: «Впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів), перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн)» [1].

Розвиток цифровізації – вагомий інструмент для розвитку світової економіки, у тому числі й української у найближчі роки. Такі технології призводять до підвищення продуктивності на всіх етапах виробництва, створення нових товарів та попиту, зміни цінностей та цілей, а також значної економії часу.

Також варто зазначити, що цифрові технології впливають на економіку держави, що у свою чергу сприяє збільшенню ВВП країни. Тут використовують окремий термін – «цифрова економіка», де товаром виступають дані, а вміння працювати з ними – це конкурентоспроможність [2].

Якщо зануритися глибше у це поняття, то можна побачити, що цифровізація бізнесу може значно покращити рівень життя для українців. Тепер кожен громадянин може капіталізувати свої знання та вміння, а також це дозволить швидко створити свій бізнес з нуля у короткі терміни з мінімальною кількістю ресурсів.

Можливості електронної трансформації для України:

- створення нового сектору економіки, малого та середнього бізнесу;
- нові робочі місця;
- зниження корупційних процесів;

- розвиток цифрової економіки (програмне забезпечення, телекомунікації, мережі, електронні валюти і т. д.);
- залучення іноземних інвестицій;
- нові професії;
- збільшення попиту на вітчизняні продукти;
- розвиток штучного інтелекту, ін.

Це лише малий перелік переваг від розвитку цифровізації в Україні, проте деякі з них ми розглянемо детальніше, наприклад: як вона вплинула на малий бізнес. Відтепер малі компанії мають можливість створювати та реалізовувати продукти на тому ж рівні, що і великі компанії. Таким чином малий бізнес може отримати фінансування від крупних інвесторів, що у свою чергу надало їм гнучкості та продуктивності рішень, які позитивно вплинули на прибутковість компанії [3].

Сьогодні широкого значення ще набуває термін «економіка спільної участі» (з англ. Sharing economy) – це спільне використання автомобілів, офісів, людських ресурсів, технологій, інформаційних сховищ без передачі права власності. Найкращим прикладом застосування такого поняття є компанія «Uber». Дана компанія займається тим, що зводить разом людей, які потребують послуг таксі та тих, хто готовий підвезти. Водночас компанія наголошує, що не займається послугами таксі, а лише надає можливість розділити свою поїздку з іншою людиною. Також варто зазначити, що застосування такого механізму в економіці має позитивний вплив на навколишнє середовище, адже ресурси використовуються ефективніше, а відходів стає менше. Наприклад, якщо взяти автомобіль у спільне користування, то кількість машин, що відправляються на могильники значно скоротиться.

Невід’ємною частиною розвитку цифрової економіки є – штучний інтелект. ШІ – надає можливість підвищення якості IT-продуктів та оптимізації виробничих процесів без застосування людських ресурсів. Впровадження такої технології допоможе позбавити працівників від нудної та рутинної роботи, що дозволяє зменшити кількість помилок та вивільняє час на цікаву та вмотивовану роботу [3].

До чого ж може призвести глобальна цифровізація для бізнесу України та її громадян? Насамперед це зростання частки виробництва промислового сектора, вчасне виконання замовлення та зменшення часу простою машин та обладнання.

Також варто зазначити негативні наслідки провадження цифрових технологій, найбільший з яких є – безробіття. Заміна людського інтелекту штучним, веде за собою значне скорочення робочих місць на промислових виробництвах, втім ці робочі місця відновлюються всередині економіки, адже створюються нові професії, які не потребують застосування фізичної сили.

Якщо ж говорити про громадян, то на них чекає значне зростання доходів, що супроводжується підвищенням якості життя та його тривалості. Відтепер не потрібно буде багато та нудно вчитися за конспектами та книжками, відкритий доступ та швидкий збір інформації дозволяє значно скоротити час та ресурси, які можна направити на ефективний розвиток. Саме тому для кожного українця відкривається можливість матеріалізувати свої знання, заснувавши свій бізнес з нуля, без значних капіталовкладень.

Зараз Україні, як ніколи необхідна підтримка економіки, адже ведення бізнесу у воєнний час справа не з легких, саме тому потрібна швидка трансформація ринку. Щоб вберегти співробітників, техніку, обладнання підприємства переходять на роботу online, що дозволяє значно скоротити витрати на трансфер, оренду тощо.

Багато людей було змушено змінити професію, яка відповідає вимогам часу. Найпопулярнішим напрямком стали, звичайно, IT-професії, такі як: тестувальник ПК, Project Manager, системний адміністратор, дизайнер, програміст, архітектор, SMM-спеціаліст тощо. Ринок цифрових послуг стрімко розвивається, з ним зростає і рівень конкуренції, що в свою чергу допомагає Україні вийти на світовий ринок гідним конкурентом. З іншої сторони,

українські IT-спеціалісти вже давно працюють і відомих корпораціях, притому залишаючись вдома.

Перелік використаних джерел:

1. Український інститут майбутнього. Україна 2030e – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
2. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfvovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>
3. Васильєва Н. Цифровізація бізнесу здатна покращити рівень життя в Україні. URL: <https://gazeta.ua/blog/57489/cifrovizaciya-biznesu-zdatna-pokraschiti-riven-zhittya-v-ukrayini>

УДК 330.117

Гула Інна

студентка групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Маркович Ірина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Inna Hula

student of group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Markovych

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВИЙ КУРС РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ DIGITAL TECHNOLOGIES AS A NEW COURSE FOR FARM DEVELOPMENT

Сільське господарство – це провідна галузь української економіки, яка гарантує продовольчу безпеку та забезпечує робочими місцями значну частину населення, а також складає велику частку експорту України. За останні 20 років частка сільськогосподарської продукції в експорті збільшилась майже в 4 рази, що показує великий потенціал для розвитку і позиціонує Україну як постачальника цієї продукції в глобальному просторі [1]. Агропромисловий комплекс також вважається локомотивом у післявоєнному відновленні економіки України, тому на сьогодні науковці та фахівці галузі шукають шляхи для підвищення ефективності діяльності підприємств.

Згідно прогнозами Міністерства аграрної політики та продовольства та KSE Institute, у зв'язку з воєнними діями втрати у сфері сільського господарства оцінюються у розмірі 23,3 мільярди доларів [2]. Такі втрати створюють необхідність вибудувати нові підходи до ведення бізнесу для ефективної та швидкої відбудови економіки. За оцінками експертів, сьогодні зростає роль дрібних фермерських господарств, які продовжують працювати і під час воєнних дій і виконувати поставлені завдання. Натомість з початком війни великі агрохолдинги скорочують свою діяльність і збільшується тенденція до їх стагнації. Сьогодні програми для відновлення від міжнародних донорів, інвесторів розраховані на підприємства

із земельним фондом 250-1000 га, тому це також не сприяє розвитку великих підприємств. Ці фактори впливають на те, що саме фермерські господарства сьогодні мають великі перспективи для розвитку.

Шляхами підвищення ефективності діяльності, збільшення рівня конкурентоспроможності продукції на ринку, а також збільшення рівня інвестиційної привабливості для фермерських господарств є використання новітніх цифрових технологій у виробництві та структурі організації підприємства. Аграрії сьогодні все частіше шукають шляхи для оптимізації процесів обробітку землі, що зменшать витрати та збільшать врожай. В таких умовах активно починають використовувати системи точного землеробства. Точне землеробство-це система управління господарством на основі великої бази даних і точністю виконання операцій. Важливо, що окремі елементи точного землеробства можуть використовувати підприємства навіть із невеликим земельним банком від 100 га, що допоможе економно використовувати добрива, засоби захисту рослин, насіння, зменшить відсоток затоптування рослин під час обробітку землі, підвищить родючість ґрунту тощо.

Головними елементами, які використовують фермерські господарства є такі: GPS-навігації, безпілотні літальні апарати (агродрони), системи автоматичного відключення сівалок, відключення секцій внесення засобів захисту рослин.

Точне землеробство може вирішити такі завдання:

- оцінити родючість окремих сортів рослин, які використовуються при посіві;
- вивчити вплив різних температурних режимів на родючість рослин;
- визначити особливості окремих ґрунтів та угідь, які обробляються підприємством;
- використовувати правильні добрива для відповідних сортів рослин;
- контролювати врожайність ті визначати шляхи її збільшення;
- прогнозувати погодні умови для планування різних процесів на виробництві;
- економити час для аналізу та прийняття різних управлінських рішень [3].

Точне землеробство допомагає віддалено контролювати процес обробітку угідь, допомагає зберігати всю інформацію в одній системі, де можна вивчати історичні дані, створювати порівняльний аналіз показників, легко складати звіти, аналізувати та приймати швидкі рішення для покращення діяльності підприємства.

Володіючи повною інформацією про господарство, ґрунти, врожайність, можна передбачити стан врожаю, погодні умови, загрози, зменшити використання насіння і ЗЗР, а тому буде можливість запобігти можливим втратам.

Головним трендом, якому мають слідувати українські аграрії, стає саме курс на інноваційну діяльність для підвищення ефективності виробництва, а також використання цифрових технологій, які оптимізують процеси діяльності. Цей курс став основою в діяльності виробників сільської продукції у всьому світі. Тому важливо в період відновлення економіки після війни, для залучення іноземних інвестицій слідувати трендам, щоб залишатись конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках, реагувати на зміни і нові виклики у суспільстві.

Перелік використаних джерел:

1. Частка с/г продукції в експорті України зросла у 4 рази. URL: <https://agrex.gov.ua/chastka-s-g-produkcziyi-v-eksporti-ukrayiny-zrosla-v-4-razy-za-19-rokiv/>
2. Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Losses_report_issue1_ua.pdf
3. Як почати впроваджувати точне землеробство на підприємстві. URL: <https://www.smartfarming.ua/yak-pochaty-vprovadzhuvaty-tochne-zemlerobstvo-na-pidpryemstvi/>

Ерстенюк Тарас
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Taras Ersteniuk
Post-graduate student of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ, НАУКИ ТА ОСВІТИ FEATURES OF THE STATE, BUSINESS, SCIENCE AND EDUCATION INTEGRATION

Однією із спільних стратегічних цілей держави, бізнесу, науки та освіти є розвиток суспільства, проте різними, а іноді навіть протилежними, є тактичні цілі у кожній з цих сторін. Актуальним завданням сьогодні є збалансування їх інтересів, а також збалансування інтересів учасників трикутника «бізнес – влада – працівники». Системою соціально-трудових і виробничих відносин, яка знайшла широке визнання та увійшла в практику багатьох країн з ринковою економікою, є трипартизм – принцип і практика тристоронніх консультацій з метою вироблення компромісного тристоронньої угоди профспілок, підприємців та представників держави в особі урядових організацій.

Трипартизм – це тип партнерства або альянсу в трудовому житті. Метою альянсу є сприяння співпраці між соціальними партнерами на національному рівні та на робочому місці. Замість того, щоб розглядати трудові відносини лише як безперервну взаємодію з конкурентною орієнтацією, боротьбою за владу та конфліктами, їх також можна розглядати як баланс сил, коли кожен партнер щось дає, щоб щось отримати. Це його найбільша сила і цілком може бути корінням його здатності долати політичні, економічні, культурні та історичні відмінності [1].

Результатом бажання всіх учасників економічної діяльності в країні набути додаткової стійкості, захистити свої соціальні, політичні та корпоративні інтереси стало створення багатьох асоціацій, спілок, інших громадських об'єднань підприємців.

Бізнес-асоціації – це організації, що займаються просуванням ділових інтересів своїх членів. Розвиток ринку зумовлюється розширенням бізнес-асоціації та послуг, які вони надають своїм учасникам. І однією із поширеніших стає залучення закладів вищої освіти до посилення кадрового потенціалу членів асоціації, що, в результаті, відображається на якості сторони в трипартійних відносинах.

Основним фактором підвищення конкурентоспроможності національної та регіональних економік є швидке зростання науково-технічного прогресу, що визначив інноваційний шлях розвитку суб'єктів господарювання в межах економічної територіальної системи, зокрема: держави, регіону, галузі, підприємства. Така зміна визначає потребу в інноваційних перетвореннях, починаючи з мікро-, мезо- та макрорівнів [2].

Ефективний соціальний діалог між урядами, організаціями роботодавців і працівників, а також здорові виробничі відносини є засобом сприяння соціальній справедливості, інклюзивному економічному зростанню, покращенню заробітної плати й умов праці та стійким підприємствам. Будучи інструментами належного управління на всіх рівнях – від місцевого до глобального, вони сприяють створенню сприятливого середовища для реалізації гідної праці для всіх [3].

Сьогодні неможливо уявити світ без взаємодії між закладами освіти і науки та бізнесом, де дискусії про співпрацю з бізнесом більше не стосуються того, чи потрібна кооперація, а радше як найкраще взаємодіяти на благо всіх зацікавлених сторін [4].

У сучасних реаліях необхідно створити середовище, де підготовка студентів є не лише теоретичною, науковці досліджують практичні ситуації, підприємці мають вигоди від знань своїх працівників, а держава отримує податкові надходження, розвиток галузей народного господарства, не дарма фінансуючи освіту та науку.

Перелік використаних джерел:

1. Hilsen A. I. Balancing Power – The Give and Take of Tripartism in Transition Economies, The Paradox In Partnership: The Role of Conflict in Partnership Building. Bentham Science Publisher, № 1 (24). 2011. DOI: <https://doi.org/10.2174/978160805211011101010024>.
2. Безпалый Р. В. Тенденції розвитку цифрових фінансових технологій: глобальний вимір та українська практика. Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. № 11. 2021. С. 42-47.
3. International Labour Organization. Social dialogue and tripartism. URL: <https://www.ilo.org/global/topics/workers-and-employers-organizations-tripartism-and-social-dialogue/lang--en/index.htm>.
4. The future of education and skills: Education 2030. The Secretary-General of the OECD. 2018. URL: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf).

УДК 339.5

Кропива Денис

аспірант кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Denys Kropyva

Post-graduate student of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor

Professor of the Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ EXPORT ACTIVITIES OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Експортна діяльність є одним із пріоритетів розвитку національної економіки. Повномасштабна війна росії внесла суттєві зміни як на діяльність вітчизняних підприємств на внутрішньому ринку, так тих, що працюють на експорт.

За даними Міністерства економіки України [1] у вересні обсяг українського експорту у грошовому еквіваленті виріс більше, ніж на 23% в порівнянні з серпнем цього ж року і є найкращим показником за вісім місяців повномасштабної війни. Окрім того, позитивну динаміку показало сальдо торговельного балансу, завдяки тому, що й обсяг експорту зріс і в кількісному еквіваленті. У структуру українського експорту найбільшу частку займала

сільськогосподарська продукція, електроенергія та продукція металургійного комплексу. Згідно [2] близько 44% підприємств орієнтовані на експорт, 26% громад мають дані про розвиток зовнішньоекономічної діяльності на своїй території і 63% ОВА мають такі ж дані.

Відповідно до Проєкту плану відновлення України [3] одним із короткострокових завдань та заходів етапу «Економіка воєнного часу: для перемоги» є започаткування переговорного процесу щодо членства України в ЄС та продовження інтеграції України в економічний простір ЄС. До середньострокових завдань етапу «Відновлення, перезапуск економіки та інститутів» належить розширення доступу до ринків збуту продукції з високою доданою вартістю, зокрема, забезпечити повний доступ до ринків країн членів G7 та ЄС; а також провести передвступні переговори й поглибити економічну інтеграцію з ЄС. На етапі «Структурної модернізації та повноцінної інтеграції до ЄС» заплановано суттєво наростити експорт переробної продукції з вищою часткою доданої вартості, а також забезпечити адаптацію національної економіки до критеріїв для вступу в ЄС, стати повноправним членом ЄС [3]. Таким чином, бачимо, що післявоєнна відбудова економіки України має місце в контексті інтеграції країни до Європейського Союзу. Це означає, що на етапі підготовки до набуття членства з метою виконання різноманітних критеріїв, що висуває ЄС до країн-кандидатів, Уряд розроблятиме ряд програм та ініціатив, що сприятимуть виходу українських підприємств на європейський ринок.

За даними державного електронного порталу Дія [4], Інститут маркетингу (Естонія) у співпраці з ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» запустили проєкт «Biz For Ukraine», метою якого є підтримка українських компаній, які мають можливість дистанційно надавати сервісні послуги для іноземних компаній, зокрема у сферах ІТ; креативної індустрії; інжинірингу та консалтингу. Крім того, має місце також ініціатива Європейської мережі підприємств (Enterprise Europe Network) спільно з European Cluster Collaboration Platform за підтримки European Commission and EISMEA – The Supply Chain Resilience (SCR) platform. Також розпочав свою роботу перший український маркетплейс продуктів харчування Ukrainian Food Platform; працює й платформа з просування українського малого та середнього бізнесу за кордоном Do Business With Ukrainians. Бачимо, що ініціатив чимало, головне – знайти ту, яка найкраще підходить конкретному підприємству.

Слід також зазначити, що відповідно до заходів, запланованих у період післявоєнної відбудови, Україна має намір ввійти у топ-10 експортерів з металу, агропродукції та ІТ-послуг.

Значення експорту важко переоцінити, так як він стимулює приплив іноземної валюти, збільшує виручку для самих підприємств, сприяє покращенню іміджу вітчизняного товаровиробника наявності товарів на світових ринках тощо. Євроінтеграційний курс, обраний Україною, безумовно сприятиме нарощенню експорту вітчизняного товаровиробника, а тому зараз бізнесу варто використовувати нові можливості, які перед ним відкриваються, адже чим швидше це відбудеться, тим більше переваг отримають перші учасники даного процесу.

Перелік використаних джерел:

1. Український експорт у вересні виріс до рекордного значення з початку війни. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5500f9a2-2c71-4daa-8281-7d68eb6c6b22&title=UkrainskiiEksportUVeresniVirisDoRekordnogoZnachenniaZPochatkuViini&fbclid=IwAR00GSNCSbPNcn03Y6_bjZHaojHMZcE9hkzdlRpCVRZwr9RgFcYs69cVjyg (дата звернення: 20.10.2022)
2. Стан та потреби бізнесу в Україні: відмінності в оцінках місцевої влади та бізнесу. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15213> (дата звернення: 18.10.2022)
3. Проєкт плану відновлення України. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf> (дата звернення: 18.10.2022)

4. Експорт в умовах війни. Дія. Бізнес. Експортний напрям. URL: https://export.gov.ua/business_during_war (дата звернення: 25.10.2022)

УДК 334.021

Парушевські Артур
студент групи ПКм-51
кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Дмитрів Дмитро
кандидат технічних наук, доцент
завідувач кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Artur Parushevski
student of the group АСm-51
Economic Cybernetics Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific Supervisor: Dmytro Dmytriv
PhD (Machinery)
Docent, Head of Economic Cybernetics Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ДІДЖИТАЛ-ІНСТРУМЕНТІВ У СЕКТОРІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ USE OF DIGITAL TOOLS IN THE PUBLIC FINANCE SECTOR OF UKRAINE

Цифровізація – це багатогранний процес, який спостерігається в усіх аспектах повсякденного життя. Перехід від аналогових технологій до цифрових має революційні наслідки у сферах освіти, охорони здоров'я та ведення бізнесу. Але найсуттєвіша зміна, викликана цифровізацією, пов'язана з модернізацією державного управління. Оцифрування може допомогти покращити реалізацію багатьох соціальних платформ шляхом підвищення доступності та модернізації існуючих технологій. Міжнародні відносини теж зіткнулись із трансформацією під впливом цифровізації, а це означає що появились нові виклики та вимоги, які потребують консолідації зусиль закордонних партнерів.

Передбачається, що майбутні зміни соціально-економічних процесів стануть неминучими. Наразі людство невизначене у наслідках глобальної цифровізації. Однак майже всі зібрані точки зору [6] передбачають неминучу трансформацію логістичних процесів, формування принципово нових систем організації виробництва й обслуговування, зрушення на ринку праці, що потягне за собою нові соціально-трудові відносини. Крім того, багато хто вважає [5], що суттєво зміняться трудові та сімейні відносини, інструменти держави та інші аспекти суспільства.

Україна вважається однією з країн, яка ефективно використовує переваги цифрових технологій. Це можна побачити через реформу державного управління із використанням мобільних, соціальних і хмарних технологій. Окрім цього, Україна використовує «цифрові» технології у своєму державному секторі, впроваджуючи методи аналізу даних та запроваджуючи «Інтернет речей» і мобільні технології. Це призвело до позитивних змін у сфері державних закупівель та протидії корупції під час проведення таких заходів. Щоб створити цифрову економіку та забезпечити громадянам безперебійне користування цими

інструментами, держави повинні інвестувати в інформаційно-комунікаційні технології. Це допоможе перейти до нових моделей взаємодії та послуг, не залишаючись заручниками старих, малоефективних систем.

«Цифровізацію» слід розглядати не як самоціль, а як інструмент. За системного державного підходу «цифрові» технології стимулюватимуть розбудову відкритого інформаційного суспільства як одного з ключових елементів для розвитку демократії в Україні, економічного зростання, створення робочих місць і підвищення продуктивності праці, а також поліпшення якості життя українських громадян.

Усі організації, як державні, так і приватні, щоденно потребують доступу до того чи іншого державного реєстру або бази даних: єдиного митного вікна, реєстру судових рішень, системи електронних закупівель тощо. Для того, щоб вони були повністю функціональними, вони мають бути інтегровані із зовнішніми національними реєстрами та базами даних.

Державна агенція «Відкриті публічні фінанси» пропонує три проекти, що дають змогу відслідковувати бюджетний процес, виконання державного та місцевих бюджетів (за доходами та видатками), використання державних коштів та статус іноземного фінансування.

«Відкриті публічні фінанси» – це новітня державна установа, створена наказом Міністерства фінансів України № 18 від 30.01.2017 для ефективної підтримки ІТ-проектів щодо відкритих публічних фінансів.

Сьогодні це:

- три відкриті портали групи E-data;
- багатоступеневі системи аутентифікації користувачів;
- повний цикл побудови предметно-орієнтованих інформаційних баз даних (DWH);
- підтримка інфраструктури та користувачів;
- «Відкриті державні фінанси» підтримує, супроводжує та керує проектами в галузі відкритих даних, що включають реалізацію концепції IAS «Прозорий бюджет», а також впровадження інструментів і програмного забезпечення фіскального менеджменту з використанням open data.

Єдиний веб-портал використання публічних коштів – це офіційний інформаційний ресурс, який містить відкриті дані про використання бюджетних коштів в Україні та є найбільшою базою даних про державні фінанси України.

Портал пропонує громадянам України інформацію про використання державних коштів розпорядниками і одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів, суб'єктами державного та місцевого управління а також фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування. На порталі подано інформацію про операції, звіти та договори розпорядників і одержувачів коштів та їх виконання.

Портал розділено на дві частини:

Пошук за транзакціями. Представлені транзакції дозволяють шукати всі платежі державних і муніципальних установ, пенсійних фондів, національних фондів соціального страхування тощо. Транзакції щодня надсилаються на портал Міністерством фінансів України (ДКСУ), де інформація швидко оновлюється. Щоранку на порталі публікуються всі платежі за попередній день.

Пошук за розпорядниками. Відображається інформація про фінансові звіти, договори та їх виконання. У цьому розділі інформацію оновлюють самі розпорядники та одержувачі державних коштів. Згідно із Законом, господарюючі суб'єкти державної та муніципальної власності мають оприлюднювати інформацію щокварталу, не пізніше 35 днів після закінчення звітного періоду.

Портал стимулює прозорість витрат із скарбниці, підвищенню відповідальності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів перед суспільством, на національному рівні та «на місцях». Це корисна і доступна база даних, яку можуть використовувати активні

громадяни, студенти, журналісти. Опубліковані на порталі транзакції є одним з важливих джерел інформації для органів державного контролю. Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України є найбільш активними споживачами даних із порталу.

Бюджет для громадян – це державний портал з відкритими даними щодо державних фінансів, включно із державним та місцевими бюджетами. Портал містить глосарій бюджетних термінів, інформацію про бюджетний процес та його учасників а також показники бюджетів усіх рівнів.

Портал має на меті надати громадськості інформацію про бюджетну політику України у доступній формі, щоб усі громадяни могли розуміти, на що витрачаються кошти платників податків. Портал надає можливість для прозорого діалогу між владою та громадськістю з питань планування та виконання бюджетів на державному та місцевому рівнях. Візуалізації покращують сприйняття та розуміння даних. Національний веб-портал «Бюджет для громадян» відповідає кращим світовим практикам у сфері фіскальної відкритості.

На порталі представлені показники планування державного бюджету, дані, які стосуються виконання державного та всіх місцевих бюджетів (доходи, видатки, позики та фінансова підтримка), а також дані про дефіцит державного бюджету. Таким чином, кожен має можливість стежити за доходами та видатками своєї громади та брати участь у складанні та затвердженні бюджету.

Інструмент BOOST-аналізу – унікальний інструмент, розроблений на основі методології Світового банку. Він призначений для аналізу бюджетів на всіх рівнях, від столиці до села, з точки зору доходів і видатків, і використовується аналітиками та експертами. Інструмент BOOST є невід’ємним інструментом порталу «Бюджет для громадян». Фактично, аналіз BOOST виконує роль індикатора у галузі державних фінансів. Його мета – підвищити прозорість бюджетної сфери та допомогти покращити процеси ухвалення рішень шляхом аналізу бюджетних даних на всіх рівнях аналітиками та представниками громадянського суспільства.

BOOST-аналіз допомагає самостійно формувати різновимірні таблиці використовуючи дані показників бюджетів. Також даний інструмент дозволяє здійснювати глибоку аналітику бюджетної політики, аналізувати тенденції в розрізі бюджетів. Йдеться про аналіз всіх частин бюджету: доходів, видатків, фінансування та кредитування. Це важливий інструмент також для студентів та викладачів, які пишуть свої дослідження на теми у сфері публічних фінансів.

Портал реєстру проєктів МФО – це корисний веб-портал із вичерпною інформацією про проєкти соціально-економічного розвитку в Україні, що фінансуються міжнародними фінансовими організаціями, у форматі відкритих даних.

Портал містить ключову інформацію за кожним проєктом, включно з цілями, бенефіціарами, виконавцями, витратами, фінансистами, використанням коштів, проєктною та тендерною документацією та угодами з МФІ. На порталі представлено тенденції у використанні коштів за роками та структуру фінансування проєктів за підрозділами, фінансуючими та відповідальними виконавцями.

Портал проєктів МФІ було створено 2019 року на прохання громадськості та відповідно до розпорядження від 5 жовтня 2016 року № 803-р «Про деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади».

Портал сприяє більшій прозорості у сфері публічних коштів та є важливим джерелом для громадськості та бізнесу, зокрема, щодо розвитку регіонів. Інформацію на порталі оновлює Департамент Міжнародних фінансових проєктів.

Всі ці портали належать Міністерству фінансів України, адмініструє їх Державна установа «Відкриті публічні фінанси». Усі дані на порталах подані у машиночитному форматі та можуть бути вивантажені за допомогою публічного API.

«Цифрові» технології – основа сталого добробуту України; нового світу з новими можливостями; сфера, що суттєво впливає на трансформації в країні з метою покращення життя, роботи, творчості, навчання та відпочинку українців.

Перелік використаних джерел:

1. Державна установа «Відкриті публічні фінанси». 2017. URL: <https://www.publicfinance.gov.ua/>.
2. Єдиний вебпортал використання публічних коштів. 2015. URL: <https://spending.gov.ua/new/about-portal>.
3. Бюджет для громадян. 2018. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
4. Міжнародні фінансові проекти. 2019. URL: <https://proifi.gov.ua/?p=index>.
5. Бутинська Р. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ. 2019. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiP7bzMt_76AhWHqIsKHaorDoMQFnoECCEQAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F69%2F66%2F&usq=AOvVaw1RRnVbVpvfNajSpGkNXzbg.
6. Шевчук А. ТРЕНДИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ. 2022. URL: http://elar.khmnmu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12372/1/MDES-2022-N2%2B%284%29_p055-061.pdf.

УДК 334.722:658.114.5

Поливода Анастасія

студентка гр. БМ-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Машлій Галина

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту та адміністрування

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Anastasiia Polyvoda

student gr. BM-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Halina Mashlii

PhD (Economics), Docent

Associate professor of Management and Administration Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ MERGER AND ACQUISITION OF COMPANIES IN UKRAINE

Злиття та поглинання – це доволі складні інтеграційні процеси, що відбуваються в процесі життєвого циклу компаній. М&А виступають у якості стратегічного інструменту зростання підприємства. Дані процеси передбачають складний перебіг подій, несучи чимало ризиків у своїх кінцевих діях.

Злиття – це процес інтеграції двох і більше господарюючих суб'єктів в одну економічну одиницю. Результатом цього є поява великих укрупнених організацій замість декількох меншого розміру, що діяли на ринку. Під час цього відбувається передача корпоративного контролю, включаючи купівлю та обмін активів. При цьому здебільшого велика компанія поглинає дрібнішу. В результаті цього спостерігається збільшення суми активів та клієнтської бази. Такий процес може відбуватись між організаціями зі схожими

видами діяльності для досягнення диверсифікації своєї діяльності або ж розширення асортименту товару. Злиття також виступає в якості способу отримати грошові кошти, усунути конкуренцію, заощадити на податках або вплинути на економіку великомасштабних операцій. Злиття може сприяти підвищенню вартості акцій, зниженню ризиків (за рахунок диверсифікації), збільшенню ефективності управління та допомогти досягти зростання компанії та фінансової вигоди.

З іншого боку, якщо не брати до уваги занадто велику конкуренцію, злиття може призвести до монополії, що є негативним явищем для споживачів і ринку. Воно також може супроводжуватися скороченням штату співробітників нової компанії, оскільки деякі робочі місця дублюються і, отже, стають неактуальними. Злиття збільшує борг, бо новостворена компанія приймає на себе зобов'язання обох.

Придбання або поглинання компанії – це купівля однією організацією бізнесу іншої. Покупець має придбати щонайменше 51% акцій цільової компанії, з метою отримання повного контролю над нею. У більшості випадків це відбувається між двома компаніями, при цьому фінансово сильніша організація купує меншу. На відміну від злиття, при придбанні компанії рішення щодо поглинання не обов'язково має бути спільним. Існують так звані ворожі поглинання, коли одна компанія перебирає операції іншої фірми без згоди останньої.

Після оформлення угоди щодо поглинання менша компанія продовжує свою діяльність під назвою більшої. Покупець може обрати рішення: зберегти або звільнити персонал придбаної компанії. Практично куплена компанія перестає існувати під своєю колишньою назвою та діє під назвою компанії-покупця; лише в деяких випадках вона зберігає свою первинну назву. Випуск нових акцій при цьому не здійснюється. Основна мета поглинання полягає у зростанні конкурентних переваг за рахунок об'єднання ресурсів з іншою організацією. Класифікація злиття компаній за деякими ознаками наведена на рис. 1.

Щодо практичної діяльності злиття та поглинання компаній в Україні, то можна бачити регрес, оскільки поширення коронавірусу, війна спровокували економічну кризу. Ще у 2020 році спостерігалось зменшення як кількості, так і вартості М&А. Протягом 2017-2020 років можна було побачити економічне зростання даних угод на ринку України. А у 2020 році розвиток даних процесів призупинився. Так, у 2020 році вартість М&А угод зменшилася на 62% - до \$0,9 млрд. Обсяг активності знизився до рівня 2017 року: протягом 2020 року було оголошено 69 транзакцій, що на 15% менше у порівнянні з попереднім роком [4].

Економічна бурхливість набагато більше відбивається на довірі інвесторів до українського ринку злиття та поглинання, ніж в інших регіонах. Для прикладу, у Центральній та Східній Європі вартість М&А угод знизилась на 16%, а у світі загалом на 7%. Зменшення вартості М&А угод частково пояснюється нижчим рівнем прозорості: розкривалася інформація про вартість лише щодо 48% угод, у 2019 році цей показник становив 59%. Середня вартість транзакцій зменшилась до \$28 млн. Це було зумовлено поєднанням впливу таких чинників: небажання деяких інвесторів вкладати капітал під час карантину, неспроможність деяких інвесторів залучити фінансування протягом цього періоду та бажання продавців, фінансовий стан яких не постраждав, відкласти укладення угод в очікуванні кратного підвищення вартості бізнесу [4].

У 2021 році в Україні обсяг анонсованих та завершених угод злиття та поглинання (М&А), включаючи корпоративні угоди, угоди з приватизації та венчурні угоди з технологічних компаній, збільшився на 80% порівняно з 2020 роком – до \$2,14 млрд.

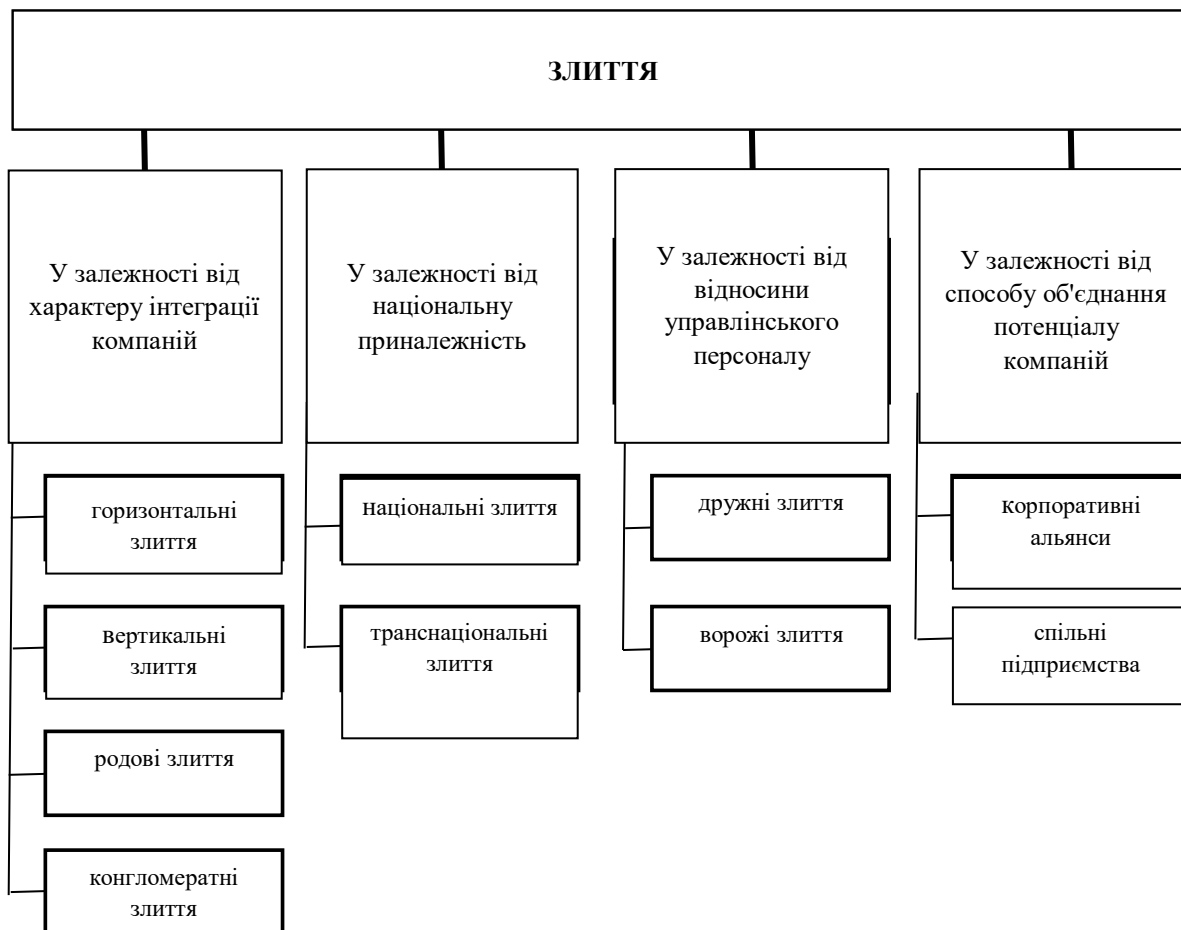

Рис.1. Класифікація злиття компаній за деякими ознаками

Примітка: сформовано автором за [2]

Найбільша кількість угод М&А була здійснена у таких галузях:

- ІТ-сектор – 31 угода на суму \$756 млн.;
- сільське господарство та агробізнес – 17 угод на \$154 млн.;
- харчова промисловість – 14 угод на \$58 млн.;
- фінансова діяльність – 8 угод на \$109 млн.;
- видобувна промисловість – 8 угод на \$108 млн.;
- транспорт і складське господарство – 8 угод на \$34 млн.

Придбання Дніпровського металургійного комбінату Дніпровського коксохімічного заводу із групи «Метінвест», який раніше входив до ІСД, стало найбільшою угодою 2021 року [5].

Перелік використаних джерел:

1. М&А (злиття і поглинання). URL: <https://pro-capital.ua/ua/services/invest-banking/m-and-a/>
2. Злиття і поглинання компаній. URL: <https://pidruchnyky.in.ua/zlittya-i-poglinannya-kompaniy-klasifikatsiya-osnovnih-tipiv-zlittya-ta-poglinannya-kompaniy.html>
3. Проведення злиття та поглинання. URL: <https://iqdecision.com/ua/key-services/corporate-services/mergers-and-acquisitions/>
4. Український ринок злиття та поглинань за рік упав на 62% – дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/04/5/672661/>
5. Обсяг українського ринку злиття та поглинання в 2021 році зріс на 80%. URL : <https://gmk.center.ua/news/obsiah-ukrainskoho-rynku-zlyttia-ta-pohlynannia-v-2021-rotsi-zris-na-80/>

СЕКЦІЯ 3
РОЛЬ І ПОТЕНЦІАЛ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО СТІЙКОЇ ДЕРЖАВИ

УДК 332.330

Артеменко Людмила
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Liudmyla Artemenko
PhD (Economics), Associate Professor
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВІЙНИ
WAYS TO ENSURE THE FOOD SAFETY OF UKRAINE DURING THE WAR

Споживання продуктів харчування є базовою потребою та становить основу формування високого рівня якості життя населення. Україна завжди виступала великим гравцем на світовому продовольчому ринку: в 2021 році було зібрано рекордний урожай – понад 106 млн. тон, що еквівалентно забезпеченню харчуванням 400 мільйонів людей; увійшла у топ-5 країн експортерів зерна, що надало можливість зайняти позиції найбільших світових експортерів в таких сегментах як кукурудза та зернові. На сьогодні АПК – це 18% ВВП та 40% валютної виручки [1].

Збройний конфлікт продемонстрував вразливість як національних, так і глобальних продовольчих систем, внаслідок чого спостерігається: зростання світової продовольчої інфляції, як закономірний результат високих цін на енергоносії, добрива та невизначеності з експортом аграрної продукції; створення проблемних ситуацій у поставках продовольства через порушення логістичних ланцюгів.

Держава, реагуючи на виклики, почала стрімко перебудовувати та диверсифікувати існуючу систему продовольчого забезпечення. Уряд розробив заходи реанімаційного характеру щодо продовольчого постачання, які повинні запобігти створенню неконтрольованих ситуацій. Ми приєдналися до підписання дорожньої карти із забезпечення глобальної продовольчої безпеки, спрямованої на боротьбу з глобальною продовольчою кризою, розробили план трансформації продовольчих систем на період до 2030 р., створили Національну платформу продовольчої безпеки. Її цінність полягає в тому, що для забезпечення харчовими продуктами населення, ЗСУ та територіальної оборони, об'єднуються зусилля військових адміністрацій, виробників харчових продуктів, торговельних мереж, міжнародних організацій [2]. Це дієвий комплекс, яким передбачено моніторити в цілому стан продовольчої безпеки і сільськогосподарської інфраструктури; налагоджувати оперативні комунікаційні зв'язки з покупцями чи постачальниками без посередників; надавати адресну допомогу соціально вразливим категоріям населення; здійснювати централізований контроль за цінами на продукти харчування. Загалом можна окреслити такі основні напрями заходів загальнодержавного рівня:

- надання кредиту до 60 млн. грн. під 0 % за програмою «5-7-9 %»;
- збільшення граничного обсягу державних гарантій до 80 % для забезпечення посівної кампанії;

- встановлення нових правил експорту, за якими повністю заборонено вивезення соціально важливих товарів (просо, гречки, цукор, сіль, ВРХ);

- дієвість програми безповоротних грантів для садівництва, ягідництва, виноградарства та тепличних господарств (станом на вересень така допомога склала 95 мільйонів гривень) [3];

- формування розгалуженої мережі зберігання резервів сировини та продовольчих ресурсів для задоволення стратегічних потреб держави.

Як свідчить досвід країн, де відбувалися військові конфлікти, державно-приватне партнерство є найбільш дієвим принципом, що дозволяє залучати бізнес до цільових проектів підвищення рівня продовольчої безпеки. Національний агробізнес в сучасних умовах є єдиним сектором матеріального виробництва, який забезпечує населення необхідними продуктами харчування та продовольчою сировиною, виступає сферою соціальної відповідальності, яка набуває глобального характеру. Тому, у контексті підвищення рівня продовольчої безпеки України повноваження та грошові кошти повинні, в першу чергу, перерозподілятися на користь територіальних громад. Відповідно, з метою досягнення більшої результативності такого спрямування розроблено комплекс дій за багатьма напрямками:

- надана можливість районним військовим адміністраціям передавати в оренду строком до одного року державні та комунальні земельні ділянки для ведення сільськогосподарського виробництва без проведення земельних торгів;

- надається продовольча підтримка волонтерами, благодійними фондами, громадськими організаціями, небайдужими громадянами для потреб ЗСУ; гуманітарна допомога громадянам, які перебувають на територіях, де відбуваються бойові дії, внутрішньо переміщеним особам, адресна допомога соціально вразливим категоріям населення;

- забезпечується сприяння формуванню комплексів з переробки аграрної продукції та продуктів харчування на інноваційних засадах (прикладом може слугувати створення індустріального парку AGRO. FOOD.Tech Park у Львівській області, який стане центром синергії проривних технологій у сфері агро -і харчової промисловості) [4].

Активно включилися до забезпечення продовольчої безпеки і міжнародні інституції. Спрямування інструментарію фінансової підтримки міжнародних донорів суттєво посилює її рівень. Серед таких ініціатив можна виділити: організацію ФАО, яка за фінансової підтримки Канади розпочала новий проект на суму 40 млн. доларів США для подальшого розв'язання проблеми дефіциту зерносховищ в Україні, а саме: надання засобів для тимчасового та постійного зберігання зерна малому та середнього бізнесу у 15 областях країни; фінансову допомогу країн ЄС з виділенням 500 млн. євро фермерам; грошові поступлення із Бельгії, Франції, Нідерландів для допомоги аграріям. Крім того, запрацювали програми із забезпечення насіннєвим матеріалом та саджанцями, вирощування продукції садівництва та городництва за сприяння міжнародних партнерів та всеукраїнської ініціативи «Сади Перемоги», міжнародна сільськогосподарська компанія Corteva Agriscience запустила програму по відновленню та зміцненню жіночого фермерства в умовах війни з виділенням 2,5 млн. грн. на такі потреби.

Таким чином, можна констатувати, що аграрії перебувають на передовій війни за продовольчу безпеку, і заходи в цьому сенсі здійснюються як на державному, так і місцевому рівнях, з боку малого бізнесу, територіальних громад та забезпечуються міжнародною допомогою.

Поряд з цим, як вбачається, алгоритм роботи та множинність суб'єктів, які беруть участь у процесі пошуку та розподілу продовольчої допомоги, висвітлюють і проблемні аспекти, серед яких – відсутність між ними якісної координації. Звідси напрошується висновок про доцільність розробки комплексної системи, яка передбачатиме чіткий та нормативно врегульований розподіл функцій та завдань залучених до процесу інституцій, тобто їх злагоджену роботу. Такий механізм має бути побудованим на засадах системно-синергетичного підходу, обов'язковим компонентом якого є дієва система моніторингу, яка

посприяє виявленню наявних та потенційно можливих факторів і умов, що формують продовольчу небезпеку.

Вітчизняна практика продемонструвала стійкість, пріоритетність та ключову роль дрібного сільського господарства у виробництві, збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства, оскільки їх частка у загальному обсязі виробництва картоплі, овочів та фруктів складала 3/4, продукції тваринного походження – 1/3. Звідси, видається логічним, що держава повинна у своїй політиці та програмних документах акцентувати увагу саме на підтримці дрібних та малих місцевих сільгоспвиробників, а не великих агрохолдинів. Зміна аграрної структури дозволить сімейним фермам використовувати свій виробничий потенціал для підвищення рівня розвитку регіонів та забезпечення справедливої конкуренції на ринках агро – продовольчої продукції. Проведення структурної модернізації аграрного сектору, у підсумку, призведе до того, що він стане потужним драйвером української економіки після завершення війни.

Перелік використаних джерел:

1. Чи буде продовольча криза у 2023 році URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/13/691440/>
2. В Україні створено Національну платформу продовольчої безпеки: Офіц. сайт Держпродспоживслужби України. URL: <https://dpss.gov.ua/news/v-ukrayinistvoreno-nacionalnu-platformu-prodovolchoyi-bezpeki>
3. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>
4. Козицький М. На Львівщині планують збудувати індустріальний парк, аналогів якому в Україні немає URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=67444>

УДК 005.915

Боднар Артур

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Bodnar Artur

student of group PFm-51

Ternopil Ivan Puluje National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Sergiy Radynskiy

PhD (Economics), Associate Professor

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluje National Technical University

Ternopil, Ukraine

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА SOURCES OF FINANCIAL SANITATION OF THE ENTERPRISE

У складних соціально-економічних умовах господарювання вітчизняних підприємств виникають внутрішні та зовнішні чинники, які дестабілізують їхню діяльність та спричиняють

виникнення кризових явищ. Серед даних чинників можна виділити обмеженість ресурсів та відсутність досвіду управління ними, конфліктність інтересів, недостатня стабільність, суб'єктивність пріоритетів та невідповідність фінансових рішень можливостям підприємств. Рух їх грошових потоків визначається нині не тільки об'єктивними економічними реаліями, але й суб'єктивними діями зовнішніх чинників. Відповідно, успішний розвиток та функціонування кожного господарюючого суб'єкта в першу чергу залежить від своєчасного та адекватного реагування його керівництва на появу перших симптомів розвитку зазначених чинників і розвитку кризи та розробку дієвих заходів щодо нейтралізації її негативних наслідків.

Особливе місце у процесі фінансового оздоровлення підприємства посідають заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств.

Джерелами фінансування фінансового оздоровлення (санації) можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі. Склад внутрішніх фінансових джерел санації показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Внутрішні фінансові джерела санації підприємств

Потенційні фінансові джерела санації	Напрями мобілізації коштів
Виручка від реалізації товарів (робіт, послуг)	Збільшення обсягів реалізації
	Збільшення ціни на товари, роботи, послуги
Кошти вивільнені у процесі зменшення витрат на оплату праці	Зменшення розмірів заробітної плати працівників (за погодженням з працівниками)
Кошти отримані від збільшення інших операційних доходів	Продаж надлишків сировини, матеріалів, товарів
	Продаж основних засобів та нематеріальних активів
	Здача в оперативну оренду основних засобів
	Забезпечення повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості
Кошти отримані від збільшення інших доходів	Реалізація довгострокових та поточних фінансових інвестицій (акцій, облігацій, корпоративних прав інших підприємств)
Кошти отримані від збільшення інших фінансових доходів	Здача у фінансову оренду основних засобів, які не використовуються у виробництві

Примітка: складено автором на основі [2, С. 421]

Внутрішні джерела санації відіграють значну роль у процесі відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання, оскільки окрім пошуку та використання фінансових резервів в теперішній час, вони дозволяють у майбутньому збільшувати прибутковість підприємства за рахунок економії на різного роду витратах. Потенційні зовнішні фінансові джерела санації та напрямки їх мобілізації показано у таблиці 2.

Таблиця 2

Зовнішні фінансові джерела санації підприємств

Потенційні фінансові джерела санації	Напрями мобілізації коштів
Кошти кредиторів	Реструктуризація кредиторської заборгованості (продлонгація строків сплати, конвертація боргу у власність; перехід короткострокової заборгованості у довгострокову; списання заборгованості)

	Надання цільових банківських позик
	Надання позик під забезпечення облігаціями чи іншими борговими цінними паперами, гарантованими керуючим санацією
Кошти мобілізовані у випадку реструктуризації (реорганізації) підприємства	Злиття з підприємством конкурентом, постачальником (покупцем)
	Приєднання до підприємства-конкурента чи підприємства постачальника (покупця)
	Поглинання підприємством конкурентом
	Поділ підприємства, з метою реалізації санаційних заходів, окремо для кожного, створеного після поділу, структурного підрозділу
	Виокремлення від підприємства окремих підрозділів
	Перетворення (зміна форми власності чи організаційно-правової форми)
Кошти учасників (власників)	Додаткові внески до статутного фонду
	Надання власниками коштів у кредит
	Надання безповоротної фінансової допомоги власниками
	Надання облігаційних позик з умовою подальшої конвертації придбаних облігацій в акції
Пряме державне фінансування	Надання бюджетних дотацій, субвенцій, субсидій
	Внесення державою коштів до статутного фонду державних підприємств
Непряме державне фінансування	Надання податкових пільг зменшення ставки оподаткування, надання податкових канікул)
	Надання державних пільгових кредитів
	Здійснення державних замовлень щодо продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства, на якому реалізуються санаційні заходи
	Надання дозволу на порушення антимонопольного законодавства, щодо встановлення цін

Примітка: складено автором на основі [2, С. 422]

Метою фінансового оздоровлення на підприємстві є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування засобів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Фінансове оздоровлення мають форму санаційних заходів організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо [1].

У цьому контексті розрізняють два види санації:

1. Санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника.
2. Санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу санованого підприємства (реорганізація).

На практиці досить часто із санацією ідентифікується поняття «реструктуризація». Реструктуризація суб'єкта господарювання — це проведення організаційно-економічних,

правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну його структури, системи управління, форм власності, організаційно-правових форм, які здатні відновити прибутковість, конкурентоспроможність та ефективність виробництва [3, С. 171].

Узагальнюючи результати дослідження, необхідно відмітити, що фінансове оздоровлення на підприємстві - це сукупність заходів, направлених на забезпечення покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, відновлення або підвищення рівня ліквідності та платоспроможності, скорочення всіх видів заборгованостей, поліпшення структури оборотного капіталу та формування засобів ресурсів, необхідних для проведення оздоровчих заходів виробничо-технічного, організаційного та соціального характеру.

Перелік використаних джерел:

1. Карпунь І.Н. Санація в системі антикризового управління підприємством. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca/Ekon/2016_30/49.pdf
2. Савела А. Ю. Санація та її роль у фінансовому оздоровленні підприємств. Держава та регіони. 2014. № 6. С. 420-422.
3. Череп А.В., Северина С.В. Удосконалення класичної моделі санації підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 169-171.

УДК 338.43

Гапон Вадим

аспірант, група БМа-12

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент

професор кафедр економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Vadym Hapon

Post-graduate Student of the group BMa-12

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor

Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ THE CURRENT STATE OF UKRAINE AGRICULTURAL SECTOR FUNCTIONING

Сільське господарство є однією із ключових галузей національної економіки, формуючи разом з іншими суміжними галузями близько 20% української економіки. За словами першого заступника Міністра аграрної політики та продовольства України Тараса Висоцького, у зв'язку із падінням інших секторів, зокрема, металургії, частка агропромислового комплексу прогнозовано зросте до 30% [1]. Окрім того, зважаючи на те, що дана галузь на 70% залежить від експорту, то вона генерує значні валютні надходження в Україні. Таким чином, ефективна діяльність підприємств аграрного сектору є важливим фактором забезпечення стабільності економіки України, зокрема, у період дії воєнного стану.

Варто зазначити, що Україна має значний потенціал для розвитку агробізнесу. Площа сільськогосподарських земель є найбільшою в Європі – 41,5 млн га (70 % території країни), з них 32,5 млн га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур [2].

Окрім того, протягом багатьох років український агропромисловий комплекс посідав провідні позиції серед експортерів світу, зокрема, до повномасштабного вторгнення російської федерації, а в 2021 році 40 % від загального експорту України становила саме агропродукція [3].

На сільське, лісове та рибне господарство припадало 10% прямих іноземних інвестицій (ПІІ) станом на 31.12.2021 року [4], а надалі очікується збільшення ПІІ саме в дану галузь. У даному контексті важливим є значення інтегрального показника Індексу інвестиційної привабливості України, що в першій половині 2022 року становив 2,17 бали з 5 можливих. За даними Європейської Бізнес Асоціації, пів року тому цей показник становив 2,73 бали, а найнижче значення за весь час проведення досліджень спостерігалось під час Євромайдану –1,8 бали [5]. При цьому експерти наголошують на позитивній динаміці даного показника за цей час й очікують подальшого зростання у післявоєнний період.

Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв, так як спричинила руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів, а значна частина посівних територій замінована або до неї немає доступу, знищено техніку та склади. Окрім того, військова агресія РФ унеможливила функціонування морських портів України у перші 5 місяців війни, через які здійснювалося близько 90% експорту сільгосппродукції. В рамках реалізації «зернової угоди», укладеної між Україною, РФ, Туреччиною та ООН у Стамбулі 22 липня 2022 року, торговельні та вантажні судна безперешкодно почали виходити з українських портів і доставляти аграрну продукцію в різні куточки світу. Однак питання підтримки економіки в частині створення альтернативної логістичної мережі для експорту залишається одним із пріоритетних для Уряду.

15 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон №2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [6], яким передбачено зміни щодо сплати за землю державної та комунальної форм власності в період дії воєнного стану. Так, «з 1 березня 2022 року до 31 грудня року, наступного за роком, в якому припинено/скасовано воєнний стан, не нараховується і не сплачується земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної форм власності, що розташовані на територіях, де ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, а також визначені обласними військовими адміністраціями як такі, що засмічені вибухонебезпечними предметами, та/або на яких наявні фортифікаційні споруди» [6].

Також Уряд ініціює і впроваджує ряд програм, спрямованих на підтримку бізнесу, зокрема, в аграрному секторі. У рамках держпрограми «Доступні кредити 5–7–9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування сільськогосподарські товаровиробники можуть отримати кредит під 0% у розмірі до 60 млн грн строком до шести місяців на провадження сільгоспдіяльності (придбання техніки, палива, насіння, добрив тощо) [7]. Державою передбачено додаткову фінансову підтримку малого та середнього агробізнесу у вигляді компенсації відсоткової ставки за кредитами до 50 млн грн. Уряд також установив максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80%.

Запровадження воєнного стану також унеможливило роботу ключових реєстрів, ДЗК і ДРРП, відповідно, й формування земельних ділянок та оформлення прав на них за загальною процедурою. Проте 7 квітня набув чинності закон № 2145-IX [8], метою якого є забезпечення продовольчої безпеки та проведення посівної кампанії та який передбачає можливість оформити право оренди на земельні ділянки для товарного сільськогосподарського виробництва строком не більш як один рік без права поновлення договору.

Крім того, законом передбачена можливість користувачам сільгоспділянок передавати права землекористування іншим особам без згоди власників таких ділянок строком до року. Таке нововведення дасть змогу ефективно використовувати сільськогосподарські землі за їхнім призначенням більш забезпеченими аграріями, що, безумовно, позитивно вплине на результати посівної кампанії.

Таким чином, бачимо, що війна суттєво вплинула на функціонування аграрного сектору України. На даний час з метою адаптації до нових умов ведення господарської діяльності й успішного протистояння викликам, впроваджено різноманітні програми, закони й ініціативи для підтримки підприємств агросектору. Окрім того, слід зауважити, що дане питання є важливим на порядку денному не лише всередині країни, а й закордоном, так як саме Україна є ключовою країною у світі, що забезпечує його продовольчу безпеку. Тому міжнародна підтримка й допомога у даній сфері є необхідною та важливою.

Перелік використаних джерел:

1. Агросектор формує третину української економіки. Аграрне інформаційне агентство Agravery: веб-сайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/agrosektor-formue-tretinu-ukrainskoi-ekonomiki-taras-visockij> (дата звернення: 20.10.2022)

2. Державна служба статистики України, економічна статистика, сільське господарство: веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.10.2022).

3. Агробізнес під час війни: як побудувати ефективну діяльність та на що звернути увагу. Ліга: Закон : веб-сайт. URL: <https://biz.ligazakon.net/news/213244-agrobznes-pd-chas-vyni-yak-pobuduvati-efektivnu-dyalnst-ta-na-shcho-zvernuti-uvagu> (дата звернення: 20.10.2022)

4. Офіційний сайт Міністерства економіки України : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 19.10.2022).

5. Інвестиції під сиренами. Агробізнес Сьогодні: веб-сайт URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiiia/item/25075-investytsii-pid-syrenamy.html> (дата звернення: 18.10.2022).

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України №2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 15.10.2022)

7. Як працює аграрний бізнес в умовах війни. ZN.UA: веб-сайт. URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-aharnij-biznes-v-umovakh-vijni.html> (дата звернення: 19.10.2022)

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України №2145-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20> (дата звернення: 15.10.2022).

Гарматій Сергій
аспірант кафедри економіки та фінансів 3-го року навчання
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: **Крамар Ірина**
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Serhii Harmatii
Post-graduate Student of Economics and Finance Department, 3rd year of study
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Science (in Economics), Assoc. professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**НАУКОВІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
SCIENTIFIC AND APPLIED ASPECTS OF THE RESEARCH OF THE EUROPEAN
INTEGRATION PROCESSES OF THE ENTERPRISES OF THE NATIONAL ECONOMY**

Аналіз соціально-економічної динаміки розвитку національної економіки напевно розділився на нашу думку на події які відбулися до 24.02.2022 року в Україні, та після, а саме військове вторгнення російської федерації на територію нашої країни, оскільки всі правила «гри», на світовому, європейському та національному просторі змінилися. Як відомо ще у 2014 році, після Революції гідності Україна обрала шлях євроінтеграційних процесів. Впродовж багатьох років держаними інституціями було розроблено та і продовжується вдосконалювати організаційно-економічний механізм для інтеграції як виробничої сфери, соціально-економічної, трудової, енергетичної, та інших сфер в євроінтеграційний простір.

Україна розбудовує ринкову економіку та поступово наближає свою політику до політики ЄС відповідно до основоположних принципів макроекономічної стабільності, збалансованості державних фінансів і платіжного балансу. На Рисунку 1 нами представлено органи асоціації, які відповідають за євроінтеграційні процеси на державному рівні.

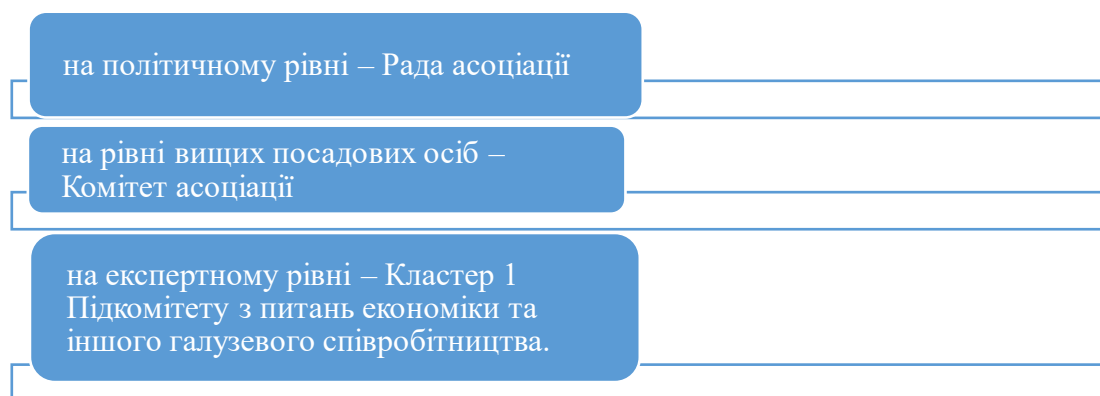

Рис.1. Державні інституції, відповідальні за євроінтеграційні процеси [2]

Як видно з представленою Рис. 1, задекларовано такі види структур, які відповідають за організаційний механізм євроінтеграції вітчизняних підприємств.

На Рисунку 2 представимо інституції, відповідальні за процеси здійснення механізму економічної євроінтеграції національних компаній, та очікувані результати від їх діяльності.

Рис. 2. Державні інституції, відповідальні за процеси євроінтеграції [2]

Як видно з Рис. 2, основні повноваження за інституціями процесами покладено на:

- Міністерство фінансів України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національний банк України

Міністерство фінансів України буде контролювати чинне законодавство щодо дотримання виконання підписаних угод, для співпраці вітчизняних підприємств та компаній європейського простору. Щодо функції Міністерства внутрішніх справ, то це контроль за законністю, відсутністю зловживань та корупції під час виконання євроінтеграційних умов співпраці. Як показали події військового стану та вивезення зерна з українських портів, навіть є потреба залучення ЗСУ для безпеки логістики суден з українськими товарами.

І відповідно всі валютні експортні та імпорتنі операції будуть здійснюватися безпосередньо Національним банком України, або його емітентами, але під відповідним моніторингом.

Наведемо перелік суб'єктів, які мають право брати участь у програмах COSME:

- вітчизняний малий та середній бізнес;
- українські бізнес-асоціації;
- громадські організації;
- профспілки;
- кластери;
- освітні заклади;
- установи;
- органи державної влади;
- агентства регіонального розвитку.

На Рисунку 3 візуалізуємо очікувані результати від кооперації державних інституцій, щодо євроінтеграційних процесів вітчизняних підприємств.

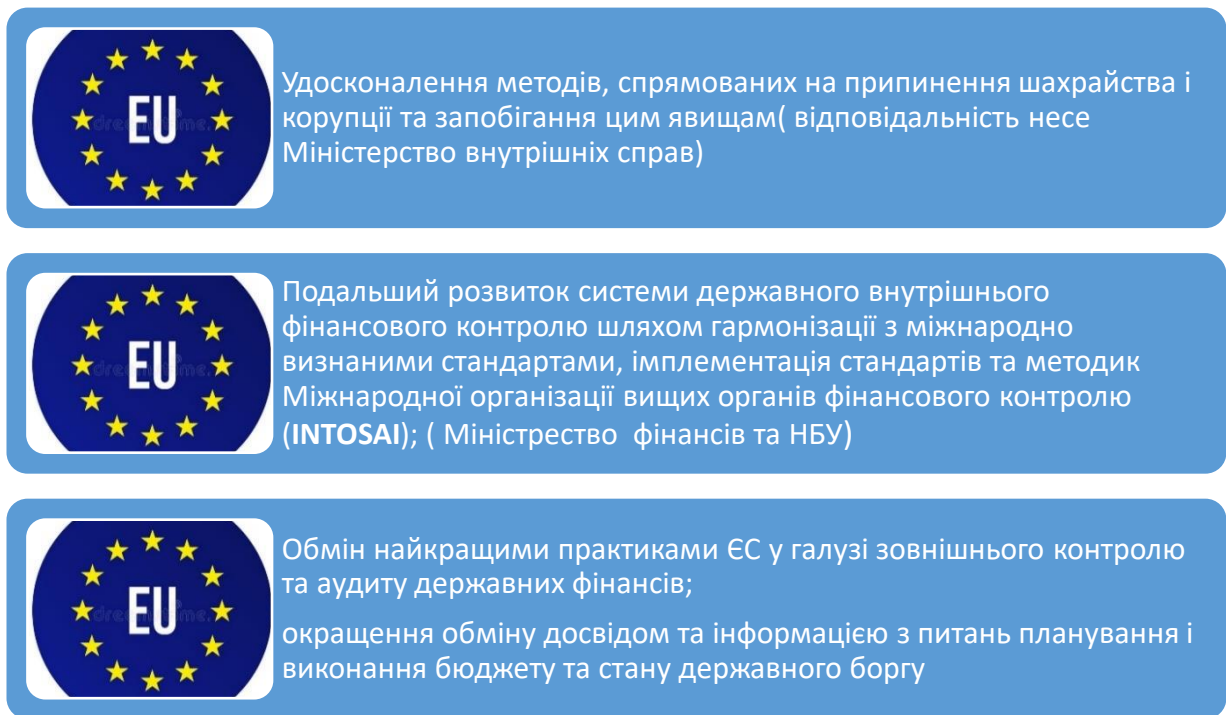

Рис. 3. Очікувані результати щодо функціонування державних інституцій по питаннях організаційно-економічного механізму євроінтеграційних процесів вітчизняних підприємств

Аналізуючи представлену інформацію ми можемо стверджувати, що саме в тісній співпраці між всіма гілками влади та профільними міністерствами України можливо здійснити програми та механізми євроінтеграції вітчизняних підприємств національної економіки. Саме 27 лютого 2017 року Верховна Рада ратифікувала Угоду між Україною та ЄС про участь держави у програмі Європейського Союзу COSME — «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу» (Competiveness of Small and Medium Enterprises (COSME)).

Для України доступні 23 програми, які класифіковано за 3 напрямками:

Полегшення виходу МСБ на зовнішні ринки – надання консультативних послуг щодо експортно-імпоротної діяльності МСБ на ринках ЄС та світу;

Покращення умов для конкурентоспроможності – у т.ч. просування інтернаціоналізації кластерів, визначення та усунення зайвих регуляторних бар'єрів;

Формування культури ведення бізнесу – освітні програми, проведення секторальних тренінгів, семінарів, програм з обміну, стажувань тощо.

Також нормативною базою узгоджено та задекларовано організаційний механізм євроінтеграції промисловості та підприємництва в Україні.

Як відомо, військові події в Україні пришвидшили євроінтеграційні процеси: з 01 березня Європарламентом прийнято рішення надати Україні статус кандидата до ЄС, це розширить повноваження європейській структур щодо надання фінансової та інших вид співпраці в плані євроінтеграційних процесів різних галузей національної економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Євроінтеграційний портал. Електронний ресурс доступу URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>
2. Волковська В. Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток підприємства 2020: I Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи» URL:<http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201151>
3. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL: <http://global-national.in.ua/>

Головата Юлія
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Радинський Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yulia Golovata
student of group PFM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Sergiy Radynskiy
PhD (Economics), Associate Professor
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА METHODS AND MODELS OF DIAGNOSTIC FINANCIAL ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE

У сучасних умовах господарювання питання діагностики фінансової діяльності набуває особливо важливого значення для всіх ланок господарської системи. Без оцінки та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства неможливо визначити ефективні шляхи його подальшого розвитку. Знання стану підприємницької діяльності важливе як для управлінського апарату даного підприємства, так і для його акціонерів, банківських установ, фінансових служб, територіальних органів управління, фіскальних органів тощо.

Фінансова діагностика діяльності підприємства є головним методом забезпечення платоспроможності та прибуткової діяльності підприємства. На основі отриманих результатів діагностики керівники різних рівнів приймають управлінські рішення, розробляється стратегія розвитку підприємства [3, С. 219].

Кожне підприємство, здійснюючи господарську діяльність, вимушене на своєму шляху боротися з кризами, долати труднощі, перешкоди фінансового, організаційного, техніко-технологічного характеру. Класифікація цих проблем на основі чітко визначених ознак дає змогу їх структурувати, шляхом діагностики визначити з них головні, домінуючі, намітити оптимальні шляхи їх розв'язання.

Фінансова діагностика ідентична діагностиці фінансового стану підприємства, що обумовлює дослідження основних показників та критеріїв результативності фінансової діяльності підприємства. На ідентичності понять «фінансова діагностика» і «діагностика фінансового стану» наполягає і С.В. Приймак [6, С. 9], на думку якої фінансова діагностика – це процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на його фінансові параметри.

О.А. Сметанюк пропонує наступне визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства: «Під діагностикою фінансового стану підприємства розуміється ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства

реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення» [7, С. 7].

А.І. Муравйов наголошує, що діагностика фінансового стану – це спосіб встановлення характеру збоїв нормального перебігу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки цьому об'єкту. Автор акцентує увагу лише на аналізі і контролі відхилень від нормального перебігу господарської діяльності підприємства [5, С. 53].

У свою чергу О.О. Гетьман, В.М. Шаповал зазначають, що діагностика фінансового стану – спосіб розпізнавання соціально-економічної системи за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і «вузьких місць» [2, С. 12].

Відзначимо, що приведені визначення є досить повним і змістовним. Розвиток дослідження сутності поняття «фінансова діагностика» та виділення її принципів, функцій та методичного інструментарію свідчить про те, що на зміну тлумаченню діагностики як процедури аналізу та встановлення поточного стану приходять ширше її розуміння, а саме як складової системи стратегічного управління, дієвого інструменту забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі.

Кость Я.О. виокремлює окремі складові економічної діагностики [4, с.57]:
- консалтингова, - аналітична, - інформаційна, - антикризова.

Коефіцієнти використовують фінансові аналітики підприємства та її численні контрагенти. Кожен з них, визначаючи коефіцієнти, керується своїми специфічними цілями. Аналітики, що працюють у фінансовому відділі підприємства, широко застосовують метод коефіцієнтів під час планування економічної і фінансової діяльності, для поточного контролю, контролю за рухом грошових потоків, для визначення співвідношення курсів корпоративних цінних паперів та їх балансової вартості, оборотності активів і для вирішення багатьох інших завдань. Контрагенти підприємства ставлять свої цілі і вирішують завдання одержання інформації про фінансовий стан підприємства.

Залежно від цілей і методів здійснення діагностики вирізняють дві основні системи здійснення фінансового аналізу:

1. Експрес-діагностика фінансового стану підприємства дає миттєвий погляд на ситуацію і призначена для пошуку і виділення найбільш важливих і складних проблем управління фінансами. Мета – проста наочна оцінка фінансового стану і динаміки розвитку організації.

Виконувати експрес-діагностику доцільно в три етапи:

підготовчий – його метою є прийняття рішення про доцільність і можливість аналізу, що робиться на основі знайомства з аудиторським висновком і перевірки готівки всіх форм і додатків, валюти балансу, взаємної ув'язки показників та їх співвідношення;

попередній огляд бухгалтерської звітності та економічне читання.

Мета в широкому розумінні:

розгляд показників бухгалтерської звітності, їх вивчення та відбір об'єктів для поглибленого аналізу; аналіз звітності є основою експрес-діагностики.

узагальнення результатів господарської діяльності та оцінка фінансового стану підприємства.

Таким чином, істотною перевагою експрес-діагностики є виявлення негативних тенденцій на ранніх стадіях і розробка заходів щодо їх нейтралізації. Експрес-аналіз може завершитися рекомендацією про необхідність більш детального аналізу фінансових результатів та фінансового накопичення.

2. Фундаментальний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства призначений для поглиблення та деталізації оцінок, отриманих в результаті експрес-діагностики, а також визначення реального економічного потенціалу організації. Мета такого аналізу – більш докладна характеристика майнового і фінансового положення підприємства, результатів його діяльності в звітному періоді і можливостей розвитку в майбутньому. Він

конкретизує, доповнює і розширює окремі процедури експрес-аналізу. При цьому ступінь деталізації залежить від аналітика.

Процедура фундаментального аналізу включає в себе наступні етапи: відбір і підготовка даних фінансової звітності для проведення аналітичного дослідження; аналітична обробка вихідної фінансової інформації передбачає переклад типових форм бухгалтерської звітності (зокрема бухгалтерського балансу і звіту про прибутки і збитки) в агреговану зручну для аналітичних цілей форму; інтерпретація отриманої аналітичної інформації; формулювання основних висновків та підготовка рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства [3, С. 221].

Фінансовий аналіз проводиться за допомогою різного типу моделей. Виділяють три основних типи моделей: - описові; - предикативні; - нормативні.

Описові моделі – моделі описового характеру, є основними для оцінки фінансового стану підприємства. До них відносяться: побудова системи розрахункових балансів, надання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, вертикальний і горизонтальний аналіз звітності, система аналітичних коефіцієнтів, аналітичні записки до звітності. Усі ці моделі засновані на використанні інформації фінансової звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру: розрахунок точки критичного обсягу продажів, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні моделі і регресійні моделі), моделі ситуаційного аналізу. Нормативні моделі – дозволяють порівняти фактичні результати діяльності підприємства з очікуваними. Використовуються в основному у внутрішньому фінансовому аналізі. Їхня сутність зводиться до встановлення нормативів по кожній статті витрат по технологічних процесах, видах виробів, центрах відповідальності і т.п. і до аналізу відхилень фактичних даних від цих нормативів [1, С. 120].

У цілому, слід відмітити, надзвичайну важливість діагностики фінансової діяльності та фінансового стану будь-якого підприємства, адже через визначення поточних фінансових показників підприємство формуватиме стратегію власного розвитку, що дасть можливість, орієнтуючись на поточні показники фінансового стану, забезпечити зростання ефективності діяльності підприємства у перспективному періоді.

Перелік використаних джерел:

1. Андрущак Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств. *Фінанси України*. 2004. № 9. С. 118-124.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.
3. Готра В.В., Ріпич В.В., Дячок А.В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 219-223.
4. Кость Я.О. Місце фінансової діагностики в системі фінансового менеджменту підприємства. *Наука й економіка*. 2010. №2. С.55-63.
5. Лук'янова В.В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2009. № 3. С.52-58.
6. Приймак С.В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : Автореф. дис. канд. екон. наук / 08.00.08. К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. 20 с.
7. Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.06.01. Хмельницький: Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. 20 с.

Данилків Тетяна
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Химич Ірина
кандидат економічних наук
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Tetiana Danylkiw
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Khymych
PhD (Economics)
Associate Professor of Innovation Activity and Services Management
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ: РЕЛОКАЦІЯ ТА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА UKRAINIAN BUSINESS IN THE CONDITIONS OF A FULL-SCALE RUSSIAN INVASION: RELOCATION AND GOVERNMENT SUPPORT

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну створило катастрофічні умови для ведення бізнесу на територіях, які були окуповані та піддавалися постійним обстрілам. Частина з них змушена була на завжди зупинити свою роботу або евакуюватись. Лише за декілька тижнів війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії коронавірусу. Оцінити обсяги завданої шкоди важко, оскільки збройна агресія на території країни досі триває.

Національний банк провів оцінку економіки країни і виявив суттєві втрати «невиробленого» ВВП – понад 50 %. Тобто кожен тиждень обходиться національній економіці більше 50 млрд грн. І це не рахуючи втрати від руйнування [1].

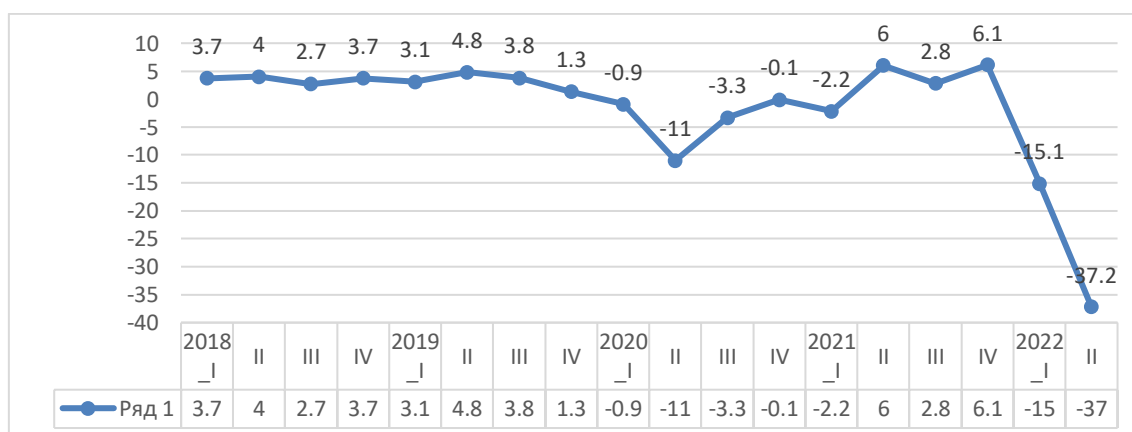

Рис. 1 Динаміка зміни реального ВВП упродовж 2018-2022 рр.
(у % до відповідного кварталу попереднього року) [2]

За результатами досліджень в Україні постраждали такі сфери бізнесу, як: будівництво, машинобудування, туризм, логістика, тобто такі, що потребують великих інвестицій. Найбільший відсоток підприємств, які частково або повністю припинили роботу, сягає 84% у галузі туризму, 70% – у ЗМІ, 58% – у будівництві, 50% – у машинобудуванні.

Значною мірою постраждала сфера операцій з нерухомим майном – 53% і сільське господарство – 40%.

Також різко скоротився експорт та імпорт товарів, причиною якого стала блокада українських портів Чорного моря.

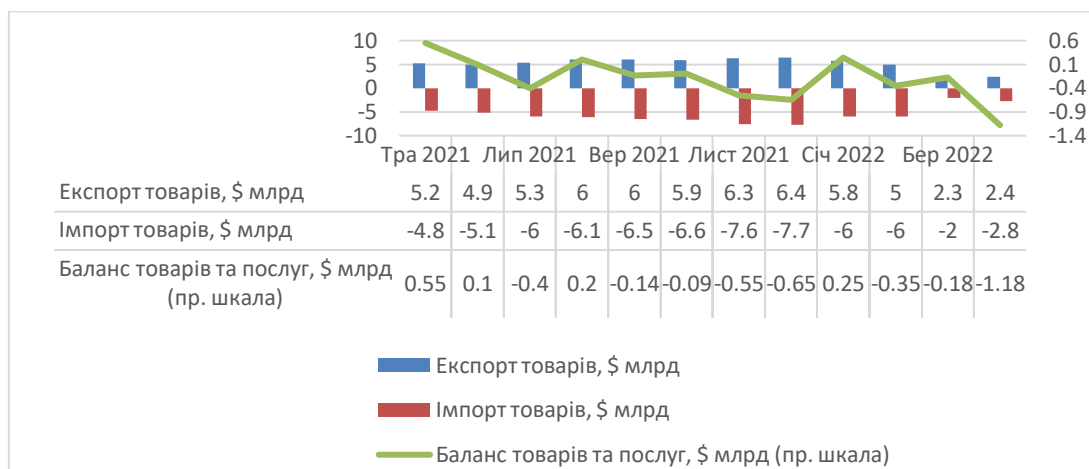

Рис. 2 Експорт та імпорт товарів в Україні у період травень 2021 р. – травень 2022 р. [3]

Великі корпорації покинули територію України, що призвело до втрати валютних надходжень і робочих місць.

Різкі коливання на фондовому ринку, спричинені воєнними діями, підштовхнули підвищення цін на газ й нафту. Вартість перевезень по території країни значно збільшилась і для іноземного бізнесу це створило великі витрати.

З метою збереження економічної стійкості України шляхом переміщення підприємств із територій, що перебувають у зоні бойових дій, до безпечніших регіонів, було створену Державну програму релокації підприємств, яку Український бізнес провів із 30-40% підприємств. Компанії які повністю або частково перемістилися за кордон:

10% - ІТ-сектор, 6% - охорона здоров'я та надання соціальних послуг, 4.5% - надання професійних послуг, маркетинг та дизайн [4].

Переважно серед релокованого бізнесу більшість лишилася в межах України, Міністерство економіки та обласні військові адміністрації реалізують програму релокації підприємств із зони ведення бойових дій у більш безпечні регіони.

Фонд державного майна пропонує вільні площі об'єктів для переміщених підприємств [5].

Ще одним важливим заходом, який допоможе зберегти та відновити бізнес є програма «5-7-9». Згідно з цією програмою, підприємці зможуть отримати кредит, щоб відновити свої виробничі потужності, під 9% терміном до 5 років на суму до 60 млн грн. Значна частина (до 80%) виконання зобов'язань по таким кредитам буде забезпечуватись державною гарантією [6].

Релокація відчизняного бізнесу, позитивно вплине на економіку країни, це допоможе зберегти робочі місця, надходження податків до бюджету, та забезпечить фінансово-економічну стійкість та полегшить повоєнне відновлення країни, а державна програма «5-7-9» сприятиме відновленню виробничого та експортного потенціалу та економіки України.

Перелік використаних джерел:

1. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/09/09/novyna/ekonomika/vvp-ukrayiny-skorotyvsya-bilsh-nizh-37-derzhstat>

3. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/economy-in-war-times-june/>
4. Liga zakon. URL: https://biz.ligazakon.net/news/214925_yak-vdnovlyutsya-ta-adaptutsya-ukranskiy-bznes-rezultati-dosldzhennya
5. Фонд державного майна України. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/news/8717.html>
6. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1f1ba226-b22d-410b-831a-50bfefed241a&title=UriadRozshirivProgramu5-7-9-NaPidprimstvaZruinovaniPidChasViini&fbclid=IwAR3yka_AS9Gd5Z7J3YIPBPKJ8XPznO

УДК 658.5

Дячун Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Радинський Сергій

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olga Dyachun

PhD (Economics), Docent
Associate Professor Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Serghiy Radynskiy

PhD (Economics)
Assosiate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ FUNCTIONS OF SALES MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

Важливим питанням маркетингової діяльності є збут товарів. Ефективність організації в значній мірі залежить від виконуваних управлінських функцій у цій сфері. Дослідження їх переліку та змісту впливає на результативність збутової діяльності, досягнення поставлених підприємством маркетингових цілей і, зокрема, збутових. Оптимальність виконуваних функцій збуту дає змогу підприємству організувати ефективну роботу відділу збуту, визначити його місце в системі структурних підрозділів фірми, досягти значних конкурентних переваг на ринку. Враховуючи вище викладене, важливого значення набуває розробка системи управління збутом та її вдосконалення. Це, в свою чергу, потребує поглибленого дослідження вказаної проблеми.

Центральним питанням в управлінні збутом є його функції. Вони визначаються змістом збутової діяльності. Правильне визначення їх суті, кількості впливає на ефективність збуту, досягнення підприємством його цілей. Існують різні підходи щодо складу цих функцій та їх змісту. Управління збутом повинно виконувати таких чотири важливих функції: планування, організацію, мотивацію та контроль. Можна погодитися з тим, що вони властиві управлінню збутом підприємства. Проте їх кількість, як ми вважаємо, є неповною. Тут відсутня така функція як облік результатів облікової діяльності, без якого управління збутом не може бути в достатній мірі інструментом забезпечення належних результатів, поставлених перед

збутом. Є й інша точка зору, згідно якої «основні функції збуту можна об'єднати в три групи: планування, організація, контроль і регулювання» [1].

Як видно, серед цих функцій відсутні облік і мотивація. Серед функцій управління збутом у наведених точках зору немає також такої функції як вивчення ринків збуту. Без знання ринкових можливостей у цій сфері неможливо правильно здійснювати планування збуту, його організацію, мотивування тощо. Ми вважаємо, що склад функцій управління збутом повинен базуватися на теорії управління як науки в цілому. Згідно неї, а також враховуючи специфіку збутової діяльності, до функцій управління збутом підприємства, варто віднести: дослідження ринку збуту, організацію, планування, оперативну роботу зі збутом, облік збутової діяльності, мотивацію та контроль і регулювання. Вони послідовно відображають характер роботи зі збутової діяльності. Проте зміст цих функцій має свої певні особливості. Крім того, функції управління збутом можуть виконуватися не тільки структурними підрозділами зі збуту, але й частково іншими службами фірми. Це пояснюється тим, що збут товарів є одним із важливих завдань як маркетингу, так і підприємства в цілому, хоча центральне місце тут належить відділу збуту.

Отже, початковою функцією управління збутом є дослідження ринку продажів товарів. Вона містить: – визначення видів ринків збуту (оптових, роздрібних, зарубіжних); – дослідження параметрів якості товарів, які повинні відповідати вимогам споживачів; – можливості обсягів збуту (потенціалу ринку відповідних товарів) у розрізі окремих товарів; – встановлення конкурентів підприємства, які діють на цих ринках, їхніх переваг і недоліків; – визначення величини потреб споживачів у певних товарах; – можливості успішного виходу підприємства на ринки збуту (як вітчизняні, так і зарубіжні).

Інформація про ринки збуту є вихідним пунктом щодо вирішення інших функцій управління збутом. Необхідно відзначити, що функція дослідження ринку збуту виконується у більшості випадків окремим спеціалізованим відділом маркетингу (відділом маркетингових досліджень). Такий підхід має перевагу в тому, що результати дослідження ринку збуту пов'язуються з усіма напрямками маркетингових досліджень, які у тій чи іншій мірі впливають на управління збутом. Наступною функцією управління збутовою діяльністю є організація збуту. Вона містить значний комплекс робіт зі збутової діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Складові елементи організації збуту

Примітка: авторська розробка

Центральною ланкою функції організації збуту є створення відділу збуту, на який покладається виконання практично всієї збутової діяльності. В його структуру входять група, що займається безпосередньо збутом товарів, планова група, склади готової продукції, групи рекламування збуту, стимулювання, обліку збуту товарів, його контролю та регулювання. В ряді випадків рекламуванням збуту займається окремий спеціалізований на цій діяльності відділ реклами. Перевагою такого варіанту є те, що питання рекламування вирішуються комплексно у взаємозв'язку з рекламуванням всієї діяльності на рівні підприємства.

Служба збуту координує свою діяльність з відділом матеріально-технічного постачання та виробничим відділом. З останнім вона узгоджує розробку планів виробництва, які б забезпечували виконання завдань поставки товарів споживачам. Важливою функцією управління збутом є його планування. Воно є «одним з найважливіших пріоритетів в галузі стратегічного планування у розвитку підприємства, оскільки результатом ефективної організації збутової діяльності чинять прямий вплив на результати господарської діяльності підприємства в цілому» [2].

Планування виражається в конкретизації збутової діяльності на певний період, зі збутової діяльності розробці планів збуту, засобів досягнення збутових завдань, термінів реалізації, визначенні необхідних ресурсів (матеріальних, фінансових і т. д.), необхідних для виконання цих завдань. Планування збуту має на меті забезпечити збутові завдання з боку окремих структурних підрозділів підприємства.

Виділяють оперативні, середньострокові та довгострокові плани збуту. Оперативне планування охоплює піврічний, місячний або навіть менший період часу, на який розробляється збутове завдання. Середньострокові плани складаються, як правило, на рік або більший період часу (до 5 років). Довгострокові плани розробляються на 5 і більше років. Оперативна робота як функція управління збутом полягає в підготовці доставки товарів до споживача, замовленні транспортних засобів для перевезення товарів до нього, оформленні відповідної збутової документації, безпосередній доставці товарів клієнтам у визначені терміни. Однією з функцій управління збутом є облік результатів збутової діяльності. Його можна поділити на два види: – оперативний облік збуту; – статистичний облік. Перший полягає у встановленні поточного обсягу збуту згідно розроблених графіків відвантаження товарів споживачам (денних, тижневих, місячних). Його ведуть безпосередньо працівники відділу збуту, які займаються оперативною роботою.

Оперативний облік збуту здійснюють в розрізі кожного споживача. Статистичний облік збуту має на меті складання статистичної звітності про обсяги реалізованої продукції. Відповідні статистичні звіти подаються підприємствами в органи державної статистики. Інформацію у цих звітах вказують за квартал, півроку, три квартали, рік. Вона є важливим джерелом для проведення аналітичної роботи зі збутової діяльності підприємства в цілому. Значну роль в управлінні збутом відіграла така функція як мотивація працівників, що здійснюють цю діяльність, та мотивація інших об'єктів, які є учасниками збутового процесу (споживачів і дистриб'юторів). З цього випливає, що «стимулювання збуту – це різні види матеріальної діяльності, які на певний час збільшують вихідну цінність товару чи послуги та прямо стимулюють купівельну активність споживачів, роботу дистриб'юторів і торгового персоналу» [3].

Ефективність стимулювання збуту в значній мірі залежить від дотримання його принципів. До них можна віднести [4]: – різноманітність засобів, що використовуються у мотиваційному процесі; – відчутність значущості мотивації у об'єкта мотиваційного процесу; – спрямованість мотиваційних засобів на досягнення високих кінцевих результатів збуту. Підприємства можуть використовувати різні засоби мотивації. Заключною функцією управління збутовою діяльністю є контроль і регулювання збуту. Контроль і регулювання як функція управління збутом – це визначення якості і коригування роботи, виконуваної підлеглими працівниками, яка має на меті забезпечення завдань зі збуту, які спрямовані на досягнення поставлених цілей. За суттю, контрольна функція зводиться до виявлення відхилень результатів діяльності від встановлених планових завдань за обсягами збуту в

цілому, в розрізі окремих товарів, видах споживачів, термінах поставки товарів і т. п. За етапами проведення контроль збуту може бути попереднім, поточним і кінцевим. За формами організації виділяють централізований, децентралізований та самоконтроль збуту [5, С. 120].

Перелік використаних джерел:

1. Управління збутом. Бібліотека економіста. URL: <https://library.if.ua/books/>
2. Терент'єва Н. В. Управління збутовою діяльністю в системі управління підприємства. Ефективна економіка. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4783>
3. Стимулювання збуту. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стимулювання_збуту
4. Шереметинська О., Невмержицька Ю. Стимулювання збуту: заходи та засоби, які допомагають при формуванні маркетингової діяльності підприємства при здійсненні ЗЕД. Ефективна економіка. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4785>
5. Росола У. В. Вдосконалення стимулювання збуту на ринку. Міжнародний науковий журнал. 2016. С. 120-122

УДК 330.3

Кирич Наталія

д.е.н., професор кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Стельмах Дарина

магістр кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nataliia Kyrych

Doctor of Economics, Professor of the Department of Management and Administration,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Daryna Stelmakh

Master of the Department of Management and Administration,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАБІЛІЗАЦІЮ ГОСПОДАРСЬКО-ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ THE FEATURES OF MACROECONOMIC FACTORS IMPACT ON THE ENTERPRISE' ECONOMICAL AND FINANCIAL DEVELOPMENT STABILIZATION AT THE CURRENT STAGE

Дослідження проблем стабілізації господарсько-фінансової діяльності, виходячи зі стану економіки, зобов'язує вивчати причини уповільнення темпів економічного зростання як конкретного підприємства так і господарського комплексу загалом. Економічні гальма ніколи не можна асоціювати лише з технічними засобами, які відіграють рятівну роль, наприклад, в організації безпечної життєдіяльності населення. Гальма в економіці є руйнівними не лише для розвитку безпосередньо виробництва, а й можуть викликати значні соціальні конфлікти.

У зв'язку з введенням воєнного стану у державі, зазнали трансформації всі галузі суспільного господарства

Маючи низьку рентабельність, більшість підприємств не в змозі займатися питаннями стабільного забезпечення сировиною: низька прибутковість не забезпечує достатньої

кількості власних оборотних коштів, а користування кредитами підвищує витрати виробництва продукції за рахунок включення відсотків по кредитах у собівартість продукції [1].

Від неврегульованості цих процесів значні суми втрачає і державний бюджет. Таким чином, маємо підстави зробити висновки, що ситуація, яка склалася у зв'язку із воєнними діями у країні, залежить ще від двох основних факторів:

Перший – забезпеченість ресурсами. Другий фактор – ціновий.

Для прикладу, сьогодні в Україні в кожному регіоні вистачає виробничих потужностей для випуску у достатній кількості хліба і хлібобулочних виробів, ще збереглися кваліфіковані кадри. При науково обґрунтованій соціально-економічній політиці хлібопекарські підприємства можуть забезпечити безперебійне постачання населення хлібом і хлібобулочними виробами в найширшій номенклатурі та найрізноманітнішому асортименті [2].

Аналогічна ситуація має місце і в інших галузях суспільного господарства України за цілим спектром показників.

Враховуючи сучасний стан держави, чітко визначилася тенденція до уповільнення темпів економічного зростання. Приріст реального ВВП та промислового виробництва знизився. Суттєво знизилася прибутковість підприємств та рівень їх рентабельності, що стало основним чинником істотного уповільнення темпів зростання інвестицій в Україні.

Таким чином основні причини зниження темпів економічного зростання української економіки, які здійснюють негативний вплив, наприклад, на діяльність хлібопереробних підприємств, можна визначити як такі:

- практично повністю вичерпали себе екстенсивні чинники економічного зростання – нарощування економіки за рахунок завантаження вільних виробничих потужностей, використання наслідків глибокої девальвації гривні попередніх років, скорочення боргів із заробітної плати, тощо. За цих умов Кабінет Міністрів України не зміг переорієнтувати економічну політику, діюча модель якої фактично себе вичерпала, забезпечити, як це вимагалось у попередньому Посланні Президента України до Верховної Ради, перехід на інтенсивні чинники розвитку економіки, стимулювання інвестиційного процесу та інновацій;

- суттєве уповільнення темпів реформування економіки, насамперед приватизаційних процесів. Більшість державних підприємств значною мірою вичерпали позитивний потенціал розвитку. Зростає їхня тонізація та збитковість.

- в останні роки практично зупинилася у своєму розвитку банківська система, яка залишається відірваною від реального сектора економіки, активно не впливає на його якісні та кількісні перетворення;

- збільшилася зношеність основних фондів та виробничої інфраструктури загалом, скоротилися резервні виробничі потужності, досі залишається низький технологічний рівень виробництва, що зумовлює його високу енергоємність та матеріаломісткість;

- серйозним гальмом розвитку української економіки залишається низька якість корпоративного управління, а також неефективна система державного регулювання природних монополій;

- суттєвим чинником звуження інвестиційної та споживчої спроможності української економіки, стримування економічної динаміки є вплив фінансових ресурсів з України внаслідок зростання виплат за зовнішніми боргами.

Головними причинами тінізації економіки України є такі:

- відсутність повноцінного ринкового середовища та недостатність його інституційного забезпечення, лібералізація економіки на початку 1990-х років без належної правової основи;

- суперечливість економічної політики держави та чинного законодавства;

- силові та адміністративні заходи, які реалізуються державою для протидії тінізації економіки, не приносять очікуваного позитивного результату, оскільки радикальним чином не змінюються умови підприємницької діяльності в Україні;

- слабкість судової влади, особливо механізму виконання її рішень. Це створює живильне середовище для зростання корупції, дискредитує державну регуляторну політику, сприяє поширенню у суспільстві психології «правового нігілізму». На такому тлі формується зневажливе ставлення підприємців та інших суб'єктів господарювання до державної влади в цілому;

- недосконалість податкової політики та нестабільність її законодавчої бази;
- недосконалість ПДВ та застосування кримінальних схем здійснення зовнішньоекономічної діяльності, за якими ПДВ відшкодовується без здійснення експорту взагалі. Зрештою, саме через тінізацію, ПДВ фактично перетворився з джерела бюджетних надходжень на чинник формування державного боргу;

- незбалансованість державної регуляторної політики;
- неефективність управління державною власністю та недостатня захищеність прав власників та інвесторів. Тіньовий сектор найчастіше експлуатує потужності державних підприємств, більшість із яких перетворилися в осередки тінізації;

- поглиблення платіжної кризи. Прострочена дебіторська заборгованість між підприємствами України (відвантажена, але не сплачена продукція) становить 90,8 млрд. грн. Кошти, реально сплачені за виготовлену та реалізовану продукцію, поповнили тіньовий обіг;

- недосконалість бюджетної політики, формування бюджетних показників за принципом «від досягнутого», відсутність належного контролю за виконанням видаткової частини держбюджету, його недостатня прозорість. За оцінками експертів, втрати держави від тінізації доходів щорічно перевищують 12–13 млрд. грн. Від незареєстрованої підприємницької діяльності та не задекларованих доходів населення Пенсійний фонд щорічно недоодержує 2–3 млрд. грн [4].

Максимальне залучення в національну економіку коштів, які можуть бути отримані від детінізації економіки та легалізації (амністії) доходів, прихованих від надмірного оподаткування, у т. ч. вивезених за кордон, можливе лише у випадку послідовної реалізації державою комплексу заходів, зокрема:

- проведення податкової реформи;
- створення умов для легалізації зайнятості;
- сприяння розвитку банківської системи та забезпечення ефективної діяльності фінансових ринків;

- скорочення рівня монополізації виробництва та розвитку конкурентного середовища;

- підвищення ефективності державного нагляду та контролю за підприємницькою діяльністю через застосування економічних механізмів майнової відповідальності та банкрутства з одночасним обмеженням повноважень державних регулятивних органів щодо адміністративного втручання у господарську діяльність підприємств;

- забезпечення прозорості у сфері виконавчої влади;
- підвищення ефективності системи управління корпоративними правами;
- розробки, з урахуванням світового досвіду, відповідного правового забезпечення процесу легалізації (амністії) доходів, отриманих унаслідок приховування від надмірного оподаткування [5].

В останній період вагоме місце у структурі ВВП займають кінцеві споживачі, витрати населення. Зростання їх обсягу випередило динаміку ВВП, що забезпечило збереження тенденції зростання виробництва споживчих товарів в умовах зменшення зовнішнього попиту на них. Зростання доходів та витрат населення стало кроком у підвищенні рівня його життя, але до відчутних зрушень для кожної людини ще далеко, оскільки відсутнє суттєве зменшення диференціації доходів.

Значною перешкодою в реалізації всіх економічних реформ загалом і заходів зі стабілізації економіки безпосередньо підприємств, у т.ч. і переробної галузі, є невизначеності в реалізації нової політичної та адміністративно-територіальної реформ, які не вселяють впевненості у дії керівників виробничих формувань. Послаблюється відповідальність за стан справ в економіці, інше. Отже, можна зробити висновок, що після завершення війни і перемоги України буде достатньо можливостей для подолання негативних наслідків воєнних дій та забезпечення успішного розвитку України. Адже антикризові заходи можливо здійснювати тільки на основі консолідації всіх гілок влади та суспільства.

Перелік використаних джерел:

1. Желюк Т.Л. Макроекономічна оцінка передумов для виходу України з кризи і забезпечення успішного довгострокового розвитку. *Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму*. 2010. № 1 (3). Т 2. С. 98— 107.
2. Алейнікова О.В. Важелі макроекономічної стабілізації в умовах нестабільності національної економіки. *Економіка та держава*. 2014. № 6. С.13-17.
3. Чинники, складові і результати запровадження і реалізації антикризової політики в окремих країнах світу та Україні. Прогноз соціально-економічного розвитку України у 2021р. / Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Заповіт, 2021, 200с.
4. Кирич Н.Б., Кінаш І.А. Ресурсоощадність харчових переробних підприємств. *Стан і перспективи харчової науки та промисловості* : тези доп. між. науково-технічної конференції: (Тернопіль 8-9 жовтня 2015). Тернопіль: ТНТУ ім. І Пулюя, 2015 р. С 196-199.
5. Кирич Н.Б. Шляхи і засоби забезпечення стабільного розвитку переробних підприємств: монографія. Тернопіль: Терно-Граф. 2009. 391 с.

УДК 658

Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент
професор кафедр економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Потюк Василь

аспірант групи ПКa-12
кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Prof.
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Vasyl Potiuk

Post-graduate Student, PKa-12
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЗБЕРЕЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ PRESERVATION OF PERSONNEL POTENTIAL AS A COMPONENT OF DOMESTIC ENTERPRISES ECONOMIC SECURITY DURING THE MARITAL STATE PERIOD

Повномасштабна війна рф в Україні вплинула на усі сфери життя країни, зокрема, економічну та соціальну. Знищення та пошкодження виробничих активів, атаки на

енергетичну інфраструктуру, ракетні удари по цивільному населенню, порушення логістичних ланцюгів, ізоляція портів та інші чинники блокують належне функціонування внутрішнього ринку праці. Вимушена міграція робочої сили в середині країни призводить до зростання рівня безробіття та бідності населення, а виїзд працездатного населення за кордон створює дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили і веде до кадрового дефіциту. Змінюється і регіональна структура ринку праці, так як 761 підприємство станом на 28 жовтня релоковано у західні, відносно безпечні, області України і 558 з них вже почали свою діяльність [1].

У контексті аналізу кадрового потенціалу, як складової економічної безпеки вітчизняних підприємств, доречно виділити ряд факторів, які його зумовлюють і є наслідком війни й дії воєнного стану в Україні. За даними Агентства ООН у справах біженців [2] станом на червень 2022 року з України виїхало майже 7,3 млн людей, в той час як назад повернулися лише близько 2,3 млн осіб. З них 3,207 млн зареєстровані в Європі по різних програмах захисту біженців. В основному, це жінки (83%), більшість з яких – працездатного віку (63%), з вищою або середньою спеціальною освітою (94%). Додатковим фактором сповільнення повернення українських громадян на батьківщину є політика країн ЄС щодо спрощення працевлаштування, визнання документів про освіту, що, в першу чергу, стосується дефіцитних вакансій в тому чи іншому регіоні (наприклад, інженерні спеціальності, медичні працівники, водії-далекобійники тощо) [3].

Крім того, відміна воєнного стану та можливість вільного виїзду з країни військовозобов'язаних чоловіків може спричинити нову хвилю трудової міграції, пов'язану із бажанням воз'єднання з сім'ями.

Досліджуючи вплив трудової міграції на діяльність бізнесу, варто зазначити, що вторгнення РФ знищило близько 50% ринку праці в Україні. При цьому найбільше постраждали саме наймані працівники, конституційні права на працю яких зараз обмежені Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [4]. Значного впливу зазнав малий і середній бізнес, який часто вимушений призупинити свою діяльність як у зв'язку із скороченням попиту й малими збутовими можливостями, так і через кадровий дефіцит. У свою чергу, великий бізнес мав більше можливостей адаптуватися до роботи в умовах війни. За даними Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) [5] на сотий день війни близько 47% представників великого бізнесу, які є членами асоціації, очікують зростання свого бізнесу і мають позитивні очікування. Згідно опитування «Прогнози бізнесу на 2023 рік», проведеного Асоціацією спільно з Райффайзен Банк та за аналітичної підтримки Gradus Research, лише 1 із 5 керівників планує наймати нових людей у 2023 році, в той час як більшість (53%) стверджують про плани втримати команду без змін, ще 28% змушені скоротити штат [5].

За даними Державної служби зайнятості станом на 1 жовтня 2022 р. середня кількість безробітних на одну вакансію збільшилася до 9 осіб (на 5 більше, ніж у минулому році) [6]. При цьому спостерігається значний дисбаланс в окремих видах економічної діяльності. Згідно [7], на третій місяць війни найбільше вакансій відкрилося у сфері продажів – 18,6 %, в ІТ, інтернет- і телекомунікаціях – 13,5 %, далі – сфера транспорту, вакансії для робітничого персоналу, будівельників і медиків, а найскладніше знайти роботу – юристам, страхувальникам, працівникам сфери обслуговування, охоронцям, освітянам і науковцям.

Зростання рівня безробіття чинить тиск на економічну ситуацію країни, так як надмірна конкуренція на ринку праці призводить до зменшення рівня заробітної плати, а отже, знижує купівельну спроможність населення, до якої чутливий малий та середній бізнес. Це, в свою чергу, знижує податкові надходження до бюджету, а значить, зменшується обсяг ресурсів, виділених на фінансування, зокрема, соціальних виплат, в тому числі і з тимчасової втрати працездатності чи виплати по безробіттю. Тому, зважаючи на вказані аспекти, а також враховуючи обсяг щомісячного дефіциту державного бюджету в розмірі близько 5 млрд доларів, сьогодні Україна повністю залежна від макроекономічної допомоги країн-партнерів та міжнародних фінансових організацій. Як наслідок, будь-які затримки надходження коштів

згідно затверджених траншів призведуть до затримки соціальних виплат, зарплат та пенсій [8].

Таким чином, забезпечення стабільного функціонування ринку праці, створення робочих місць – це одне із пріоритетних завдань для Уряду, над яким він працює вже сьогодні. Поряд із створенням нових робочих місць, акценти урядової політики повинні бути спрямовані також на забезпечення відновлення інфраструктури, будівництва нового житлового фонду, доступності малого та середнього бізнесу до кредитних грошей та державних програм. Реалізація державою цих напрямків дозволить збалансувати розподілити трудові ресурси та підприємства по усій території країни, допоможе усунути надлишковий рівень робочої сили, який зараз формується в окремих регіонах, мотивуватиме людей до повернення з-за кордону, що в комплексі, сприятиме повоєнній відбудові економіки України.

Перелік використаних джерел:

1. За програмою релокації до безпечних регіонів вже переїхало 761 підприємство. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3600961-za-programou-relokacii-do-bezpecnih-regioniv-vze-pereihalo-761-pidpriemstvo.html> (дата звернення: 26.10.2022 р.)

2. УВКБ ООН оновлює дані про біженців з України, які відображають останні переміщення. Агентство ООН у справах біженців. URL: https://www.unhcr.org/ua/46047-unhcr-updates-ukraine-refugee-data-reflecting-recent-movements_ua.html (дата звернення: 22.10.2022 р.)

3. Razumkov centre. Аналітична записка Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Липень, 2022р. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення: 20.10.2022 р.)

4. Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 19.10.2022 р.)

5. Попри війну 47% бізнесів очікують зростання у 2023 році. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/popry-vijnu-47-biznesiv-ochikuyut-zrostannya-u-2023-rotsi/> (дата звернення: 23.10.2022 р.)

6. Державний центр зайнятості. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-вересні 2022р. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> (дата звернення: 25.10.2022 р.)

7. Савицький О. Вплив війни: що відбувається на українському ринку праці. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/try-misiatsi-viiny-shcho-vidbuvaetsia-na-ukrainskomu-rynku-pratsi-a-62052011/a-62052011> (дата звернення: 18.10.2022 р.)

8. Українці можуть залишитися без зарплат та пенсій: Шмигаль розповів у якому випадку. ACC Media Agency. URL: <https://acc.cv.ua/news/ukraine/ukrayinci-mozhut-zalishitis-bez-zarplat-ta-pensiy-shmigal-rozpoviv-u-yakomu-vipadku-88931> (дата звернення: 25.10.2022 р.)

Левицький Віталій
доктор історичних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Vitalii Levytskyi
Doctor of Sciences (History), Docent
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ STATE REGULATION OF BUSINESS ACTIVITIES

В Україні постійно відбуваються процеси у сфері правового регулювання підприємницької діяльності, що є формою впорядкування суспільних відносин для регламентації діяльності учасників цих відносин згідно до норм права. Тому ефективне правове регулювання підприємництва є важливим пріоритетом завдань держави, яка, при застосовуванні всебічних заходів регулювання, впливає на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в інтересах держави і суспільства.

Економічні функції державного регулювання підприємницької діяльності полягають у забезпеченні суспільних і державних потреб, пріоритетів соціально-економічного розвитку, формуванні державного бюджету, забезпеченні оборони і безпеки держави, реалізації свободи підприємництва і конкуренції, захисті навколишнього середовища та користуванні природними ресурсами, забезпеченні зайнятості населення, забезпеченні захисту від недобросовісної конкуренції та монополізму, створення сприятливих умов при здійсненні іноземного інвестування, дотримання принципів зовнішньоекономічної діяльності [1, С. 37].

Держава провадить регулювання підприємницької діяльності через:

- законодавче забезпечення свободи конкуренції, захист споживачів від проявів недобросовісної монополізму та конкуренції у всіх сферах підприємницької діяльності;
- фінансово-кредитну та податкову політику, яка включає встановлення ставок податків і відсотків за державні кредити, ціни та правила ціноутворення, валютний курс податкові пільги, розмір економічних санкцій;
- визначення соціальних норм діяльності підприємства, за якими підприємець зобов'язаний забезпечити відповідні умови праці, оплату праці не нижче встановленого мінімального рівня, охорону праці, а також соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення;
- залучення підприємців до виконання різноманітних науково-технічних та економічних державних та регіональних програм;
- укладання договорів на виконання робіт та здійснення послуг для державних потреб;
- встановлення екологічних норм і нормативів [2, С. 90].

Особливість державного регулювання в більшості випадків розкривається через категорію «діяльність». Тому державне регулювання підприємницької діяльності є управлінською діяльністю держави в особі визначених уповноважених органів, яка спрямована на упорядкування економічних відносин у сфері підприємництва з метою захисту приватних і публічних інтересів їх учасників. При характеристиці державного впливу у сфері підприємницької діяльності разом із поняттям «державне регулювання» часто використовують такі подібні категорії, як «державне управління» і «державна політика». У науковій юридичній літературі існує декілька підходів щодо трактування співвідношення між поняттями «державне управління» та «державне регулювання». Деякі автори розділяють ці поняття, інші трансформують державне управління у державне регулювання або

включають державне управління до ширшого поняття державного регулювання, деякі групи науковців визнають державне регулювання частиною державного управління [1, С. 37].

Методи державного регулювання базуються на використанні ряду інструментів та засобів (регуляторів або важелів) державного регулювання. Відмінність між ними полягає у тому, що інструмент є комплексним знаряддям для досягнення поставленої мети, який може впливати на підприємництво лише опосередковано і має першочергове значення для органів державного управління, а засіб є конкретним способом дії, який є необхідною умовою для реалізації мети з регулювання розвитку підприємництва [2, С. 90].

Пріоритетність державного регулювання та підтримки малого та середнього підприємництва в інформаційному суспільстві обумовлює необхідність переходу від прямої адміністративної підтримки до формування сприятливого соціального та економічного середовища для удосконалення інструментів та механізмів сприяння розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва. Як показує зарубіжний досвід, найбільш сприятливими та гнучкими для впровадження інноваційно-новітніх та науково-технічних досягнень є малі підприємства. Однак їх питома вага у створенні ВВП в Україні значно менша, ніж у країнах із розвинутою ринковою економікою. Подолати цю проблему держава може через:

- використання виробничого потенціалу підприємств на умовах лізингу, що дасть можливість підприємницьким структурам мінімізувати витрати на придбання основного капіталу, а можливість внесення частки майна підприємств у їх установчий капітал або надання його в господарське управління підприємницьких структур збільшить їхню заставну стійкість та спроможність;

- спрямування частини засобів, одержаних від приватизації державного майна, на розвиток матеріально-технічної бази підприємництва;

- розробку та впровадження механізму передачі виробничим підприємствам малого бізнесу виробничих потужностей та площ, насамперед тих, що звільняються у процесі реорганізації, банкрутства та ліквідації підприємств;

- сприяння процесу формування розвинутого ринку нерухомості.

Міжнародний досвід державного регулювання підприємництва свідчить, що у країнах ЄС історично державне регулювання прогресувало від повної його індіферентності до нинішньої ситуації безпосереднього регулювання економіки та підприємницької діяльності. Вагомим елементом регулювання у країнах ЄС є система державного прогнозування, програмування та коротко- і середньострокового планування. У Франції держава здійснює індикативне планування, а визначений обсяг державної власності та її участь у фінансовій сфері є важливим аспектом його ефективності. Шведська модель планування розвитку підприємництва передбачає поєднання інтересів уряду, монополій, профспілок і планових комісій у процесі програмування розвитку національної економіки. Програмування базується на збиранні інформації, перевірці реалістичності прогнозів і проектів із погляду використання національного доходу на споживання та заощадження. У Нідерландах короткострокове планування розвитку виглядає як комбінація державних бюджетів, щорічних поточних програм й економічного прогнозування, причому уряд під час планування впливає на економіку через поширення інформації для приватного сектору, що допомагає йому скоординувати свої дії. Економічна політика Бельгії застосовує такі важелі регулювання, як державні кредити та гарантії, податкові пільги та інвестиційні стимули, а також почала застосовуватися система державного планування розвитку економіки. В Італії важливу роль держава надає регулюванню діяльності підприємств, у яких безпосередньо або опосередковано має контрольний інтерес. Вона впливає на транспорт, банківську справу, комунікації, машинобудування, енергетику через використання державного інвестування та програми допомоги [3, С. 165].

Отже, державне регулювання підприємницької діяльності охоплює специфічну діяльність щодо встановлення юридичних норм та засобів їх реалізації, а також діяльність безпосередніх учасників відносин – держави та суб'єктів підприємництва. Відтак державне

регулювання підприємництва – це комплексна категорія, яку можна охарактеризувати як вплив держави на відносини в сфері реалізації права на підприємницьку діяльність, яка здійснюється через систему юридичних засобів, форм, способів та методів для їхнього увідповіднення з потребами підприємництва. Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва є одним з пріоритетних завдань державної політики. Проте зусилля держави, що докладаються, складна зараз в Україні, не надають належного ефекту, а подекуди, навпаки, завдають труднощів у роботі як господарюючих суб'єктів через часті зміни нормативно-правової бази, а також з причин відсутності ґрунтовних економічних розрахунків і безсистемності у ході прийняття рішень. Це стосується насамперед системи державного регулювання ціноутворення, оподаткування, зовнішньоекономічної діяльності.

Перелік використаних джерел:

1. Хомко Л. В., Кульгавець Х. Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 424 с.
2. Безугла Л. С. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 6. 2011. С. 89-92.
3. Прокопець Л.В. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск 1-1 (44) 2018. С. 162-166.

УДК 330

Любінська Ольга

студентка групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Винник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olha Liubinska

student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Tetiana Vynnyk

PhD (Economics), Docent

Associate Professor Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

THE ROLE OF FOREIGN INVESTMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Війна в Україні поглибила негативні тенденції в економіці, спричинені пандемією COVID-19. Оскільки бізнес є одним з найважливіших важелів збереження та зміцнення економіки, основний акцент держава робить саме на нього, максимально стимулюючи його функціонувати так, як до війни. Як відомо, для забезпечення безперебійної діяльності підприємств потрібні не лише трудові та матеріальні ресурси, а й фінансові, одним із ефективних способів залучення яких є інвестиції.

У нашій державі діяльність, пов'язана з інвестуванням регулюється Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1], згідно з яким «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [1]. Суб'єкти підприємницької діяльності намагаються залучати інвестиції, часто саме іноземні, для створення бізнесу, відновлення або його подальшого розвитку з метою проведення стабільної діяльності та отримання прибутку. На думку Шинкаренка Р.В та Пасічна Г.В., саме «іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку будь-якої країни, оскільки полягають у залученні необхідного обсягу капіталу, трансферті сучасних технологій, ноу-хау, методів управління, а також вони є основою для систематичного оновлення і розширення виробничого капіталу, прискорення науково-технічного прогресу і поліпшення якості продукції, структурної перебудови суспільного виробництва та збалансованого розвитку всіх галузей економіки в умовах глобальних трансформацій» [2, с.146], а оскільки наша країна перебуває в умовах війни, цінність інвестицій в підприємство стає ще більшою та необхідною.

Пандемія COVID-19 стала кризовим моментом для усіх економік і це одразу ж відобразилося на обсягах інвестицій - світові економіки у кризових моментах замикаються і намагаються підтримувати власного товаровиробника, тому приплив інвестицій в таких випадках вкрай низький, що й демонструє табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів інвестицій в Україну протягом 2018-2021 років (млн. грн.)

Показник / Роки	2018	2019	2020	2021	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
ВВП	3558706	3974564	4194102	5459574	1900868	53,4
Капітальні інвестиції	578726,4	623978,9	508217,0	528802,0	-49924,4	-8,6
Іноземні інвестиції	1795,0	4663,9	1729,2	779,0	-1016	-56,6

Примітка: сформовано на основі [3]

Отже, протягом 2018-2021 років обсяг капітальних інвестицій зменшився на 49924,4 млн. грн. або -8,6%, іноземних – на 56,6%. Однак, попри негативні тенденції, пов'язані з інвестиціями, ВВП протягом аналізованого періоду зростало.

Сьогодні, коли в Україні війна, відтік прямих іноземних інвестицій у першому кварталі 2022р. становив 470 млн. дол. США, а вже у другому кварталі цього ж року прямі іноземні інвестиції зросли до 260 млн. дол. США, що є позитивною тенденцією [4]. Щодо ВВП, то у першому кварталі 2022 року його рівень впав на 15,1%, на 37,2% - у другому. Загалом згідно даних Міністерства економіки, реальний рівень ВВП може впасти не більше як на 30-35% до кінця 2022 року [5]. Про зростання рівня ВВП у 2023 році свідчать і прогнозні дані Світового банку, а саме ріст на 3,3% відповідно [6].

Попри усі зазначені вище негативні показники, до України на даний момент прикута увага усього світу і це нагода для креативних та прогресивних бізнесів проявляти себе, створювати нові проекти, які можуть зацікавити іноземних інвесторів та таким чином продовжувати розвиватись, підтримувати економіку та суспільство.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18. 09. 1991 року № 1560-XII. Зі змінами від 10.10.2022 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Шинкаренко Р.В., Пасічна Г.В. Стратегічні напрями залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор України. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13.С.145-149.

3. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.10.2022).
4. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 23.10.2022).
5. Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 24.10.2022)
6. Світовий банк покращив прогноз зростання економіки України у 2023 році. URL: https://lb.ua/world/2022/10/04/531479_svitoviy_bank_pokrashchiv_prognoz.html (дата звернення: 24.10.2022).

УДК 7:338.467.6:341.3.018

Мариненко Наталія

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Шевчук Роман

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Nataliia Marynenko

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Roman Shevchuk

Post-graduate Student
Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ
CREATIVE INDUSTRIES DURING THE WAR**

Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року, економіка України зазнала суттєвих втрат і змін. Проаналізувавши дані опитування про стан та потреби бізнесу в Україні під час війни [1; 2; 3], можемо зробити наступні висновки:

1. Від початку воєнного стану понад 25% населення України (близько 10 млн осіб) покинули своє місце проживання, зокрема, близько 7,5 млн українців виїхали за кордон.

2. Свою діяльність зупинили 18,7% підприємств, а 28,1% – майже зупинили, внаслідок чого загальні втрати малого та середнього бізнесу під час перших трьох місяців війни оцінювалися у розмірі 85 млрд доларів США.

3. Переважно бізнес не проводив релокацію, а серед релокованого бізнесу (30%) більшість залишилася в межах України, переїхавши в іншу область. Лідером за кількістю підприємств (10%), які провели релокацію переважно або повністю за кордон, є ІТ-сектор.

4. Суттєво зросло безробіття (більше 30%): близько 3 млн українців втратили роботу, та ще близько 53% ризикують її втратити внаслідок активних бойових дій з боку росії.

5. Видатки бюджету України зросли майже на 50%, оскільки збільшилися видатки на оборону, Збройні Сили України (далі – ЗСУ), підтримку бізнесу в умовах воєнного часу та гуманітарну допомогу.

6. Середній очікуваний обсяг реалізованої продукції підприємствами у 2022 році – на рівні 48% від аналогічного показника за 2021 рік. На розвиток експорту зорієнтовані 43,6% бізнесу. Найбільший відсоток експортних послуг надавав ІТ-сектор.

7. Третина підприємств адаптувалася до шоку війни і має стратегію дій, 55,5% – у процесі обдумування й інтуїтивного управління, а 11,1% власників підприємств і CEO вважають, що немає змісту в розвитку стратегій і планів.

8. Загальні потреби малого і середнього бізнесу у фінансуванні зафіксовано на рівні 73,9 млрд доларів США. Найпопулярнішими є категорії до 30 тисяч доларів США та від 30 до 100 доларів (залежно від галузі).

9. Бізнес переважно не співпрацює з органами місцевого самоврядування та не отримує від них допомоги, або просто не знає про такі можливості.

Значних втрат зазнав й креативний сектор економіки, а саме індустрія архітектури та дизайну, мистецтво, рекламні агентства, література та видавнича діяльність, індустрія виробництва й розповсюдження кіно-, відео-фільмів, а також театри, музеї та, зокрема, легка промисловість. Оскільки внаслідок бойових дій у креативному секторі спостерігаємо значний відтік молодих талантів (виїхали за кордон, або обороняють Україну від країни-агресора), також відбулось скорочення фінансування, оскільки ті кошти, що раніше виділялись на культурну сферу, на даний час спрямовуються на підтримку ЗСУ.

Серед респондентів опитування щодо стану креативних індустрій під час війни [4], 80% перебували на території України, зокрема, це люди молодого та середнього віку; з них працювали в аудіовізуальному секторі, як і в бібліотеках, архівах, музеях – по 26%, перформативному та концертному секторах – 20%, музичному й візуальному секторах – 14% і 12% відповідно. Статистику щодо зайнятості фахівців у цих та інших секторах креативних індустрій представлено на рис.1.

Незважаючи на всі виклики та обмеження, креативні індустрії можуть стати так званим «двигуном відновлення» економіки України після завершення війни.

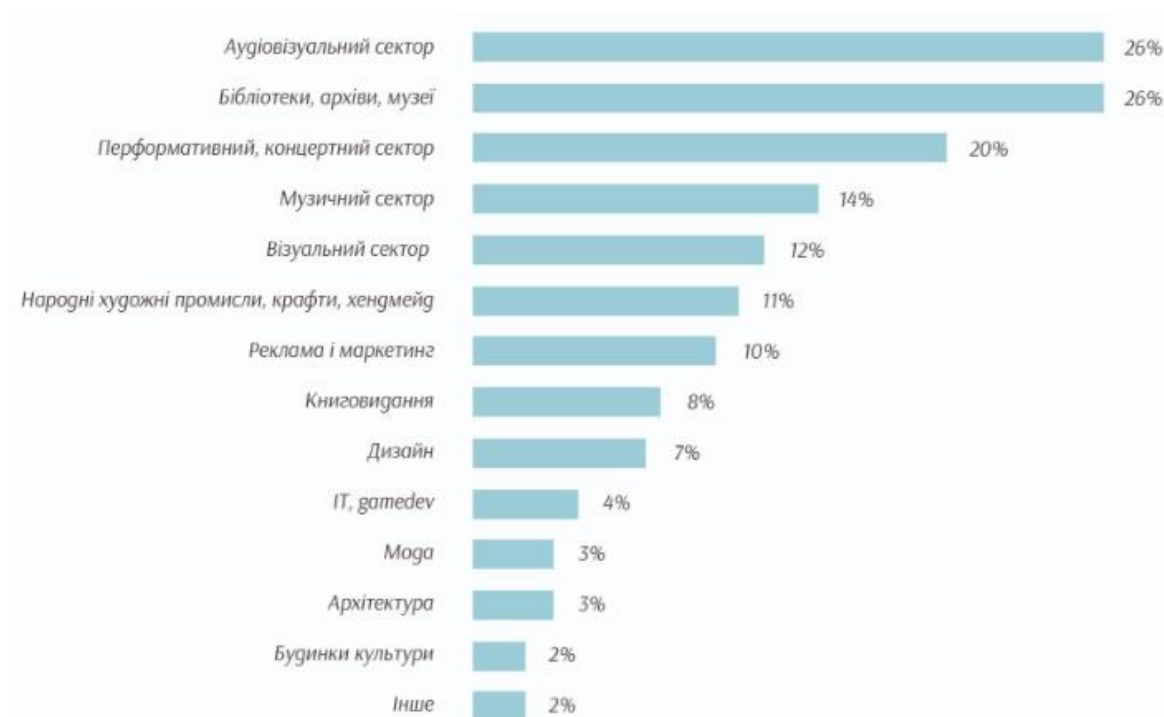

Рис. 1. Сектор креативних індустрій, в якому працюють або працювали респонденти до початку війни

Джерело: [4]

Серед респондентів, що виїхали за кордон, у аудіовізуальному секторі працюють або працювали до війни 39%, у перформативному, концертному – 30%, візуальному – 19%, секторі народних художніх промислів, крафтів, хендмейду (10%) та інших секторах

Представники креативних індустрій організували та беруть активну участь у волонтерських ініціативах і допомагають ЗСУ, внутрішньо переміщеним особам, мирному населенню, що знаходяться на звільнених територіях.

Важливою частиною опитування був збір рекомендацій, що стосуються відновлення та подальшого розвитку креативних індустрій. Серед рекомендацій щодо розвитку креативних індустрій в умовах воєнного часу варто виокремити наступні:

1. Стимулювання розвитку фахівців креативного сектору (міжнародні програми обміну та різні освітні тренінги для фахівців сектору).

2. Рівність креативного сектору з відновленням інфраструктури та міст після закінчення війни (державне фінансування та підтримка культури на рівні фінансування відновлення наслідків воєнних дій).

3. Реструктуризація керівництва та прозорість у виборі керівних ланок.

4. Акцент в державній міжнародній політиці саме на культурі та креативних індустріях (залучення міжнародної фінансової підтримки).

5. Відновлення діяльності Українського культурного фонду (збільшення кількості програм міжнародної підтримки українських митців за кордоном, разом з Міністерствами культури країн ЄС).

6. Фінансова, організаційна та інформаційна підтримки від держави.

Для держави культура та креативні індустрії мають стати фундаментом, оскільки саме в цьому секторі відбувається народна дипломатія й позиціонування країни за кордоном. А результат цих комунікацій впливає і на внутрішню стабільність держави, і на її зовнішню привабливість для інвестицій [5].

Креативні індустрії мають значний потенціал, адже створюють робочі місця, генерують додану вартість, спрямовані на експорт, формують імідж держави та регіонів країни, сприяючи підвищенню їх конкурентоспроможності, тому важливо сформувати план відновлення даної галузі, активно залучати партнерів і донорів для її підтримки під час та після завершення війни (якнайшвидшого).

Перелік використаних джерел:

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». Липень, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>.

2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>

3. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022>.

4. Стан культури та креативних індустрій під час війни – результати дослідження від Українського культурного фонду та МКІП України. URL: <https://ucf.in.ua/news/11082022>.

5. Каравай А. Культурний бізнес в Україні під час війни: він оживає чи виживає? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/16/688223/>.

Могильська Василина
студентка групи ППс-41
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vasylyna Mohylska
student of group PPs-41
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD (Economics),
Docent, Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ TAX INCENTIVES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Економічний розвиток країни залежить від різноманітних факторів, зокрема від контрольної функції податків і зборів, ефективність якої досягається шляхом їх управління, а негативний вплив на фінансово-економічну сферу проявляється у кризі розвитку кожної країни, найбільш руйнівною з яких є війна.

Військова агресія російської федерації проти України суттєво вплинула на стан бізнесу і його ведення. З 05:30 24 лютого 2022 в Україні президентом Володимиром Зеленським було введено правовий режим – воєнний стан, що суттєво позначилося на суб'єктах підприємницької діяльності, а саме фізичних і юридичних особах.

Більшість підприємств, які працювали в областях, які перебувають в зоні активних бойових дій, або повністю припинили свою роботу, або знищені фізично, чи працюють в дуже складних умовах. Так само, суб'єкти підприємницької діяльності, які функціонують у «спокійних» регіонах країни відчували на собі наслідки війни, а саме: порушено логістичні зв'язки, експортоорієнтовані підприємства (повністю або частково) позбавлені (повністю або частково) можливості постачати продукцію (товари) за кордон, втрачено значну частину внутрішнього ринку збуту, а нереалізована готова продукція залишається на складах (включаючи швидкопсувні товари), мобілізація працівників (часто це висококваліфіковані та затребувані професії, які важко замінити), внутрішня та зовнішня міграція населення, порушення платіжного балансу та корпоративної платоспроможності, наприклад, будівельна галузь повністю припинила роботу тощо. Наведені фактори свідчать про негативний вплив на економіку України, тому що функціонування підприємств забезпечує податкові надходження до державного бюджету.

Головним призначенням податкового стимулювання є спонукання до ділової активності бізнес-структур, які мають на меті акумулювати свої кошти в бюджеті при розширенні їх діяльності через сплату податків.

Одна з важливих змін податкової системи під час війни – це можливість платникам податків, які перебували на загальній системі оподаткування, перейти на 3-тю групу єдиного податку та сплачувати єдиний податок за ставкою 2% [2]. Крім того, платники єдиного податку 3 або 4 групи зможуть перейти на ставку 2%.

Відповідно до податкової реформи представлені наступні зміни [3]:

- замість ПДВ і податку на прибуток бізнес має сплатити 2% від обороту;
- для фізичних осіб підприємці 1-ої та 2-ої групи застосована добровільна сплата єдиного податку;
- ставка єдиного податку для ФОП 1-ої групи з 1.01.2022 р. складає до 10% прожиткового мінімуму на місяць;
- ставка єдиного податку для ФОП 2-ої групи – 20% від мінімальної заробітної плати;
- з 01.03.2022 р. до припинення чи скасування воєнного стану і протягом 12 місяців після припинення, ФОПи на єдиному податку мають право не сплачувати єдиний внесок за себе;
- екологічний податок за 2022 рік не нараховується і не сплачується за тими об'єктами, які розташовані на територіях, де ведуться активні бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях;
- земельний податок і плата за землю комунальної та державної власності за землю і паї, які знаходяться на територіях проведення бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, територіях, які засмічені вибухонебезпечними предметами, на яких наявні фортифікаційні споруди - з 01.03.2022 року по 31.12 року, наступного за роком, у якому припинено воєнний, надзвичайний стан, не нараховується та не сплачується;
- ПДФО щодо власно вирощеної сільськогосподарської продукції нараховувати і сплачувати буде податковий агент, а не ФОП.

Якщо фізична особа підприємець не сплачує єдиного соціального внеску, то період відсутності платежів не зараховуватиметься його до страхового платежу [3].

Окрім цього, передбачене звільнення від сплати податку за землю і оренди за неї державної та комунальної власності на всіх територіях, де ведуться активні бойові дії. В таких умовах доцільним є впровадження гнучкої системи оподаткування і адміністрування податкових платежів не лише для виходу бізнесу та економіки з кризи і реалізації заходів пом'якшення негативних її наслідків, але і для майбутніх таких ситуацій, які можуть бути. Також можливі пільги для окремих регіонів, галузей або видів діяльності, які мають стратегічне значення для регіону або держави [1].

Верховна Рада України затвердила ряд податкових пільг щодо благодійної допомоги підприємствам, яка стимулює громадян допомагати державі в умовах воєнного стану:

- 1) не оподатковується ПДВ на гуманітарну допомогу у формі пального, яке передається Збройним силам України (ЗСУ) або територіальній обороні (ТрО);
- 2) не оподатковується податком на доходи фізичних осіб та військовим цільова благодійна допомога, яка спрямована для учасників бойових дій та осіб, що проживають на території, де ведуться бойові дії або які покинули місце проживання через військові дії;
- 3) до податкової знижки фізичної особи зараховуються сума коштів та вартість майна, пожертвованого неприбутковим організаціям, у розмірі, який не перевищує 16% суми річного оподаткованого доходу такої особи. За загальним правилом податкова знижка становить до 4% річного оподаткованого доходу;
- 4) особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність та ФОПи на загальній системі оподаткування мають право віднести на витрати суму коштів або вартість майна, що передана у якості благодійності державним органам, підприємствам тощо.

Отож, уряд запровадив ряд ініціатив, які спрямовані на підтримку підприємництва, а саме:

- послаблення вимог щодо одержання і перевірок податкових правил під час воєнного стану;
- зниження податкового тиску, спрощення та поліпшення податкових правил;
- спрощення умов ведення бізнесу для фізичних осіб підприємців;
- кредитування і компенсації для бізнесу;
- підтримка аграрного бізнесу та харчової промисловості;
- релокація бізнесу (переміщення).

Отже, нові зміни у податковому законодавстві спрямовані не лише знизити податкове навантаження на підприємництво, привести до стабільності сегменти економіки, але й стимулювати благодійну допомогу ЗСУ та іншим державним органам, підприємствам, робота яких є важливою в умовах воєнного стану. Зауважимо, що усі зміни, які внесені до податкового законодавства набувають чинності лише за умови їх внесення до Податкового кодексу України, який дозволяє систематизуватися інформацію і відповідно організувати діяльність суб'єкта господарювання.

Перелік використаних джерел:

1. Могильська В. Стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах*: матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 1-2 черв. 2022 р). Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., С. 195-197.

2. Не зупиняйтесь: як змінилися умови ведення бізнесу під час воєнного стану. URL: <https://mind.ua/openmind/20243421-ne-zupinyatis-yak-zminilis-umovi-vedennya-biznesu-pid-chas-voennogo-stanu> (дата звернення: 03.10.2022).

3. Чи треба платити податки під час війни. URL: <https://news.finance.ua/ua/chy-treba-platyty-podatky-pid-chas-viyny> (дата звернення: 03.10.2022).

УДК 658:664

Парфенюк Христина

студентка групи ППм-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент

професор кафедр економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Khrystyna Parfenyuk

student of the group PPM-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Prof.

Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ FUNCTIONING OF UKRAINE FOOD INDUSTRY ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF WAR

Стан функціонування харчової галузі значною мірою впливає на стабільність української економіки. За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій через війну очікується падіння промисловості на 42,6% при зменшенні ВВП на 31% [1]. Згідно з [2], у зв'язку з війною, режим часткової роботи або припинення функціонування має місце у 85% бізнесу в Україні, серед яких 1% припинили діяльність та не планують відновлення, а 35% призупинили діяльність, очікуючи кращих часів. Однак

варто зазначити, що харчова промисловість *демонструє найбільшу стійкість до викликів війни, лідируючи у відновленні рівня виробництва та експорту до довоєнного рівня.*

Без сумніву, що підприємства даної галузі також зазнали втрат через порушення ланцюгів постачання, зокрема, блокування морських перевезень, а в окремих регіонах і у зв'язку із пошкодженням виробничих потужностей. При цьому харчова галузь показує відносну стійкість порівняно з іншим видами діяльності, так як є однією із тих, які забезпечують базові потреби населення і мають повсякденний попит як у країні, так і поза її межами.

Згідно результатів опитування ІЕД, 18% підприємств, що виробляють продукти харчування, найчастіше працюють на сто і більше відсотків потужності порівняно з довоєнним періодом. Харчова галузь найкраще зберігає свій потужний потенціал і годує не лише громадян, а й економіку країни під час війни. У вересні 2022 року ІЕД провів опитування бізнесу, що працює у сфері харчової промисловості, відповідно до якого підприємства дали найкращу оцінку ділового середовища – $-0,04$ (за середнього $-0,23$ для всієї промисловості) (рис. 1).

Окрім того, підприємствам харчової галузі вдалося зберегти обсяги виробництва. І сумарно 62% підприємств харчової промисловості працювали на майже повній (75–99%) або повній і вище потужності порівняно з довоєнним періодом.

Станом на серпень 2022 року найкраще відновлюються підприємства галузей, які забезпечують базові потреби людини, а саме: 61% підприємств харчової промисловості, 53% поліграфічної та 47% легкої працюють на майже повну або повну і вищу потужність.

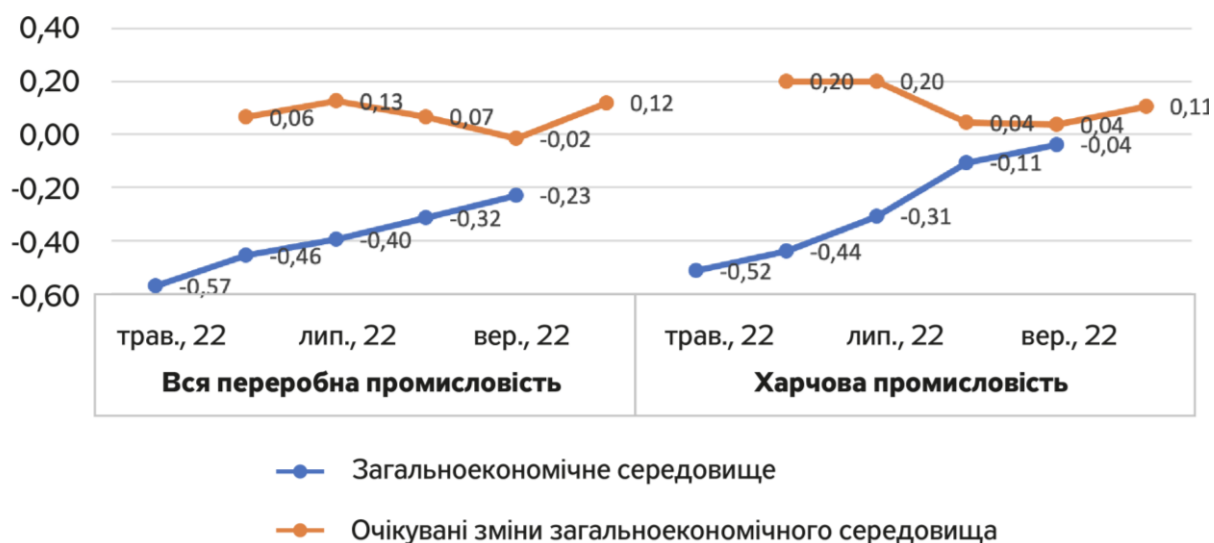

Рис. 1. Загальноекономічне середовище зараз та очікування на 6 місяців, індекси [3]

Попри позитивні тенденції, які демонструє харчова промисловість, вона, як і інші галузі, отримують державну підтримку. Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 160 «Щодо забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану» [4], імплементація якої дозволить гарантувати безперебійну роботу продовольчих підприємств та постачання продукції населенню. Даний документ спрямований на збереження доступу до необхідних соціально значущих продовольчих товарів в нестабільних умовах, що також надважливо для вразливих категорій населення, а саме: літні люди, багатодітні та малозабезпечені родини.

Крім того, Міністерство економіки України [5], у свою чергу, визначає три пріоритетні стратегічні напрямки діяльності: підтримка виробничих потужностей; забезпечення українців найнеобхіднішими товарами і послугами; створення міцного тилу для перемог на фронті. Вказані цілі реалізуються і для харчової промисловості для забезпечення й подальшого ефективного її функціонування.

Перелік використаних джерел:

1. Відновити експорт в умовах війни: складно, але життєво необхідно. Портал Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3449529-vidnoviti-eksport-v-umovah-vijni-skladno-ale-zittevo-neobhidno.html> (дата звернення: 19.10.2022 р.).
2. Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 11-12 травня 2022 року. [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. Назва з тит. екрана. 410 с.
3. ІЕД випустив п'яте Щомісячне опитування підприємств України. Інститут економічних досліджень. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7008> (дата звернення: 10.10.2022 р.).
4. Постанова Кабінету міністрів України від 26.02.2022 р. №160-2022-п «Щодо забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2022 р.).
5. Офіційний сайт міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 15.10.2022 р.).

УДК 336.02:336.5

Парфутко Тетяна

студентка групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Ірина Крамар

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Tetiana Parfutko

student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor

Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

SOME FEATURES OF THE ENTERPRISE'S WORK REMUNERATION PROCESS

Одним із ключових факторів, що впливають на ефективну діяльність підприємства є витрати на оплату праці. В ринковій економіці під терміном «заробітна плата» розуміють матеріальну зацікавленість працівників, роботодавців, держави. Зважаючи на те, що заробітна плата виконує одразу два призначення: економічне (впливає на розвиток і стимулювання виробництва, збільшує його продуктивність) та соціальне (забезпечує добробут працівників, розширює можливості спеціалістів, що безпосередньо пов'язано із їхнім кар'єрним ростом), а також беручи до уваги суттєві зміни на ринку праці, зростання

рівня безробіття, зумовлене повномасштабною війною рф в Україні, питання організації процесу оплати праці є надзвичайно актуальним.

Законом України «Про оплату праці» визначено, що заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку згідно з трудовим договором власник або уповноважений ним орган сплачує працівнику за виконану роботу або зроблені послуги [1]. При цьому підприємство може самостійно обирати методи нарахування заробітної праці, якщо вони не суперечать чинному законодавству. Важливо зауважити, що через невідповідну оплату праці, працівники стають демотивованими, ефективність їхньої праці знижується, відбувається плинність кадрів. Зважаючи на ці обставини, а також на те, що на сьогоднішній день на ринку праці несприятлива ситуація, яку можна охарактеризувати «кадровим голодом», адже істотно відчувається гостра нестача кваліфікованих спеціалістів в різних сферах, ефективно побудована організація оплати праці відіграє важливу роль.

Підприємства можуть використовувати одну із двох основних форм оплати праці – погодинну або відрядну. Часто виникає проблема, пов'язана із оцінкою фактичного внеску працівника у певний обсяг виконаної роботи, що часто також є причиною демотивації і зниження продуктивності праці. Тому кожне підприємство залежно від специфіки діяльності індивідуально обирає найоптимальніші для нього системи нарахування заробітної плати.

Слід зауважити, що грошова винагорода виступає одним із найбільших стимулів мотивації праці, однак варто пам'ятати, що не єдиним, а тому підприємства повинні велику роль приділяти й нематеріальним засобам заохочення. Зокрема, надання додаткового вільного часу завдяки диференціації тривалості основної та додаткових відпусток, їхнім дробленням на певні частини (наприклад, надання влітку та взимку), наданням можливості працювати неповний робочий день або неповний робочий тиждень, скороченням робочого періоду тощо.

Більшість компаній на ринку стикаються з певними труднощами щодо оплати праці, зокрема: визначення системи оплати праці, методи нарахування заробітної плати, наявність премій тощо. А тому перспективним напрямом досліджень є визначення способів подолання цих проблем і їх ефективне застосування.

Отже, організація оплати праці є важливим процесом забезпечення продуктивності праці на підприємстві, а тому потребує значної уваги від керівництва щодо її правильної організації.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.10.2022 р.)
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 25.10.2022 р.)
3. Петухова Т. О. Теоретичні основи обліку праці та зарплати в сучасних умовах. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. No 64. С. 61-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_64_10 (дата звернення: 27.10.2022 р.)
4. Божок Н. О. Дослідження питання форм та систем оплати праці. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. 2015. Вип. 9. С. 65-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdnuzt_pet_2015_9_13 (дата звернення: 22.10.2022 р.)
5. Васюренко Л.В. Еволюція теоретичних засад щодо поняття організації оплати праці // Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. С.146-148.
6. Касич А. О., Бурба О. А. Інноваційні підходи в практиці управління персоналом конкурентоспроможного підприємства. Науковий вісник

Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 16, Ч. 1. С. 130-134.

УДК 336; 338

Смачило Лілія
студентка групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Химич Ірина
кандидат економічних наук
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Liliia Smachylo
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Khymych
PhD (Economics)
Associate Professor of Innovation Activity and Services Management Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УМОВАХ ВІЙНИ THE WORKING PROCESS OF THE CONFECTIONERY MARKET IN WARTIME

Війна в Україні вплинула на всі аспекти життя в державі, змінилося усе: настрої, цілі, бажання, мрії тощо. Великий вплив має війна і на ведення бізнесу, зокрема, значно змінилося функціонування національного ринку кондитерських виробів. Тобто, не дивлячись на різноманітні негативні тенденції щодо ринку продуктів харчування, кондитерські вироби користуються попитом серед покупців. Варто зазначити, що наявність війни в Україні не зупиняє національних виробників ринку кондитерських виробів у веденні власного бізнесу, навпаки, всі наявні ризики власної справи вони зуміли перетворили в істотно сильні можливості для свого професійного зростання, що значно проявляється в їхньому поверненні на вже освоєні та виході нові зовнішні ринки збуту. Так, згідно даних Міністерства економіки України, вітчизняні виробники кондитерської продукції зуміли експортувати протягом вересня 2022 року такий вид продукції як кондитерські вироби із шоколаду в сумі, яка в підсумку склала 15,1 млн. дол. США, тобто на 34,20 % більше, ніж було експортованого цього виду продукції в серпні 2022 року [2].

Також, потрібно зауважити, що така категорія товарів як солодощі та кондитерські вироби за час тривалості війни в країні характеризується позитивною динамікою щодо попиту на них і на внутрішніх ринках збуту (рис. 1), тобто всередині країни. З наведених даних видно, що попит на солодощі та кондитерські вироби за березень-травень, 2022 року в співпорівнянні із даними березня-травня 2021 року, є більшим на 1,20 % та складає 6,50 %, тобто більше, ніж у минулому аналогічному періоді, коли результат попиту на цю категорію товарів був на рівні 5,30 %.

Проте, не дивлячись на деякі наявні позитивні зміни на національному ринку кондитерських виробів, варто відмітити і про те, що наявність війни в країні зуміла значно змінити споживчі настрої її громадян. Одним із таких факторів впливу на дане становище виступає значне скорочення їх фінансових можливостей, адже, на даний час найголовнішим завданням є вміння заощаджувати. Іншим, також надзвичайно важливим фактором є

обмеження себе в деяких речах як побуту, так і харчування, та «переведення» фінансової допомоги для потреб військових (ЗСУ). Також, потрібно врахувати й такий фактор як міграція громадян України закордон з метою забезпечення свого життя та здоров'я.

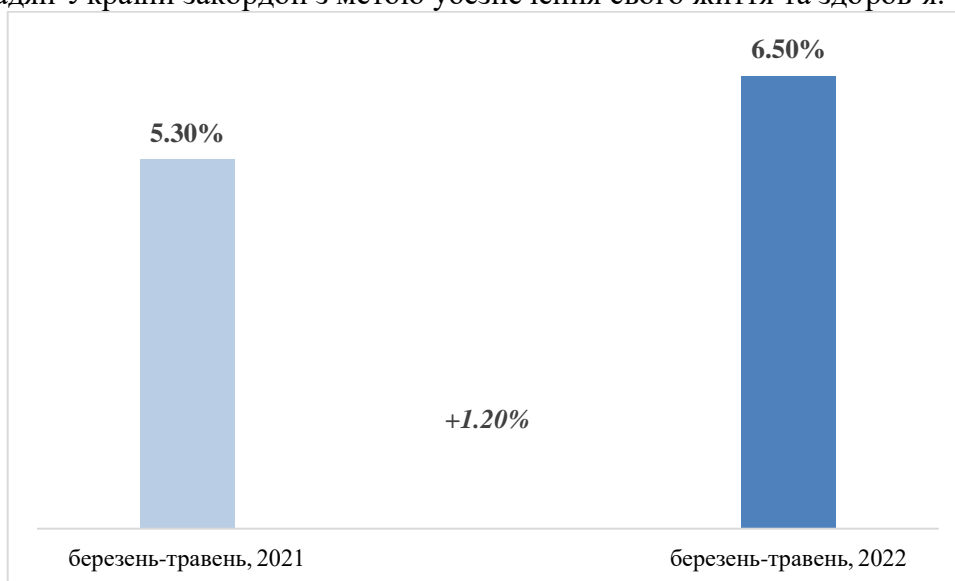

Рис. 1 Зміна попиту на товари категорії солодощі та кондитерські вироби
Примітка: сформовано авторами на основі даних джерела [3]

На рис. 2 відображено динаміку споживчих настроїв в Україні протягом червня 2016-червня 2022 років [3]. Так, згідно представлених даних видно, що в червні 2022 року результат показника Індексу споживчих настроїв в Україні займав позначку в 78,1 пункт, тобто відбулося його скорочення на 6,4 пункти відносно результату цього показника за травень 2022 року (84,5 пунктів).

Індекси споживчих настроїв в Україні (цільова аудиторія 16+)

© Info Sapiens | Споживчі настрої в Україні. Червень 2022

3

Рис. 2 Динаміка споживчих настроїв в Україні протягом червня 2016-червня 2022 років, пункти

Примітка: дані з джерела [3]

Відповідно до проведених досліджень, протягом квітня 2022 року найбільше громадяни країни витратили на таку категорію товарів як продукти харчування, що складала 58 % в

підсумку. Варто тут відмітити й про таку важливу складову, як формування запасів харчів, адже, в даний час існує потреба накопичити різного роду запаси, в тому числі, і продукти харчування із довготерміновим терміном зберігання, солодощі та кондитерські вироби цьому не виключення.

На рис. 3 представлені основні шляхи, за допомогою яких здійснюють імпорто-експортні перевезення в Україні в умовах війни.

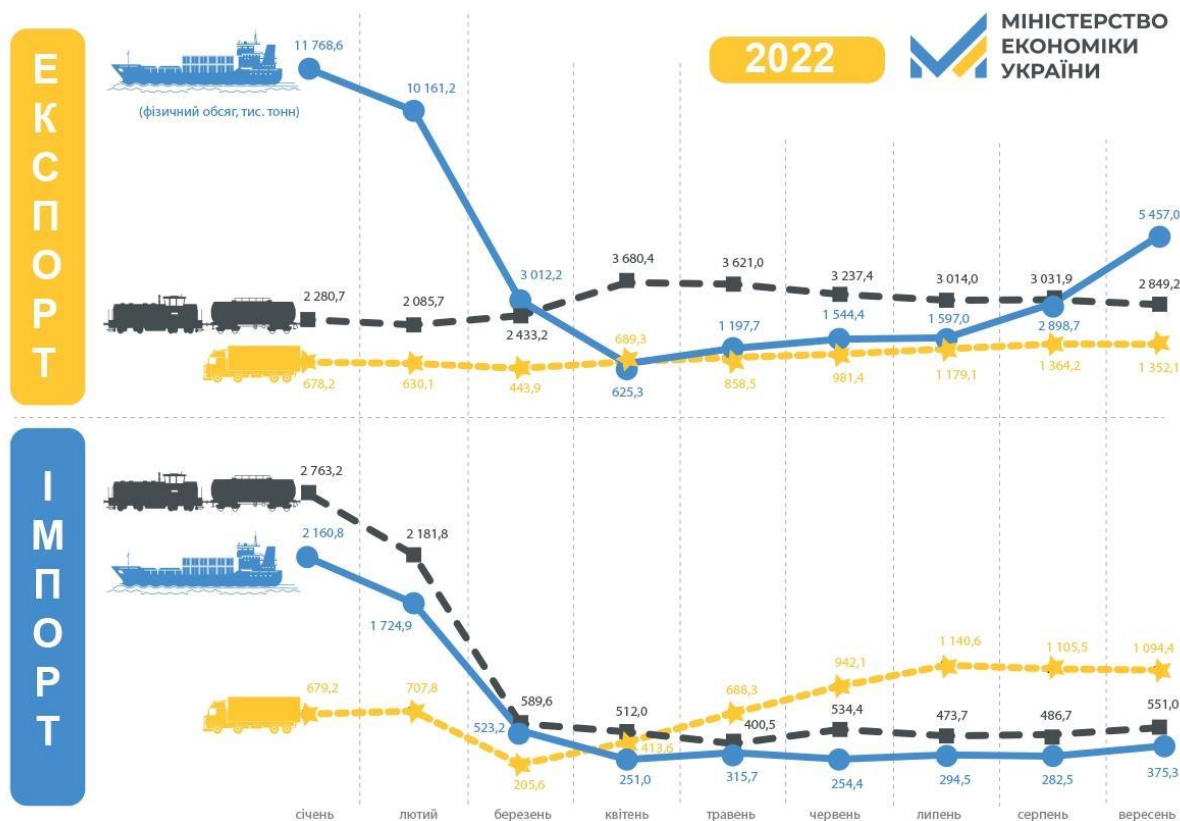

Рис. 3 Основні шляхи забезпеченості імпорто-експортних перевезень в Україні в умовах війни

Примітка: дані із джерела [1]

Не дивлячись на значне ускладнення логістичного механізму й логістичних каналів, уряд країни все ж таки зумів адаптуватися під теперішні реалії ведення бізнесу в державі в умовах війни та налагодити основні канали постачання. Так, до значної позитивної динаміки варто віднести наявне зростання щодо обсягів експорту різноманітної продукції національного виробництва, зокрема, і кондитерської продукції. Варто відмітити, що ця продукція відноситься до продукції із значною доданою вартістю, що, у свою чергу, матиме позитивний вплив на підтримку економіки країни. Саме тому, уряд держави в першу чергу намагається стимулювати переробну промисловість, щоб якомога більше збільшити показники експорту такої продукції, що допоможе відновленню цього виду бізнесу, та сприятиме успішній його діяльності на основних зовнішніх ринках збуту тощо. Адже, тут потрібно докласти чимало зусиль, щоб вийти принаймі хоча б на рівень показників довоєнного часу, коли показник експорту, наприклад, за вересень 2021 року складав 6 млрд. 394 млн. дол. США, натомість у вересні 2022 року даний показник був на рівні 4 млрд. 144 млн. дол. США.

Перелік використаних джерел:

1. Зміна структури українського експорту через війну (05.10.2022). URL: https://export.gov.ua/news/4174-zmina_strukturi_ukrainskogo_eksportu_cherez_viinu

2. Малолеткова Оксана. Україна нарощує експорт продуктів переробки (28.07.2022). URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-naroshuye-eksport-produktiv-pererobki/>.

3. Чміль Лілія. Від сушеного манго до електроскутерів. Що купують українці під час війни, а від чого відмовилися (28.07.2022). URL: <https://www.nta.ua/vid-sushenogo-mango-do-elektroskuteriv-shho-kupuyut-ukrayinczi-pid-chas-vijny-a-vid-chogo-vidmovylsya/>.

УДК 338.12

Танчик Мар'яна

студентка групи ПФмз-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Mariana Tanchyk

Student of the group PFmz-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Serhiy Radynsky

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СТАН ТА ПОТРЕБИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ STATE AND NEEDS OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

З початком повномасштабної війни Росії проти України, коли саме існування нашої держави опинилось під загрозою, українська економіка зіткнулась з небаченими досі викликами та зазнала масштабних збитків. У новому звіті Світового банку їх загальна сума оцінюється у 349 мільярдів доларів США і щоденно зростає з кожним новим обстрілом. Прогноз МВФ на падіння ВВП в Україні за 9 місяців – 30%, а до кінця 2022 року – до 40%.

Підприємці усіма силами намагаються врятувати свої справи від закриття. Для цього український бізнес вдається до галузевої трансформації. Кожен п'ятий (21%) розпочав цей процес, 16% вже мають результат і стільки ж планують долучитися до трансформації. До режиму часткової роботи або взагалі до припинення функціонування вдалося до 85% бізнесу, серед яких 1% припинили діяльність та не планують відновлення, а 35% призупинили діяльність, чекаючи кращих часів. Сьогодні український бізнес найбільше потребує (рис.1) податкових канікул (37%). Серед інших згадок – допомога з організацією логістики (17%), доступ до здешевлених фінансів (16%), просування продукції (16%) та збереження ключових співробітників від виїзду за кордон, військової служби (15%).

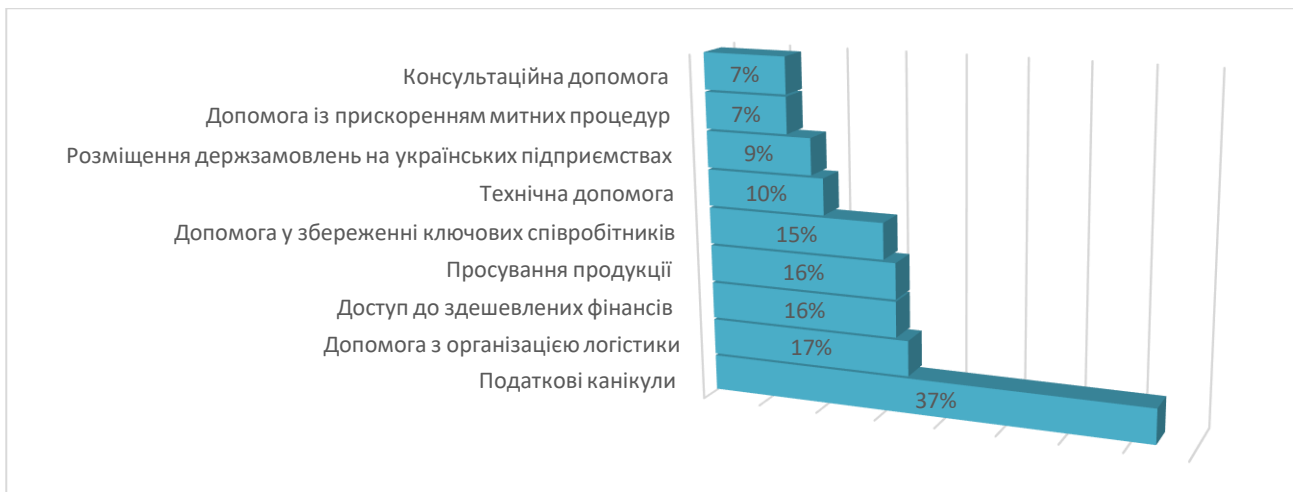

Рис. 1. Діаграма потреб у допомозі та складнощів у роботі бізнесу в умовах війни

З метою збереження бізнесу під час війни, в Україні проводиться його релокація з прифронтових територій в більш безпечні місця на заході держави та закордоном. Із 761 переміщеного підприємства 80% – 588 уже відновили роботу, а 274 – в процесі релокації. Держава надає підтримку з транспортуванням, розміщенням, працівниками.

Найбільш постраждали під час війни такі галузі як будівництво – 58%, машинобудування – 50%, туризм – 84%, ЗМІ – 70%, сільське господарство – 40%, операції з нерухомістю – 53%. Менш суттєві зміни в сфері обслуговування – 31%, легкій промисловості – 25%, ІТ – 17%. Зростають транспортні та поштові послуги. Через війну дуже низький рівень економічної активності. Якщо він нижче 50 %, то це негативні очікування – зараз він 33%.

Найкраща ситуація в ІТ секторі, складському господарстві, поштово-курерській діяльності, виробництві меблів. Є перспективи зростання у переробній промисловості, транспорті, сільському та рибному господарстві. Найбільш адаптовані до кризи сфери фінансової і страхової діяльності, професійні послуги – маркетинг, консалтинг, дизайн.

Для створення стратегій розвитку в складних умовах, підприємства об'єднуються в бізнес-асоціації. Зокрема у сферах фінансів і страхової діяльності, туризмі, виробництві харчових продуктів. Також стратегіями подолання негативних наслідків війни є експорт виробленої продукції на світові ринки, участь у відбудові зруйнованої інфраструктури.

Від 10 жовтня 2022 року, за два тижні, Росія вразила ракетними ударами енергетичну інфраструктуру по всій Україні. Пошкоджено і знищено понад 400 об'єктів у 16 регіонах, зокрема більшість ТЕС. Можливі перебої з тепло- і водопостачанням. Тому введено тотальний режим економії електроенергії населенням і підприємствами, щоб не було аварійних відключень у пік використання електроенергії через перевантаження мереж. У пік використання від 7 до 11 і від 17 до 23 години просять не включати електроприлади, виключено вуличне освітлення міст, забороняють рекламну підсвітку.

Значно пошкоджено також енергетичну інфраструктуру західних областей, в тому числі міста Тернополя. У зв'язку з цим, а також відносно теплою погодою, вирішено на місцевому рівні опалювальний сезон 2022-23р. КП «Тернопільськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради розпочати з 31.10.2022 року. Гаряча вода населенню подається в окремі години. В лікарнях міста Тернополя опалення включили раніше- на початку жовтня, використовуючи при цьому альтернативний вид палива – торф, а не газ. Для опалення об'єктів інфраструктури використовуються – газ на 34 котельнях, 2 котельні – на комбінованому виді палива. Зараз основною загрозою і небезпекою є відключення електроенергії і води- найважливіших ресурсів для підприємства, населення і навіть на глобальному рівні, бо люди не зможуть залишитися без води, світла і тепла зимою, тому це загрожує відтоку населення до Європи чи інших країн. Багато підприємств не зможе працювати на повну потужність через нестачу електроенергії. Частина бізнесу, наприклад

пекарні, вже перейшли працювати в нічну зміну, коли електроенергія використовується по мінімуму і по дешевших цінах.

Тарифна політика на комунальні послуги в Україні не мінятиметься у зв'язку з війною та складною економічною ситуацією та низькою платоспроможністю населення. Так само заморожені кредити для комунальних підприємств у зв'язку з складною ситуацією.

З метою економії та енергозбереження на комунальному підприємстві «Тернопільміськтеплокомуненерго» проводиться реконструкція і модернізація котелень протягом кількох років. За фінансування Світового банку зроблено енергоефективними 5 котелень і 1 котельню – на кошти Європейського банку реконструкції та розвитку. В них поміняли на сучасні, значно економніші котли, пальники та замінили насоси. Також підприємством проведено заміну 10% великих центральонесучих теплоізолюваних труб на 15 км у двох-трубному обчисленні. Ці заходи сприяють економічній ефективності даного підприємства, наблизять надання послуг до європейських стандартів.

Також встановлено і продовжується встановлення ІТП – індивідуальних теплових пунктів, яких на даний момент є 325 шт., що дозволяє регулювати температуру в окремо взятому багатоповерховому будинку. Всі ці заходи із заміни тепломереж, реконструкції і модернізації котелень, використання альтернативних видів палива, як торф, покликані забезпечити економне і енергоефективне тепlopостачання, дасть можливість досягти позитивних результатів у роботі підприємства у довгостроковій перспективі.

Стратегія підприємства у 2022-2023 році спрямована на зменшення збиткової діяльності підприємства – за рахунок зменшення втрат і покращення обліку теплової енергії, що сприятиме відповідно збільшенню доходів від реалізації основних послуг, які надає підприємство – постачання теплової енергії і гарячої води. Вище вказані результати планується досягти за рахунок реконструкції котелень, теплових мереж, встановлення індивідуальних теплових пунктів.

Адміністрація за підтримки Тернопільської міської ради, міжнародних організацій, таких як ЄБРР, Світовий банк, докладає значних зусиль на модернізацію і реконструкцію, що дасть можливість зробити підприємство більш економічно ефективним.

Отже, можна стверджувати, що тільки об'єднання зусиль адміністрації, трудового колективу, за підтримки Тернопільської міської ради, міжнародної фінансової допомоги, дасть можливість досягти позитивних результатів у роботі підприємства у 2022-2023 році, а також у довгостроковій перспективі з метою забезпечення населення міста теплом.

Перелік використаних джерел:

1. Звіт про управління_КП «ТМТКЕ» 2021
2. Примітки до фінансової звітності КП «ТМТКЕ» 2021
3. Стан бізнесу під час війни – опитування: веб-сайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/stan-biznesu-pid-chas-viyny-opytuvannya>
4. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022: веб-сайт. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-war-september-2022/>

Чернецький Андрій
студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Andriy Chernetskiy
student of the group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar
Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

SOME FEATURES OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE DURING THE WARTIME

Підприємницький сектор є фундаментом ефективного функціонування економіки країни. За словами радника прем'єр-міністра України, керівника аналітичного напрямку Центру економічного відновлення Дмитра Ливча, до початку повномасштабної війни рф в Україні малий і середній бізнес (МСБ) працевлаштовували 75% від усіх зайнятих в Україні, що становить близько 4,8 млн осіб [1]. Це є лише однією із ознак значимості сектору МСБ для національної економіки. Тому питання забезпечення сприятливого середовища для розвитку підприємницького сектору, особливо, у час війни є актуальним для досліджень.

Важливо зазначити, що географічне розташування разом із галуззю, в якій працює МСБ мало визначальний вплив на перебіг його діяльності та ефективності функціонування. У силу різного впливу воєнних дій регіони України можна поділити на чотири групи: зона ведення бойових дій; регіони під загрозою вторгнення; ті, які є визначальними в контекст логістики; «безпечні», ризик вторгнення – мінімальний. Відповідно, характер ведення підприємницької діяльності у кожному з них суттєво відрізняється, адже зрозуміло, що бути суб'єктом підприємницької діяльності в умовно «безпечних» регіонах, де ринок збільшився в т.ч. й за рахунок внутрішньо-переміщених осіб, а логістичні шляхи продовжують функціонувати – це одна ситуація, а вести бізнес у прифронтових областях – зовсім інша. Відповідно, державна підтримка МСБ повинна суттєво відрізнитися залежно від територіального розташування суб'єктів підприємницької діяльності. При цьому, саме першим двом категоріям регіонів варто приділяти основну увагу, зважаючи й на те, що за даними [2] саме вони відповідають за 40% ВВП країни.

Як було зазначено, галузь, у якій працює бізнес також суттєвим чином впливає на особливості його функціонування в сучасних умовах. Так, в окремих регіонах попит суттєво знижується через зменшення кількості населення й скорочення його купівельної спроможності у зв'язку із втратою роботи й, відповідно, основного джерела доходу. В першу чергу, мова йде про готельний й ресторанний бізнес. У сфері обробної промисловості, на перший план виходить порушення ланцюгів поставок, а отже, й підвищення вартості експорту, що призводить до зниження попиту на продукцію вітчизняного виробництва.

Однак варто зауважити, що сфера харчової промисловості зберігає тенденції довоєнного періоду.

У межах Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України було досліджено стан та потреби українського бізнесу у період війни. За результатами опитування [3] встановлено, що 30% – адаптувалися до нових умов функціонування і сформувавши відповідну стратегію, причому найбільша їхня кількість знаходиться на Заході України (37,7%). Відновлювати виробництво відповідно до найкращих доступних технологій та методів керування мають намір лише 10% підприємств, що у регіональному розрізі становить 14,1% – на Сході України, 10,1% – у Центрі 9,6% – на Заході, 8,5% – на Півночі та 8,3% – на Півдні [3]. Окрім того, варто зауважити, що у порівнянні з довоєнним періодом, зараз близько 11% не змінили обсяги виробництва або збільшили їх.

Важливим аспектом є й той факт, що має місце позитивна тенденція щодо створення нових підприємств. Кількість нових суб'єктів ведення бізнесу зростає щомісяця. Поруч з цим, понад 65% підприємств долучилися до волонтерської діяльності.

Таким чином, спостерігаємо суттєві зміни у структурі підприємницького сектору України, викликані повномасштабним вторгненням РФ. Однак, попри усі труднощі, з якими зустрівся МСБ, він продовжує працювати, долучається до допомоги як на економічному, так і волонтерському фронтах, що безумовно свідчить про його активну соціальну відповідальність та надію на хороші перспективи у період післявоєнного відновлення України.

Перелік використаних джерел:

1. Нове обличчя українського підприємництва. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> (дата звернення: 13.10.2022 р.).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.10.2022 р.).
3. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції, літо 2022. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15408> (дата звернення: 20.10.2022 р.).

Чуйко Віталій

студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Тимошик Наталія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitaliy Chuiko

student of group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific asupervisor: Natalia Timoshik

PhD (Economics), Docent
Associate Professor at the Department of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ BUSINESS RISK MANAGEMENT MECHANISMS AT THE ENTERPRISE

Сьогодні здійснення підприємницької діяльності супроводжується невизначеністю перспективи розвитку, водночас не можливо виявити, які можливі ризики очікують підприємницькі структури і як ними управляти на шляху здійснення їх господарської діяльності. Головною метою підприємницької діяльності є одержання прибутку, тому в очікуванні бажаних (позитивних) результатів від підприємницької діяльності кожен суб'єкт господарювання має чітко щонайменше передбачати потенційні ризики, які можуть виникнути на шляху такої діяльності, об'єктивно оцінити ступінь їх впливу на діяльність, а також розробити і активно впроваджувати у практику шляхи мінімізації і/або нейтралізації впливу таких ризиків.

Підприємницький ризик являє собою процес, який може виникнути за будь-якого виду господарської діяльності і прямо пов'язаний з виробництвом товарів, продукції та наданням послуг. Даний процес може виникати на будь-якому етапі кругообігу капіталу та розвитку діяльності, внаслідок впливу конкурентів, здійснення соціально-економічних та науково-технічних проектів, стану ринку, попиту на вироблену продукцію, ефективності внутрішньої політики підприємства.

У науковій літературі існує ряд підходів до визначення сутності та економічного змісту дефініції «підприємницький ризик». Зокрема, на думку Ю. Тюленева [3] підприємницький ризик виступає економічною категорією, особливістю якої є відтворення на кожному етапі чи ланці підприємницької діяльності позитивного стану. Враховуючи ступінь настання можливих небезпек і ризиків, суб'єкт підприємницької діяльності має періодично вивчати (аналізувати, оцінювати тощо) фактори впливу і умови, у яких відбувається виробнича діяльність підприємства. В даному аспекті важливим також є чітка орієнтація і ефективна адаптація підприємницької структури у середовищі функціонування, адже це допоможе визначити як існуючі, так і потенційні фактори впливу на результати і ефективність підприємницької діяльності, а також впливає на регулювання в управлінні підприємницькими ризиками.

Суб'єкт підприємницької діяльності має також об'єктивно знати про ціни і умови зміни ринкової ситуації, постійно відстежувати розробки і впровадження інновацій (нових

технологій, інноваційного продукту тощо), вивчати попит і пропозицію, не допускати виникнення різного роду збоїв у виробничому процесі тощо.

Водночас О. Шепеленко [4] стверджує, що під управлінням підприємницькими ризиками доцільно розуміти певний метод господарювання суб'єкта підприємницької діяльності у невизначених умовах функціонування, який характеризується здатністю і можливостями такого суб'єкта не допускати, мінімізувати і/або нейтралізувати вплив стохастичних умов і одержувати при цьому прибуток від здійснення підприємницької діяльності. Поряд з тим, В. Кравченко у праці [1] обґрунтовує, що підприємницький ризик – це ризик недосягнення мети діяльності підприємства через виникнення неочікуваних змін.

Таким чином підприємницький ризик виступає комбінацією по-перше, події, пов'язаної з діяльністю підприємства і яка впливає на нього, 2) ймовірності цієї події та 3) її наслідків, що унеможливають досягнення запланованих цілей і в остаточному підсумку позначаються на доходах підприємства. Практичним, як показує досвід консалтингової діяльності, є використання наступної формули підприємницького ризику: ризик невиконання конкретного завдання того або іншого підрозділу підприємства внаслідок можливої події.

У сьогоденні швидкозмінних умовах підприємницький ризик вимагає чітких та структурованих підходів, щодо управління ним. Управління підприємницькими ризиками являє собою безперервний, структурований процес взаємодії власника з системою корпоративного управління, результатом якого є комплексний механізм виявлення, аналізу, оцінки і попередження ризиків, а також пов'язаних з ними можливостей і загроз, що впливають на реалізацію стратегічного бачення власника щодо розвитку підприємства. Доцільно зазначити, що для підприємств, створених у формі корпорацій, власника у визначенні слід розглядати як «колективного власника».

Управління підприємницькими ризиками передбачає реалізацію ряду етапів для організації його управління, зокрема: 1) визначення контексту ризику (місія, стратегічні й організаційні цілі, збитки підприємства); 2) аналіз (виявлення ризиків та їх подальший опис); 3) оцінка ймовірності настання та величини наслідків впливу ризику; 4) ранжування та вибір ризиків; 5) методи та стратегія впливу на зниження величини ризику.

Першим етапом розробки механізму управління ризиками є визначення контексту ризику, куди входить визначення місії підприємства, її стратегічної і тактичної мети. Реалістичність та оптимальність місії та цілей підприємства обумовлює відповідність потенціалу для реалізації управлінських рішень. В іншому випадку, матимуть місце значні ризики управління в стратегічній перспективі [2].

На другому етапі проводиться виявлення факторів ризиків і формулювання ризиків. Фактори ризику (випадкові події, які впливають на мету підприємства) знаходяться в зовнішньому середовищі (макросередовище і мікросередовище) і внутрішньому середовищі підприємства. Вони розташовуються на трьох рівнях.

На першому рівні знаходяться фактори ризиків, які підприємство практично не має нагоди контролювати. Вони належать до різних складових макросередовища, в якому діє підприємство. Це політичні, економічні, природні, демографічні, культурні і науково-технічні чинники ризиків. На другому рівні знаходяться фактори ризиків, виникнення яких обумовлено діяльністю конкурентів, споживачів, постачальників та інших зацікавлених осіб, пов'язаних з підприємством. На них підприємство може, тією або іншою мірою, впливати. На третьому рівні знаходяться фактори ризиків, розташовані всередині організації, - виробничі, кадрові і т.п. Вони найбільшою, мірою підконтрольні підприємству.

На третьому етапі проводиться оцінка ризику. Як тільки експертним шляхом виявлені фактори ризику, слід оцінити можливі наслідки цих подій; імовірність того, що вони відбудуться і якість управління цими видами ризиків. Ризик-менеджер також повинен прийняти рішення щодо того, за допомогою якої шкали оцінювати наслідки події, її імовірність та якість управління. Найбільш доцільним є використання трьох ступеневої дев'ятибальної шкали.

На четвертому етапі відбувається ранжування ризиків, їх відбір і складання карти ризиків. Для проведення підсумкової оцінки ризику його інтегральну оцінку потрібно помножити на коефіцієнт значущості групи факторів, який розраховується за наступною методикою. Експерти підсумовують всі збитки підприємства за попередні роки. Потім визначають, відповідно, величину збитків, які були обумовлені дією макроекономічних, мікроекономічних, і внутрішньо організаційних чинників. Відношення кожної групи збитків до загальної суми збитків і буде значенням відповідних коефіцієнтів [2].

У ході останнього, п'ятого, етапу розробки програми управління ризиками розглядаються можливості використання різних методів управління ризиками для їх різних видів, і оцінюється ефективність ризик-менеджменту. Як правило, ризик-менеджер, використовує наступні методи управління ризиками: уникнення ризиків чи відмова від них; прийняття ризиків на себе; запобігання збиткам; зменшення розміру збитків; страхування; самострахування; передачі ризиків (відмінний від страхування). Вибір методів управління ризиками визначається загальною стратегією фірми щодо ризиків, що, у свою чергу, залежить від сумарного розміру потенційних збитків, з одного боку, і фінансових можливостей фірми, з іншого.

Отже, при організації підприємницької діяльності в будь-якій сфері економіки важливим етапом є створення ефективної системи фінансово-економічної безпеки підприємства для управління ризиками та нейтралізації їх наслідків.

Перелік використаних джерел:

1. Кравченко В. Виявлення та опис підприємницьких ризиків: практичний алгоритм для українського бізнесу. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. №1(3). С.63–70.
2. Кравченко В. Управління підприємницькими ризиками: сутність та сучасна методика. *Вісник Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка. Економіка*. 2008. № 99-100. С. 70-72.
3. Тюленева Ю. Визначення категорії «ризик підприємницької діяльності» як основа ефективної діяльності підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2009. №6. С. 47–52
4. Шепеленко О. Управління підприємницькими ризиками суб'єкта господарювання. *Економічні науки: Вісник ДонНУЕТ*. 2011. № 4(52). С.189–199

СЕКЦІЯ 4
СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ

УДК 330

Бурка Олександр
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
д.е.н., професор, завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Тернопіль, Україна

Oleksandr Burka
student of the PFm-51 group
Ternopil National Technical University named after Ivan Pulyuy
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Economics, professor, head of the Department of Economics and Finance
Ternopil National Technical University named after Ivan Pulyu
Ternopil, Ukraine

**СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ,
ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ**
**CURRENT DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE:
OPPORTUNITIES, CHALLENGES, THREATS**

На сучасному етапі розвитку економіки України виникає більша необхідність функціонування конкурентоспроможного фінансового ринку. Економіка нашої країни є молодою, порівняно із розвиненими країнами, та формується під дією багатьох трансформаційних процесів. Серед найбільш відчутних драйверів цих змін слід відзначити воєнні дії, євроінтеграційні реформи та пандемія COVID-19.

Країни з розвинутою економікою сформували свої фінансові ринки як особливі середовища для успішного функціонування економіки та соціальної сфери. Отже, фінансовий ринок – це наслідок потреби в додатковій формі мобілізації ресурсів для забезпечення сталого розвитку економіки держави. Правильно сформований фінансовий ринок – це ринок, який точно і вчасно відображає попит і пропозицію фінансових ресурсів і з найменшими витратами забезпечити роботу процесу «постачальник-споживач» грошей та/або капіталу [1].

Щоб доступно оцінити роботу та розвиток фінансового ринку необхідно опрацювати три його складові: ринок капіталу, валютний ринок та грошовий ринок.

Ринок капіталу. Це частина фінансового ринку, де формується попит і пропозиція на середньостроковий та довгостроковий позичковий капітал. Основні причини трансформації цього ринку є військові дії на території України та Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів" від 20 серпня 2020 року [2].

24 лютого 2022 року з 11:00 години НКЦПФР ввела обмеження на здійснення операцій на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Це було зроблено, аби протистояти панічним діям, які могли б обвалити ринки, а також зберегти дані та права власності. Згодом «заморожування» ринків дозволило знайти активи, пов'язані з агресорами – російською федерацією та республікою білорусь, та обмежити можливості таких компаній

вести бізнес в Україні. Ця подія значно зупинила розвиток ринку капіталу, який до початку війни розвивався швидкими темпами [3].

До 24 лютого 2022 року ринок капіталів у перспективі розвивався досить не погано. Українці мали змогу брати участь у торгах цінними паперами за допомогою брокерів. За даними Міністерства Фінансів України, найпопулярнішими брокерами були Interactive Brokers, Exante, FreedomFinance. Варто також зауважити, що на ринку капіталу появилися нові площадки, які дозволили кожному українцю купувати акції та фонди у невеликих кількостях, що стало дуже популярним серед «молодих інвесторів». Фаворитом серед таких площадок став Mono Invest. Новий застосунок із зручним та інтуїтивним інтерфейсом дозволив купувати акції іноземних компаній у кілька кліків. У цьому процесі, Mono Invest виступив ще одним посередником (див рисунок 1). Депозитарна установа відкривала рахунок у брокера та від імені інвестора надсилала запити для участі у торгівлі. Нажаль, відповідно до рішення НБУ, торгівля через цю площадку була обмежена через військові дії на території України [4].

Рис. 1 Схема роботи торгової площадки

Примітка: розроблено авторами самостійно на основі даних сервісу «Сімейний Бюджет» [5]

Ще одним фінансовим інструментом який пов'язаний із сьогодишньою ситуацією є облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), а саме військові облігації. Від початку війни Україна залучила понад 55 млрд грн, близько \$114 млн і 176 млн євро. Для українців, купівля військових облігацій є найкращим варіантом комбінування інвестицій та допомоги державі. Зараз, дохідність за ОВДП є нижчою ніж прогнозована інфляція, однак купівля облігацій значно привабливіша ніж депозити у банківських установах. Інтерес до цінних паперів підтверджують і банки. Високі показники продажу військових облігацій фіксують у Монобанк (більше ніж 1 млрд грн), ПриватБанк (300 млн грн), Альфа-банк (705 млн гривень) та ПУМБ (58,5 млн грн). Співзасновник Монобанк, Олег Гороховський зазначив, що близько 65% усіх приватних покупців військових облігацій роблять це через Монобанк. Такий розподіл зумовлюють популярність банку та його комісійні винагороди (див. Табл. 1) [6-7].

Відповідно до даних Таблиці 1, монобанк, ПУМБ та Альфа-банк мають найкращі умови для інвесторів. Розподіл частки на ринку залежить від репутації та популярності банку.

Міністерство цифрової трансформації України додало функцію купівлі облігацій у сервісі Дія. Кожен інвестор може обрати облігацію під назвою тимчасово окупованого міста/території України. Кошти за них повертаються на карту «Підтримка», через 3, 6, 12 або більше місяців. Номінал 1 акції 1 000 грн.

Комісії за придбання військових облигацій у банках

БАНК	Мінімальна сума інвестицій	Плата за відкриття рахунку	Комісія за купівлю	Плата за обслуговування рахунку	Плата за погашення облигацій
monobank	1 облигація	відсутня	відсутня	відсутня	відсутня
ПУМБ	1 облигація	відсутня	відсутня	відсутня	відсутня
Альфа-Банк	1 облигація	відсутня	відсутня	відсутня	відсутня
Приватбанк	100 тис. грн	300 грн	200 грн	50 грн на місяць	100 грн за нарахування доходу; 150 грн за погашення

Ще одним драйвером змін для ринку капіталів став Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів" від 20 серпня 2020 року. Відповідно до нього було змінено терміни, вимоги до учасників ринку та повноваження регулятора – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Цей закон вивів деривативи із «сірої зони», так як раніше закон регулював лише цінні папери.

Віртуальні активи в Україні розвиваються дуже швидко, ще спочатку 2013 року, коли появилася перший Bitcoin. Потенціал України, як однієї з провідних країн у сфері віртуальних активів, величезний. Адже вже сьогодні наша країна, за даними провідної аналітичної компанії Chainalysis, є номером один у світі за індексом застосування криптоактивів серед населення. Також Мінцифри розробляє проєкт змін до Податкового кодексу, що передбачає більш лояльніше оподаткування учасників ринку ВА (відсутність ПДВ, зменшення ставки податку з прибутку, отриманого від діяльності на ринку ВА). Проєкти у цьому напрямку постійно розвиваються, тому України має змогу стати найкращою країною для роботи із віртуальними активами [8].

Валютний ринок. Ринок, на якому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни не має такого ж успіху в Україні як ринок капіталів. Для українців доступні різні валюти для купівлі/продажу, однак цей ринок перебуває у занепаді через військові дії. Операції з валютою в банках була обмежені через військові дії. Деякі з них доступні у касах банків з певними обмеженнями, у онлайн – режимі вони заборонені [9].

Нещодавно НБУ запровадив нову вимогу для обмінників – зняти табло із обмінним курсом, що викликало подив для українців. Це було впроваджено для зменшення паніки та хаотичної купівлі валюти на фоні девальвації гривні.

Ще однією важливою деталлю для валютного ринку був дозвіл купівлі гривні закордонними банками (наприклад, у Польщі) для забезпечення потреб українців-біженців. Однак, це було тимчасове рішення.

Грошовий ринок. На грошовому ринку формується ціна короткострокових фінансових ресурсів. Здійснюючи операції на грошовому ринку, Національний банк впливає на вартість таких ресурсів. Це є важливим для ефективного функціонування монетарного трансмісійного механізму, завдяки якому рішення, що приймає Національний банк в монетарній сфері, впливають на цінові процеси в державі.

Український індекс міжбанківських ставок овернайт (англ. Ukrainian OverNight Index Average, **UONIA**) – середньозважена процентна ставка за міжбанківськими операціями, пов'язаними з наданням (розміщенням) гривневих ресурсів. Отже, UONIA дає змогу

об'єктивніше визначати ринкову вартість гривневих ресурсів на міжбанківському кредитному ринку. На Рисунку 2 зображено ріст індекс у розрізі 1 року. Як бачимо, до 1 червня індекс становив 9%, після – 23%. Це свідчить, що вартість гривневих ресурсів зростає. Такий ріст пов'язаний із підняттям облікової ставки НБУ до рівня 25% [10].

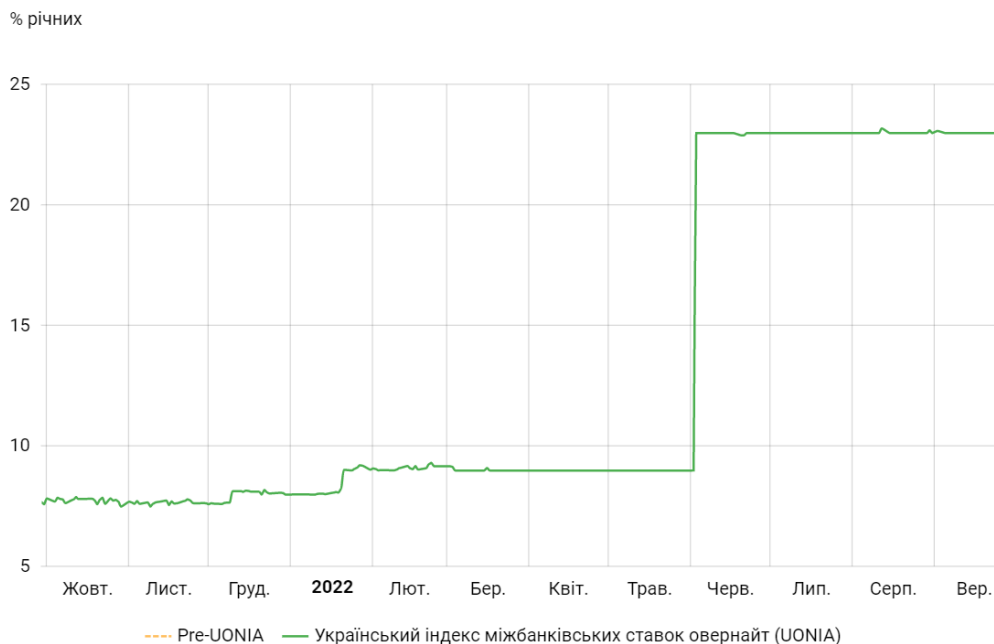

Рисунок 2. Динаміка UONIA [10]

Зважаючи на все вищесказане, варто зазначити, що фінансовий ринок України впевнено розвивається, навіть за умов війни. Подібні випробування загартовують та перевіряють нашу економіку. Українські фахівці змогли оцінити плюси та недоліки роботи української економіки у надзвичайних умовах. Україна показала себе як розвинена та сучасна країна. Нові сервіси, нові можливості та залучення коштів партнерів тримають бізнес «на плаву» та забезпечують задовільне функціонування економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shkolnyk_Inna/Finansovyi_rynok_Ukrainy_suchasnyi_stan_i_stratehiia_rozvytku.pdf?PHPSESSID=vt6o6f8m131itr4150e1lsjq4
2. Вікіпедія. Ринок капіталів. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2
3. Укрінформ. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3543772-v-ukraini-majze-povnistu-vidnovluetsa-robota-fondovogo-rinku.html>
4. МінФін. Топ-10 брокерів, за допомогою яких можна купити акції на іноземних фондових біржах. URL : <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/yaki-brokeri-dozvolayayut-ukrayincyam-kupuvati-akciyi-za-kordonom/>
5. Сімейний бюджет. MonoInvest: інвестувати не можна чекати. URL : <https://simeinyi-budzheta.ua/investments/monoinvest-%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D0%B5-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B0-%D1%87%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8/>
6. Срипін В. монобанк за місяць продав військових облігацій на 1 млрд гривень. URL : <https://itc.ua/ua/novini/monobank-za-misyac-prodav-vijskovih-obligacij-na-1-mlrd-griven/>
7. МінФін. Як і де купити військові облігації ? URL : <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/kak-i-gde-kupit-voennye-obligacii/>

8. Економічна правда. Віртуальні активи в Україні. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/1/664585/>
9. Вікіпедія. Валютний ринок. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA>
10. МінФін. Індекс міжбанківських ставок овернайт. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/mb/uonia/>

УДК 330.332

Бучко Тарас

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Радинський Сергій

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет

імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Taras Buchcko

student of group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Sergiy Radynskiy

PhD (Economics), Associate Professor

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТА ЕКОНОМІКИ ECONOMIC CONTENT AND CHARACTERISTICS OF THE ECONOMIC ATTRACTIVENESS OF AN ECONOMIC SUBJECT

У теперішній час економіка країни потребує сталого розвитку. В умовах жорсткої міжнародної конкуренції на ринку капіталів, коли попит перевищує пропозицію, виникає проблема залучення інвестиційних ресурсів, що потребує формування сприятливого середовища.

Головна суть інвестиційної привабливості полягає в реалізації стратегії отримання максимального прибутку від вкладеного капіталу. Тому на сьогоднішній день, при розробці і прийнятті інвестиційних рішень, іноземний інвестор спирається на дослідження конкурентоспроможності регіональної економіки, а саме звертає увагу на регіони, які є більш привабливими.

Систематизація існуючих підходів до трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість» дозволила нам виділити два підходи до інвестиційної привабливості – з позицій інвестора та з прив'язкою до об'єкта інвестиційна привабливість держави, регіону, галузі, суб'єкта господарювання (цінного паперу, деривативу, активу) та ін. (рис. 1).

Існують різні науково-методичні підходи щодо тлумачення сутності поняття «інвестиційна привабливість» з позиції інвестора. Так, наприклад, Н. Макарій вбачає в ній справедливу кількісну і якісну характеристики зовнішнього і внутрішнього середовища

об'єкта потенційно можливого інвестування [6, С. 53].

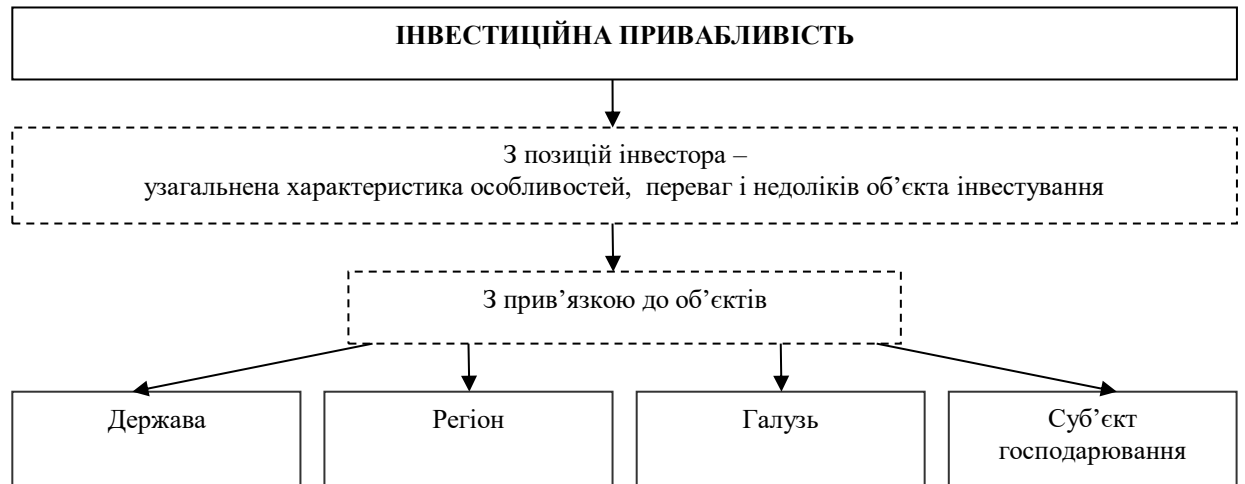

Рис. 1. Прояв сутності поняття «інвестиційна привабливість» [4, С. 214]

Я. Задорожна і Л. Дяченко теж схиляються до такого трактування інвестиційної привабливості, на їх думку, інвестиційна привабливість – це не тільки фінансово-економічний показник, а модель кількісних і якісних показників – оцінок зовнішнього середовища (політичного, економічного, соціального правового) і внутрішнього позиціонування об'єкта у зовнішньому середовищі, оцінка його фінансово технічного потенціалу, що дає змогу варіювати кінцевий результат [2, С. 32].

Український діловий журнал «Експерт» розглядає інвестиційну привабливість в поєднанні з ефективністю інвестицій та інвестиційною діяльністю: «ефективність інвестицій визначає інвестиційну привабливість, а інвестиційна привабливість активність інвестиційної діяльності».

Дещо з іншої позиції сутність інвестиційної привабливості розглядає О. Носова – науковець розглядає її як узагальнену характеристику переваг і недоліків об'єкта інвестування, вважає що це індикатор, показання якого дозволяють зробити висновки потенційним інвесторам про необхідність і доцільність вкладення фінансових засобів саме в даний об'єкт [8, С. 219].

Не можна не погодитися також з думкою вченого Л. Мамуля, який вбачає в інвестиційній привабливості рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного об'єкта, яке може визначатися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, у тому числі інтегральної оцінки [6, С. 84].

Дещо загальною є думка такого науковця як А. Дука, який розглядає її як інтегральну характеристику окремих елементів як об'єктів майбутнього інвестування з позиції перспективності їх подальшого функціонування і розвитку [1, С. 163].

Т. Кулінич вважає, що інвестиційна привабливість - це характеристика доцільності щодо інвестування в термінах здійснення інвестиційної діяльності з максимальним ефектом за мінімальних витрат [5, С. 9]. Науковці В. Захожай та М. Кіт поділяють думку, що інвестиційна привабливість є узагальнюючою характеристикою окремих напрямів і об'єктів з позиції конкретного інвестора [3, С. 11].

Необхідно відзначити, що інвестиційна привабливість характеризується компромісом між інвестором та учасником інвестиційного процесу. При цьому, досягнення високого рівня інвестицій при прийнятті рішення, щодо інвестування надзвичайно важливим є для інвестора, а розмір інвестицій та умови їх отримання є важливими для учасника, тобто особи котра прагне залучити інвестиційний ресурс.

Враховуючи наукові підходи, слід відмітити, що інвестиційна привабливість – це характеристика (якісна та кількісна) внутрішнього та зовнішнього середовища об'єкта інвестиційної діяльності. Основна сутність інвестиційної привабливості передбачає

стратегічні рішення для максимізації прибутку від інвестованого у проєкт капіталу. Відповідно в сучасних умовах, при формуванні та прийнятті управлінського рішення іноземний інвестор оцінює рівень конкурентоспроможності національної та регіональної економіки, а також формує уявлення про привабливість регіонів для реалізації інвестиційних проєктів.

Суперечливість статусу дефініції «інвестиційна привабливість» обґрунтовується тим, що кожен із учасників інвестиційного процесу вкладає в зміст та сутність даного поняття власне розуміння. Зокрема, стан інвестиційної привабливості можна визначити результатом інтегральної оцінки сфер діяльності у регіоні, він впливає на процес прийняття рішень, як інвестора, так і учасника інвестиційної діяльності. Визначаючи те, що рівень економічної ефективності реалізації інвестицій має ключове значення для інвестора, а розмір інвестицій та умови їх надання є дуже важливим для особи, учасника інвестиційної діяльності, необхідно узагальнити висновок, що інвестиційна привабливість – це результат узгодження інтересів учасників інвестиційного процесу (рис. 2).

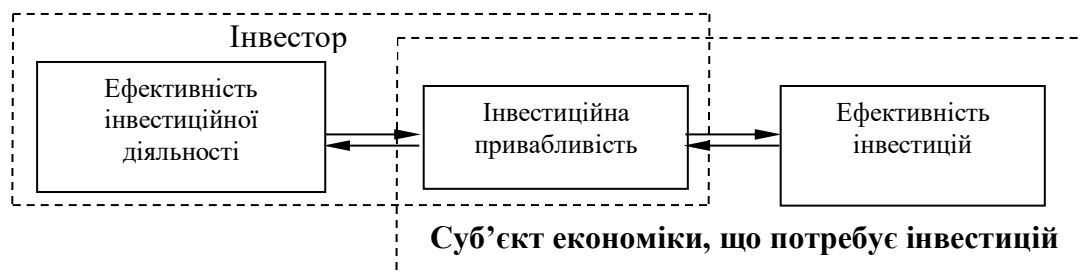

Рис.2. Інвестиційна привабливість як результат узгодження інтересів потенційного інвестора, та суб'єкта економіки, який потребує інвестицій [4, С. 215]

Швидкість досягнення консенсусу між інвестором та учасником інвестиційної діяльності впливає на рівень інвестиційної привабливості країни, регіону та суб'єкта господарювання. Відповідно, відзначаємо суперечливість категорії «інвестиційна привабливість», кожен із учасників може по-різному сприймати та визначати її особливості, а саме інвестор намагається максимізувати результати інвестиційної діяльності та оптимізувати віддачу від вкладеного капіталу, з іншої сторони учасник інвестиційної діяльності прагне залучити необхідний ресурс для реалізації задуму у вигляді інвестиційного проєкту.

Перелік використаних джерел:

1. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : підручник для студ. ВНЗ. 2-ге вид. К. : Каравела, 2008. 432 с.
2. Задорожна Я. Є., Дядечко Л. П. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів. *Інвестиції : практика та досвід*. 2007. №2. С.32-35.
3. Захожай В., Кіт М. Статистика інвестиційної діяльності. *Персонал*. 2007. № 8. С. 10-17.
4. Кремень О.К., Куберка В.І. Особливості оцінювання інвестиційної привабливості регіону. *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики : зб. наук, пр.* К., 2010. Вип. 7. С. 212-224.
5. Кулініч Т. В. Оцінювання та регулювання інвестиційної привабливості виробничо-господарських структур: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2004. 20 с.
6. Макарій Н. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. 2001. № 10. С. 52-61.
7. Мамуль Л.О., Чернявська Т.А. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної

привабливості. *Вісник економічної науки України*. 2005. № 1. С. 83–89.

8. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 3. С.119-137

УДК 336.71

Гуржий Тамара

кандидат економічних наук

доцент кафедри фінансів та обліку

Дніпровський державний технічний університет

м. Кам'янське, Україна

Tamara Hurzhiy

Ph.D. (Economics)

Associate Professor at Department of Finance and Accounting

Dniprovsky State Technical University

Kamianske, Ukraine

СТАН РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ STATUS OF THE DEVELOPMENT OF THE BANKING MARKET OF UKRAINE

Банківський бізнес України як і більшість галузей економічної системи країни сьогодні відчуває на собі реалії російсько-української війни, зокрема, втрату багатьох відділень та інших активів банків під час бойових дій, складність (неможливість) фізичної доставки готівки в небезпечні регіони, евакуація працівників за кордон або в інші регіони України, вступ працівників до лав ЗСУ. Гостро відчуваються проблеми заморожування або уповільнення грошових потоків від кредитування населення та юридичних осіб, а також відтоку фінансових ресурсів через зняття готівки. Значною проблемою, серед інших, є втрата значної частини комісійних торгових комісій через скорочення (зупинення) експортно-імпорتنих операцій та внутрішньодержавного обороту. Проте, варто зазначити, що українська банківська система на сьогодні досить непогано справляється з безпрецедентною кризою. Більшість банківських послуг залишаються доступними в тих регіонах, де є фізична можливість їх надавати, проте ризики можуть наростати синхронно з погіршенням ситуації в країні [1].

Відповідно до офіційних статистичних даних НБУ [2] ще на початку 2014 р. банківська система налічувала 180 установ, наприкінці 2015 р. – 117, а вже станом на 01.03.2022 р. 69 од. Кількість банків з іноземним капіталом становила 31 банківську установу на початку березня 2022 р., з яких 22 зі 100% іноземним капіталом. Загальна кількість банків скоротилася на 60% з причин від неможливості ефективно функціонувати в кризових умовах до недостатнього рівня капіталізації згідно нових вимог регулятора. В кінці лютого 2022 року після початку активної фази російсько-української війни регулятор ухвалив рішення відкликати банківські ліцензії та ліквідувати банки, що перебували під контролем РФ, тому відбулося зменшення впродовж лютого-березня 2022 року загальної кількості банків ще на 2 од. Позбулися ліцензії АТ «Міжнародний Резервний Банк» (100% капіталу ПАТ «Сбербанк Росії») та ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» (99,77% капіталу Державної корпорації розвитку «ВЕБ.РФ») [3].

До війни доходи банків України в цілому зросли на 23,2% з 2014 по 2021 рік, що було забезпечено, насамперед, зростанням комісійних доходів на рекордні 69,7 % та процентних доходів на 10,3 %. Витрати банків за період 2014-2021 рр. в цілому зменшилися на 25,4%, що було обумовлено зменшенням процентних витрат на 47,7%, а також відрахувань в резерви на 96,7%, хоча і спостерігалось збільшення комісійних витрат на 86,1% та загальних адміністративних витрат на 42,9% за весь період аналізу. Найбільший обсяг доходів банківських установ припадав на 2021 рік, коли банківська система почала оговтуватися від

кризи минулих років та не зазнала значних коливань за період впровадження карантинних заходів і значно покращила результати своєї діяльності. В цілому, по банківській системі прибуток зріс за шість останніх років збільшився майже в 2,5 рази, хоча зазначимо, що рівень збитків банків впродовж 2014-2017 рр. був катастрофічним [1]. В довоєнний період, починаючи з 2018 року вітчизняний банківський сектор продемонстрував позитивний фінансовий результат у розмірі 22,3 млрд. грн.; за результатами 2019 року прибуток банків становив 59,6 млрд грн. Впродовж 2020 року прибуток банків дещо зменшився і становив 22,3 млрд грн, проте на початку 2022 року позитивний фінансовий результат банків України становив рекордні 77,5 млрд грн. У цілому, за 2018-2021 рр. прибуток по банківській системі дорівнював 199,1 млрд грн. [2].

На початку війни майже всі вітчизняні банки запропонували клієнтам кредитні канікули, що було їх добровільним рішенням за рекомендацією регулятора. З метою підтримки діяльності комерційних банків, з 24 лютого центробанк видав 125 млрд грн рефінансування банківським установам, а валютні обмеження та обмеження на імпорт разом із інтервенціями НБУ знижують тиск на курс гривні [4]. Безперечно, банківська система без потужної підтримки держави не спроможна самотійно протистояти поточним викликам.

Зрозуміло, що перспективі українським банкам доведеться стикнутися із погіршенням якості активів через великі обсяги проблемних кредитів, які значно перевищать виклики 2014–2015 років. Вже сьогодні економіка країни скоротилася майже на 50% – це також і приблизна оцінка майбутніх втрат банківського бізнесу [1]. Валютний шок доведеться пережити трохи пізніше - поки НБУ фіксує курс, але він не може тривати довго. Одночасно із падінням експорту через закриття портів і зупинку металургійних підприємств значно зменшилися споживання та інвестиції, а отже, і потреба в імпорті. Сьогодні ситуація відносно «заморожена», населення вільно користується рахунками та здійснює безготівкові розрахунки, може навіть знімати кошти з карток за кордоном. Але, ймовірно, після шоку в майбутньому система дещо зміниться. Вітчизняна банківська система вже не вперше вирішує завдання, пов'язані із ризиками воєнних дій. Навесні 2014-го банки зіткнулися з проблемами вивезення залишків готівки з територій, що захоплювались, на Донбасі та окупованого Криму. Наразі географічне охоплення, на яке поширилися такі ж ризики, нажаль, значно розширилося [1].

Перелік використаних джерел:

1. Hanzіuk S. Banking sector of ukraine: realities and prospectst. heoretical Foundations in Economics and Management: collective monograph. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. 872 p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.2
2. Дані основних показників діяльності банків: *НБУ*, 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 06.04.2022)
3. Банки держави-агресора більше не працюватимуть в Україні. *НБУ*, 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-derjavi-agresora-bilshe-ne-pratsyuvatimut-v-ukrayini> (дата звернення: 07.04.2022)
4. Паращій О. Через війну активи банків можуть скоротитися на 50%. Що робити з курсом, кредитами та інфляцією після перемоги: думки фінансистів. *Воєнний номер Forbes*. URL: <https://forbes.ua/inside/iz-za-voyny-aktivy-bankov-mogut-sokratitsya-na-50-chto-delat-s-kursom-kreditami-i-likvidnostyu-mneniya-finansistov-17032022-4618> (дата звернення: 11.04.2022)

Івасечко Олеся
студентка групи ППС-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olesia Ivasechko
student of the group PPs-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НЕОБАНКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ ЇЇ ЗАКІНЧЕННЯ THE PLACE AND ROLE OF NEOBANKS DURING AND AFTER THE WAR

Українська банківська система активно розвивалась до моменту початку повномасштабного вторгнення. З появою все більшої кількості нових банків, на фінансовому ринку зростала конкуренція, незважаючи, що більша частка все одно належала “Приватбанку”. Поступово почав розвиватися новий сегмент ринку – необанки (також відомі, як Інтернет-банки, віртуальні банки або цифрові банки) – тип прямого банку, який працює виключно в Інтернеті без традиційних фізичних мереж філій [1]. Однак, з початком воєнних дій їх розвиток сповільнився.

Українські банки мають надзвичайний вплив на економіку воєнного часу. Завдяки цьому вони можуть сприяти стабілізації нашої економіки, допомагати армії та зберігати кошти домогосподарств. На даний момент необанки саме цим активно займаються через надання депозитів і можливості купівлі облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП). Основною перевагою банків такого типу є швидкість, відсутність відділень і простота в використанні. Завдяки даним перевагам Monobank зміг забезпечити 1 млрд. гривень за продаж військових ОВДП. За інформацією близько 65% купівель облігацій даного типу виконувались через “Monobank” [2]. Також даний банк використовують для зборів фонди, що забезпечує неабияку довіру в клієнтів. Це дає зрозуміти, наскільки важливу роль відіграють банки такого типу під час війни. Через знищену інфраструктуру після війни люди не зможуть користуватись відділеннями, таким чином, необанки можуть розвиватись все активніше. В Україні до початку війни можна помітити тенденцію зі скорочення відділень, через процеси цифровізації поведінка та запити клієнтів в Україні змінилися. Це призвело до скорочення кількості відділень банків за останні п'ять років на 35% (з 10 316 у 2016 р. до 6 685 у 2021 р.) [3]. Дані процеси сприяють більш раціональному використанню інфраструктури. Так, необанки дозволять українцям сконцентруватись на інших галузях ринку, адже цей вид банків страждає під час воєнного часу тільки від DDoS-атак.

Отже, враховуючи сучасні тенденції, світ рухається в бік необанкінгу, оскільки це в рази простіше, що на прикладі показують українські банки. Тому за рахунок розвитку цього сегменту Україна зможе раціональніше використовувати територію, яка могла б слугувати для створення нових відділень. Єдиним ризиком такого банкінгу є DDoS-атаки, з якими українські банки якісно справляються (можна було помітити на початку воєнних дій).

Перелік використаних джерел:

1. Визначення необанку. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA>
2. Кількість куплених облігацій через “Monobank”. URL: <https://finclub.net/ua/news/kliienty-monobank-prydbaly-viiskovykh-ovdp-na-1-mlrd-hrn-zamisiats.html>
3. Кількість відділень у 2016-2021 роках. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/neobanky-vs-tradytsiini-banky-iak-neobanky-zminiuiut-finansovu-systemy>

УДК 336.3

Киндич Тетяна

студентка групи ПП-21

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Винник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Tetiana Kyndych

student of the group PP-21

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Tetiana Vynnyk

PhD (Economics), Docent

Associate Professor Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ВІЙСЬКОВИХ ОБЛІГАЦІЙ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ THE ROLE OF MILITARY BONDS AS AN INVESTMENT RESOURCE

Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) – це вид боргових цінних паперів, котрі випускаються задля залучення додаткових грошових ресурсів на потреби державного бюджету. Емітентом (особа, яка випускає цінні папери) ОВДП є Міністерство фінансів України. В свою чергу, військові облігації – це особливий різновид ОВДП. Основне цільове призначення випуску військових облігацій – підтримка економіки держави та збройних сил під час війни або військових дій. Тому держава створює умови, щоб придбати військові облігації могла якомога більша кількість громадян [1]. Придбання ОВДП, в тому числі військових облігацій, цілком доречно розглядати як альтернативу банківському депозиту. Депозити та облігації мають рівний ступінь захисту з боку держави під час війни. Різниця лише в тому, кому позичати кошти – державі чи банку [2].

Загалом цей інвестиційний інструмент з'явився понад 200 років тому. Вперше військові облігації для всіх охочих почали продавати під час Громадянської війни у США в 1861–1865 роках. Під час Першої світової війни військові облігації спершу з'явилися в Австро-Угорщині, потім – у Канаді та Великій Британії. Їх випускали на п'ять років і зі ставкою 5%. В Англії заохочували до інвестицій через гасло «Солдат ризикує життям задля перемоги. Ви ж для перемоги можете позичити країні гроші». США почали продавати військові облігації у 1917 році. Спершу зі ставкою 3,5% річних, а пізніше – 4,25%. Щоб зробити облігації популярнішими, малювали плакати, влаштовували вуличні шоу, а Чарлі

Чаплін зняв короткометражку «Облігація». За два роки уряд США організував чотири різних випуски «облігацій свободи» і залучив \$20–22 млрд (загальні витрати країни у війні становили 30 млрд. дол. США) [5].

Під час Другої світової війни Велика Британія, Канада та США знову використовували цей інвестиційний інструмент. У Сполучених Штатах цінні папери купили 84–85 млн. американців на 185 млрд. дол. США. У Великій Британії розраховували на патріотизм і пропонували населенню позичити гроші державі у форматі безвідсоткового депозиту – за тиждень збирали 5 млн. стерлінгів [5].

Уряд України вже випускав військові облігації – у квітні 2014 року, з початком війни на сході України. У 2014 році Уряд здійснив внутрішнє запозичення на суму в 1 млрд. грн [3].

На сьогодні найбільший портфель військових ОВДП утримують банки – первинні дилери. Другим за обсягом є портфель військових облігацій у громадян та бізнесу (табл. 1). Нерезиденти утримують військових облігацій на понад 1 151,7 млн. грн. та 2 млн. дол. США [3].

Таблиця 1

Статистика військових облігацій в обігу (станом на 26.09.2022 (крім нерезидентів))

Валюта	Юридичні особи	Фізичні особи
Гривня	81 741 327 000	6 361 369 000
Долар	739 059 000	141 069 000
Євро	533 196 000	20 555 000

Примітка: складено на основі [2]

За даними Міністерства фінансів України, роль військових облігацій у забезпеченні наших потреб неабияка (рис. 1).

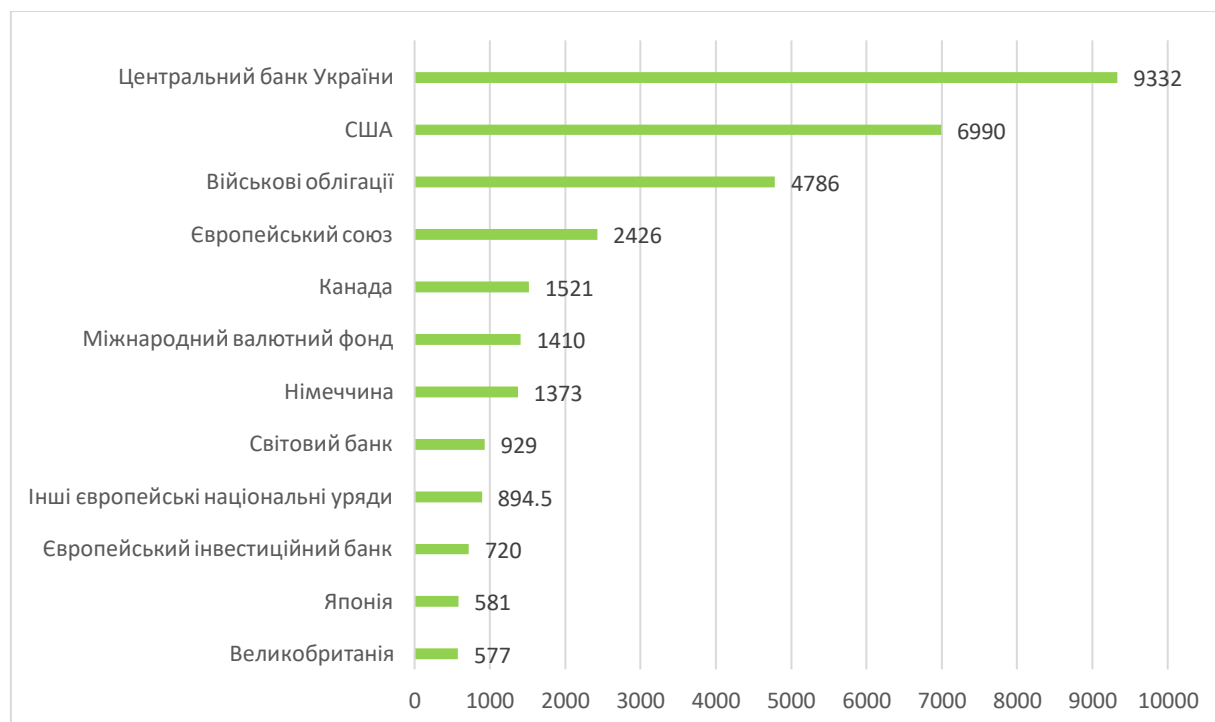

Рис. 1. Фінансування потреб України в умовах воєнного часу, млн. дол. США

Як бачимо, військові облігації доволі ефективний інвестиційний інструмент як для держави, так і для пересічного громадянина зокрема.

Перелік використаних джерел:

1. Чорний О. Все, що треба знати про військові облигації: переваги, ризики та допомога у війні. URL: <https://delo.ua/uk/finance/vse-shho-treba-znati-pro-viiskovi-obligaciyi-perevagi-riziki-ta-dopomoga-u-viini-395657/>;
2. Військові облигації: як вберегти гроші від інфляції та допомогти армії. URL: <https://ua.news.ua/money/voennye-oblygatsyy-kak-uberech-dengy-ot-ynflyatsyy-u-pomoch-armyyu/>;
3. Військові облигації як інструмент для інвестицій: погляд юристів <https://golaw.ua/ua/insights/publication/enavtochernetkauavijskovi-obligacziyi-yak-instrument-dlya-investicij-poglyad-yuristiv/>;
4. Як інвестиції у військові облигації допоможуть вашому бізнесу втриматись на плаву. URL: <https://eba.com.ua/yak-investytsiyi-u-vijskovi-obligatsiyi-dopomozhut-vashomu-biznesu-vtrymatysya-na-plavu/>;
5. Чи дійсно інвестиції у військові облигації допомагають Україні перемагати? Розбираємо на прикладі інших країн. URL: <https://forbes.ua/money/chi-diysno-investitsii-u-vijskovi-obligatsii-dopomagayut-ukraini-peremagati-rozbiraemosya-na-prikladi-inshikh-krain-15092022-8337>

УДК 338

Одайський Олександр

Студент групи ПФМ-61

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Винник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Odaiskyi

Student of the group PFm-61

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Tetiana Vynnyk

PhD (Economics), Docent

Associate Professor Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ШЛЯХИ ЗБАЛАНСУВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ WAYS OF BALANCING THE LIQUIDITY OF A COMMERCIAL BANK

Економічна категорія ліквідності дуже тісно переплетена із ризиком, адже від того, наскільки швидко установа зможе ідентифікувати ризикові чинники та відреагувати на них, залежить його можливість нівелювати негативні фактори впливу, які можуть порушити фінансову стійкість та ліквідність.

Що стосується банківських установ, ризики незбалансованої ліквідності є багатовекторними та часто – негативно синергічними (тобто, можуть справляти багатосторонньо негативний вплив на установу).

Варто розпочати із суті поняття «ліквідність банку». Ліквідність банку – це здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання та готовність задовольняти потребу клієнтів в грошових коштах в необхідний для них час [1].

Ще є визначення ліквідності банку, яке дається основним регулятором фінансового ринку України – Національним банком України: «Ліквідність банку – це здатність банківської установи забезпечувати вчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між сумами і строками погашення розміщених активів та сумами і строками виконання зобов'язань банку, а також сумами і строками інших джерел і напрямків використання коштів» [2].

Отже, забезпечення ліквідності повинно базуватися на дотриманні сукупності обов'язкових нормативів (миттєвої, поточної, короткострокової ліквідності, розмір регулятивного капіталу банку, розмір резервного фонду, дотримання нормативних вимог до формування резервів за залученими коштами та кредитними операціями банку), а також внутрішньобанківських індикаторів (частка високоліквідних активів в структурі портфеля активів банку, співвідношення заборгованості за кредитними вимогами банку до розміру депозитного портфеля банку, співвідношення високоліквідних активів до розміру депозитного портфеля банку, рівень якості кредитного портфеля, розмір щоденної потреби банку у високоліквідних активах).

Ризик ліквідності – ризик, що загрожує доходам і капіталу внаслідок неспроможності банку вчасно, в повному обсязі та з мінімальними втратами покрити потреби у грошових коштах для виконання своїх грошових зобов'язань. Основним способом вимірювання ризику ліквідності банку є визначення ступеня ліквідності різних видів активів банку та обчислення процентної частки активів з високою ліквідністю до загальних активів банку та до активів з низькою ліквідністю [17].

Збалансування ліквідності комерційного банку повинно відбуватися на 3 рівнях – стратегічному, операційному та тактичному.

Стратегічний рівень, що логічно, передбачає розробку загальних стратегій розвитку, на які будуть «надбудовуватися» усі програми та плани дій. Тобто, на цьому рівні формується загальний орієнтир розвитку компанії із врахуванням факторів зовнішнього та внутрішнього впливу.

На операційному рівні здійснюється контроль за стратегічними напрямками роботи, проходить розробка інструментарію управління фінансовими потоками, моніторинг ризиків на основі процедур стрес-тестування.

Тактичний рівень зводиться до впровадження розроблених попередньо програм із застосуванням ефективного інструментарію.

До елементів зовнішнього забезпечення системи моніторингу ризиків та управління ліквідністю комерційного банку відносяться НБУ, українські інституційні утворення, міжнародні регулятори, клієнти та контрагенти.

Саме в поєднанні внутрішніх та зовнішніх елементів системи моніторингу ризиків та управління ліквідністю реалізовується можливість утримання її рівня в прийнятному для комерційного банку діапазоні.

Перелік використаних джерел:

1. Гірняк В. В., Путьківський Т. А. Управління ліквідністю банків за умов економічної нестабільності (на прикладі АТ «Ощадбанк»). Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2018. Випуск 22. С. 766-773.
2. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція, затверджена Постановою Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0841-01>.
3. Дзюблюк О. В., Рудан В.Я. Управління ліквідністю банківської системи України : монографія. Тернопіль : Вектор, 2016. 290 с.

Симоненко Єлизавета
студентка групи ППС-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Yelyzaveta Symonenko
student of the group PPs-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ THREATS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

До початку повномасштабного вторгнення сфера українського банкінгу активно розвивалась. Лідери ринку такі, як “ПриватБанк”, “Райфайзен” та “Ощадбанк” тримали міцно свої позиції, з’являлись нові претенденти, які склали конкуренцію цим банкам “Монобанк”. Поступово українська банківська сфера все більше адаптувалась до потреб споживачів і давала нові можливості, та ситуація змінилась.

З початком вторгнення показники українських банків впали. Прибуток Приватбанку за перший квартал склав 3.1 млрд. грн. [1]. цей показник є більшим за попередній рік того ж квартала, але з урахуванням інфляційних процесів та прогресу, який повинен бути ця сума не є такою великою. Монобанк поніс збитки в 109,6 млн. грн. [2]. Висока ймовірність, що банки, які не є прив’язані до державних установ будуть нести збитки. Банки змушені витратити додаткові кошти для захисту від хакерських атак, які були ще на початку вторгнення в Україну, це змушує нести додаткові витрати. Незважаючи на це ключовою проблемою даного сектору є кредитний ризик та його реалізація. Дана річ несе велику загрозу для цього ринку. Оскільки надавати кредити стало в рази небезпечніше. Маржинальна різниця між кредитним відсотком і депозитним відсотком є одним з головних джерел прибутку. Незважаючи на це можна помітити і позитивні речі для даного сектору. Підтримка банківської системи зі сторони держави відбувається активно. Так можна згадати впровадження програми кредитування “Доступні кредити 5-7-9%”. Програма зараз працює і допомагає банкам залучати кошти у людей, цим самим пришвидшити їх обіг, та запустити українську економіку. Цією програмою вже використано коштів на суму 67 млрд. 750 млн. грн. [3]. За даними можна помітити, що активізується робота банків та робота бізнесу. Ще одним поштовхом для відновлення та розвитку банківської сфери є іпотеки під 3% річних (для силовиків та членів їхніх сімей, медиків, педагогів, науковців які працюють в державному та комунальному секторі, для інших категорій населення буде доступний кредит під 7% з січня 2023 року) [4]. Дана програма отримала назву “eОселя”. Вагомою перевагою цієї програми є спрощення взяття цього кредиту, оскільки подавати на нього можна буде через застосунок “Дія”. Дана річ допоможе залучити більшу кількість коштів банкам та

активізувати економіку. Не менш важливим є спрощення банківської системи, оскільки на даний момент, незважаючи на свою цифровізацію для людей досі залишається незрозумілою, причиною наслідково виникає недовіра і страх до організацій такого типу.

Таким чином, банківська сфера України на даний час перебуває у небезпеці. Незважаючи на це банки разом з державою продовжують розвивати банківський сектор і залучати в нього кошти. Запорукою швидкого даної сфери може стати тільки спрощення, прозорість у фінансовій звітності, завдяки чому держава може швидше реагувати на проблеми банків та допомагати їм, як відбувається під час війни.

Перелік використаних джерел:

1. Звітність “Приватбанку” за перший квартал 2022 року
URL:<https://finclub.net/ua/news/privatbank-otrymav-prybutok-3-7-mlrd-hrn-za-sichenberezen.html>
2. Звітність “Монобанку” за перший квартал 2022 року
URL:<https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/12/685654/>
3. Кількість виданих коштів по програмі “Доступний кредит 5-7-9 %”
URL:<https://agravery.com/uk/posts/show/kiivsina-absolutnij-lider-za-zalucennam-agrarnih-kreditiv-u-mezah-5-7-9>
4. Програма видачі іпотек “eОселя”
URL:<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/24/692933/>

УДК 336.02:336.5

Черкашин Інна

студентка групи ПФ-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Inna Cherkashyn

student of the group PF-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor

Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ CHALLENGES AND THREATS OF UKRAINE FINANCIAL SYSTEM UNDER MARITAL STATE CONDITIONS

Політична та фінансова нестабільність, викликані економічною кризою, пандемією, внесли корективи в усі сфери суспільного життя, зокрема у фінансовий сектор. Так як фінансова система країни є основою для належного функціонування її економіки, важливим питанням сьогодення є забезпечення ефективності роботи фінсектору.

Мейш А.В. виокремлює наступні проблеми функціонування фінансової системи, які мали місце і до введення в дію воєнного стану: відсутність ефективної державної підтримки

розвитку малого і середнього бізнесу; недосконалість діючої системи оподаткування; неефективний контроль за сплатою податків (надмірна перевантаженість чинного податкового законодавства великою кількістю наданих пільг); неефективне функціонування бюджетної системи (недостатній контроль за цільовим і раціональним використанням бюджетних коштів, тощо) [1].

Починаючи з 24 лютого 2022 року, економіка України функціонує в умовах безпрецедентних викликів. Перший тиждень воєнного стану можна охарактеризувати як «шоковий» для усіх сфер суспільного життя без винятку. Негативним наслідком цього періоду стала паніка, політичне напруження в суспільстві, які призвели до спекулятивних атак на гривню та активізації діяльності на валютному ринку через масову купівлю іноземної валюти, що у свою чергу, стало причиною значної девальвації гривні.

У результаті руйнування великої кількості об'єктів житлової та критичної інфраструктури, необхідності забезпечення першочергових потреб військової та соціальної сфер, гостро постала проблема збалансованості видатків та доходів державного бюджету. Попри значну міжнародну макрофінансову допомогу, надану Україні за вісім місяців повномасштабної війни урядами різних країн та міжнародними фінансовими організаціями в розмірі 19 млрд доларів, з яких майже 50% – грантові кошти, щомісячний дефіцит державного бюджету становить близько 5 млрд доларів, а річний дефіцит в умовах продовження війни досягне 50 млрд доларів в кінці 2022 року [2].

Однією із наймасштабніших за останні роки є фінансова підтримка Сполучених Штатів Америки, зокрема, програма ленд-ліз. 10 травня 2022 року президентом США було підписано «Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022» [3], відповідно до якої близько 8,5 мільярда доларів заплановано перевести як пряму економічну допомогу Уряду України для покриття витрат, яких завдала рф, з метою недопущення занепаду фінансової системи України [2].

Щодо валютного ринку України, то він продовжує функціонувати з урахуванням обмежень, запроваджених на період дії воєнного стану, які стосуються правових засад здійснення валютних операцій та валютного регулювання. Основною метою даних обмежень є запобігання відтоку фінансових ресурсів з країни та їх накопичення у бюджеті України.

Зокрема, було запроваджено особливий порядок купівлі іноземної валюти, а також обмежено здійснення більшості грошових переказів з території України за кордон за винятком: лікування та транспортування хворих у медичних закладах й оплата навчання на рахунки навчальних закладів за кордоном. При цьому дозволено здійснювати переказ іноземної валюти з метою купівлі товарів для забезпечення Збройних Сил України – бронезилети, каски, військовий одяг/взуття, засоби надання медичної допомоги, військова оптика та інші необхідні речі [4].

Таким чином, заходи валютного регулювання, прийняті на період дії воєнного стану, зосереджені насамперед на збереження капіталу у державному та місцевих бюджетах України з метою подальшого використання за цільовим призначенням.

На даний момент, загальні збитки в результаті вторгнення російської федерації на територію України сягають сотень мільярдів доларів, тому фінансова система повинна функціонувати з дотриманням принципу залучення та формування запасу фінансових ресурсів для їх використання як для реальних потреб сьогодення, так і для відновлення у післявоєнний період.

Рада Національного Банку України затвердила «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану» від 15 квітня 2022 року N 4-рд, що не лише відкриває нові можливості здійснення відповідних заходів НБУ, але й створює умови для формування відповідного середовища для післявоєнної відбудови. Рада зазначає, що зниження під час війни дієвості ринкових інструментів унеможлиблює проведення монетарної політики в режимі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом. За таких умов НБУ може тимчасово не використовувати ринкові монетарні інструменти, зокрема ключову (облікову) ставку як основний інструмент грошово-кредитної (монетарної) політики [5].

У зв'язку із високою невизначеністю, спричиненою війною, що ускладнює прогнозування економічних процесів, НБУ все ж здійснює гнучку адаптацію операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики та вживає необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи та посилення гнучкості банків в управлінні власною ліквідністю. У зв'язку з цим, НБУ може надавати підтримку державному бюджету шляхом купівлі цінних паперів Уряду України на первинному ринку, при цьому фінансуючи лише критичні видатки Уряду. Водночас НБУ прагне до якнайшвидшої повної відмови від фінансування дефіциту державного бюджету [6].

Таким чином, бачимо, що з метою підтримки функціонування фінансової системи України потрібні швидкі адаптаційні заходи за участі Міністерства фінансів України, Національного банку, Уряду та інших фінансових установ.

На даний час, забезпечення стабільності фінансової системи України є одним із ключових завдань держави з моменту введення воєнного стану, адже міцна та адаптована до сучасних умов фінансова система, гарантує повноцінне забезпечення потреб оборони України та безперебійне функціонування системи державних фінансів. Необхідно також усвідомлювати, що в умовах війни важливим є не лише військовий та оборонний фронт, а й фінансовий та економічний. Тому необхідно шукати шляхи для залучення інвесторів в українську економіку, підтримувати малий та середній бізнес шляхом надання пільг, кредитів тощо; раціонально розпоряджатися фінансовою допомогою держав-партнерів й міжнародних фінансових організацій.

Перелік використаних джерел:

1. Мейш А.В. Перспективи розвитку фінансової системи України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Київ, 2019. С. 70-74.

2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/serhii-marchenko-derzhbiudzhet-2023-spriamovano-na-peremohu-ukrainy-ta-ii-vidnovlennia> (дата звернення: 10.10.2022)

3. Історичний закон про ленд-ліз для України: що це нам дасть. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/10/istorychnyj-zakon-pro-lend-liz-dlya-ukrayiny-shho-cze-nam-dast/> (дата звернення: 18.10.2022)

4. Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 р. «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 8.10.2022)

5. Про основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Рішення від 15 квітня 2022 року № 4-рід. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB22087> (дата звернення: 3.10.2022)

6. Ресурси України для фінансової стабільності під час війни та відбудови. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/22/686099/> (дата звернення: 13.10.2022)

Янчинський Ростислав

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Rostyslav Yanchynskyi

Post-graduate student Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ INTERNATIONAL RATINGS OF UKRAINE'S INNOVATIVE CAPACITY

Сучасний світ надає широкий спектр можливостей для економічного зростання країни, регіонів та підприємств. Серед них особливе місце належить інноваційній діяльності, що спрямована на створення нових матеріальних або нематеріальних продуктів та яка зараз переживає не найкращі часи через недостатній рівень фінансування, плінність кадрів, високий ступінь ризикованості, брак уваги до даної сфери. Невідкладним питанням є зіставлення тенденцій розвитку інноваційної діяльності України та провідних країн світу, що дозволить виявити потенційні шляхи її активізації та ймовірні варіанти вирішення існуючих проблем.

В контексті дослідження, інновації розглядаються як кінцевий результат інноваційної діяльності щодо запровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, нових винаходів тощо; новий чи удосконалений продукт або технологічний процес, який наділено якісними перевагами при використанні, проектуванні, виробництві та збуті; ключовий фактор майбутнього національної економіки.

Динаміка рейтингів України за 4 підходами до оцінки інноваційної спроможності, а саме Глобальним індексом інновацій (The Global Innovation Index), Інноваційним індексом агентства Bloomberg ІІВ (The Bloomberg Innovation Index), Зведеним Інноваційним Індексом (Summary Innovation Index), а також Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index) – дозволяє зробити висновок про відсутність активної політики у підтримці новаторства як державою, так і бізнесом (рис. 1) [1].

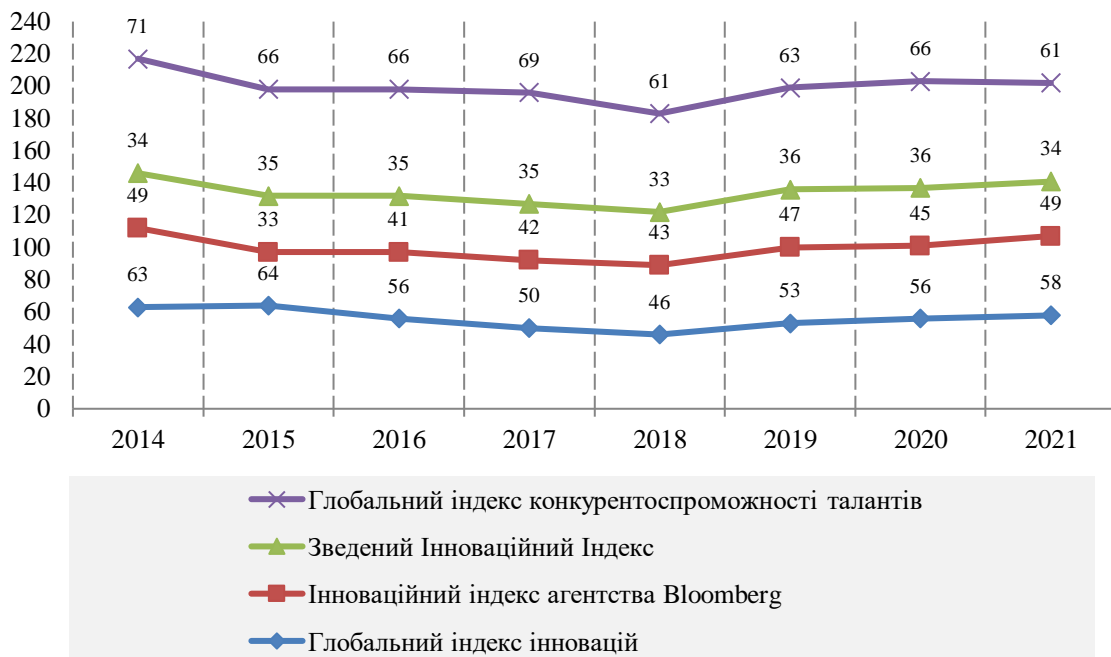

Рис. 1. Аналіз рейтингу України за індексами інноваційної спроможності, 2014-2021 рр.

Примітка: джерело [1]

Відзначимо, що методики визначення рівня інноваційного розвитку країн значно відрізняються, тому слід розглянути кожну зокрема:

1. Глобальний інноваційний індекс (The Global Innovation Index) – це дослідження інноваційного клімату країн, яке щорічно публікує Всесвітня організація інтелектуальної власності у співпраці з Корнельським університетом та міжнародною школою бізнесу INSEAD. У 2021 році у вибірці взяло участь 132 країни, аналіз яких здійснювався за рівнем їх інноваційної результативності – 80 показників у 7 сферах (інститути; людський капітал і дослідження; інфраструктура; ринковий досвід; бізнесовий досвід, отриманні знання та технології (науково-практичні результати); результати творчої діяльності). Україна ж у 2021 році зайняла 49 місце та 32 місце серед 39 країн Європи [2].

2. Інноваційний індекс агентства Bloomberg (The Bloomberg Innovation Index) – дослідження, котре оцінює інноваційність країн за десятками критеріїв згрупованих у 7 показників (розробки та дослідження; мануфактура; продуктивність; Hi-tech компанії; освіта; дослідницький персонал; патенти). У 2021 році Україна посіла 58 місце у рейтингу, знизивши свою позицію на 2 сходинки порівнюючи із тогорічним значенням [3].

3. Європейське інноваційне табло (European Innovation Scoreboard) – це важливий інструмент оцінювання та рейтингування науково-технологічного та інноваційного розвитку країн Європи, в основі якого виділяють 4 категорії індикаторів («рамкові умови», «інвестиції», «інноваційна активність» та «вплив») та 12 інноваційних вимірів (32 показники). Відповідно, до отриманих результатів визначають статус країни – інноваційні лідери (>125% від середнього показника по ЄС); активні інноватори (100-125%); помірні інноватори (70-100%); повільні інноватори (<70% від середнього показника по ЄС).

У 2021 році Україна отримала значення 0,157, що є більш ніж втричі меншим за середнє значення по країнах ЄС – 0,526. Найкращим чином Україна показала результати в інноваційному вимірі «вплив на зайнятість» – 78,2, а також «цифровізація» індикатор – 72,0 [4].

4. Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index) – щорічний еталон конкурентоспроможності талантів, що дозволяє 134 країнам світу отримати рейтинг свого росту, привабливості у суспільстві й збереження талантів. У 2021 році трійку лідерів Глобального індексу конкурентоспроможності талантів

очолили Швейцарія, Сінгапур та США. Україна з 66 місця покращила свій показник до 61 [5].

Аналізуючи міжнародні рейтинги інноваційності щодо новаторства України, можна сказати, що на сьогодні стан вітчизняної інноваційної діяльності на низькому рівні, на шляху інноваційного розвитку потрібно усунути та вдосконалити показники, які за останні роки суттєво знизились, а деякі з них і не покращувались через незначну підтримку з боку держави інноваційних проєктів; низьку активність новаторів, яка пов'язана з фінансовою політикою держави; низький рівень співпраці між інноваційно-активними підприємствами, науковими та освітніми установами.

Перелік використаних джерел:

1. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2021 році : науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. К. : УкрІНТЕІ, 2022. 93 с.
2. The Global Innovation Index / World Intellectual Property Organization; URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
3. Bloomberg innovation Index 2021. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-03/south-korea-leads-world-in-innovation-u-s-drops-out-of-top-100>
4. European Innovation Scoreboard. URL: <https://euraxess.ec.europa.eu/worldwide/asean/european-innovation-scoreboard-2021-published>
5. The Global Talent Competitiveness Index. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2021-Report.pdf>

СЕКЦІЯ 5
ІННОВАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ БІРЖОВІЙ СФЕРІ
ТА БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 336.71

Васильченко Зоя
доктор економічних наук, професор
професор кафедри страхування, банківської справи та
ризик-менеджменту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Zoya Vasylychenko
Doctor of Economics, professor,
professor of the Insurance, Banking and Risk Management Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ВИСОКОЧАСТОТНА ТОРГІВЛЯ ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО
РИНКУ**
**HIGH-FREQUENCY TRADING AS A MODERN TECHNOLOGY OF FINANCIAL
MARKET**

Характерною ознакою діяльності провідних інвестиційних банків та інших інституційних учасників фінансового ринку на сучасному етапі стало використання так званої високочастотної торгівлі фінансовими інструментами.

Найчастіше високочастотна торгівля (high-frequency trading, HFT) розглядається як різноманітний набір алгоритмічних технологій, об'єднаний однією ознакою – висока швидкість, або, з іншого боку, вкрай низька затримка (extremely low latency). Існує також і більш вузький погляд на HFT, коли вона визначається як «стиль торгівлі», що припускає в якості обов'язкового елемента багаторазове відкриття/закриття позицій по одному елементу в ході торговельного дня. Таким чином, високочастотна торгівля – це стратегія, побудована на можливості швидкого прийняття та реалізації інвестиційних рішень (зазвичай за допомогою «механічних» торгових систем, що підказують рішення трейдеру, або з використанням алгоритмів, які торгують без участі людини).

Високошвидкісна або високочастотна торгівля почала набувати популярності ще на початку цього століття, але в останні кілька років вона стала невід'ємною ознакою сучасного фінансового ринку. Алгоритмічна високочастотна торгівля широко використовується як інституційними інвесторами, так і приватними трейдерами та хедж – фондами для отримання спекулятивного доходу. За фактичними та прогнозними даними Aite Group, частка високочастотної торгівлі буде активно зростати впродовж 2019 – 2024 рр. [1]. Високочастотна торгівля фінансовими інструментами є найбільш поширеною у США та найбільше використовується для торгівлі цінними паперами, що посвідчують право власності (акції та пайові цінні папери) (70%), ф'ючерсами (50%) та опціонами (40%). Широке використання високочастотної торгівлі інструментами власності, насамперед, спрямоване на підвищення ліквідності таких інструментів на біржовому ринку.

Так, за даними консультаційно-аналітичної компанії Tabb Group вже у 2012 р. частка високочастотної алгоритмічної торгівлі на фондовому ринку США становила понад 50%, а у 2018 сягнула майже 80%, тоді як у 2009 р. складала лише 21%. Для європейських ринків характерною була така сама тенденція: починаючи лише з 9% у 2007 р., вже у 2018 р. за оцінками європейського регулятора ринку цінних паперів, вона становила на різних ринках від 45 до 65% [1]. Дані з основних ринків Азіатсько-Тихоокеанського регіону свідчать про меншу частку високочастотної торгівлі у порівнянні з американським чи європейським

ринками (від 15 до 35%), однак, враховуючи активне запозичення на цих ринках технологій західних країн, можна очікувати на наступне зростання цього показника до рівня ЄС та США.

Основними характеристиками високочастотної торгівлі є такі [2]:

- вона базується на широкому застосуванні новітніх технічних інструментів для реалізації низки різних стратегій, починаючи від маркет-мейкінгу до арбітражу;

- це кількісний інструмент, який використовує алгоритми на всьому ланцюжку інвестицій: аналіз ринкових даних, формування відповідних стратегій торгівлі, мінімізація торговельних витрат і виконання угод;

- для неї характерний високий щоденний торговельний оборот і значна питома вага скасованих заявок у порівнянні з кількістю виставлених. Зазвичай це співвідношення перевищує 90%;

- реалізація й успішність виконання стратегій високочастотної торгівлі переважно залежать від здатності бути швидшими за конкурентів, оскільки рахунок йде на мікросекунди;

- висока щільність виставлених заявок, коли протягом однієї секунди може генеруватись по кілька сотень заявок лише по одному інструменту.

Варто зазначити, що на розвиток високочастотної торгівлі суттєво вплинули і такі якісні зміни, що відбувалися на ринку впродовж останнього десятиліття, а саме: 1) широкомасштабні регуляторні реформи на основних фінансових ринках, спрямовані на посилення конкуренції в сегменті надання фінансових послуг; 2) зміна багатьма біржами власної бізнес-моделі з перетворенням їх на публічні компанії та впровадження ними електронної торгівлі, яка надала доступ до цінних паперів широкому загалу інвесторів, а не обмеженій кількості членів біржі, як це було раніше; 3) зміна структури біржової індустрії, коли злиття та об'єднання бірж з різних країн та навіть континентів надало інвесторам можливість одночасного доступу до кількох торговельних майданчиків, розширивши тим самим можливість просторового арбітражу.

В останні роки багато компетентних органів, які регулюють фінансові ринки, уже почали дослідження впливу на ринок автоматичного трейдингу і високошвидкісної торгівлі. Це було зумовлено крахом американського ринку, який відбувся ще 6 травня 2010 р., та сприяло тому, що це питання було висунуто на перший план. Саме в цей день провідні фондові індекси США зазнали найбільшого за свою історію внутрішньоденного коливання курсів. Протягом кількох хвилин було укладено майже 20 тис. торговельних угод із 300 цінними паперами за курсом, які більш як на 60% відрізнялися від попередньої ціни. Деякі акції втратили майже 100% своєї вартості і продавалися за ціною в \$0,01. За 15 хвилин ринок втратив понад \$1 трлн. Наступного дня деякі американські біржі прийняли рішення, згідно з яким торги, що відбувалися 6 травня було визнано недійсними.

Ці події наочно показали, які ризики несуть у собі сучасні торговельні технології, а саме: в стресових умовах взаємодія між автоматизованими торговельними програмами (торговельними роботами) і алгоритмічними торговельними стратегіями може швидко підірвати ліквідність учасників торгів і викликати безлад на ринках, а високий обсяг торгів не завжди є надійним індикатором ліквідності ринку, особливо в період значної волатильності.

Як наслідок, високочастотна торгівля стала предметом чисельних розглядів, ініційованих американськими регуляторами фондового ринку (Securities and Exchange Commission, SEC) та ринку похідних цінних паперів (Commodity Futures Trading Commission, CFTC) [3]. Також ця проблема знайшла відображення в ряді ініціатив та пропозицій, висунутих компетентними органами інших країн, що передусім регулюють інвестиційну діяльність банків. Так, зокрема, Комітет європейських регуляторів цінних паперів (CESR), який із 2011 р. був перетворений на Європейське управління з цінних паперів та ринків (ESMA), у квітні 2010 р. розпочав дослідження питань мікроструктури

Європейського ринку капіталів, включаючи і питання високочастотної торгівлі. Ще в грудні 2010 р. CESR оприлюднив консультаційний документ, у якому міститься ряд пропозицій щодо регулювання автоматичного трейдингу і високочастотної торгівлі [5].

Втім, справедливо буде зазначити, що сьогодні думки учасників ринку та представників регуляторів щодо впливу високочастотної торгівлі на ринок розбігаються. Одні вважають, що високочастотна торгівля сприяє більш точному і швидкому ціноутворенню, додає ринку ліквідності, звужує spread між цінами купівлі та продажу, скорочує розбіжність цін між торговельними майданчиками та збільшує обсяг торгів.

Проте їх опоненти стверджують, що високочастотна торгівля не сприяє виконанню ринком його фундаментальних функцій – формування капіталу, керування ризиками і ціноутворення. На їх думку, на сьогодні ще недостатня кількість юрисдикцій мають правила, призначені для регулювання алгоритмічної або високочастотної торгівлі, а тому регулятори ринків повинні розглянути питання про розробку і введення додаткових регуляторних норм, особливо на тих ринках, де така торгівля є домінуючим компонентом їх структури. Такі норми можуть включати в себе як обов'язкове стрес-тестування нових торговельних алгоритмів, так і введення обмежуючих заходів, таких як стягування додаткової плати чи податку при великій кількості заявок, або навіть таких, як анулювання торговельних заявок.

Таким чином, спільні дії регуляторів ринку цінних паперів та організаторів торгівлі невпинно сприяють розвитку та вдосконаленню високочастотної торгівлі як новітньої технології фінансового ринку.

Перелік використаних джерел:

1. The High-level group on financial supervision in the EU / The de Larosière Group Report. – 2019 [Електронний ресурс]. – Доступний з http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf
2. Global Systemically Important Banks: Assessment Methodology and the Additional Loss Absorbency Requirement. – Basel Committee on banking supervision. – 2018. – October.
3. Regulatory Issues Raised by the Impact of Technological Changes on Market Integrity and Efficiency// Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions. – 2012. - [Electronic resource]. – Retrieved from: <http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD354.pdf>
4. SEC, CFTC Announce Creation Of Joint CFTC-SEC Advisory Committee On Emerging Regulatory Issues//SEC – 2015. - [Electronic resource]. – Retrieved from: <http://www.sec.gov/news/press/2015/-75.htm>
5. Технологічні зміни та їх вплив на ринок цінних паперів. // Цінні папери України. – 2011. - № 30 (675). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=675&pub=5225

Гурзель Олександр
студент групи ПП-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Маркович Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Hurzel
student of the group PP-31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Iryna Markovych
Candidate of Sciences (Economics), Docent
Docent of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ІННОВАЦІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ **INNOVATIONS IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE**

В останнє десятиліття суттєво змінився вигляд банківського сектору України, а разом з ним і асортимент послуг, які кредитно-фінансові установи надають своїм клієнтам, і технології, що використовуються при цьому. Сучасний розвиток банківської системи України характеризується значною кількістю фінансово-кредитних установ, дедалі більшою появою іноземних гравців на вітчизняному банківському ринку, а отже, посиленням конкуренції. Такі тенденції змушують українські банки переходити на інноваційний шлях розвитку, успіх якого залежить від рівня використання їх інноваційного потенціалу. Упровадження наукових досягнень і винаходів в організацію банківського обслуговування забезпечує постійне поліпшення банківських продуктів та застосовуваних технологій обслуговування споживачів. Саме тому дослідження проблем, пов'язаних з інноваційною діяльністю вітчизняних банків, є надзвичайно актуальним. Особливої актуальності розвиток наукових досліджень з цієї проблематики набуває в умовах світової фінансової кризи, провідні фінансові установи зазнають кризи ліквідності й відтоку фінансових ресурсів, скорочується фінансування інноваційних й інвестиційних проектів та зростає інноваційно-інвестиційна діяльність [1].

Ринок банківських послуг України динамічно розвивається в сучасних ринкових умовах. Надзвичайно активно розвиваються технології Інтернет-банкінгу, зокрема мобільний банкінг. Ця технологія здійснює віддалений доступ до банківських послуг за допомогою веб-браузера, і яка є найбільш перспективною, зручною та прогресивною.

Незважаючи на те, що український ринок банківських послуг не настільки великий, як ринки європейських країн, в нашій країні вже існує безліч фінтехстартапів, серед яких зустрічаються необанки.

На жаль, повноцінно реалізованим стартапом у сфері необанкінгу сьогодні може похвалитися лише проект Monobank. Monobank — це онлайн-платформа, що прив'язана до Universal банку. Monobank пропонує кешбек. Залежно від виду товарів і послуг, за які клієнт Monobank буде платити карткою, йому повернеться на рахунок від 2 до 20% від вартості товару чи послуги. Інновації у сфері банківського бізнесу, які пов'язані з використанням нових технологій, поширюються на мобільний банкінг, інтернет-банкінг тощо. Нові технології стали головним поштовхом для розвитку сучасного масового банкінгу [2].

Практика здійснення інноваційної діяльності вказує, що основою ефективного функціонування інноваційного банківського бізнесу є вирішення проблем оптимізації бізнеспроцесів, гарантування безпеки, віртуалізації, прогнозування та моделювання, стрес тестування, управління системними ризиками.

Вітчизняна банківська система порівняно з європейською є досить розвиненою, але нам все ще є чого переймати в секторі інновацій для банків:

1. Штучний інтелект (ШІ, AI) – це одна з найбільш перспективних технологій у банківській сфері. AI допомагає банкам автоматизувати та підвищити якість процесу обслуговування клієнтів, аналізувати великі набори даних, виявляти шахрайство, підвищити ефективність маркетингу, боротися з відтоком грошей.

2. Інтерфейси прикладного програмування (ІПП, API). Технологія API дозволяє двом програмним системам, додаткам або іншим службам спілкуватися один з одним і обмінюватися даними. Перспективи поширення API полягає у тому, що ця технологія дає змогу банкам збирати та об'єднувати дані клієнтів, щоб отримати уявлення про поведінку споживачів і націлити на правильний ринок відповідні фінансові послуги [3].

Отже, ринок банківських послуг в Україні є надзвичайно динамічним, прогресивним з огляду на той набір інструментів, які пропонуються клієнтам.

Перелік використаних джерел:

1. Демчук Н., Коваль А. Банківські інновації URL: <https://cutt.ly/aNy9XHX>
2. Лойко В.В., Руденко В.С. Впровадження інноваційних продуктів у банках як чинник забезпечення соціальної безпеки URL: <https://cutt.ly/8Ny94Th>
3. Петканич Марія-Вікторія. Світові тенденції банківських інновацій URL: <https://cutt.ly/yNy3Ubu>

УДК 336; 338

Петручок Юрій

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,

м. Тернопіль, Україна

Химич Ірина

кандидат економічних наук

доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,

м. Тернопіль, Україна

Yurii Petruchok

Student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Iryna Khymych

PhD (Economics)

Associate Professor of Innovation Activity and Services Management

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ВІЙНА ТА БАНКИ: ЩО ПЕРЕЖИЛИ, ЩО ПЕРЕЖИВАЄМО І ЩО ДОВЕДЕТЬСЯ ПЕРЕЖИТИ?

WAR AND BANKS: WHAT HAVE WE EXPERIENCED, WHAT ARE WE EXPERIENCING AND WHAT WILL WE HAVE TO EXPERIENCE?

24 лютого 2022 року – переломний момент в історії України. Повномасштабне вторгнення російської федерації змінило життя українців на «до» та «після». Настрої

населення різко погіршилися, починає панувати нерозуміння ситуації, і як наслідок паніка. Черги біля банкоматів з 6 години ранку, вже до 09:00 готівка у банкоматах скінчилася. Відділення банків відкриваються з 12:00, деякі взагалі зачинені. Створено обмеження на знаття готівки у касі – 4 000 грн. на одного клієнта. Паніка серед населення набирає обертів.

З першого дня агресії Національний банк України починає діяти максимально професійно. Прийнято низку заходів:

- зафіксовано валютно обмінний курс, встановлено обмеження, які мінімізували валютні спекуляції;

- разом з Міністерством фінансів розроблено механізм купівлі населенням військових облігацій України, з метою покриття витрат від повномасштабного вторгнення росії. На сьогодні загальна сума облігацій перевищує 200 млрд.грн;

- НБУ рефінансує банки та впроваджує тимчасове послаблення ряду нормативів для комерційних банків.

Можна впевнено стверджувати що Банківська система України відреагувала на повномасштабне вторгнення досить впевнено та стійко. Під час війни на плечі НБУ випало складне завдання – не просто зберегти фінансову систему та стабільність національної валюти, їм необхідно було забезпечити функціонування інфраструктури, адаптувати банківську систему для роботи в умовах війни та піти на непопулярні заходи щодо регулювання та обмежень, пов'язаних із валютними операціями[1].

У лічені дні перед вторгненням та у весняно-літній період гіганти українського банкінгу пережили найпотужніші у своїй історії кібератаки. Такі операції коштували агресору мільйонів доларів і готувалися заздалегідь. Об'єктами атак у банківському секторі стали додатки банків Приват24, Ощад 24/7, Monobank. За словами співзасновника Monobank Олега Гороховського, 16.09.2022 року було завдано найпотужнішу DDoS-атаку на мобільний банк, 10.10.2022 було подано до 6 млн. запитів на вхід у мобільний додаток – це в 35 разів більше штатних показників [2].

Попри всю складність ситуації, українські банки починають всіма способами підтримувати своїх клієнтів. Починається гонитва за кращими умовами для вкладників. Перші місяці після вторгнення Monobank знижує відсоток за користування кредитними коштами удвічі. ПриватБанк своєю чергою впроваджує кредитні канікули за усіма своїми картками і встановлює комісію на рівні – 0%. Клієнти відчують підтримку і хаос щодо нерозуміння долі своїх вкладів зникає, ситуація стабілізується.

Сьогодні українські банки впевнено тримають курс на діджиталізацію. Цей процес бере свій початок ще з 2014-2016 років після реформування банківського сектору і продовжується оголошеним НБУ у 2020 років розвитком «cashless economy» - безготівкової економіки[3]. ВРУ ухвалено рішення про можливість верифікації клієнтів через систему BankID. Застосування даної системи дало змогу полегшити верифікацію клієнтів у Дії, і як наслідок можливість отримання допомоги у період війни за програмою ЄПідтримка.

Наразі до системи BankID приєднано 40 банків, понад 99.9% громадян які є власниками рахунків в українських банках можуть користуватися даною Системою. Щомісячна кількість ідентифікацій у системі вже перевищує довоєнний рівень. Так, у першому та у другому місяці цього кварталу відбулося близько 3 млн успішних ідентифікацій (у 2021 році – в середньому 2,5 млн. успішних ідентифікацій щомісяця). Загальна кількість успішних запитів через Систему BankID НБУ за III квартал 2022 року склала 8,4 млн. запитів, що на 29% більше, ніж у II кварталі цього року, що відображено на рис. 1.

Кількість успішних ідентифікацій за II та III квартал 2022р., млн шт.

Рис. 1. Кількість успішних ідентифікацій через систему BankID [4]

Проблему відсутності готівки також вирішено. Людям надали можливість знімати готівку на касах торговельних підприємств. У більшості магазинів та супермаркетів ця функція успішно працює.

Сьогодні спостерігаємо, що банки України рекордно втратили прибуток (23.9 млрд.грн). Сукупна цифра у 5 разів менша показника 2021 року. У червні 2022 р. Мегабанк визнано неплатоспроможним, така є доля чекала Банк Січ у серпні.

Значною мірою зменшується кредитування банками населення. За інформацією НБУ обсяг гривневих кредитів, наданих банками корпоративному сектору у вересні скоротився на 1,3%, як у гривні – на 0,9% за місяць, так і в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті) – на 2,3%. Також продовжує скорочуватися кредитування сектору домашніх господарств – на 1,6% за місяць, у тому числі у гривні – на 1,6% та в іноземній валюті – на 0,8%[5].

За інформацією Міністерства фінансів України, з початку введення воєнного стану на території України укладено 14 583 кредитні договори на суму майже 60 млрд. грн. Найбільшу частку становлять кредити на антивоєнні цілі (25,39 млрд. грн.), кредитування сільськогосподарських виробників (23,65 млрд. грн.). Менші частки становлять кредити на рефінансування раніше укладених договорів, антикризові кредити та інвестиційні цілі.

У наступні 12 місяців банки очікують незначного зростання обсягу корпоративного портфеля, подальшого скорочення кредитів домогосподарств. Очікується погіршення якості позик та зростання обсягів фондування. Також незважаючи на помірне поліпшення показників, банки вважають що якість кредитного портфеля погіршиться. Прогнозуються стійкіші припливи коштів з боку населення, ніж бізнесу.

Для забезпечення подальшої стабільності банківської системи необхідно популяризувати безготівкові розрахунки, посилювати систему електронних платежів, сприяти діджиталізації.

Перелік використаних джерел:

1. Телеграм-канал Олега Гороховського. URL: <https://t.me> > OGoMono
2. Стаття FORBES.UA. URL: <https://forbes.ua/news/monobank-zaznav-potuzhnoi-ddos-ataki-gorokhovskiy-16092022-8417>
3. Пігулка для економіки: як cashless впливає на фінансове здоров'я України. epravda.com.ua. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/interkassa/2020/11/4/666073/>
4. ПРОСТІР – Національна платіжна система України. URL: www.prostir.gov.ua
5. Вікторія Хаджиріадева, Кореспондент.нет. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4528259-prybutok-ukrainskykh-bankiv-rekordno-vprav>

Радинський Сергій

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Дячун Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Serghiy Radynskiy

PhD (Economics)

Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olga Dyachun

PhD (Economics), Docent

Associate Professor Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ ESSENCE AND CLASSIFICATION OF FINANCIAL INNOVATIONS

Постійні зміни технологічного способу виробництва закономірно супроводжуються інноваціями у фінансовій сфері, які, у свою чергу, мають властивість сприяти інноваційному оновленню бізнесу. Сучасні тенденції глобалізації та формування цифрової економіки переводять фінансові інновації на якісно новий щабель розвитку.

Різноманітні науковці по-різному розглядають сутність дефініції «фінансові інновації». Зокрема, на переконання Циганової Н. «фінансові інновації – це нові або удосконалені фінансові технології, послуги, продукти, організаційні форми, які є результатом інноваційної діяльності і у фінансовій сфері несуть у собі позитивний ефект для функціонування економіки» [6].

З точки зору Пантелєєвої Н., фінансова інновація визначається як результат творчого пошуку нового підходу до вирішення проблеми у фінансовій галузі, який реалізується шляхом створення та дифузії нових фінансових інструментів, продуктів, технологій, процесів, інститутів, орієнтованих на управління фінансовими ресурсами та ризиками з метою забезпечення розвитку, конкурентоспроможності та фінансової стійкості в умовах мінливості економічного середовища, невизначеності та інформаційної асиметрії [4, С. 69].

На думку Федоренко В., «Фінансові інновації – це процеси конструювання й запровадження в обіг нових фінансових інструментів, технологій фінансового інвестування» [5, с. 47].

На переконання Азаренкової Г. «Фінансові інновації – це методи, застосовувані підприємствами для здійснення операцій із новими видами фінансових активів або нових операцій із уже наявними активами» [1, с. 78].

У дослідженні [3] фінансові інновації розглядаються у вузькому та широкому сенсі. У вузькому значенні фінансові інновації визначаються як будь-які нововведення у фінансових інструментах – (абсолютно нові інструменти, комбінації традиційних інструментів, модифікації традиційних інструментів, нове застосування наявних інструментів і т. п.). У широкому значенні фінансові інновації включають будь-які нововведення у будь-якому з елементів фінансової системи (ринки, інститути, інструменти, регулювання).

На наш погляд, фінансова інновація – це нові процеси, що запровадження в обіг інноваційні фінансові технології, фінансові інструменти та фінансове інвестування.

Фінансові інновації не є новим явищем, адже вони супроводжували розвиток технологічних інновацій із самого початку. Загальновідомо, що фінансові і технологічні інновації пов'язані між собою і спільно еволюціонують. З одного боку, фінансові інновації створюють механізм для фінансування інноваційних технологічних проектів у ситуаціях, коли традиційні джерела фінансування є недоступними через високий інвестиційний ризик.

З іншого боку, внаслідок технічного і економічного прогресу структура бізнес-процесів ускладнюється, виникають нові види ризику, що, своєю чергою, змушує фінансову систему і фінансові ринки адаптуватися до змін і модернізуватися відповідно до нових вимог господарюючих суб'єктів і викликів сучасного світу. Це дає можливість зробити висновок, що без фінансових інновацій технологічний та економічний розвиток уповільнився би, а багатство націй було б меншим. Водночас застосування фінансових інновацій було б обмеженим без попиту, джерелом якого є технічний прогрес.

Здійснюючи дослідження різновидів та класифікації фінансових інновацій, то відомі наступні підходи до класифікацій:

1. До інновацій фінансових продуктів та інструментів відносяться інструменти фінансування (корпоративні та боргові папери), інструменти хеджування (деривативи), спеціальні фінансові послуги (злиття і поглинання, внутрішній викуп компаній, проектне фінансування).

2. Інноваційні фінансові процеси охоплюють інновації, обумовлені вдосконаленням технологій (електронний банкінг, електронні гроші та ін.) та інновації в засобах фінансування та виконання (секюритизація активів, створення пулів та ін.).

3. Інновації, пов'язані з інструментами участі в капіталі та інновації, пов'язані з борговими інструментами.

4. Головною класифікаційною ознакою є сфера виникнення та використання інновацій: фінансові ринки, фінансові інститути, фінансові інструменти, фінансові операції та послуги, а також фінансові технології.

На сучасному етапі фінансові технології (фінтех) – це ціла галузь, що складається з компаній, які використовують інноваційні фінансові технології і складають конкуренцію традиційним фінансовим продуктам і послугам банків та інших фінансових посередників. Їхня поява стала можлива завдяки прискоренню глобалізації та поглибленню економічної взаємодії суб'єктів на усіх рівнях, поширенню інтернет-мереж і рівня комунікацій, посиленню економічної мобільності й розвитку інноваційного підприємництва. Фактично фінтех руйнує монополію фінансових посередників на надання фінансових послуг і створює могутній імпульс для оновлення фінансового інструментарію, що обслуговує бізнес.

Використання фінтеху є перспективним у пошуку альтернативних джерел фінансування бізнесу, особливо – інноваційного (наприклад, на основі краудфандингу, кредитування P2P тощо), розвитку страхування та ризик-менеджменту, торгівлі і розрахунків. Найбільш перспективними напрямками розвитку фінансових технологій є робота з хмарними технологіями, біг-дата, безконтактними мобільними технологіями, біометрією, блокчейн, штучним інтелектом тощо.

Щодо розвитку інноваційного підприємництва, то використання можливостей фінтеху доцільно за такими напрямками: пошук джерел фінансування (P2P-кредитування, краудфандинг); розрахунки та платежі (P2P-платежі на основі онлайн-платформ, сервіси B2B-переказів, хмарні каси, старт-термінали, сервіси масових виплат); управління бізнесом та фінансовий інжиніринг (хмарні додатки з фінансового планування, сервіси цільових накопичень, робо-едвайзинг, алгоритмічна біржова торгівля та ін.) [6].

Отже, концепт фінтех вже став традиційним, адже в його основі лежить нове сприйняття економічних процесів, при чому його основними рушійними силами стали наявність мобільного Інтернету та поширення смартфонів із додатками, розвиток соціальних мереж, необхідність спрощення та зменшення періоду обслуговування, функціонування у

форматі «24/7», а з іншого боку посткризова втрата довіри клієнтів до банківських установ та незадоволеність банківськими послугами.

Дані позитивні виміри та негативні прояви сформували нішу, котра, в тому числі, створює вагомі засади для розвитку Fintech, а також визначає значні можливості інвестування даних процесів. Фінтех-компанії вже становлять загрозу для традиційних гравців, тобто банків [2]. Звіт відомого рейтингового агентства The Pulse of Fintech підтверджує дану точку зору, адже у 2018 році було інвестовано у розвиток інфраструктури фінтех близько 120 млрд.\$ (2590 укладених угод), у першій половині 2019 року даний показник становив 38 млрд.\$ (962 укладені угоди) [7].

Значний обсяг інвестиційних надходжень у сфері фінтех-технологій отримали такі сектори, як грошові перекази та платежі, кредитування та банківські технології, фінансове планування, страхування та ін. Серед глобальних трендів сфери фінтех слід зазначити мобільні фінансові послуги, управління фінансами та рахунками, грошові перекази, роботи-консультанти, страхові технології, краудфандинг, P2P кредитування, блокчейн та криптовалюти.

Перелік використаних джерел:

1. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. К. : Знання-Прес, 2009. 299 с.
2. Гриньков Д. Фінтех-революція. URL: <https://business.ua/finances/5684-fintekh-revolutsiya>
3. Колінець Л.Б. Фінансові інновації як чинники трансформації світового фінансового порядку. Економіка і суспільство. 2018. Вип.15. С. 28-32
4. Пантелєєва Н. М. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. Приазовський економічний вісник. 2017. № 3(03). С. 68-73.
5. Федоренко В. Г. Інвестознавство : підруч. К. : МАУП, 2004. 480 с.
6. Циганова Н. Фінансові інновації та їх роль у розвитку інноваційного підприємництва. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/25360/N_Tsyganova.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. The Pulse of Fintech 31 July 2019. Biannual global analysis of investment in Fintech. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/07/pulse-of-fintech-h1-2019.pdf>

УДК 336.71

Якуб'як Олена

студентка гр. БМ-21

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Тернопіль, Україна

Луциків Іванна

к.е.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Тернопіль, Україна

Olena Yakubiak

student BM-21

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

Ivanna Lutsyktiv

Associated Professor, PhD of management and administration department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

РОЗВИТОК ВІДКРИТОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ DEVELOPMENT OF OPEN BANKING IN UKRAINE

Світ розвивається все більше з кожним новим днем. Пристрої змінюють один одного, техніка модернізується, фінанси «оцифровуються», а банківська справа переходить в онлайн-

режим. До того ж, починають формуватися відкриті бази даних комерційних банків - Open-банків. Багато різноманітних організацій в Європі вже тривалий час користуються перевагами даної концепції, з метою задоволення фінансових та адміністративних потреб, які виникають в процесі діяльності. В Україні відкритий банкінг повинен розпочати свою роботу до 1 серпня 2025 року, про що було вказано в законі "Про платіжні послуги" від 1 серпня 2022 року [1].

Дана інновація передбачає відкриття банками власної фінансової інформації та API (інтерфейси програмування додатків), щоб сторонні компанії могли використати їх для розробки нових додатків чи послуг, що, зі свого боку, дозволяє клієнтам розширити свої фінансові можливості. Варто зазначити, що дані будуть надаватися лише за згодою користувачів. Щоб система почала працювати, всі або більшість банків повинні домовитися та навчитись разом співпрацювати. Їм необхідно обговорити правила ринку, створити єдині стандарти та розпочати кооперацію на одному сервісі.

Концепція відкритого банкінгу швидко поширюється цілим світом [2]. Декілька країн, куди входять Японія, Індія, Сінгапур та Південна Корея, ще не мають офіційного режиму відкритого банківського обслуговування, проте їхня політика спрямована на якнайшвидшу розробку заходів для сприяння установам меж обміну інформаційними даними. Окрім них, ринковий підхід обрали також США, де органи влади дотримуються політики невтручання, що дає змогу розвиватися галузі самостійно. Зараз, у їхньому варіанті відкритого банкінгу великі банківські установи мають власні нестандартизовані API, до яких приєднуються різноманітні фінтех компанії та невеликі банки. Країни Європи натомість дотримуються нормативних актів, а точніше платіжної директиви PSD2 (Payment Services Directive), що вимагає двофакторної автентифікації, забезпечує безпеку електронних транзакцій та дозволяє надавати інформацію про клієнтів лише сертифікованим провайдерам. У Великобританії, наприклад, органи влади змусили 9 найбільших банків відкрити свої API для надання доступу до даних невеликим стартапам та фінтех компаніям, щоб ті отримали змогу швидше розвиватися та створювати нові фінансові додатки на основі цієї інформації. За межами ЄС, Австралія та Гонконг вважаються найбільшими країнами з банківськими установами, що також керуються регулятивними нормами.

Наразі в Україні Національний банк розробляє концепцію відкритого банкінгу разом з деякими банківськими спільнотами та фінтех компаніями, які мають намір вести свою діяльність на створеній платформі. Вже були сформовані робочі групи, куди також входять й іноземні представники, а також проведено опитування ринку на рахунок очікувань та страхів як клієнтів, так і представників фінансових компаній. Зараз в процесі розробка відкритих API, складання стратегічного плану та генерування чітких цілей проекту. Цей етап повинен був закінчитися ще раніше, проте відбулася певна затримка внаслідок війни. Надалі залишиться схвалити стандарти відкритих API та розробити вже саму комунікаційну платформу. Варто також зазначити, що хоч Україні і почали реалізацію цієї концепції пізніше, це не стане проблемою, оскільки розробники будуть мати змогу проаналізувати помилки іноземних країн та не допустити їх повторення у власній.

Проект створюється дотримуючись певних принципів, таких як недопустимість дискримінації будь-яких учасників ринку та чітке додержування затверджених керівними органами стандартів. НБУ схвалює всі необхідні норми, враховуючи потреби та можливості всіх членів ринку платежів, з метою їх легкого пристосування до різних змін, швидкого впровадження та досягнення максимальної користі для учасників платформи. Окрім цього, до уваги також візьметься потреба в ретельному захисті персональних даних – буде вестися строгий контроль, щоб жодна особа не могла безкарно розголошувати та розповсюджувати конфіденційну інформацію клієнтів. До того ж, учасники стартапів та фінтех компаній зможуть розробляти власні, базовані на стандарті, протоколи інтерфейсів програмування додатків та добавляти їх у свій список послуг.

Розвиток відкритого банкінгу дасть банкам змогу сформувати єдину спільну онлайн платформу; зекономити на розробці програмного забезпечення, операційних витратах, що

кожного року тягнуть все більше грошей, та кадровому складі; формувати спільні інтерфейси з іншими банками, а також з різними стартапами та фінтех компаніями; збільшити кількість можливих банківських послуг та клієнтів, що будуть ними користуватися; безперервно стежити за конкурентами, їх інформаційними даними та діяльністю; збільшити швидкість надання послуг. Натомість вони можуть зіткнутися з хакерними атаками, від яких ніхто не може бути повністю застрахованим, недовірою клієнтів до нових технологій, можливими технічними збоями, постійною залежністю від інтернету для здійснення фінансової діяльності, великими витратами задля постійного розвитку нових інновацій, жорстокою конкуренцією та поділом ринку з іншими банківськими установами.

Що ж до клієнтів банків, то перевагами відкритого банкінгу для них стануть: збільшення асортименту можливих послуг, покращення їх якості та здешевлення в ціні; можливість введення всіх особистих фінансів і рахунків з різних банківських установ на єдиній платформі, без необхідності заходити в безліч додатків від кожного окремо взятого банку; полегшення процесу отримання потенційного кредиту; вищий рівень схвалення транзакцій; можливість порівняти та зіставити інформацію про банки, яка буде викладена на загальну доступність; дешевші комісії; спрощення та пришвидшення отримання банківських послуг тощо. Недоліками ж можна вважати хакерські атаки, відсутність повної конфіденційності персональних даних, технічні збої та залежність від інтернету. Окрім цього, третя сторона, тобто різноманітні стартапи та фінтех компанії також відчують вплив концепції відкритого банкінгу – з одного боку вони зможуть збільшити кількість клієнтів, займати спільну з банківськими установами онлайн платформу, підвищити власний дохід внаслідок збільшення каналів збуту, дістати фінансову інформацію та розробити на її основі нову фінансову продукцію, повністю реалізувати всі свої таланти, а з іншого - вони зіштовхнуться з вже схожими для банків проблемами

Таким чином, можна зробити висновок, що відкритий банкінг принесе Україні доволі велику користь: переборення технічної відсталості банківських установ та адаптацію їх в умовах сучасної реалії, прискорення розвитку фінтех компаній, створення різноманітних додатків, розробку нових фінансових послуг та багато іншого.

Перелік використаних джерел:

1. Національний банк України. URL: <https://www.facebook.com/NationalBankOfUkraine/posts/pfbid02hDeJ5dEnA7zShwy1UnP5FuWyFR4r3huzkvHap2YQqV7W3c8ssQWiu9qG5zNxDxw1>.
2. Shifting to Open Banking. URL: <https://www.sensedia.com/post/shifting-to-open-banking>.

СЕКЦІЯ 6
СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – КАТАЛІЗАТОР ЧИ
СТРИМУВАЧ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ?

УДК 338.1

Галагань Юрій
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Науковий керівник: Маркович Ірина
Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Yurii Halahan
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Scientific supervisor: Iryna Markovych
PhD(Economics)
Docent, Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ
STATE OF THE INSURANCE MARKET AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY
OF UKRAINE

Страховий ринок є важливим елементом ринкової інфраструктури та фінансової системи всіх держав. З метою захисту та мінімізації ризиків у фінансовій сфері, у світі широко застосовують страхування як спосіб відшкодування фінансових збитків, завданих аваріями, катастрофами, катаклізмами, ін.

Сьогодні страхування широко застосовується іноземними країнами, тому що воно акумулює кошти в інвестиції [1, 3].

Аналіз страхового ринку України, а саме його сучасного стану і перспектив розвитку, проводили Мельник О. І., Кульбачна Л. А., Жулім М. С., Зайченко К. С, Дзюбенко В. М., Рудь І. Ю., Кондрацька К. В., Матвеев В. В., Гайдаржийська О. М., Отрошко В. П. та інші [2].

Страховий ринок в Україні значно відстає від іноземних країн. Така ситуація пояснюється тим, що Україна – країна з економікою, що розвивається з такими проблемами, як низький рівень доходу населення, низький рівень розвитку бізнесу, низький рівень довіри населення до фінансових установ та інші. Регулювання страхової діяльності на законодавчому рівні можна вважати боротьбою держави за «моральну безпеку» своїх громадян. В Україні страхова діяльність регулюється Конституцією України, Цивільним кодексом України [5, 6].

Для надійності страхових компаній на законодавчому рівні встановлюються вимоги, основними з яких є [4]:

- якщо компанія займається будь-якими видами страхування, окрім страхування життя, то її мінімальний статутний капітал повинен становити 1 млн євро, а страхові компанії котрі займаються страхуванням життя – 10 млн євро;
- якщо компанія відповідає вимогам їй надають ліцензію;

- надання права уповноваженому органу проводити ліквідації й реорганізації страхових компаній.

Законодавче регулювання страхової діяльності має велике значення, адже це передусім боротьба держави за «моральну безпеку» громадян. Статистика функціонування страхового ринку в Україні демонструє, що частка страхових платежів з особистого страхування дорівнює 16,9%, що є незначним, адже в США і країнах Західної Європи цей показник сягає близько 61%, у Англії – 70%, у Японії – 80%, середнє значення в світі становить 58% [4].

Кожен суб'єкт ринкових відносин в своїй діяльності пов'язаний з ризиком, котрий потрібно мінімізувати. Для цього і створено страхові компанії. Без потужного ринку страхування неможливо створити ефективну систему захисту діяльності кожного суб'єкта ринкових відносин, життя людей та економічної безпеки держави.

Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого їх використання задля компенсації збитків, спричинених внаслідок страхових подій, а також захищає бізнес від фінансових ризиків та забезпечує соціальну підтримку. Тому, дивлячись на страховий ринок України, можемо сказати, що він зростає, проте він є мізерним порівняно з світовими показниками і не може сильно допомагати фінансовій системі і економіці країни. [1, 2].

Стримують розвиток страхового ринку такі фактори:

- нестабільна економічна та політична ситуація в Україні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- недовіра населення і недостатня проінформованість;
- недостатність кваліфікованих фахівців у цій галузі;
- знецінення національної валюти [3,4].

Для подолання цих проблем можна запропонувати:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності;
- перегляд і удосконалення законодавчої бази;
- перейняти іноземний досвід ведення страхування;
- визначення надійної та ефективної стратегії розвитку страхового ринку України.

Отже, система страхового ринку України недосконала та потребує суттєвих змін, адже вона є важливою компонентою фінансової системи країни.

Перелік використаних джерел:

1. Статистика страхового ринку України. URL:<https://forinsurer.com/stat>
2. Лащик І. Кондрат І. Віблій П. Білець В. Сучасний стан страхового ринку. URL:<https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/66/894.pdf>
3. Кондрацька К. В. Аналіз страхового ринку. URL:http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_2_2019ua/18.pdf
4. Корол. С. Перспективи розвитку страхового ринку в Україні. URL:<https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1921>
5. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2019. 283 с.
6. Шумелда Я. Страхування : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Міжнародна агенція «Бізон», 2017. 384 с.

Підгородецький Мар'ян
студент гр. ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Крупка Андрій
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Marian Pidgorodetskiy
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Andrii Krupka
PhD (Economics)
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В КРИЗОВИХ УМОВАХ PROBLEMS OF PERSONAL INSURANCE IN CRISIS CONDITIONS

Розвиток ринкової структури в сучасних умовах характеризується низкою диспропорцій. Воєнні дії та економічна криза тільки загострюють проблеми. Держава зараз для більшості населення залишається єдиним гарантом, який теоретично може допомогти у випадку настання непередбачуваних випадків. Проте рівень соціальних гарантій залишається на доволі низькому рівні, що викликано низкою причин: демографічна криза, поширення різноманітних захворювань (в тому числі вірусних), нещасні випадки, низький рівень матеріального забезпечення значного прошарку суспільства тощо. Питання побудови ефективної системи соціального страхування та створення умов для розвитку добровільного особистого страхування є важливим викликом сьогодення.

У нашому дослідженні ми розглянемо проблеми та перспективи розвитку особистого страхування як важливого елемента гарантування громадянам базових потреб на випадок виникнення небажаних подій, яка особливо актуальна в сучасних умовах через низький рівень соціального захисту громадян України, недостатній рівень соціальних виплат з боку держави, відсутність зрушень у проведенні пенсійної та медичної реформ, проведення воєнних дій тощо.

Світовий досвід розвинутих ринкових країн вказує на те, що особисте страхування дозволяє вирішувати багато проблем в суспільстві, задовольняти потреби людей в забезпеченні гарантій захисту їх економічних інтересів та збереження здоров'я. В першу чергу, особисте страхування має на меті забезпечувати фінансову підтримку громадян у випадку втрати працездатності через нещасний випадок, досягнення пенсійного віку або може використовуватися як один із інструментів для накопичення.

Особисте страхування можна визначити як галузь страхової діяльності, яка має на меті надання певних послуг як фізичним (окремим громадянам, членам їхніх сімей), так і юридичним особам (наприклад, страхування працівників за рахунок коштів підприємств від нещасних випадків). Ці послуги передбачають страховий захист страхувальників (застрахованих) у разі настання несприятливих подій для їхнього життя і здоров'я. До системи особистого страхування відносять такі види страхової діяльності: страхування життя та пенсій, страхування від нещасних випадків та хвороб, медичне страхування. Кожен із цих

видів страхової діяльності має конкретний свій об'єкт страхування та перелік страхових ризиків, на випадок настання яких укладаються угоди або договори страхування [1].

Україна має значний потенціал на ринку особистого страхування враховуючи кількість населення. Проте існує ряд проблем, які сповільнюють процес розвитку вітчизняного страхового ринку. Основними проблемами, які на нашу думку, впливають на низький рівень розвитку особистого страхування є:

- відсутність зрушень у проведенні пенсійної реформи в Україні;
- незавершена реформа у галузі медичного страхування і, як наслідок, державні медичні заклади не зацікавлені у співпраці із незалежними страховими компаніями;
- відсутність дієвої державної стратегії розвитку сфери страхування;
- низький рівень довіри населення до страхових послуг;
- недобросовісне ведення бізнесу деякими учасниками ринку страхових послуг, що негативно впливає на сприйняття таких послуг серед населення;
- низька платоспроможність населення;
- відсутність достатнього рівня вільних коштів в економіці;
- низький рівень надання послуг деякими страховими фірмами;
- проблема використання інвестиційних ресурсів;
- психологічні, ментальні та культурні особливості населення тощо.

При визначенні пріоритетів розвитку страхування життя значна увага має приділятися економічним аспектам його функціонування. Існує пряма залежність показників розвитку ринку особистого страхування від економічної ситуації в країні та рівня добробуту населення. Вчені, вивчивши досвід економічно розвинених країн, доводять, що формування повноцінного добровільного ринку страхування життя стане можливим за умови підвищення середньої заробітної плати до рівня еквівалентного 500 дол. США на місяць. В іншому випадку марно очікувати на зростання попиту на послуги зі страхування життя та активізації їх продажу. Сьогодні в Україні середньомісячна зарплата є значно нижчою. Тобто для середньостатистичного громадянина нашої країни платіж на страхування життя зазвичай належить до групи відкладених потреб [2, с. 91].

Наявність зазначених проблем викликає об'єктивну необхідність у розробці системи заходів для нормалізації відносин на ринку страхування життя та покращення показників діяльності страхових компаній, що працюють в цьому напрямі. На нашу думку, провідну роль у поширенні страхування життя в Україні повинна відігравати держава. Уряд повинен проводити державну політику, спрямовану на стимулювання страхової сфери загалом та ринку страхування життя зокрема [3, с. 148].

Розвитку ринку страхування життя як дієвого інструменту соціального захисту населення сприятимуть:

- просвітницька робота як на рівні держави, так і на рівні страхових компаній, адже потенційні страхувальники не завжди ознайомлені із переліком послуг, які надаються страховиками;
- розширення списку професій, спеціальностей та посад, що підлягають обов'язковому особистому страхуванню;
- обов'язкове страхування життя військовослужбовців, медиків, волонтерів та інших учасників воєнних дій;
- розширення переліку страхових випадків в особистому страхуванні;
- спрощення процедури укладання договору страхування життя, шляхом використання інтерактивних методів комунікації;
- вдосконалення діяльності самих страхових компаній та підвищення рівня якості послуг, що вони надають;
- створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням;
- оптимізація процесів захисту прав споживачів, заохочення до придбання страхових послуг та формування страхової культури населення.

- загальний розвиток економіки та зростання добробуту населення залучення приватних інвестицій в страховий бізнес тощо.

Отже, в Україні є велика кількість організаційних та економічних проблем пов'язаних з діяльністю страхового ринку і ринку особистого страхування зокрема. Значною проблемою є відсутність відповідних традицій страхування життя. Особисте страхування в економічно розвинених країн світу є важливим сектором фінансової системи, який постійно розвивається. Зважаючи на це, актуальними залишаються питання подальшого дослідження проблем особистого страхування в наступних дослідженнях.

Перелік використаних джерел:

1. Сержанов В.В., Костьов'ят Г.І. Проблеми особистого страхування в Україні *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. Вип. 2 (36). С. 254-259.

2. Ярошенко С. Л. Проблеми становлення та розвитку страхового ринку життя в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. № 4. (83). 2012. С. 86-93.

3. Ткаченко Є.Ю. Сучасний ста та перспективи розвитку страхування життя в Україні. *Вісник ЗДА*. 2012. № 2. С. 144–148.

СЕКЦІЯ 7
ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНА ТОРГІВЛЯ: РОЗУМІННЯ СУТІ ТА
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ВЕДЕННЯ

УДК 338.012

Кісельова Ірина
студентка гр. БМ-21
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Луциків Іванна
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Iryna Kisielova
student BM-21
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Ivanna Lutsykiv
PhD (Economics)
Associated Professor of Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РИНКОВИХ
УМОВАХ
THE ROLE AND EFFICIENCY OF TRADE ACTIVITIES IN MARKET
CONDITIONS

Економіка торгівлі – це галузь, яка вивчає проблеми ефективного використання обмежених виробничих ресурсів сфері товарного обміну для максимального задоволення сукупного попиту на внутрішньому ринку національної економіки [1].

Економічний ефект зовнішньої торгівлі – різниця між витратами на виробництво національних товарів та послуг, які має намір імпортувати держава, і витратами на виробництво експортних товарів [2].

На сучасному етапі розвитку торгівлі розрізняють наступні її види:

- в територіальному розрізі – внутрішня і зовнішня;
- за стадіями товарообігу – оптова, роздрібна [3].

Основні тенденції розвитку торгівлі на сучасному етапі:

- 1) суттєво розширилися сфери діяльності торгівлі;
- 2) відбувається злиття сфер промислової та торговельної діяльності;
- 3) відбувається розвиток торговельно-сервісних комплексів;
- 4) розвиток організованих (спеціалізованих) міні-ринків замість стихійних;
- 5) створення спеціалізованих підприємств, орієнтованих на окремі контингенти споживачів залежно від їх доходів;
- 6) відбувається видозміна оптової торгівлі та збільшується її частка в посередницьких операціях;
- 7) впровадження новітніх інноваційних, інвестиційних та технологічних підходів у практику роботи оптових підприємств [3].

У світовому господарстві відбулися радикальні зміни, які дозволяють говорити про формування нової епохи - «нової економіки». Поява терміну «нова економіка» пов'язана із розвитком сучасних електронних інформаційних технологій, становленням інформаційної

системи мережі Інтернет. Згодом його стали використовувати науковці та політики. На сьогодні термін «нова економіка» став загальноновизнаним [4].

Нова економіка – це системне явище, що поступово формується в межах постіндустріального періоду економічного розвитку шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу та інноваційних методів господарювання, інтелектуалізації людського капіталу, використання передових новітніх технологій і наукомістких галузей національної економіки, надання пріоритету виробництву знань, послуг та становленню менталітету творчого, ефективного, раціонального бізнесу [4].

Роль і ефективність функціонування торгівлі у економіці ринкового типу безпосередньо пов'язані з її функціями й укладаються в наступному:

- торгівля завершує розподіл товарів та послуг відповідно до запитів споживачів, тим самим, забезпечуючи задоволення конкретних потреб людей;
- як ланка, що зв'язує, виробництво та споживання, торгівля забезпечує частину сфери товарного обігу, що зв'язує виробництво та споживання індикатор стану ринку;
- у процесі торгівлі товари одержують, або не одержують суспільне визнання, і виробники одержують або не одержують стимул для подальшого їхнього випуску;
- обсяг обороту торгівлі є найважливішим показником розвитку економіки країни в цілому;
- нормальне функціонування торгівлі є необхідною умовою стабільності грошового обігу;
- торгівля важлива ланка в здійсненні розподілу по праці;
- ефективне функціонування торгівлі;
- одна з передумов збільшення вільного часу населення, його фізичного та духовного розвитку;
- торгівля є платником податків і тому приймає участь у формуванні державних доходів;
- торгівля активно впливає на народне споживання, визначаючи набір споживчих благ, їх якість і впливаючи на спосіб споживання;
- торгівля активно сприяє інтеграції країни у світове господарство;
- торгівля стимулює прогрес у сфері виробництва й споживання [5].

Значущість торговельної галузі та її місце в економіці України підтверджується наступними статистичними даними. У 2012 році питома вага торгівлі у формуванні валового внутрішнього продукту та валового прибутку відповідно досягала 17,8% та 23,6%. У галузі функціонували 28,4% підприємств й 59,0% підприємців, було зайнято 24,4% найманих працівників від їх загальної кількості у національній економіці за виключенням банківських установ [5].

Також для економічної ефективності торгівлі можна ввести електронну комерцію. До головних переваг електронної комерції належать: швидкий доступ до інформації про продукти та послуги, скорочення виробничих витрат, витрат, пов'язаних з обміном інформацією, скорочення циклу виробництва та продажу, швидкість реагування на запити споживачів, швидкість проведення розрахунків, полегшення взаємодії між банками та підприємцями, між підприємцями та споживачами. До того варто зазначити, що електронна комерція сприяє модернізації маркетингу, освіти, логістики, аудиту.

Отже, варто зазначити, що електронний ринок набирає значні обороти. Вітчизняна електронна комерція знаходиться на початку інтернет-еволюції і демонструє високі темпи зростання. Бар'єри для входу на інтернет-ринок порівняно невисокі, а переваги електронної торгівлі для користувачів і підприємців відчутні. Однак на сучасному етапі вітчизняний ринок електронної комерції має багато невирішених питань, що стримує його розвиток. За умови ефективного вирішення найважливіших проблем, розвиток електронної комерції в Україні матиме майбутнє. Тому це забезпечить ефективну економічну торгівлю.

Перелік використаних джерел:

1. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18748
2. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. К.: Видавничий центр "Академія", 2000. 864 с.
3. <https://buklib.net/books/22429/>
4. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/>
5. <https://core.ac.uk/download/pdf/343952494.pdf>

УДК 339.13

Коновалова Ольга
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Владарчик Юлія
спеціаліст вищої категорії
ВСП «Фаховий коледж харчових технологій та
підприємництва Дніпровського державного
технічного університету»
м. Кам'янське, Україна
Konovalova Olha
specialist of the highest category, teacher-methodist
Vladarchik Julia
specialist of the highest category
Separate structural unit «Vocational college of nutritional
technology and entrepreneurship DSTU»
Kamyanske, Ukraine

МЕХАНІЗМИ МАНІПУЛЮВАННЯ РЕКЛАМОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІДОМІСТЬ СПОЖИВАЧІВ MANIPULATION MECHANISM ADVERTISING AND INFLUENCE FOR CONSCIOUSNESS OF CONSUMERS

Реклама у сучасному світі виступає одним із основних рушіїв торгівлі. Вона дає можливість споживачам зорієнтуватися в безмежному морі виробництва і споживання, дізнатися про нові товари і послуги. Поряд з тим, реклама не лише інформує. Фахівці стверджують, що вона – могутній засіб впливу і маніпулювання свідомістю людини. Більше того, реклама здатна формувати і змінювати світогляд і поведінку людей.

У сучасній рекламі виявлена постійна залежність між об'єктом уваги, інтересом споживача до рекламованого товару і потребою в ньому. Ефективність впливу залежить і від інтенсивності уваги, а саме тієї психічної діяльності, яку людина робить при сприйнятті реклами. Експериментально встановлено, що найбільші витрати нервової енергії відбуваються в тих випадках, коли рекламне повідомлення виходить від авторитетної особи. Так, наприклад, участь в рекламній телепередачі, присвяченій рекламі йогуртів та сирів, учених з Інституту харчування Академії медичних наук дозволяє збільшити об'єм і інтенсивність уваги телеглядачів.

Секрет дії реклами криється у використанні найтонших особливостей психології людини. Рекламодавцям необхідно мати ґрунтовне уявлення про мотиви потенційних покупців, щоб зрозуміти яка реклама приведе до купівлі.

Але реклама вже давно втратила статус джерела інформації про товари і послуги. Головною метою реклами сьогодні є намагання якнайшвидше і найдорожче продати товар. Тому реклама поступово перетворюється на засіб маніпулювання свідомістю споживачів, що спонукатиме їх до придбання рекламованих товарів чи послуг. В деяких випадках перегляд реклами навіть підвищує роздратованість людей, викликає негативні руйнівні емоції,

виснажуючи нервову систему. Тому споживачеві потрібно навчитись «захищатись» від неї, сприймаючи інформацію вибірково, даючи реальну оцінку побаченому і почутому.

Будь-яка маніпуляція свідомістю є взаємодією. Жертвою маніпуляції людина може стати лише в тому випадку, якщо вона виступає як її співучасник. Маніпуляція відбувається тільки в тому випадку, якщо людина під впливом отриманих сигналів перебудовує свої погляди, думки, настрої, цілі і діє за новою програмою. Якщо ж вона сумнівається, наполягає на своєму, захищає свою духовну програму, то жертвою не стає. Маніпуляція – це не насильство, а спокуса.

У сучасному світі останнім часом надзвичайна увага приділяється психології рекламного впливу, що є складним багатоступеневим процесом.

Основним психологічним методом впливу є механізм сугестії, або навіювання. Сугестія тлумачиться як прямий та неаргументований вплив одного суб'єкта на інший, який побудований на некритичному сприйнятті інформації. До властивостей особистості, що сприяє сугестивності, належать повільний темп психічної діяльності, покірність, боязкість, сором'язливість, довірливість, тривожність, підвищена емоційність, вразливість, невпевненість у собі, низька самооцінка, відчуття власної неповноцінності.

Другий, не менш важливий, метод впливу – переконання. Його спрямовують на другу сигнальну систему людини і вже через неї – на ті чи інші соматичні прояви. Одним з найсильніших прийомів переконання є демонстрація в рекламі конкретної унікальної товарної продукції.

Характерна риса процесу переконання полягає у тому, що він спрямований на раціональну сферу свідомості потенційного покупця, при цьому реклама звертається до його розуму. Переконати покупця в необхідності купівлі того чи іншого товару можна в тому випадку, коли у покупця є певна потреба у ньому або якщо товар викликає у нього інтерес. Процес переконання безсильний у випадку пропонування того, що споживача абсолютно не цікавить.

У результаті досліджень властивостей рекламної продукції були виявлені оптимальний розмір рекламних оголошень у пресі та кількість їх повторень в залежності від аудиторії друкованого видання; психологічні особливості сприйняття різних кольорів і типів шрифтів. Фахівці розробили рекомендації щодо графіки і тексту для зовнішньої і транспортної реклами, вважаючи, що графічний варіант реклами є більш керованим і прогнозованим.

Іншим маніпуляційним механізмом є використання гіпнозу в рекламі. Стан гіпнозу підвищує ефективність такого психологічного методу впливу як навіювання (процес впливу на психічну сферу людини, пов'язаний із зниженням свідомості і критичності при сприйнятті та реалізації навіюваного змісту, з відсутністю цілеспрямованого активного його розуміння, розгорнутого логічного аналізу й оцінки).

У той же час ступінь сугестивності людини може змінюватись ситуативно залежно від його психофізичного стану та умов діяльності. При цьому багаторазове пред'явлення реклами ефективно, зокрема, внаслідок попадання моменту впливу в період найбільш сприятливих для цього умов.

Основне завдання спеціалістів із розробки реклами: розкривати мотиви і спонукати людей здійснювати покупки або реагувати на рекламу якимось певним чином. Досліджуючи і застосовуючи в рекламі психологічні механізми залучення уваги споживачів, рекламодавці та виробники товарів тим самим домагаються своєї першочергової мети – просування і збуту продукції.

Таким чином, у передсвяткові дні є можливість підвищити ефективність реклами, а саме:

1. Стежте за роботою своїх ресурсів

Трафік у святкові дні складно прогнозувати. Стежте, щоб оголошення показувалися, коли користувачі шукають ваші товари. Переконайтеся, що ви встановили достатній бюджет, якого вистачить, щоб задовольнити високий попит у період свят і після них.

2. Пропонуйте популярні товари

Почніть рекламувати найпопулярніші товари, щоб залучити більше покупців у святковий період.

3. Будьте конкурентоспроможними.

Докладіть зусиль, щоб залучити максимум клієнтів протягом найважливішого періоду в році.

4. Показуйте свої найкращі товари на перших позиціях

Товарні оголошення, які показуються на перших позиціях у результатах пошуку на мобільних пристроях, мають утричі вищі показники взаємодії.

Висновки: реклама є необхідним елементом ринку; реклама – це прибутковий бізнес; реклама в останні роки виступає як засіб маніпулювання свідомістю споживачів; головна мета реклами – швидше продати товар за максимальною ціною; реклама має виконувати свою основну функцію – інформування споживачів про товар та його властивості; реклама в своєму прагненні отримати більший прибуток інколи перетворюється в «терориста» споживачів.

Перелік використаних джерел:

1. Бажеріна К. В. Використання маніпуляційних технологій у рекламі. НТУУ «КПІ», м. Київ.
2. Власов П.К. Психология в рекламе. 2-е издание. Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2007. 320 с.
3. Малаєва Є. Психологічний вплив реклами на споживача. Практика управління. № 9. 2008.
4. Турзаєва Ю.С., Стецура Л.Г. Вплив реклами на свідомість споживачів. Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського.
5. Шийчук А.О. Психологічні аспекти ефективності впливу реклами на людину. Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника.

Мейник Віталій
студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Дячун Ольга
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitaliy Meinuk
student of group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olga Dyachun
PhD (Economics), Docent
Associate Professor Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ЗБУТОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ
УПРАВЛІННЯ
SALES POLICY OF THE ENTERPRISE: ESSENCE AND FEATURES OF
MANAGEMENT**

Сучасна економіка характеризується тим, що місце виробництва та місце споживання і використання продукту не співпадають у часі та не сліднують безпосередньо один за одним. Для вирішення проблем, що виникають унаслідок цього, використовується система збуту товарів, яка потребує витрати значних коштів. Інколи витрати на розподіл та збут становлять більше половини від роздрібною вартості товару.

Відповідно, система збуту продукції є ключовою ланкою маркетингу та узагальнюючим комплексом діяльності промислового підприємства зі створення, виробництва та реалізації товару споживачу. Неможливо уявити функціонування ринку без наявності збутових мереж, які найбільше намагаються наблизитись до покупця. Тому для виживання за таких умов іншим підприємствам необхідно спрямовувати свої зусилля на раціоналізацію технології збуту та реалізацію якісної збутової політики.

На сучасному етапі розвитку економічної науки існує велика кількість підходів у визначенні дефініції «збутова політика». Зокрема, на переконання Л.В. Балабанової визначення збутової політики підприємства передбачає «аналіз можливих варіантів ведення збутової діяльності та вибір із них оптимальних, котрі забезпечать найкраще задоволення споживчих вимог та переваг, і за рахунок цього, – максимальні результати господарської діяльності підприємств» [2, С. 15]. Дане визначення, відображає мету здійснення збутової діяльності, автори зосереджують увагу на оптимізації збутової діяльності однак не зазначають, які критерії оптимізації реалізації збутової діяльності необхідно використовувати.

У свою чергу, Т. Д. Маслова, С. Г. Божук, Л. М. Ковалік вважають, що «збутова політика – це поведінкова філософія або загальні принципи діяльності, яких фірма збирається дотримуватись у сфері побудови каналів розподілу свого товару та переміщення товарів у часі та просторі» [1]. Автори зосереджують увагу на загальних принципах діяльності підприємства, однак не визначають яких саме принципів збутової діяльності слід дотримуватись.

Згідно з визначенням С.С. Гаркавенко, «збутова політика розподілу – це діяльність

фірми щодо планування, реалізації та контролю руху товарів від виробника до кінцевого споживача з метою задоволення потреб споживачів та отримання фірмою прибутку» [3, с. 365]. Однак, на нашу думку, такі характеристики відображають сутність управління збутовою діяльністю, а не політики збуту. Поряд із цим, визначення в повній мірі охоплює маркетингову складову збутової політики, проте не досить чітко відображає цілі підприємства.

В. І. Ляшенко визначає збутову політику, як систему рішень, що приймаються продавцем з метою реалізації обраних стратегій і отримання найбільшого ефекту від збуту товарів [39, С. 91]. Концепція, запропонована цим автором передбачає заходи щодо просування товару, спрямоване на отримання прибутку від збуту, що потребує конкретних заходів здійснення реалізації.

Т.І. Лук'янець зазначає, що збутова політика спрямована на створення системи розподілу товарів, яка забезпечує доступність продукту для цільових споживачів [4, С. 112]. Практично ідентичне визначення у науковців Г.Д. Крилова, М.І. Соколової, які вважають, що збутова політика спрямована на створення системи розподілу товарів, яка забезпечує доступність продукту до споживачів. В даному випадку, автори характеризують лише односторонній чинник впливу на збутову діяльність підприємства.

Зарубіжні науковці Дж. Еванс, Б. Берман визначають збутову політику, як складову системи, направлена на формування контактів зі споживачами продукції та логістичних складових. Відповідно, автори зосереджують свою увагу на комунікації з покупцями, задля досягнення конкретних цілей. Однак не враховують складові збутової політики [1].

Г. Бетс, Б. Брайндлі та С. Уільямс розглядають збутову політику як процес просування та збуту роздрібним торговцем у своєму магазині визначених товарів, для чого, як правило, використовується відповідне розглядання, що спонукає до імпульсних покупок, безплатна роздача зразків та подарунків, а також тимчасове зниження цін [1].

Узагальнивши вищенаведені думки, приходимо до висновку, що збутова політика підприємства – одна із ключових ланок маркетингу, яка передбачає комплекс заходів з формування асортименту, попиту на продукцію, а також ціноутворенню та обслуговуванню покупців.

Діяльність підприємства у сфері збуту повинна бути підпорядкована визначеним цілям. По-перше, повинна забезпечувати доставку вироблених товарів у необхідній кількості у таке місце та час, які більше всього задовольняють споживачів. По-друге, сприяти залученню уваги споживачів до продукції підприємства [3, С. 120].

Тож основні цілі збутової політики:

- досягнення визначеної частки товарообороту;
- захоплення визначеної частки ринку;
- визначення глибини розподілу;
- мінімізація витрат на розподіл.

Збутова політика є також точним аналізом впливу рішень, що приймаються на кожній наступній стадії руху товарної маси від виробництва до споживання. Ці завдання ускладнюються внаслідок безперервних змін ринкової ситуації під впливом зростаючих вимог споживачів до асортименту та якості товарів, упровадження досягнень науково-технічного прогресу та ін. Таким чином, головним змістом збутової політики є вибір оптимальної схеми доставки продукції від виробника до споживача, її фізичний розподіл, а також післяпродажне обслуговування.

У розробку та обґрунтування збутової політики входить рішення таких питань для конкретно обраного товару або групи товарів: вибір цільового ринку або його сегментів; вибір систем збуту та визначення необхідних фінансових витрат; вибір каналів та методів збуту; вибір способу виходу на ринок; вибір часу виходу на ринок; визначення системи руху товарів та витрат на доставку товарів споживачу; визначення форм та методів стимулювання збуту та необхідних для цього витрат.

Вибір оптимального варіанта використання усіх складових збутової політики підприємства здійснюється на зіставленні глибокого всебічного аналізу з проведенням необхідних розрахунків та зіставленням з усіма можливими варіантами її формування. Деякі пункти збутової політики повинні аналізуватися відокремлено для кожної укрупненої асортиментної групи товарів у залежності від стадії її життєвого циклу. В подальшому необхідно контролювати ефективність обраної альтернативи за кожним пунктом збутової політики. Фактичні результати збутової діяльності необхідно замірювати та порівнювати з очікуваними (розрахованими при обґрунтуванні вибору тієї чи іншої альтернативи) й аналізувати.

Перелік використаних джерел:

1. Абрамович І.А. Стратегічні засади управління збутовою діяльністю. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2067>
2. Балабанова Л.В., Митрохіна Ю.П. Управління збутовою політикою. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 240 с.
3. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. К.: Лібра, 2004. 708 с.
4. Лук'янець Т. І. Маркетингова політика комунікацій: навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2003. 524 с.
5. Ляшенко В. І. Франчайзинговий режим формування регіональної мережі елементів інноваційної підприємницької інфраструктури. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*. 2005. Вип. 97. С. 31-42.

УДК 330.341.1

Нагорняк Ірина
старший викладач
кафедра економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Iryna Nahorniak
Senior Lecturer of Economic and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

УКРАЇНСЬКИЙ РИТЕЙЛ: ЯК ВИЖИТИ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД UKRAINIAN RETAIL: HOW TO SURVIVE A BUSINESS DURING THE WAR

Ринок роздрібної торгівлі України («ринок ритейлу») під впливом факторів динамічних змін та постійно зростаючої конкуренції змушений шукати нові стратегії свого розвитку, змінювати формати підприємств в середовищі стрімкого розвитку технологій та під впливом змін у споживчих уподобаннях прагнути більш якісного надання послуг своїм покупцям. У довоєнний період підприємства ритейлу були у постійному пошуку нових форматів для споживачів, пропонували їм диференційований асортимент товарів, привабливий сервіс, супутні послуги, що було об'єктивною причиною зростання пропозиції виробників товарів та послуг. З метою реалізації таких прагнень суб'єкти ринку роздрібної торгівлі розвивали процеси вдосконалення своєї діяльності, приділяли увагу новим сферам ритейлу, розширенню своєї діяльності, зміні структури, розробці та реалізації новітніх проектів у своїй діяльності.

Проте, реалії сьогодення внесли корективи та вимагають змін як у діяльності, пріоритетах та масштабах діяльності суб'єктів ринку ритейлу, так у зміні державної політики у врегулюванні тих проблем та викликів, які виникли у воєнний період.

У травні 2022 року Асоціація ритейлерів України та Українська рада торгових центрів провели дослідження [1]. Дане дослідження пропонувало ритейлерам оцінити свої втрати без урахування втраченої вигоди. Генеральну сукупність дослідження представили 28549 мережових магазини. У їх структурі: малі компанії – 43%, середні компанії – 25% та великі компанії – 32%. Загальний обсяг прямих збитків торговельної сфери становив близько 50,7 млрд грн., причому 41% збитків отримано через пошкодження будівель, приміщень магазинів, інженерних мереж тощо.

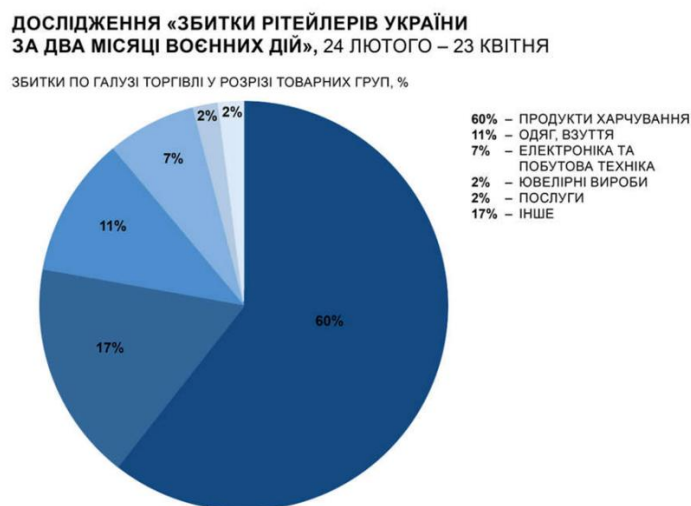

Рис. 1. Результати дослідження «Збитки ритейлерів України за два місяці воєнних дій» [1]

Через два місяці від початку бойових дій продовжили працювати 70% торгових точок від довоєнної кількості на 74% площ від обсягу площ довоєнного періоду. При цьому близько 30% торгових точок залишалися закритими через два місяці від початку війни. У кінці жовтні ця кількість скоротилася утричі (лише 10%).

Від початку війни найгірше працювали ювелірні магазини, фешн та розважальні центри, найкраще – АЗС, аптеки, супермаркети. Досі найбільше проблем у ювелірних, fashion-магазинів та маркетів електроніки. Не працює третина ювелірних та 20% магазинів електроніки. У останніх також проблеми з персоналом (працювали переважно чоловіки, частину з яких мобілізували).

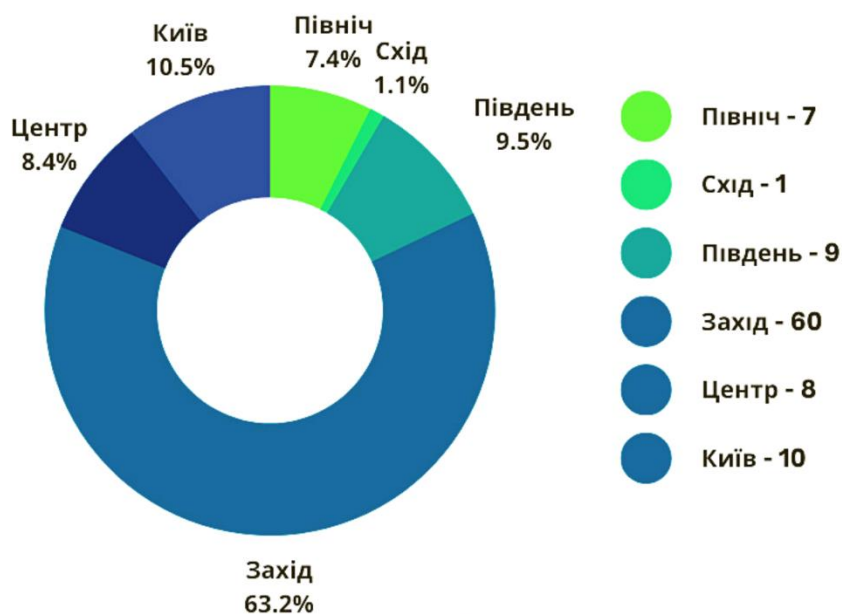
З січня по травень члени Асоціації ритейлерів України сплатили на 23% менше (4 млрд грн) податків та скоротили 9% персоналу. Загалом ритейлери забезпечують роботою 240 тис. людей та надали допомоги на 1,4 млрд грн. Серед них на потреби армії: продукти на майже 500 млн грн та непродовольчих товарів на 440 млн грн. Решту використали на гуманітарну допомогу, закупівлю транспорту та медикаментів для переселенців та постраждалих.

Бізнес фіксує падіння продажів від 10 до 50%. Майже всі не вмикають вивіски та іншу зовнішню рекламу, щоб зекономити електроенергію. Також асоціація веде перемовини з ДСНС та урядом, щоб дозволити деяким працівникам продовжувати роботу під час повітряної тривоги, якщо вони перебувають у «безпечних» місцях.

Дмитро Циганков, когнітивний директор Fozzy Group, також додав, що вони вже додають повітряні тривоги до своєї бізнес-аналітики, щоб краще аналізувати її вплив на продажі за регіонами. У деяких категоріях у маркетах стало більше імпорту, а в інших, навпаки, більше локальних постачальників [2].

Потрібно віддати шану українським ритейлерам, адже, вони не пішли шляхом більшості міжнародних мереж та припинили свою роботу після вторгнення росії. В цьому випадку уся країна зіштовхнулася б з катастрофічною гуманітарною катастрофою. В умовах повної невизначеності, непрогнозованості, без жодних урядових гарантій, усвідомлюючи ризик втрати/фізичного знищення бізнесу українські ритейлери продовжили забезпечувати

усю країну продуктами харчування, одягом, медикаментами, засобами зв'язку та гігієни. Попри реальну та серйозну небезпеку провідні мережі магазинів України на сьогодні здійснюють інвестиції в економіку країни та продовжують відкривати торговельні точки там, де вони необхідні.

Дані RAU про відкриття магазинів 34 мереж з 24.02.2022 по 30.07.2022

Рис. 2. Розподілення нових магазинів за регіонами України [2]

Найбільша українська продуктова мережа АТБ відкрила перший новий магазин під час активної фази війни ще 31 березня. Він знаходиться за 55 км від Львова – у місті Буськ, населення якого складає менше 10 000 осіб. Вочевидь, з нової фази війни з росіянами воно збільшилося через появу вимушено переміщених громадян. Тільки за перший день новий магазин відвідали 1700 покупців. Всього з 24 лютого по 14 липня 2022 року мережа АТБ відкрила 12 нових маркетів, шість з яких розмістилися у Львівській, два – у Київській і по одному в Тернопільській, Закарпатській, Волинській та Чернівецькій областях. І, таким чином, АТБ досяг 1141 маркетів, що працюють.

В іншому сегменті ритейлу – продаж товарів техніки та електроніки – також попри війну шукали нові напрямки зростання. В нові для себе міста продовжила експансію VM Техніка, яка відкрила по магазину в Славуті Хмельницької області та Снятині Івано-Франківської області. Зараз в мережі працює 28 з 29 локацій.

На початок війни мережа MOYO охоплювала 58 магазинів по всій Україні. 24 лютого компанія прийняла рішення про тимчасове призупинення роботи заради безпеки співробітників. Згодом почали відновлювати роботу там, де це можливо. Починаючи з першої декади березня і станом на 1 серпня працює вже 51 магазин мережі MOYO, при чому чотири з них відкрилися вперше. Так, 10 червня почав роботу другий магазин мережі у Тернополі, слідом за яким відкрили магазини в Червонограді та Самборі, посиливши присутність MOYO у Львівській області, а 1 серпня MOYO відкрив свої двері у Броварах.

Серед ритейлерів одягу нові напрямки розвитку в Україні знайшла для себе польська група LPP – перший міжнародний fashion-оператор, який позбавився свого російського бізнесу. Один з брендів групи – Sinsay – чи не єдина закордонна мережа магазинів одягу, яка відкриває нові об'єкти в Україні навіть зараз. Так, новенькі Sinsay з'явилися у ТРЦ Ужгорода і Львова – Pannonia та Fabrik [3].

З червня 2022 року Національний банк України відновив опитування бізнесу щодо його очікувань. Щомісяця прогнози стають все більш оптимістичними. Найбільш оптимістично ситуацію оцінює сфера торгівлі, найменш оптимістично – будівництво.

Розвитку ритейлу в Україні на сьогодні сприяють ряд факторів. Перше, звичайно, це надійна робота банківської системи під час війни. Це відбулося за рахунок злагодженої роботи учасників робочої групи, куди увійшли найбільші торговельні мережі, представники Кабміну та уряду. Хоча успіх в цій сфері був досягнутий, проте учасники Асоціації ритейлерів України перспективи в цьому плані вбачають у дерегуляції (мінімальне втручання держави).

Також до кінця 2022 року ряд торгових компаній звільнені від сплати ПДВ. Відстрочення сплати у наступному році зміцнить позиції таких компаній як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Розширення діяльності із виходом на закордонні ринки теж має ряд перепон, оскільки директорам фірм важко організувати зустріч з представниками багатьох іноземних компаній на території України.

На уряд має бути покладено роль координатора дій бізнесу та послідовне виконання своїх обов'язків, які він задекларував перед бізнесом. Важлива складова успішної роботи ритейлерів – це відкритий діалог бізнесу та уряду. Цільовою метою багатьох ритейлерів є вихід за кордон. В цьому контексті важливою є організація співпраці з посольствами. В цьому керунку вже відбуваються позитивні зміни. Проблема, яка теж потребує вирішення, – це перехід ритейлерів на податкове резиденство інших країн. Зрозуміло, чому так відбувається (бізнес – це, в першу чергу, прибутковість), але першочерговим завданням держави є створення усіх умов для роботи торгових підприємств як українських резидентів.

Втриматись та віднайти нову точку рівноваги – головне завдання для бізнесу в Україні у 2022 році. Більшість підприємців вже звиклись з думкою, що працювати в умовах війни доведеться, ймовірно, тривалий час. Тож адаптація до нових реалій, продовження роботи і виконання своїх зобов'язань – це першочергові завдання на сьогодні. Важливим моментом відновлення, підтримання та розвиток роздрібної торгівлі є вміння адаптуватись як суспільству, так і бізнесу. Прозорість бізнесу є обов'язковою умовою конструктивної взаємодії влади з бізнесом. Уряду слід утриматись від посилення фіскального та адміністративного навантаження на підприємництво. Для відновлення бізнесу вкрай важливим є безперебійна робота державних служб, особливо тих, з якими ритейлери взаємодіють щодня (митниця, податкова служба, Держпродспоживслужба тощо). Без єдності та взаємопорозуміння бізнесу та уряду неможливою є активізація бізнесової діяльності, вони мають відбуватися на засадах прозорого та конструктивного діалогу з владою, а для влади є беззаперечно важливо, щоб бізнес наповнював бюджет.

Перелік використаних джерел:

1. Збитки українських ритейлерів за перші два місяці війни перевищили \$50 мільярдів: [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3502842-zbitki-ukrainskih-ritejleriv-za-persi-dva-misaci-vijni-perevisili-50-milardiv.html>
2. Український ритейл повертається: від початку війни не працювало 29% магазинів, зараз — 10%: [Електронний ресурс]. URL: <https://speka.media/ukrayinskii-riteil-povertajetsya-z-pocatku-viini-ne-pracyovalo-29-magaziniv-zaraz-10-9w6w4v>
3. Нескорені: хто з ритейлерів наважився розвивати мережу під час війни і як саме: [Електронний ресурс]. URL: <https://rau.ua/novyni/novini-kompanij/ritejleri-pid-chas-vijni/>

СЕКЦІЯ 8
МАЙБУТНЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: РОЗУМНЕ
УПРАВЛІННЯ, РОЗУМНІ ТЕРИТОРІЇ, РОЗУМНИЙ БІЗНЕС

УДК 004

Віцента Ольга
студентка групи ППМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Мариненко Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки на фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olha Vitsenta
student of the group ППМ-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific Supervisor: Nataliia Marynenko
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЗУМНИЙ БІЗНЕС ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
SMART BUSINESS AND ITS SIGNIFICANCE FOR BUSINESS ENTITIES

Для успішного функціонування в сучасних умовах бізнесу потрібно постійно трансформуватись. Його життєздатність та конкурентоспроможність прямо залежать від впровадження у діяльність інновацій. Нестабільність вимагає від компаній гнучкості, систематичного розвитку та швидкості операцій на всіх рівнях, що зумовило створення «розумного бізнесу», який заохочує до використання нових технологій, зокрема, машинного навчання, штучного інтелекту (далі – ШІ), інтернету речей та інших, які дають змогу працювати набагато ефективніше.

Розумний бізнес – це бізнес, який використовує нові технології таким чином, щоб забезпечити операційну досконалість у всіх внутрішніх основних процесах і зовнішньому ланцюгу постачання. Також обов'язковою складовою є використання моніторингу. Системи моніторингу відповідають за контроль над ІТ-системами (наприклад, обладнанням, мережами та комунікаціями, операційними системами або програмами), щоб аналізувати їх продуктивність, а також виявляти можливі помилки та сповіщати про них.

Впровадження розумного бізнесу передбачає:

- 1) управління системою компанії за допомогою будь-яких мобільних пристроїв;
- 2) використання системи ERP (Enterprise Resource Planning), яка отримує дані з датчиків та обладнання, які йдуть напряду у систему та можуть в режимі реального часу здійснювати необхідні транзакції і аналізувати інформацію та CRM-системи, що дає змогу зберігати та систематизувати дані про клієнтів, зберігати заявки й угоди;
- 3) впровадження алгоритмів ШІ в усі напрямки діяльності компанії;
- 4) впровадження цифрового асистента і технології чат-ботів, що дає можливість ґрунтовно змінити шляхи взаємодії користувача з системою;

5) впровадження технології блокчейн (система, заснована на блокчейні, може стати стандартом для корпоративної парадигми безпечних даних) [1].

Стаючи «розумним», бізнес може тісно поєднувати аналітику з процесами семантичної та логічної обробки, що сприяє зниженню витрат і мінімізації ризиків.

Також система розумного бізнесу може виконувати пріоритезацію запитів; надавати поради стосовно вирішення та запобігання проблемам компанії; аналізувати поведінку користувача; виконувати та обробляти запити і завдання; прискорювати процеси прийняття рішень (за умови правильного підбору автоматизації відбувається прискорення процесів у 2-10 разів) [1].

Підхід розумного бізнесу містить три головних чинники:

- Intelligent Suite, що дає змогу працівникам механізувати бізнес-процеси;
- цифрову платформу, яка керує даними й інтегрує процеси;
- інтелектуальні технології, які здійснюють аналіз та надають найточніші результати в режимі реального часу [2].

Сьогодні компанії, щоб задовольняти вимоги клієнтів, мають потребу в сучасних творчих ідеях, збільшенні часу у працівників на виконання креативних завдань, що потребують критичного мислення. У результаті клієнти отримують високоякісне обслуговування, а працівники зможуть розвивати комунікаційні навички.

Якщо ще зовсім недавно ШІ вважали технологією майбутнього, то зараз усі усвідомлюють, що це технологія сьогодення і не лише у світі бізнесу. Використання прогресивних аналітичних механізмів на основі ШІ для швидкого аналізу масивів даних дає змогу краще зрозуміти специфіку бізнесу, точніше виявляти ризики та швидко автоматизувати повторювані завдання. Також може підвищитися ефективність компанії, адже робоча сила працюватиме цілодобово, 365 днів на рік без вихідних. Варто відзначити, що аналітична система на основі ШІ допомагає керувати ризиками постачальників, через те, що вона об'єднує широкий спектр інформації про постачальників, від їхнього географічного та геополітичного середовища до оцінки фінансових ризиків, стійкості і соціальної відповідальності.

Для того, щоб функціонувати успішно, сучасний бізнес повинен сприйняти зміни, прогрес і прориви, які можливі завдяки новим технологічним досягненням. Всеосяжний і глобальний погляд на технології – це те, що потрібно усвідомити на сучасному етапі розвитку. Люди повинні задуматися над тим, як технології впливають на їхнє повсякденне життя і можуть зробити нас кращими, разом із численними соціальними, культурними й економічними перевагами, які вони приносить світові [3].

Використання потужностей нових технологічних можливостей, які сьогодні існують, є критично важливим у сучасних умовах для прибутковішого й ефективнішого ведення бізнесу.

Перелік використаних джерел:

1. Ван Дуйне Ф., Бішоп П. Вступ до стратегічного форсайту. Майбутні рухи. 2018. URL: http://www.futuremotions.nl/wp-content/uploads/2018/01/FutureMotions_introductiondoc_January2018.pdf
2. Canton J. Future smart: Managing the game-changing trends that will transform your world (First Da Capo Press Paperback ed.). Da Capo Press. 2016.
3. Future of Business: Smart Technology and Industry 4.0. 2021. URL: <https://www.duplico.hr/en/future-of-business-smart-technology-and-industry-4-0/>

Ганзюк Світлана
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна
Svitlana Hanzjuk
Ph.D. (Economics)
Associate Professor, Associate Professor at Department of Finance and Accounting
Dniprovsky State Technical University
Kamianske, Ukraine

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ CURRENT FEATURES OF FINANCING EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

Важливість проблеми фінансового забезпечення освітньої галузі в Україні стає дедалі важливим питанням подальшого соціально-економічного розвитку країни, яке в умовах воєнного і повоєнного періодів потребує окремої уваги. Реформи України з територіального устрою та системи місцевого самоврядування зумовили необхідність реформування галузі освіти в напрямку її децентралізації. Вже декілька десятиліть спостерігається глобальна тенденція децентралізації освітніх систем у розвинутих країнах світу, тому є чітке розуміння всіх переваг і недоліків такої трансформації освітньої галузі.

У Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17.04.2002 року № 347/2002, визначено: «Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» [1].

Держава відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту» повинна забезпечувати асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством, проте досягти цього показника не зовсім легко, оскільки він залежить від розвитку економіки країни, наявності фінансових ресурсів, ефективності і віддачі бюджетних коштів, інвестованих в галузь освіти [2]. Проте, ще з 2014 року держава не може забезпечити виконання цього показника і досягнути гарантованого рівня фінансування, хоча за останні роки, а саме у період 2019-2021 рр., спостерігалось збереження цього показника на сталому рівні – 6% ВВП, при тому, що поряд з цим вбачається значне коливання відсоткового показника загального обсягу видатків зведеного бюджету України з 17,4 % у 2019 році до 15,8 % у 2020 році та до 17 % у 2021 році. Динаміку зміни обсягів видатків зведеного бюджету України на освіту у відсотках до ВВП та відсотках до видатків зведеного бюджету України за період 2014-2021 років наведено на рис. 1.

Слід зауважити, що з початку 2014 року розпочався перший етап російської збройної агресії проти суверенітету і територіальної цілісності України, що призвело до зосередження уваги держави, та, відповідно, до збільшення видатків на потреби оборонної сфери. Це пояснює скорочення співвідношення видатків зведеного бюджету України на освіту до рівня ВВП з 6,3 % до 5,4 % впродовж 2014–2016 років.

Але держава й надалі знаходила можливості фінансувати освіту, і вже за період 2017–2019 років видатки на освіту у відносному і номінальному вимірах порівняно з 2016 роком значно збільшилися [3].

Рис.1. Динаміка зміни обсягу видатків зведеного бюджету України на освіту за період 2014–2021 рр., %

Джерело: розроблено за [4]

У 2021 році видатки на освіту склали 312 915 млн. грн. (6,0 % ВВП, або 17 % загального обсягу видатків зведеного бюджету України). Отже, для продовження реформування системи освіти, незважаючи на кризові умови, Уряд України намагається забезпечувати фінансову підтримку освітньої галузі на достатньому рівні.

Фінансування освіти в Україні відбувається за наступними складниками системи освіти – дошкільна, повна загальна середня, професійна (професійно-технічна), вища, післядипломна, позашкільна [2]. Професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України. Заклад професійної (професійно-технічної) освіти утворюється відповідно до соціально-економічних потреб держави чи окремого регіону [5]. Структуру щорічних видатків зведеного бюджету України в розрізі рівнів освіти представлено на рис. 2.

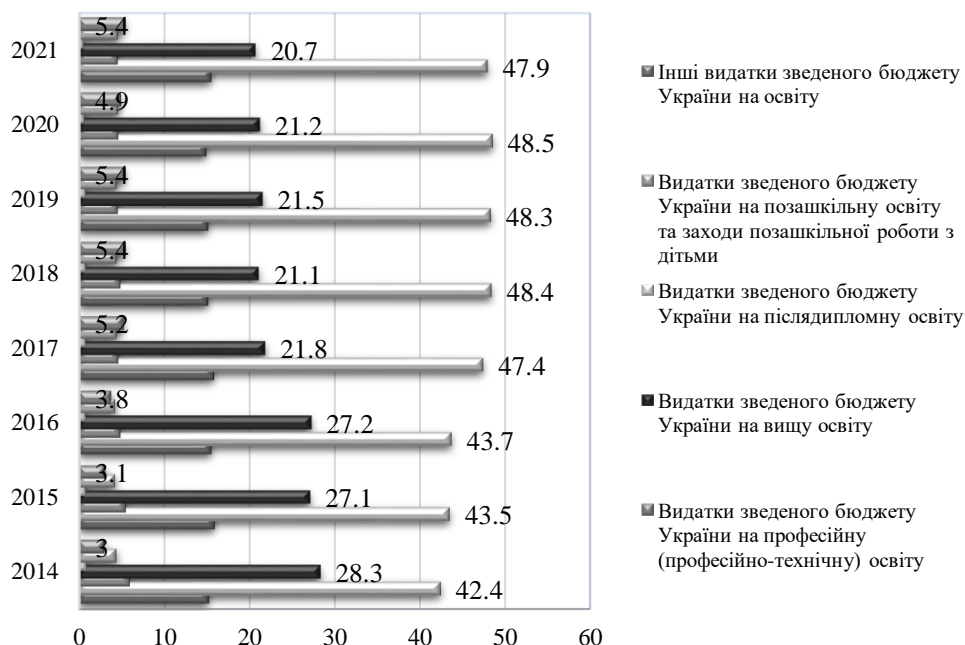

Рис. 2. Структура щорічних видатків зведеного бюджету України в розрізі рівнів освіти за період 2014–2021 рр., %

Джерело: розроблено за [4]

Протягом усього досліджуваного періоду (2014 – 2021 рр.) найбільшу питому вагу у видатках мали витрати на загальну середню освіту, які у 2021 році склали 47,9 % від

видатків зведеного бюджету України на освіту. Також достатньо високими є видатки на вищу освіту, які у 2021 році були на рівні 20,7 % загальних видатків та видатки на дошкільну освіту, що у 2021 році становили 15,5 %. Якщо розглядати фінансове забезпечення як систему джерел та форм сучасного стану фінансування освіти в Україні, то можна прийти до висновку, що функція фінансового забезпечення освіти з боку держави змінюється в сторону диверсифікації джерел фінансування освіти, при якому питомо зменшується державна частка у загальній сумі фінансових надходжень освіти [3].

Сьогодні найбільшої актуальності набуває питання розвитку професійної (професійно-технічної) освіти саме в умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, яке розпочалось 24 лютого 2022 року, та зростаючої на фоні цього дестабілізації економіки, знищення інфраструктури, загострення соціальних, побутових та еміграційних проблем. Для подальшої відбудови країни, будівництва «з нуля» не просто доріг, комунікацій, будівель та споруд, а відбудови цілих міст, сіл, селищ та окремих районів, які вже зруйновані вщент російськими військами, на загальнодержавному рівні набуває гострої актуальності система підготовки кваліфікованих робітників на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Перелік використаних джерел:

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

2. Освітня реформа: результати та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник МОН. Київ: Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/Institut-zbirnik.pdf> (дата звернення: 13.06.2022).

3. Ганзюк С.М. Параметричний аналіз бюджетно-кошторисного фінансування закладу професійно-технічної освіти міста Кам'янського. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. Кам'янське. № 1(4). 2022. С. 56-67

4. Видатки на освіту: офіційна звітність ДКСУ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education> (дата звернення : 29.06.2022).

5. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 29.06.2022).

Гарматюк Оксана
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Поливода Анастасія
студентка групи БМ-31
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oksana Garmatiuk
PhD (Economics), Docent
Associate Professor of Management and Administration Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Anastasiia Polyvoda
student of the group BM- 31
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ HR METHODS AND APPROACHES

Управління персоналом, як наука, започатковано досить недавно – наприкінці XIX на початку XX століття. Але, якщо розглядати як діяльність, то розпочато ще дуже давно. Ще в давнину народ розумів, що потрібно, щоб хтось один організовував інших. Керівник – це той, хто із натовпу робить цілеспрямовану групу людей.

Отже, управління персоналом – це цілеспрямована діяльність однієї уповноваженої особи, яка керує людьми, використовуючи певні методи, засоби та принципи, щоб досягти поставлених цілей.

Процес управління завжди передбачає наявність об'єкта та суб'єкта управління. Так, об'єктом управління персоналом є колектив у цілому, всі категорії працівників, окремі групи і структури. Суб'єктами ж є керівники усіх рівнів та служби управління людськими ресурсами.

Головне завдання – найефективніше використання здібностей працівників відповідно до цілей управління. Методи – це засіб примусу та мотивації суб'єкта щодо об'єкта з метою досягнення певного результату.

Як у теорії, так і на практиці застосовують три методи кадрового менеджменту:

1. Адміністративні методи – методи, які ґрунтуються на владі, дисципліні та покаранні і відомі як «метод кнута». Головне їх завдання – це адміністративна підпорядкованість об'єкта суб'єкту на основі ієрархії управління. Вони опираються на усвідомленні людиною необхідності трудової дисципліни, почуття обов'язку, бажання працювати. Адміністративні методи досить різноманітні і діють через певні механізми:

- правові норми й акти – державні Закони, укази, положення, стандарти, інструкції, які затверджені державними органами і є обов'язковими для виконання;
- інструкції, організаційні схеми, нормування;
- накази, розпорядження, які використовуються в процесі оперативного управління.

Головні функції адміністративних методів – це забезпечення стабільного юридичного середовища для діяльності організації, захисту конкретного середовища, гарантування прав і свобод [3].

2. Економічні методи базуються на використанні економічних стимулів і відомі як «метод пряника». За їх допомогою здійснюється матеріальне стимулювання колективу,

окремих працівників. Механізмами економічного методу на рівні держави є: податкова, кредитно-фінансова система, система цін, розмір мінімальної заробітної плати, плани економічного розвитку. В умовах підприємств це – економічні нормативи діяльності, система матеріального заохочення, участь у прибутках і капіталі, премії, тощо [3].

3. Соціально-психологічні методи ґрунтуються на використанні моральних стимулів до праці і впливають на персонал за допомогою психологічних механізмів з метою переведення адміністративного завдання в усвідомлений обов'язок, внутрішню потребу людини. Цього можна досягти через: - формування колективу, створення нормального психологічного клімату й творчої атмосфери; - особистий приклад; - задоволення культурних і духовних потреб працівників; - встановлення соціальних норм поведінки і соціального стимулювання розвитку колективу; - встановлення моральних санкцій і заохочення [3].

Методи управління персоналом представлено на рис. 1.

Рис. 1. Методи управління персоналом [2]

Отже, якщо розглянути ресурси підприємства, то цілком логічно, що на першому місці будуть трудові, оскільки, без персоналу призначення всіх інших ресурсів анулюються.

Тобто, управління саме людьми є одним із найважливіших та найважчих процесів у діяльності керівника організації. Використання методів, засобів та принципів кадрового менеджменту не завжди вистачає для успіху. Всі люди різні - різні характери, різні темпераменти, різна вікова категорія і врешті-решт різні потреби та бажання особистостей, і саме керівнику потрібно знайти підхід до кожного, щоб досягти результату.

Про це писав Дейл Карнегі у свої книзі «Як здобувати друзів та впливати на людей?».

Його поради є настільки влучними та ефективними, що здобути всіх вершин можна будь-кому і будь-де [1].

1. Ім'я. Ім'я – це саме те, що безперечно належить тій людині, з якою ми спілкуємось. Ім'я – як чарівна паличка у спілкуванні, творить магію під час комунікації. Ім'я повністю змінює весь зміст розмови. Використання імені у проханні відіграє важливішу роль та значення, ніж сама просьба. Ось чому керівник повинен знати ім'я кожного його працівника.

2. Значимість. Ніщо так не тішить людину, як розуміння того, що вона є важливою. Саме тому кожен підлеглий повинен усвідомлювати той факт, що він потрібен організації, його робота цінується, а він заслуговує поваги. Зовсім неважливо, чи це прибиральник, чи це головний бухгалтер. Якби не техробітник – було б брудно та безладно. Якби не бухгалтер – прибиральнику не нарахували б зарплатню. Отже бачимо, що абсолютно кожна людина є важливою для підприємства, але потрібно, щоб управлінець міг забезпечити це розуміння кожному зі своїх колег.

3. Менше критики – більше похвали. Критика ніколи не приносить позитивних результатів. Як не крути, але людині важко визнати, що вона вчинила не правильно. Почувши докір, почне шукати виправдання. Саме тому, на нашу думку, працівників варто хвалити навіть за найменші успіхи. Бодай кілька хороших слів у кінці робочого дня роблять велику справу. По-перше, це мотивує підлеглих працювати більше. По-друге, вони розуміють, що не дарма трудилися весь день. По-третє, керівник підноситься в очах своїх колег.

4. Посмішка. Щира посмішка притягує. Якщо керівник зранку зайде в офіс і привітає усіх посмішкою, впевнена, що настрої буде у всіх. А що ще потрібно під час роботи? Позитивно налаштований директор, усміхнені робітники – процес виробництва відбувається швидко і якісно. Після такого кожен захоче повернутись назад на своє робоче місце. Усі накази та завдання задані з усмішкою менеджера будуть виконані без обурень. Усміхненому управлінцеві набагато легше керувати, адже його будуть слухати підлеглі. Посмішка – це магніт.

5. Щирість. Звучання імені, позитивні відгуки, гарна мотивація, посмішка – це все добре, але без щирості – втрачає сенс. Нещирість нікого не введе в оману. За щирим директором потягнуться увесь колектив.

Отже, на нашу думку, незалежно від виду діяльності – людина на першому місці. Звичайно, щоб керувати нею, потрібно застосувати всі техніки і методи разом, адже використання поодиночі результату не дасть. Але, як бачимо, більшу перевагу мають соціально-психологічні методи. Для успішної роботи виробництва використовують правильну техніку, інструменти, обладнання, стратегію, тому що є певний план дій для виготовлення якоїсь деталі. З людиною складніше – у неї є свій характер, темперамент, вподобання, особливості, і до кожної особисті необхідний свій підхід, яким можна змотивувати, переконати у виконанні саме того, що потрібно вам.

Перелік використаних джерел:

1. Дейл Карнегі «Як здобувати друзів та впливати на людей?»

2. Методи та стилі управління персоналом.

URL: <https://studfile.net/preview/2278588/page:3/>

3. Методи управління персоналом. URL: <https://library.if.ua/book/45/3056.html>

УДК 331.108

Ковальова Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та підприємництва
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Кнопік Інна

студентка

Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Olha Kovalova

PhD (Economics)

Docent, Associate Professor of Economy and Entrepreneurship Department
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine

Кнопік Інна

Student

Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine

**ПОГЛИБЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СУТНОСТІ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ
DEEPENING OF THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE ESSENCE OF PERSONNEL
POTENTIAL IN ACCORDANCE WITH THE MODERN REQUIREMENTS OF THE
COMPETITIVE STRUGGLE**

Людський ресурс у сучасному світі є самим важливим, дороговартісним та обмеженим. Оскільки саме люди здійснюють всі процеси виробництва та управління. Як вважають вчені, базовим показником і джерелом розвитку у виробничій та підприємницькій діяльності компаній, через збільшення ролі людського чинника в діяльності є кадри, тобто освіта, досвід, навички, майстерність, відповідна кваліфікація [2].

Сьогодні в економічній літературі використовуються поняття «робоча сила», «трудові ресурси», «персонал», «кадровий потенціал», Важливо розібратися з сутністю та відмінностями у даних визначеннях з метою пошуку напрямів підвищення ефективності використання людського ресурсу.

В економічній літературі зустрічається визначення трудових ресурсів, як «...частини працездатного населення у працездатному віці», іншими словами, це кількісна характеристика. Робоча сила – це сукупність здатностей людини до праці, що використовуються в процесі виробництва продукції чи виконання інших функцій [3, 4]. Обидва терміни були поширені за часів планової економіки. Завдання, яке вирішувалося в ті часи, полягало у максимально повному забезпеченні людей роботою (іноді навіть примусово) і зовсім не зверталася увага на проблему виявлення та реалізації потенційних здібностей людини, задоволення її професійних та особистих інтересів [4].

Після початку побудови Україною ринкових відносин вимоги до працівників змінилися у бік підвищення. Кількісні показники перестали відігравати важливу роль для успішної діяльності підприємства. Сьогодні працівники повинні забезпечувати

підприємству конкурентні переваги, які дають можливість вижити у конкурентній боротьбі, яка притаманна ринковій економіці.

Окрім того, що працівники можуть забезпечувати підприємству конкурентні переваги, вимоги до них підвищуються ще й на фоні швидких темпів науково-технічного прогресу. Відповідно, інноваційний характер виробництва, його висока наукоємність, використання електронної техніки, інформаційних технологій, пріоритетність питань якості продукції змінили вимоги до працівника, підвищили значущість творчого відношення до праці і високого професіоналізму. На думку Балабанової Л.В. та Стельмашенко О.В., саме людський потенціал, а не устаткування й виробничі запаси являються наріжним каменем конкурентоспроможності економічного зростання та ефективності. Від забезпечення підприємства кваліфікованими кадрами, раціонального їх використання залежать організаційно-технічний рівень виробництва, імідж підприємства, його фінансова стабільність, усі економічні показники діяльності [1, С. 43].

Відповідно за умов ринку працівники підприємства повинні оцінюватись не лише кількісно, а й якісно. А якісна оцінка дає можливість встановити не лише рівень освіти чи стажу, а й їх вміння, досвід, а також особистісні риси працівника, їх темперамент, риси характеру та інші характеристики, що можуть впливати на саму роботу та комфортність її виконання, а також на продуктивність праці. Обидві оцінки, як кількісна так і якісна, що здійснюються паралельно, дають можливість виявити нереалізовані можливості, резерви працівників, які також можуть бути перетворені на чинники конкурентних переваг для самого працівника та для підприємства. Отже сьогодні слід послуговуватись іншими термінами, зокрема «трудоий» чи «кадровий потенціал», «інтелектуальний капітал», «соціальний капітал» тощо. Ці поняття несуть не лише кількісну, а й якісну характеристику трудових ресурсів.

Персонал – це сукупність постійних працівників підприємства, які мають необхідний фізичний розвиток, знання, практичні навички для якісного і своєчасного виконання певного обсягу робіт [3].

Автори Ковальська Л.Л. та інші наводять таке визначення трудового потенціалу, як «...сукупність характеристик громадян працездатного віку, які утворюються в результаті матеріальних і духовних особливостей (здоров'я, інтелект, творчі здібності, освіта, професіоналізм, моральність, активність) та спроможні провадити трудову діяльність» [3]

Як бачимо термін «персонал» відображає лише кількісну характеристику трудових ресурсів підприємства, а термін «трудоий потенціал» відображає їх якісну характеристику.

Що стосується термінів «трудоий потенціал» та «кадровий потенціал», то у праці [3] відмічено, що між цими поняттями існує дуже тонка межа і їх можна розглядати як тотожні, і запропоновано таке визначення кадрового потенціалу, як «...використовувані сьогодні та передбачувані трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу підприємства, що здатні забезпечувати досягнення цілей довгострокового (перспективного) розвитку підприємства» [4, С. 219].

Відмітимо, що в умовах швидких темпів науково-технічного прогресу до працівників висуваються вимоги, такі як розуміння корисності та готовність до інноваційних змін, здатність до швидкої адаптації, здатність до генерування ідей, створення нової продукції. Також в останні десятиліття в економічній науці та у світових корпораціях велику увагу приділяють психофізіологічним характеристикам працівників, а також таким особистісним рисам, як порядність, чесність, надійність, морально-етичні цінності. Всі вони впливають на комфортність для колективу працювати з даним працівником, що обумовлює сприятливий морально-психологічний клімат в колективі та чинить вплив на продуктивність праці не меншою мірою, ніж чисельність працівників та їх освіта.

Окрім кількісних, якісних, кваліфікаційних, психофізіологічних, інноваційних та особистісних характеристик працівника, що впливають безпосередньо на процес виконання роботи, окремі працівники можуть мати ще й такі особистісні здібності, які впливають на

процес комунікації підприємства із зовнішньою складовою сукупного потенціалу підприємства. До них можна віднести: комунікабельність, наявність зв'язків або знайомств із суб'єктами зовнішнього середовища, здатність налагоджувати та знаходити нові зовнішні контакти, здатність до пошуку нових клієнтів чи укладання нових угод тощо.

Не остання роль у зміцненні кадрового потенціалу підприємства належить мотивації, яка спонукає працівників до кращої якості роботи та виконання своїх функційних обов'язків через створені керівництвом можливості для забезпечення своїх потреб: матеріальних, кар'єрного зростання, саморозвитку, самореалізації, визнання, поваги та інших соціальних та духовних потреб.

Як вважають автори [6], досвід ефективного господарювання підтверджує винятково важливу роль кадрового потенціалу підприємства, від кількісної та якісної збалансованості елементів та рівня використання якого значною мірою залежать не тільки високі кінцеві показники господарської діяльності, досягнуті конкурентні переваги у виробничій сфері, організації та управлінні, а й можливості забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку підприємства. З усіх елементів соціально-економічної системи підприємства тільки персонал володіє здатністю активно і самостійно реагувати на динамічні зміни господарського середовища, поєднуючи у часі і просторі усі інші компоненти.

Слід відмітити, що кадровий потенціал окремого працівника чи підприємства є змінною величиною. Працездатність людини й накопичені в процесі трудової діяльності творчі здібності працівника, його досвід, підвищуються в міру розвитку й удосконалювання знань і навичок, зміцнення здоров'я, поліпшення умов праці і життєдіяльності. Але вони можуть і знижуватися, якщо, зокрема, погіршується стан здоров'я працівника, посилюється режим праці, мають місце конфлікти в колективі працівників, протистояння між працівниками та адміністрацією тощо.

Як відмічає Краснокутська Н., кадровий потенціал характеризується найбільшою динамічністю, активністю та найменшою передбачуваністю розвитку з поміж усіх складових ресурсного потенціалу підприємства. Люди не є пасивним об'єктом управління, вони активно змінюють себе, свої особистісні та професійні характеристики, відношення до праці, менеджерів та до підприємства взагалі. Таким чином працівники впливають на процес прийняття рішень, які пов'язані з їх інтересами та змінюють вартість кадрового потенціалу в цілому та конкретного працівника. З іншого боку, працівник має право відмовитися від умов, на яких його збираються використовувати, обговорювати та навіть вимагати від керівництва певний рівень винагороди за працю, навчатися іншим професіям, ухилятися від виконання обов'язків, звільнитися за власним бажанням і т. ін., що призводить до обмеженої керованості станом даного ресурсу [5].

Отже, рівень використання кадрового потенціалу залежить не тільки від особистісних характеристик окремого працівника чи колективу працівників, а й від ефективності системи менеджменту. Все це говорить про необхідність застосування системного підходу до трактування терміну «кадровий потенціал», який є системою, що складається з багатьох елементів, які постійно чинять вплив на стан та рівень розвитку кадрового потенціалу підприємства. Таким чином використання терміну «кадровий потенціал» сьогодні є найбільш актуальним і найбільш релевантно відображає людський ресурс підприємства. З урахуванням проведеного огляду літературних джерел та власних досліджень пропонуємо поглибити сутність кадрового потенціалу з метою урахування всіх його складових, що обумовлюють рівень його розвитку і пропонуємо наступне визначення кадрового потенціалу: «Кадровий потенціал – використовувані сьогодні та передбачувані в майбутньому трудові можливості, які визначаються кількісними, якісними, професійними-кваліфікаційними, інноваційними, психофізіологічними, особистісними характеристиками та особистісними здібностями персоналу підприємства, а також його мотивацією, що здатні забезпечувати досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства». Для більш наглядного представлення сутності удосконаленого нами визначення терміну «кадровий потенціал» зобразимо його у вигляді схеми на рисунку 1.1.

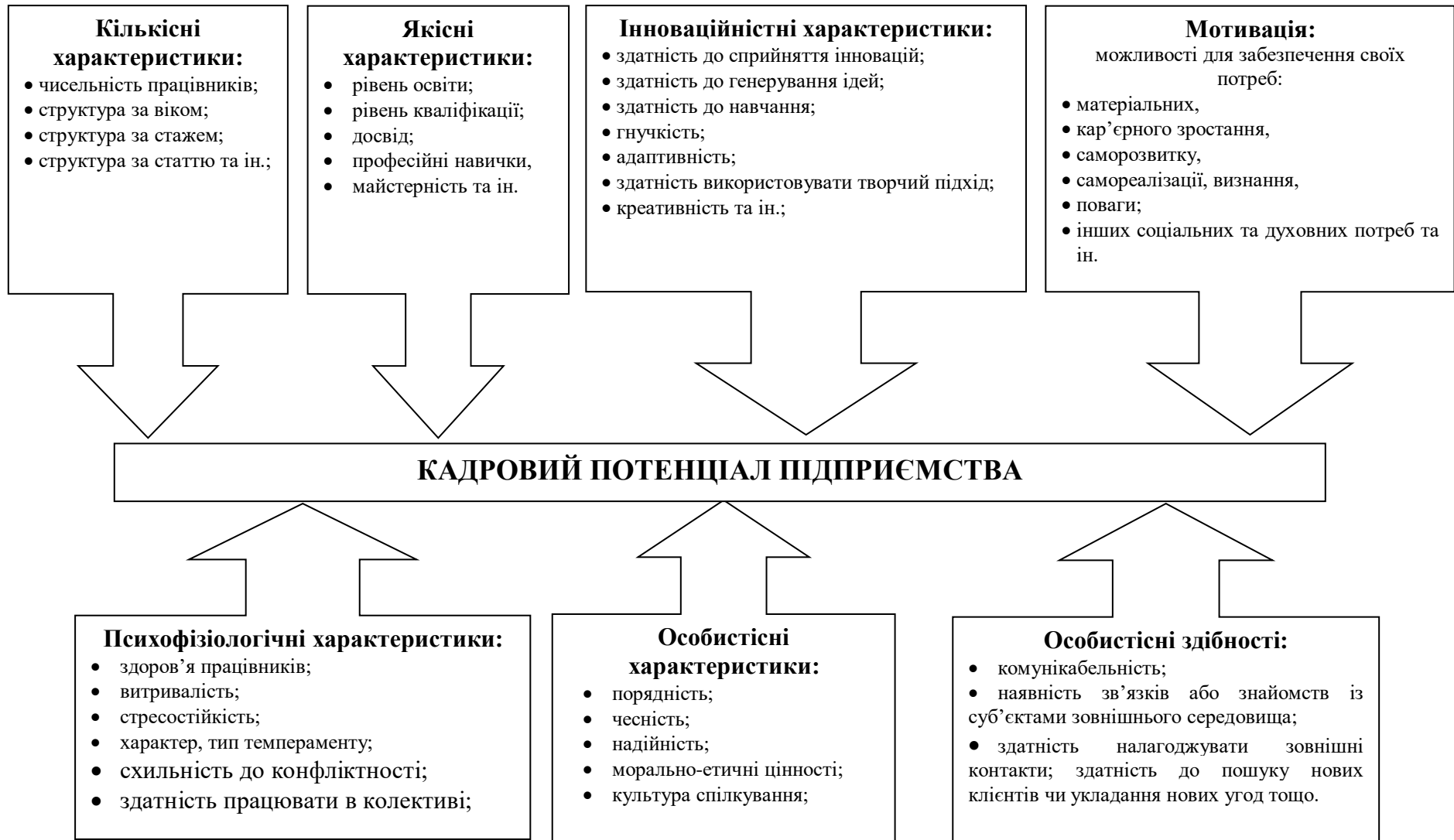

Рис. 1. Модель кадрового потенціалу підприємства
Джерело: Складено авторами

Як бачимо з рисунка 1, кадровий потенціал підприємства формується багатьма складовими, при чому не лише кількісним та якісними, а й такими, що мають значення для забезпечення конкурентних переваг підприємству у сучасному світі. Вважаємо, що дана модель найбільш повно та адекватно відображає сутність та склад кадрового потенціалу у відповідності до сучасних реалій.

Перелік літературних джерел:

1. Балабанова Л.В., Стельмашенко О.В. Стратегічне управління персоналом підприємства: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 229 с.
2. Дядюра К. В., Іванова Н. С. Кадровий потенціал підприємства. II Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2021. URL : <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230465> (дата звернення 03.10.2022р.)
3. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
4. Ковальова О.М., Скрипка Д.О. Сутність кадрового потенціалу та напрями підвищення ефективності його використання. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 5(10). С.218-223. URL : rev.kpi.zp.ua (дата звернення 01.10.2022р.)
5. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
6. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2006. 316с.

УДК 330

Маркович Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Markovych

PhD (Economics), Docent

Associate Professor of Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

СУТЬ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ КЛІЄНТІВ THE ESSENCE OF NEUROMARKETING AS A TOOL FOR THE RESEARCH OF CUSTOMER BEHAVIOR

Сучасні дослідження в сфері поведінкової та експериментальної економіки дозволяють більш повно розуміти поведінку клієнтів, визначати основні патерни їхніх дій, здійснювати розробку маркетингових заходів із врахуванням когнітивних упереджень, які є систематичними та відносно добре прогнозованими.

Отже, нейромаркетинг визначається як інструмент, який поєднує нейронауку та фізіологічні методи і використовується для отримання уявлення про поведінку клієнтів для ефективного прогнозування їхніх дій у процесі прийняття рішень [1].

Можна вважати, що нейромаркетинг є системою концепцій маркетингового впливу на споживача, інструментарієм комунікацій між продавцем товару (виробником) та споживачем.

Нейромаркетинг – міждисциплінарна сфера, що знаходиться на стику нейробіології, психології та поведінкової економіки. Цей термін увів у вжиток професор Ейл Смідтс у 2002 р. З його допомогою він описав можливості комерційного використання нейробіології для підвищення ефективності маркетингових заходів. По суті, це дослідження мозку людини для впливу на його споживчу поведінку [2].

Загалом, нейромаркетинг має місце при брендингу товарів та компаній, оцінюванні ефективності рекламних заходів, здійсненні підштовхувального впливу на прийняття рішень про покупку і т.д. Ф. Котлер доводить, що нейромаркетинг – маркетинг, розроблений на основі неврології, є найновішим механічним способом, який використовується для розуміння споживачів [3]. Розвиток нейроекономіки отримав поштовх із масовим використанням функціональних МРТ, які дозволяють відстежувати активність окремих ділянок мозку при здійсненні різноманітних подразнень. Саме на основі численних досліджень цього напрямку і сформувалися основи сучасної нейроекономіки загалом та нейромаркетингу зокрема.

У загальному можна вважати, що нейромаркетинг є сукупністю методів дослідження поведінки споживачів та їх реакцій на маркетингові подразники.

Перелік використаних джерел:

1. Yoon, C., Gutchess, A. H., Feinberg, F., & Polk, T. A. (2006). A Functional Magnetic Resonance Imaging Study of Neural Dissociations between Brand and Person Judgments. *Journal of Consumer Research*, 33(1), 31–40
2. Дослідження впливу інструментів нейромаркетингу на поведінку споживачів. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1304/13bovdvi.pdf>
3. Kolter F. Tapping Into How Consumers React With Neuromarketing / Kolter, Burton, Deans, Brown & Armstrong. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Neuromarketing>

УДК 339.1

Мартинюк Ірина

студентка групи ПП-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Martyniuk

student of the group PP-31

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСНОВНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МАЙБУТНЬОГО: ЦИФРОВА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ COMPANIES OF THE FUTURE PRIMARY COMPETITIVENESS: THE DIGITAL AND INTELLECTUAL TRANSFORMATION

Із зростанням оцифрування та технологічного прогресу компанії повинні адаптуватися до сучасного стану ринку, щоб продовжувати конкурувати з іншими підприємствами.

Принцип еволюційної теорії Чарльза Дарвіна «Вживання найбільш пристосованих» [1], тобто вживання найбільш адаптованих, також можна перенести на економічний світ у символічному сенсі. Це означає, що компанії повинні ознайомитися з новими та майбутніми вимогами, щоб вони змогли продовжувати підтримувати свою конкурентоспроможність у майбутньому.

Інформаційна сила є рушійною силою, яка спонукає людей розвиватися в цифровому, мережевому та інтелектуальному режимі, використовуючи диджиталізацію як ключовий фактор виробництва в умовах небувалої широти та глибини інтеграції інформаційних технологій і реальної економіки. Потужніше, ніж будь-яка рушійна сила з часів промислової революції, вона принесла експоненціальне зростання цифровій економіці, назавжди змінивши те, як працює фізичний світ. У контексті ери цифрової економіки підприємства прискорили свій доступ до даних, оволоділи ринковою владою, приймали рішення в дуже невизначеному ринковому середовищі та конкурували за права на інформацію в часі та просторі.

Генерація інформаційної потужності є неминучим результатом швидкого розвитку та поглибленого застосування цифрових технологій. Порівняно з традиційною основною конкурентоспроможністю підприємств, які зникають через незначні зміни в економічному середовищі, динамічний характер інформаційної влади може певною мірою уникнути цієї проблеми. Це може дозволити підприємствам отримати першокласні переваги завдяки стійким інноваціям та своєчасно адаптуватися до активного ринкового середовища, щоб постійно вдосконалювати, реконструювати та підвищувати ринкову конкурентоспроможність підприємств у середовищі.

Сьогодні цифрові технології еволюціонували до стану, коли наслідки для конкуренції та конкурентних результатів є набагато більш фундаментальними. Посилення оцифрування може докорінно змінити ринкові структури, наприклад, шляхом зміни висоти входу та бар'єрів мобільності, зміни ключових конкурентних параметрів на ринку та прокласти шлях для створення нових конкурентів і нових заміників. Збільшення доступу до дедалі дешевших, стандартизованих і модульних цифрових технологій зменшить бар'єри входу на низку ринків, що призведе до загострення цінової конкуренції та створення нових ринків-замінників для існуючих продуктів і послуг [2].

Єдиний спосіб для компаній процвітати в цю руйнівну епоху – це працювати з екосистемами та використовувати потенціал, створений іншими, щоб надавати власні ціннісні пропозиції – і робити це швидко, масштабно та гнучко. Також щоб залишатися конкурентоспроможними в цьому швидко мінливому середовищі, організації повинні швидко адаптувати свої стратегії та прийняти зміни, які суттєво вплинуть на клієнтський досвід. Це означає бути в курсі останніх тенденцій цифрової трансформації.

П'ять найцікавіших тенденцій цифрової трансформації, які формують майбутнє бізнесу, і як вони можуть допомогти вашому бізнесу розвиватися у 2022 році [3]:

1. Хмарна технологія. Компанії зміщують свою увагу з локальних центрів обробки даних на хмарні сервіси, що спонукає до масштабної цифрової трансформації для компаній у всьому світі. Ця технологія змінила спосіб роботи бізнесу, дозволивши компаніям отримувати доступ до даних з будь-якої точки світу в будь-який час. Це дозволяє співробітникам працювати ефективніше та співпрацювати над проектами, не подорожуючи та не витрачаючи гроші на фізичну інфраструктуру. Хмарні обчислення також спрощують надійне зберігання великих обсягів даних і віддалений доступ до них у разі потреби.

2. Модель гібридної роботи. Організації повинні бути гнучкими, щоб адаптуватися до цих змін. Концепція гібридної робочої сили, коли працівники можуть вибрати роботу з дому чи офісу, коли їм зручно, набуває зростання. Також гібридна модель роботи може дозволити співробітникам працювати, коли вони найбільш продуктивні протягом дня.

3. Більше інвестицій у штучний інтелект і машинне навчання. Програмне забезпечення для автоматизації маркетингу на основі штучного інтелекту стає мейнстрімом. Штучний інтелект починає використовувати більше інструментів маркетингу та продажів,

тому все більше маркетологів застосовують ці технології як частину своєї стратегії цифрової трансформації. Ціль машинного навчання – частково або й повністю автоматизувати рішення різних складних аналітичних задач.

4. Прозора політика конфіденційності. Однією з головних проблем, пов'язаних із «цифровим життям», є надання особистої інформації. Сюди входять домашні адреси, електронні адреси, дані банківської картки та моделі поведінки. З цієї причини конфіденційність та її захист викликають занепокоєння серед цифрових споживачів. Прозорість корисна не лише для споживача, вона також допомагає компаніям залишатися чесними щодо своєї практики.

5. Технологія блокчейн, NFT і метавсесвіт. Технологія блокчейн наразі була найбільш тісно пов'язана з такими криптовалютами, як біткоїн. Однак його використовують у багатьох інших способах, зокрема в бізнесі. Найосновніша перспектива блокчейну – покращена безпека завдяки його незмінним записам. Але ця технологія також впливає на те, як компанії керують ланцюгами поставок, співпрацюють з партнерами та обробляють транзакції та контракти. NFT – це тип криптовалюти, який визначає цінність і право власності на ці цифрові активи. Сьогодні NFT в основному зосереджені на цифровому мистецтві та іграх, але вони використовуються для будь-яких інших речей: нерухомості, акцій, облігацій або навіть прав власності на дані.

Отже, цифрова трансформація є найважливішим і, якщо не єдиним, фактором загальної стратегії трансформації бізнесу, що визначає успіх чи невдачу конкуренції в майбутньому. Правильна технологія в поєднанні з людьми, процесами та операціями дає організаціям можливість швидко реагувати на загрози або бізнес-можливості, задовольняти постійні потреби клієнтів і стимулювати майбутнє зростання та інновації.

Перелік використаних джерел:

1. Darwin C. R. On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London: John Murray, 1859. 502 p.
2. Stability in turbulent times? The effect of digitalization on the sustainability of competitive advantage. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296321000850#b0055>
3. Five Trends Changing The Face Of Digital Transformation in 2022. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2022/03/30/five-trends-changing-the-face-of-digital-transformation-in-2022/?sh=7744e9463ef4>

Фойт Сергій
студент гр. ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Крупка Андрій
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Sergiy Foit
Student of the group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Andrii Krupka
PhD (Economics)
Associate Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS

Успішне функціонування підприємства залежить від забезпечення належного рівня його фінансово-економічної безпеки. Забезпечення фінансової стійкості підприємства та досягнення основних цілей його діяльності здійснюється шляхом впровадження на підприємстві ефективної системи управління фінансово-економічної безпеки.

Фінансово-економічна безпека підприємства захищає його фінансові, економічні інтереси, контролює фінансові ресурси підприємства, забезпечує належний рівень захисту майнових прав суб'єктів господарювання, а також здатна мінімізувати потенційні загрози та ризики.

Поняття фінансово-економічна безпека є досить складною категорією та потребує комплексного підходу для з'ясування його особливостей. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що наразі серед науковців немає єдиної точки зору щодо визначення поняття фінансово-економічної безпеки. З огляду на це, можна стверджувати що фінансово-економічна безпека підприємства – це складний комплекс заходів спрямований на прогнозування та попередження виникнення потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз, аналіз та знаходження шляхів протидії наявним загрозам та ризикам, забезпечення фінансової стійкості, мінімізації фінансових ризиків, ліквідності активів підприємства, організація внутрішньогосподарського контролю та нагляду за діяльністю підприємства.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки потребує розробки власної індивідуальної системи безпеки на підприємстві.

Система управління фінансово-економічною безпекою підприємства включає управлінські органи, підрозділи і виконавців, які виконують закріплені за ними функції й вирішують поставлені перед ними завдання та сукупність методів, за допомогою яких здійснюється управлінський вплив [1].

Для побудови ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою, необхідно обов'язково розуміти потенційні загрози та оцінити наслідки впливу їх на діяльність підприємства.

Загрози фінансово-економічної безпеки підприємства можна класифікувати наступним чином:

- Залежно від місця виникнення: зовнішні або внутрішні;
- Залежно від джерела виникнення: об'єктивні або суб'єктивні;
- Залежно від тривалості: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- Залежно від тяжкості наслідків:
  - в особливо великому розмірі;
  - у великому розмірі;
  - у значному розмірі;
  - у невеликому розмірі;
- Залежно від ступеня небезпеки:
  - потенційні загрози із дуже малим рівнем вірогідності;
  - реальні загрози із середнім рівнем вірогідності;
  - особливо небезпечні загрози із високим рівнем вірогідності [2].

Слід зазначити, що найбільшу небезпеку для підприємства становлять зовнішні загрози, оскільки їх не можливо спрогнозувати та виявити. До зовнішніх загроз на сучасному етапі розвитку суспільства можна віднести:

- антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; монополізація ринку;
- переманювання працівників підприємства;
- рейдерство (протиправна злочинна діяльність з метою встановлення контролю над підприємством та заволодіння його майном);
- військові дії;
- економічні кризи;
- недосконалість законодавства, бюрократизація процедур;
- відсутність доступного кредитування;
- низька купівельна спроможність населення;
- кіберзлочинність тощо

У той же час, за наявності правильно побудованої системи управління фінансово-економічної безпеки, внутрішні загрози можна спрогнозувати, вчасно виявити та усунути. До внутрішніх загроз відносяться:

- відсутність фінансової дисципліни на підприємстві;
- порушення встановленого режиму захисту конфіденційної інформації;
- порушення встановлених на підприємстві внутрішніх правил;
- протиправні чи інші негативні дії персоналу, що загрожують функціонуванню підприємства;
- низька економічна ефективність інвестицій;
- низька кваліфікація менеджменту підприємства;
- відсутність стратегічного планування та антикризового менеджменту тощо.

Важливою складовою в управлінні фінансово-економічною безпекою підприємства є аналіз індикаторів рівня його безпеки. Індикатори рівня безпеки підприємства - це реальні показники фінансово-економічної безпеки підприємства, які характеризують ефективність використання фінансових ресурсів підприємства, наявні проблеми та тенденції розвитку підприємства.

На нашу думку, для забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві повинна бути створена система аналізу індикаторів рівня безпеки, на основі якої підприємство зможе знайти ефективні рішення щодо нейтралізації загроз та ризиків.

Ефективність управління фінансово-економічною безпекою залежить від правильно обраного механізму управління. Загалом, на нашу думку, організація ефективного управління фінансово-економічною безпекою підприємства має здійснюватися відповідно до погодженої власниками бізнесу Концепції фінансово-економічної безпеки підприємства, а також згідно із затвердженим на підприємстві Положенням про основи фінансово-економічної безпеки.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України для багатьох українських підприємств виникли нові загрози щодо фінансово-економічної безпеки підприємства. Військові вимагають від менеджменту та власників підприємства прийняття оперативних рішень щодо евакуації працівників, збереження наявної матеріально-технічної бази та виробничих потужностей. Складним питанням для багатьох підприємств є релокація в безпечне місце на території України та підтримка цього процесу з боку державних структур. Певним чином цю проблему допомагає вирішити Уряд України шляхом запровадження програми Релокації (переміщення) бізнесу (наказ Мінекономіки від 07.03.2022 №391-22) [3], розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р про затвердження Плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Однак на жаль залишається ще велика кількість підприємств, які потребують підтримки з боку держави щодо релокації бізнесу у безпечне місце провадження господарської діяльності.

Важливим елементом забезпечення фінансової безпеки підприємства є його кадровий потенціал, тому одним із найважливіших завдань під час економічних криз та військових дій є збереження кваліфікованих кадрів підприємства.

Управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах економічної та безпекової нестабільності потребує прийняття специфічних управлінських рішень стосовно адаптації підприємства до зовнішніх і внутрішніх загроз. Забезпечення належного рівня фінансово-економічної безпеки дозволяє підвищити гнучкість бізнесу завдяки розумінню потенційних можливостей або загроз, що в подальшому допомагає правильно виз та допоможе правильно сформулювати пріоритети та стратегію реагування на поточні виклики та проблеми.

Отже, управління фінансово-економічною безпекою є важливою умовою для забезпечення стабільності та стійкості підприємства в умовах війни та економічної кризи. Аналіз індикаторів рівня безпеки, зовнішніх та внутрішніх загроз дозволяє підприємству бути більш гнучким у своїх бізнес-процесах.

В свою чергу, система управління фінансово-економічною безпекою залежить від методів управління, застосованих інструментів впливу, наявності стратегії реагування на загрози, розподілу функцій, повноважень між менеджментом підприємства, організаційну структуру. Визначення оптимальної структури системи фінансово-економічної безпеки підприємства актуалізує подальші дослідження цієї тематики.

Перелік використаних джерел:

1. Іванілов О.С. Економіка підприємства. Підручник. Центр навчальної літератури. 2009. 728 с.
2. Галайко Н.В., Цвайг Х.І. Загрози фінансовій безпеці підприємства та шляхи їх усунення. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. Вип. 11. С. 181-185.
3. Програма релокації бізнесу. Наказ Мінекономіки від 07.03.2022 №391-22 URL: <https://www.me.gov.ua /LegislativeActs4368>

СЕКЦІЯ 9
ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ

УДК 658; 338.124

Балега Павло
аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Pavlo Baleha
Post-graduate student of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
PECULIARITIES OF BUSINESS PROCESS RE-ENGINEERING IN THE FIELD
OF HEALTH CARE

Специфіка ведення бізнесу у сфері охорони здоров'я потребує особливого підходу з огляду на виняткові особливості медичних послуг, що пропонуються на ринку. Соціальна значущість медичного бізнесу диктує використання специфічних методів менеджменту і маркетингу. Адже з року в рік відсоток платних послуг у сфері охорони здоров'я постійно зростає, тим самим привчаючи до цього людей. Проте менталітет значної частини населення ще досі не в змозі прийняти платну медицину як факт. Слід розуміти, що результатом впроваджень інновацій у дану діяльність є розвиток медичних технологій, наукових досліджень і передового досвіду, спрямованих на отримання якісно нових ідей оздоровлення, лікування, управління процесами в медичній галузі, отримання нових медичних товарів, технологій або послуг, що мають конкурентні переваги.

Сьогодні одним із перспективних підходів до управління сфери охорони здоров'я слід розглядати реінжиніринг. Правильне розуміння та застосування інструментарію пропонує багато переваг як на мікрорівні (підвищення ефективності діяльності організації, її конкурентоздатності, зниження витрат, покращення якості продукції чи послуг), так і на макрорівні (підвищення рейтингової оцінки України через підвищення частки ефективних секторів економіки у ВВП, зростання зайнятості населення).

Термін реінжиніринг вперше був введений у 1993 році науковцями М. Хаммером і Дж. Чампі замість старого поняття «трансформація і безперервне удосконалення бізнес-процесів» Е. Демінга та яке на сьогодні найбільш точно описує процес радикальних змін.

У таблиці 1 наведено науковий погляд вітчизняних і закордонних авторів до визначення поняття «реінжиніринг».

**Тлумачення дефініції «реінжиніринг»
вітчизняними та закордонними авторами [1-9]**

№ з/п	Автор	Визначення
1.	М. Хаммер і Дж. Чампі	«... це фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування бізнес-процесів з метою досягнення істотних поліпшень у таких ключових для сучасного бізнесу показниках результативності, як витрати, якість, рівень обслуговування і оперативність»
2.	Р. Манганелі і М. Клейн	«... це швидке і радикальне перепроєктування визначальної стратегії підприємства бізнес-процесів і систем та підтримуючих ці бізнес-процеси організаційних структур з метою оптимізації робочих потоків і підвищення продуктивності підприємства»
3.	П. Морріс	«... це процес, який визначає діяльність підприємства та підвищує її рівень ефективності шляхом виконання серії етапів для досягнення запланованих результатів»
4.	Г. Джохансон	«... це процес, який являє собою набір пов'язаних між собою дій, які мають вхід і перетворюють його у вихід»
5.	О. Виноградова	«... це науково-практичний підхід до здійснення кардинальних змін бізнес-процесів підприємства з метою значного підвищення рівня його конкурентоспроможності»
6.	Л. Шейн	«... означає, по суті, рішучу, стрімку і глибоку «проривну» перебудову основ внутрішньофірмової організації та управління»
7.	Т. Давенпорт і Дж. Шорт	«... це набір логічно взаємопов'язаних завдань та функцій для підвищення прибутковості підприємств»
8.	М. Черненко	«... рушійною силою реінжинірингу є розуміння потреб клієнта компанії, тобто погляд на компанію з позиції клієнта. Отже, реінжиніринг, торкаючись таких глибоких аспектів життєдіяльності організації, передбачає зокрема і зміни системи оцінки, мотивації і заохочення персоналу»
9.	М. Робсон та Ф. Уллах	«... це інструмент спеціально розроблений, щоб допомогти в обставинах, які вимагають масштабних змін, забезпечити які використовувані схеми поліпшення процесів не в змозі»
10.	П. Страсман	«... це фундаментальне перепроєктування бізнес-процесів підприємства для досягнення значних покращень основних актуальних показників його діяльності: вартість, якість, послуги тощо»

Узагальнюючи вищенаведені думки, можна зазначити, що реінжиніринг у сфері охорони здоров'я – це доволі складний, радикальний і тривалий по часі процес, який вимагає не мало сил і ресурсів, виводить суб'єкт на зовсім нову траєкторію розвитку в перспективі, та водночас дуже часто не приносить спеціалістам, що затіяли таку модернізацію, очікуваних результатів. Однією з головних причин такої поразки є завищені очікування від впроваджених змін, іншими є:

- 1) досить ініціативи топ-менеджменту (глобальні зміни в організації незалежно від виду діяльності повинні проводитися лише за підтримки всієї команди. Тільки так можна досягнути очікуваного результату та довести справу до кінця);
- 2) це корисно будь-якому бізнесу (реінжиніринг пов'язаний із багатьма ризиками, тому йти на такі радикальні процеси в бізнесі необхідно лише за умови реальної потреби);

3) це те ж саме що й оптимізація бізнес-процесів (оптимізація бізнес-процесів – це локальні зміни в певних процесах організації, натомість реінжиніринг розглядається глобальніше як масштабна переміна);

4) це швидко і недорого (процес реінжинірингу відбувається в декілька етапів, при цьому залучаючи до участі зовнішніх спеціалістів. Кожен з етапів є доволі затратним у фінансовому, матеріальному чи трудовому аспектах, тому замислюючись про такий проєкт треба реально проаналізувати власні ресурси та сили);

5) це гарантує зміни на краще (реінжиніринг – це не гарантія успіху та не панацея, тому починаючи такі глобальні зміни необхідно заручитися підтримкою колективу, залучити незалежних консультантів, заpastися необхідними ресурсами, терпінням і лише так можна розраховувати на позитивні зміни в довгостроковій перспективі).

Реінжиніринг як бізнес-стратегія для ефективного та успішного управління бізнесом є важливим інструментом задоволення потреб клієнтів у сфері послуг, особливо у сфері охорони здоров'я. Згуртована команда, спільне бачення, сучасні навички, система мотивації, необхідні ресурси, чіткий план дій, підтримка вищого керівництва, стратегічне узгодження та перевірений підхід є критично важливими для досягнення бажаних кінцевих бізнес-результатів.

Перелік використаних джерел:

1. Хаммер М., Чампі Дж. Реінжиніринг корпорації : манифест революції в бізнесі; [пер. с англ.]. СПб., 1997. 332 с.
2. Manganelli R., Klein M. The reengineering handbook : A step-by-step guide to business transformation. 1994, New York : Amacom.
3. Morris D., Brandon J. Reengineering your business. Mc Graw Hill, Inc. 1993, 247 p.
4. Johansson H., McHugh P., Pendlebury J. Business process reengineering. Break-point strategies for market dominance. N.Y. : John Wiley & sons, Inc, 1993. 178 p.
5. Виноградова О.В. Реінжиніринг бізнес-процесів у сучасному менеджменті : монографія. Донецьк, 2005. 195 с.
6. Шейн Л. Реінжиніринг бізнес-процесів : модное лекарство? *Управление компанией*. 2002. № 6. С. 68-74.
7. Davenport T.H., Short, J.E. The New Industrial Engineering : Information Technology and Business Process Redesign, Sloan Management Review, pp. 11-27.
8. Черненко М. Реінжиніринг і псевдореінжиніринг. *Рынок капитала*. 2000. № 21. С. 41-49.
9. Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процесов; [пер. с англ. под ред. Н.Д. Эриашвили]. М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. 224 с.

Баран Тетяна
студентка групи ППм-61
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Tetyana Baran
Student of the group PPM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Scientific supervisor: Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ THE ROLE OF BUSINESS PROCESS MODELING IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

Бізнес-процес – це систематизоване, послідовне виконання логічно пов'язаних і взаємозалежних завдань із використанням ресурсів, що забезпечують виробничу діяльність, для створення продукції, яка має споживчі цінності для клієнта [1, с. 82].

Управління бізнес-процесами розрізняється залежно від їх основних функцій. Тобто, можна усю сукупність бізнес-процесів поділити на такі групи:

- основні (визначають профіль бізнесу та є основним джерелом генерування доходів);
- допоміжні (не несуть стратегічного навантаження, проте можуть бути перетворені в основні при зміні кон'юнктури ринку);
- забезпечувальні бізнес-процеси (забезпечують виробництво ресурсами, при цьому не створюють вартості та не додають до неї);
- бізнес-процеси управління;
- бізнес-процеси розвитку.

Уся ця сукупність груп бізнес-процесів дозволяє підприємству ефективно функціонувати та розробляти й реалізовувати інноваційні проекти.

Загалом аналіз бізнес-процесів на підприємствах повинен проходити за наступною схемою:

1. Аналіз результативності бізнес-процесів
2. Виокремлення проблемних і ключових бізнес-процесів
3. Оцінка ресурсних можливостей для реалізації заходів покращення
4. Вибір форм і методів удосконалення та економічне моделювання бізнес-процесів
5. Розрахунок ефективності запропонованих заходів удосконалення
6. Контроль за реалізацією заходів удосконалення.

Для роботи із бізнес-процесами важливо вміти їх правильно моделювати. Моделюванням бізнес-процесів називають [2]:

– процес опису бізнес-процесів підприємств, що дозволяє керівникам визначити, яку роботу виконують працівники, а працівникам — яку роботу виконують їх колеги та який кінцевий результат матиме їх діяльність;

– ефективний спосіб пошуку шляху оптимізації діяльності підприємств, що дозволяє визначити, яким чином підприємство має функціонувати у цілому та як організована діяльність працівників;

– засіб, що дозволяє спрогнозувати, вчасно виявити та мінімізувати ризики, що виникають на різних етапах діяльності підприємств.

Тобто, для моделювання бізнес-процесу слід здійснити по-перше, формалізацію бізнес-процесу та здійснити його опис, зробити візуалізацію структури бізнес-процесу та ідентифікувати зв'язки між вимогами до кожного підпроцесу.

Найбільш поширеними методами моделювання бізнес-процесів є функціональна блок-схема потоку, діаграми Ганта, PERT-діаграми, IDEF та інші. Їхнє застосування дозволяє провести декомпозицію бізнес-процесу та його аналіз.

Перелік використаних джерел:

1. Горлачук В. В., Яненкова І. Г. Економіка підприємства : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 344 с.

2. Лисенко О.А. Класифікація бізнес-процесів на промислових підприємствах: теоретичні аспекти. Університетські наукові записки, 2013, № 2, С. 190-197 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_2_29

УДК 339.13

Бурліцька Оксана

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри промислового маркетингу

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Oksana Burlitska

Ph.D (Economics)

Docent, Associate Professor of Industrial Marketing Department.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГУ ПІД ЧАС ВІЙНИ FEATURES OF CONTENT MARKETING DURING THE WAR

Після лютого 2022 року українським підприємцям довелося екстрено реагувати на зміни в роботі: деякі з них почали впроваджувати нові бізнес-ідеї для виробництва, будівництва, розвитку нових напрямків, великі ритейлери активізували продаж товарів з невеликою маржею, рекламні агенції відмовляються від викупу відомих премій на користь благодійних фондів та ЗСУ. Багато хто змінює канали комунікації, відмовляється від традиційної контекстної реклами на користь нових майданчиків, де можна розповісти про зміни та поділитися різними емоціями. Сильно змінився і контент – користувачі та підприємці зіткнулися з невизначеністю та відсутністю розуміння, що робити за нових умов.

Багато українських компаній зупинили випуск контенту, просування та комунікацію з користувачами в очікуванні моменту, коли настануть зрозуміліші часи. Інші зробили ставку на підтримку аудиторії: почали активніше допомагати розібратися у новій реальності та долати труднощі. За відгуками маркетологів з різних компаній, проекти, що залишилися

онлайн, залучили додаткові охоплення, ліди, а головне – підвищили лояльність клієнтів та партнерів.

Розважального контенту стало більше, а жарти – патріотичніші та щиріші. Гумор із соцмереж багатьох брендів зовсім не пропадав, посилювався мемами. Втім, у великі формати розважальні історії поки не повернулися. Публікації залишаються не просто корисними, а більше орієнтуються на інфоприводи і подолання економічних та емоційних труднощів, що виникають щодня [1].

Ситуативний маркетинг, який у класичному варіанті зазвичай ґрунтувався на суворості чи критиці, став більш добрим та патріотичним. Фокус уваги переноситься на турботу, компанії намагаються вкотре не дратувати аудиторію.

Стратегія банерної реклами «Купуй зараз» поступилася місцем так званому дбайливому маркетингу та підвищенню усвідомленості.

Статті стали коротшими, інформація – концентрованішою. У період невизначеності набагато краще стали заходити короткі вислови – кілька рядків – з роз'ясненнями і рекомендаціями.

Теми для обговорення також змінилися: український уряд буквально формує повістку. Наприклад, з'явилася новина про запуск в Україні грантової програми «єРобота» (тему якої одразу почали розкривати в соцмережах та медіа, готувати інструкції з урахуванням змін ринку) та перші публікації за кілька днів швидко почали обганяти минулі критичні матеріали на цю тему. Формується новий універсальний образ, з набору відомих характеристик і патернів поведінки (архетип). Постало питання, який контент випускати у нових реаліях: ситуативний маркетинг, інфоприводи та переупаковка матеріалів? До недавніх подій у багатьох інформаційних стрічках переважав хайповий антикорупційний контент, який не допомагав вирішувати завдання щодо створення та просування онлайн-проектів або, як приклад, переведення активностей з офлайну онлайн [1; 2].

З лютого 2022 контент-план змінився: маса звичайних людей зіткнулася з певними складнощами. Порядок денний диктує багато тем: наприклад, для вирішення завдань ЗСУ та ТРО потрібно створити мобільний додаток, зібрати гроші з населення на закупівлю автомобілів, спецодягу і так далі, – і це потрапляє в стрічку новин ЗМІ.

Зараз багато учасників ринку, державні інститути, змінюють свій контент-план, постять навчальні матеріали та уважніше стежать за проблемами, з якими стикаються люди. Якщо можна якось допомогти, відразу випускаються кейси з рішеннями.

Потрапити до медіа можна, скажімо опублікувавши статтю у блозі. Варто доповнити коментар заголовком, підзаголовками, скріншотами. Якщо матеріал невеликий, потрібно додати короткий переказ події, думки колег, клієнтів, інших фахівців, анонс новин або корисні поради та розмістити статтю у блозі на сайті або на блог-платформах.

Перш ніж розміщувати матеріал у своєму блозі, варто запропонувати гостьову статтю галузевому, діловому виданню чи великому бренд-медіа. Якщо тема зацікавить редакцію, можна опублікувати матеріал на зовнішньому ресурсі та отримати додаткові згадки у ЗМІ. А статтю для блог-платформи та свого медіа трохи переробити [3; 4].

Якщо компанія знімає відео для YouTube, можна використовувати текст статті як основу нового запису. Якщо ні, саме час спробувати новий формат контенту. У YouTube сьогодні користуються популярністю відео з інфоприводів, записи також можна використовувати для постів у соцмережах та розсилки.

Подинці перепакувати контент складно, особливо коли новина термінова. Найкраще вибудувати роботу всередині команди: обговорити з PR-менеджером, контент-маркетологом та SMM-фахівцем нову стратегію та налагодити комунікацію. Ідеально, коли всі співробітники, зайняті у просуванні, швидко координують свої плани

Через скорочення обсягів продажів у зв'язку з неактуальністю багатьох бізнес-пропозицій (відеуюються на другий план у період військового стану), комунікації та нестандартне мислення стають основним джерелом лідів та способом звернути на себе увагу

потрібної аудиторії, а інфоприводи допомагають розкривати позиціонування, але не замінюють його.

Цього року компанії все частіше починають підлаштовуватися під повістку новин і використовувати інфоприводи на військову тематику для генерації контенту. При цьому фокус уваги – на добрих жартах та мемах, турботі та практичних матеріалах, які допомагають справлятися з проблемами. Інколи вистачає одного погляду, щоб заплакати чи закохатися після отриманої інформації. Одного репосту, щоб відчути, ніби бренд чи конкретний спікер читає думки. Горизонт планування – місяць. Цільова аудиторія змінилася безповоротно. Структура споживання також. Логістика непередбачувана. Інформаційний простір – тривожний, стомлений, роздратований. Усіх турбують питання: Як показувати впевненість? Як правильно сказати потенційним клієнтам, що ваш бренд – саме ті, що їм потрібно? Як стабілізувати інформаційний простір та об'єднати навколо бренду людей?

Отже, щоб отримати максимум від контенту, краще просувати його по всіх доступних каналах: медіа, блог-платформ, соцмереж, розсилок, відеомайданчиків і платформ для підкаст. Заощадити час та ресурси на створення статей та постів допоможе система виробництва безвідходного контенту, а перепакування матеріалів дозволить охопити аудиторію всіх каналів.

Перелік використаних джерел:

1. <https://sostav.ua/publication/yak-zm-nivsvya-kontent-marketing-shcho-robiti-za-novikh-umov-92261.html>
2. <https://elit-web.ua/blog/kontent-marketing>
3. <https://tilda.education/courses/marketing/content-marketing/>
4. <https://ideadigital.agency/ru/blog/vse-o-kontent-marketinge/>

УДК 338.439; 339.564

Голодрига Артур
студент групи ППм-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Artur Holodryha

student of the group PPM-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

IMPACT OF THE WAR ON THE EXPORT ACTIVITIES OF THE DAIRY INDUSTRY OF UKRAINE ECONOMY

Молочна галузь – це одна з найважливіших та найбільш перспективних складових частин ринку агропромислового комплексу України, яка здійснює забезпечення населення життєво необхідними продуктами харчування з молока.

Сьогодні підприємства галузі переживають складні часи. За час повномасштабної війни молочні господарства країни почали втрачати свої позиції на ринку. Експерти говорять, що внаслідок зменшення виробництва молока-сировини, через скорочення поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ), переробні підприємства сьогодні зможуть втриматися на плаву лише з позиції експорту своєї продукції. Близько 80,3% (1117,6 тис.) всього поголів'я ВРХ утримують в областях, де зараз не проходять бойові дії, водночас близько 19,7% або 211,2 тис. національного стада утримується в «гарячих» регіонах України. Ті молокопереробні підприємства, котрі опинилися в зоні активних бойових дій та окупації зіштовхнулися з проблемами руйнування інфраструктури ферм та загибель тварин; нестачею кормів та вимушених змін раціонів; браку ветеринарних препаратів та деззасобів; хвороби великої і дрібної рогатої худоби; зірваних ланцюгів постачання, перероблення й продажу; знищення документації; мінування земель та коригування сівозміни; нестачею обігових коштів та ін. [1].

Однак, попри всі труднощі, які виникали за останні місяці через війну в Україні, молочна галузь нашої країни поступово починає відновлюватись та здатна задовольнити всі потреби в продукції. На початку вторгнення росії до України, деякі виробники молока та переробні підприємства вимушені були тимчасово призупинити свою діяльність або зменшити виробництво через логістичні проблеми. Сьогодні ж більшість молокопереробних підприємств відновили свою роботу та намагаються задовольнити потреби споживачів шляхом початку реалізації молочної продукції в мережах супермаркетів та власних точок на ринках. Окрім того, через налагодження виробниками нових ланцюгів продажу та експортних каналів збуту, відновлюється зовнішня торгівля молочними продуктами. Так, загальний експорт українських молочних продуктів від січня 2022 року до тепер становить 72,43 тис. тонн у натуральних вимірниках та \$186,2 млн у вартісних, що на 11% та 41% більше порівнюючи з попереднім роком. Припускаємо, що в перспективі експорт молочних продуктів може допомогти відновитися сектору в цілому, зберегти робочі місця та мати можливість сплачувати податки, вкрай важливі для бюджету країни в умовах війни [2].

Згідно з даними Державної митної служби [3], Україна у червні 2022 року найбільше експортувала продукцію молочної галузі у такі країни як Молдова, Вірменія, Грузія, Азербайджан, Узбекистан, Ізраїль, Саудівська Аравія, Кувейт, Єгипет, Бангладеш, М'янма, Таїланд, Філіппіни, Ліберія, Тринідад і Тобаго, Гамбія, США, Канада, Пуерто-Ріко та інші – сумарно це близько 46% експорту. Решта, 54% продукції ринку, постачалося до країн ЄС – це переважно Польща, Нідерланди та Литва.

Завдяки експертним зустрічам у сфері експорту молочної продукції визначено низку найбільш актуальних проблем та потреб галузі, на які бізнесу треба знайти відповідь [4]:

- брак фінансування для оплати праці та інших операційних витрат. Гроші – це саме те, чого не вистачає бізнесу, аби перезапустити свою діяльність в повному обсязі. Особливо це стосується підприємств, які зазнали матеріальних збитків внаслідок війни;
- релокація, тобто переміщення виробничих потужностей із небезпечних регіонів, де тривали або ж досі тривають активні бойові дії;
- логістика – це не тільки заблоковані порти, тепер це час та вид транспортування, пропускна можливість прикордонних пунктів пропуску, транзит через країни ЄС, процедури оформлення товарів для транзиту, подорожчання логістики у країни Африки, Близького Сходу тощо;
- інструменти страхування за експортними контрактами, оскільки більшість іноземних покупців вимагають відтермінування оплати, що своєю чергою, затримує обігові кошти;
- сертифікація відповідності продукції вимогам та стандартам країн Європейського Союзу, які в найближчі місяці можуть стати основним ринком збуту української молочної продукції;
- потреба в лобюванні інтересів українських виробників молочної продукції на ключових ринках країн-імпортерів.

З одного боку, перераховані питання дуже детально показують з яким масштабом проблем сьогодні бореться український бізнес, з іншого – якщо бореться значить спроможний адаптуватися до теперішніх реалій.

З огляду на ситуацію, що на даний час склалася на ринку молокопереробних підприємств можна очікувати такі тенденції [1]:

- 1) українські молочні підприємства потребуватимуть підтримки як на рівні держави та з боку недержавних інституцій, так і на міжнародному рівні;
- 2) молочний бізнес зосередиться на вирішенні своїх найбільш пріоритетних поточних проблем;
- 3) зростатиме собівартість виробництва молока;
- 4) підвищуватиметься ціна на молочні продукти з огляду на тенденції міжнародного ринку;
- 5) молоко та молочні продукти мають стати одним із векторів гарантій продовольчої безпеки України та світу;
- 6) купівельна спроможність українців знизиться через економічну кризу, тож виробники молочної продукції мають врахувати при плануванні своєї діяльності можливе скорочення попиту;
- 7) молочні підприємства різних масштабів дедалі частіше дивитимуться в сторону створення доданої вартості та перероблення своєї продукції;
- 8) осучаснення виробничих потужностей та глобальний перехід на високі міжнародні молочні стандарти допоможе українським виробникам швидше інтегруватися на міжнародних ринках.

Перелік використаних джерел:

1. Як війна-2022 змінює ринок молока в Україні. Асоціація виробників молока, 2022. URL: <https://www.avm-ua.org/uk/post/ak-vijna-2022-zminue-rinok-moloka-v-ukraini>
2. 70 % молокопереробних підприємств відновили роботу. FINBALANCE : все про економіку та фінанси, 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/70-molokopererobnikh-pidprimstv-vidnovili-robotu>
3. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>
4. Зміна курсу на 180 градусів : вплив війни на стан молочного сектору та експортні ринки. Quality FOOD Trade Program, 2022. URL: <https://qftp.org/zmina-kursu-na-180-hradusiv-vplyv-vijny-na-stan-molochnoho-sektoru-ta-eksportni-rynky/>

Крамар Ірина

доктор економічних наук, доцент
професор кафедр економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Лисий Володимир

студент групи ППм-51
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Kramar

Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Prof.
Professor of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Volodymyr Lysyi

Student of the group PPM-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РОЛЬ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ THE ROLE OF RENEWABLE ENERGY SOURCES IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

У ХХІ столітті одним із критеріїв оцінки рівня економічного розвитку будь-якої держави в світі є оптимальне забезпечення її потреб енергетичними ресурсами. За даними [1], наша держава щороку споживає близько 200 млн. т умовного палива і належить до енергодефіцитних країн, оскільки майже половину своїх потреб в енергоспоживанні покриває за рахунок імпорту, вартість якого щорічно зростає в ціні. В даній ситуації найбільш доцільним напрямом вирішення цієї проблеми стає пошук і використання відновлюваних джерел енергії, серед яких широкого розвитку набуває новий для України сегмент економіки, який охоплює виробництво енергоносіїв біологічного походження або біопалива: біодизель, біоетанол, біогаз.

Провідну роль на даному етапі займає біопаливо, яке в майбутньому успішно може замінити нафту, адже основною його перевагою є можливість природного відновлення. Крім того, біопаливо не збільшує кількості двоокису вуглецю в атмосфері і сьогодні розглядається як вагома альтернатива традиційному пальному. Виготовлення біопалива у найближчі роки повинно бути одним із пріоритетів економічного відновлення, так як реалізація готового продукту є значно вигіднішою, ніж експорт сировини. На сьогодні динаміка експорту біопалива з України має тенденцію до збільшення, при цьому 88% усього біопалива вітчизняного виробництва експортується і лише 12% використовується для задоволення внутрішніх потреб [2].

Важливим фактором реалізації даного питання є державна підтримка, зокрема, в частині залучення бізнесу шляхом мотивування нафтопереробних підприємств брати участь у виробництві й використанні саме біоетанолу. Україна має великий потенціал для розвитку власного ринку біопалива, що є однією із переваг в умовах нестабільного функціонування як світової, так і національної економіки, зростання цін на традиційні енергоносії. Окрім того, дане питання є особливо актуальним в умовах війни, коли енергетична безпека як окремої країни, так і світу загалом зазнала суттєвих викликів.

Згідно Закону України «Про альтернативні джерела енергії», основними засадами державної політики у сфері альтернативних джерел енергії є: нарощування обсягів

виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел для економного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту; додержання екологічної безпеки завдяки зменшенню негативного впливу і безпеки для здоров'я людини на об'єктах альтернативної енергетики; науково-технічне забезпечення розвитку альтернативної енергетики; дотримання законодавства всіма суб'єктами відносин, пов'язаних з виробництвом, збереженням, транспортуванням, постачанням, передачею і споживанням енергії, виробленої з альтернативних джерел; додержання умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел; залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і підтримка підприємництва у сфері альтернативних джерел енергії [3].

Попри те, що ринок біоетанолу є досить молодим, як бачимо, він відіграє значну роль для забезпечення економічної стабільності, адже дозволяє країні стати енергетично незалежною в частині імпортованих енергоносіїв. Світовий досвід показує, що виробництво біопалива є сприятливою можливістю для економіки країни, так як крім уже наведених переваг, створює й нові робочі місця як в сільській місцевості, так і в промислових центрах. Розвиток ринку відновлювальних джерел енергії є актуальним не лише для України, а й Європи та усього світу загалом. За даними Євростату, станом на 2020 рік основним джерелом енергії для країн-членів ЄС були нафта та нафтопродукти, на другому місці – природний газ, в свою чергу, відновлювані джерела енергії та біопаливо займали третю позицію [4]. У травні 2022 року Європейська комісія прийняла план REPowerEU, який спрямований на поступове зменшення споживання нафти і газу в цілому, а також впровадження «зелених» джерел енергії [5]. Це стало важливим кроком до зменшення залежності від російського викопного палива шляхом переходу до використання альтернативних джерел енергії й розроблення більш стійкої енергетичної системи.

Макроекономічний аналіз, проведений українською асоціацією виробників біоетанолу показав, що заміна 20% бензину біоетанолом дозволяє зменшити річний імпорт на 400 млн доларів, що у свою чергу сприяє збільшенню ВВП на 640 млн доларів, а заміна 20% важких дистилатів біодизелем дозволяє зменшити річний імпорт на 1 млрд доларів і, таким чином, збільшити ВВП на 1,4 млрд доларів [6].

У час російсько-української війни, важливо розуміти, що кожна спожита тонна українського біопалива – це прямий удар по російській та білоруській економіках, адже Україна здатна повністю замінити біопаливом імпорт і при цьому російська економіка та економіка її країн-союзників недоотримуватиме значних надходжень щороку.

Таким чином, розвиток ринку відновлюваних джерел енергії в Україні є необхідним кроком відновлення економіки, зокрема й у міру зростання цін та дефіциту сировини, а виробництво біопалива сприятиме залученню інвестицій; активізації існуючих потужностей; стимулюванню будівництва нових заводів з виробництва біоетанолу; зниженню рівня енергетичної імпортозалежності; створенню додаткових робочих місць; збільшенню надходжень податків до бюджетів різних рівнів; скороченню викидів вуглекислого газу в транспортній сфері; виконанню міжнародних зобов'язань щодо використання енергії з відновлюваних джерел тощо.

Перелік використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Національного університету біоресурсів і природокористування України. URL: <https://nubip.edu.ua/node/105504> (дата звернення: 17.10.2022 р.).
2. Шишкіна І. Основні бар'єри на ринку альтернативних джерел енергії (не прикладі біомаси) / Економіка. 2011. № 3. С. 69-72.
3. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 19.08.2022 №555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 17.10.2022 р.).
4. Офіційний веб-сайт Європейської комісії. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 22.10.2022 р.).

5. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition*. Європейська комісія. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131 (дата звернення: 20.10.2022 р.).

6. Офіційний веб-сайт Української асоціації виробників біоетанолу. URL: <https://ukrfuel.org/about/>

УДК 351.6

Курах Олександр

аспірант кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Oleksandr Kurakh

Post-graduate student of Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

РИНОК НЕРУХОМОСТІ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ У ЧАСИ ВІЙНИ REAL ESTATE MARKET IN WESTERN UKRAINE DURING THE WAR

Повернення довоєнних позицій і відбудова втраченого від повномасштабної війни майна ринку нерухомості в Україні триватиме понад 10 років – такі прогнози експертів галузі. На даний час об'єми збитків житлового фонду в Україні вже перевищили \$50 млрд при довоєнних темпах будівництва \$3-4 млрд у рік, тобто очікується, що відбудова триватиме десятиліття.

Сьогодні насправді важко спрогнозувати, коли ринок нерухомості запрацює хоча б на половину своїх потужностей. Тенденції не зазнають радикальних змін. Звісно, війна і її наслідки вплинули на запит покупця. Окрім звичних зручностей (компактні квартали або змішана забудова різної поверховості, де крім житла передбачена уся необхідна сервісна інфраструктура, зони відпочинку, прогулянкові алеї, дитячі та спортивні майданчики, безпечні двори без автомобілів) тепер українці звертають увагу на безпечність комплексу – наявність підземних паркінгів, які повинні бути адаптовані під функції бомбосховища. Адже безпека – це головний фактор, який впливає на відновлення ринку нерухомості на початкових етапах [1].

Від початку повномасштабної війни західні області України прийняли нові категорії потенційних покупців, що безпосередньо впливатимуть на відновлення ринку [1]:

- тимчасово переміщених осіб, які прожили довший проміжок часу в нових для себе містах, адаптувались, зрозуміли що їм комфортно, вони готові продовжувати життя саме тут і мають на це відповідний ресурс;
- працівників компаній, які здійснили релокацію на захід України;
- інвесторів, які хочуть мати житло на заході України через безпековий фактор;

– інвесторів в нерухомість з ціллю отримати ліквідний актив та прибуток.

У зв'язку з цим, прогнозується, що у західних областях країни ринок нерухомості відновиться досить швидко. В інших регіонах, особливо тих, що потерпають від обстрілів, питання відновлення залежатиме від впевненості людей, які там проживають у завтрашньому дні та підтримці з боку держави.

За результатами соціологічного дослідження проведеного Gradus Research [2], близько 62% опитаних респондентів від початку повномасштабної війни мігрували до інших областей, здебільшого до західних. Серед 9 областей заходу, Львівська область залишається найпопулярнішою для внутрішньої міграції (17%), далі українці розглядають Закарпатську (9%), Івано-Франківську (9%), Хмельницьку (6%), Тернопільську (5%) області. Відзначимо, що найбільшими потреба ВПО в західних областях країни є гроші, доступ до роботи, безпечне місце проживання та житло. Відповідно, внаслідок цього зростає попит на нерухомість в умовно безпечних областях. На Заході України будівництво практично не зупинялося: навіть під час активних бойових дій продовжували зводити нові помешкання. Згідно наданої статистики профільного порталу ЛУН.іа, на початок листопада 2022 року найбільша ціна м² у новобудовах спостерігалася у Львові (46 700 грн) та Закарпатській області (39 800 грн), а найдешевше житло можна знайти у Хмельницьку та по області (21 000 грн і 20 000 грн відповідно). До порівняння, ціна м² первинного житла в попередньому році у Львові становила 24 700 грн, Закарпатській області – 21 500 грн, Хмельницькому – 15 000 грн та Хмельницькій області – 14 500 грн. (табл. 1).

Таблиця 1

Статистичні дані ринку первинного житла на Заході України*

№ з/п	Показник		Львів (місто/область)	Івано-Франківськ (місто/область)	Луцьк (місто/область)	Рівне (місто/область)	Тернопіль (місто/область)	Ужгород (місто/область)	Хмельницький (місто/область)	Чернівці (місто/область)	Вінниця (місто/область)
1.	Ціна м ² , грн	2022	46 700 36 600	23 300 22700	26 000 25 400	29 700 28 300	24 000 22 500	39 800 39 800	21 000 20 000	34 600 33 700	36 400 33 700
		2021	24 700 20 300	13 600 13 500	17 800 17 500	17 200 17 100	16 600 16 200	21 500 21 500	15 000 14 500	19 200 18 800	21 100 21 000
2.	Кількість новобудов, шт.	2022	117 214	72 92	16 34	33 43	67 76	33 41	60 85	45 50	33 43
		2021	120 225	71 94	22 37	35 44	50 59	34 44	71 98	44 49	28 39

Примітка: сформовано автором на основі [2];

*станом на початок листопада 2022 року

Отже, навіть на тлі такої складної ситуації в країні, загальної нестабільності і невпевненості в майбутньому – ціни на житло в західних областях України ростуть. Ринок нерухомості – це болоче питання держави і населення як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі внаслідок розгорнутої росією війни в Україні. Проблема забезпечення житлом є справді складною, оскільки тягне за собою не менш масштабні проблеми в технічному, фінансовому та соціальному вимірах на мікро- і на макрорівнях.

Перелік використаних джерел:

1. Тенденції цін. Що буде з ринком нерухомості після війни? / Інформаційний портал депутатів Львівської міської ради. URL: <https://www.lvivrada.gov.ua/trybuna-deputata/item/11033-tendenciji-cin-shto-bude-z-rynkom-neruhomosti-pislya-viyny>
2. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України – десята хвиля дослідження : аналітичний звіт / Gradus Research. Київ, 2022. URL: https://gradus.app/documents/301/Gradus_EU_wave_10_UA.pdf
3. Статистика ринку нерухомості. ЛУН Місто. URL: <https://misto.lun.ua>

УДК 332.1; 364.1

Пришляк Данило

студент групи ПФМ-51

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Danylo Pryshlyak

student of the group PFm-51

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

РЕГІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ REGIONAL BUSINESS CHALLENGES DURING THE WAR

У сучасних умовах господарювання розвиток бізнесу є основним напрямом політики економічного розвитку держави. Це допомагає вирішувати питання та проблеми як соціально-економічного, так і суспільного характеру в регіонах та в країні загалом. З огляду на сильне суспільно-політичне потрясіння, зумовлене повномасштабною агресією росії проти України, сьогодні український бізнес пов'язаний з багатьма ризиками, труднощами, викликами, негативними факторами та чинниками.

В умовах війни зупинка або значне згортання активності більшості видів економічної діяльності, руйнування виробничих та інфраструктурних об'єктів, вимушене переміщення громадян України у напрямку безпечних місць перебування з одночасним зростанням рівня безробіття у країні, а також загроза глобальної продовольчої кризи внаслідок зриву посівної кампанії, стали одними із найактуальніших викликів, які потребують невідкладної реакції та державної підтримки [1].

За даними Міністерства економіки України [2], від початку війни в Україні, ВВП скоротився на 30%, що є досить непоганим показником, адже прогнози Світового банку досягали край низького рівня – лише 45%.

Результати щомісячного опитування підприємств «Український бізнес в умовах війни», здійснюване громадською організацією «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», свідчать про те, що основними перешкодами ведення бізнесу в країні є [3]:

- 1) подорожчання сировини і матеріалів (63% опитаних);
- 2) складнощі з логістикою на території України (41% респондентів);
- 3) брак обігових коштів – 37% керівників підприємств зазначили цю проблему;
- 4) порушення ланцюгів постачання та недоступність клієнтів і постачальників через бойові дії, руйнування і логістичні труднощі підприємств (33% опитаних);
- 5) зменшення попиту на продукцію або послуги підприємств (30% респондентів);
- 6) державне регулювання курсу валюти (26% опитаних);
- 7) небезпека працювати (18% керівників підприємств);
- 8) брак робочої сили через виїзд або мобілізацію працівників (15% опитаних);
- 9) корупція (9% респондентів);
- 10) брак палива – лише 8% представників бізнесу вказали на дану проблему;
- 11) пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій (6% опитаних);
- 12) перебої з водо-, тепло- та електропостачанням – 4% керівників підприємств виокремили цю проблему.

Розглядаючи вищеперераховані виклики, які виникають між підприємствами в областях України, слід зазначити, що у Дніпропетровській та Житомирській областях ключовою проблемою є зростання цін на сировину або матеріали – 95% опитаних керівників у кожній із цих областей. Також на цю проблему часто вказують у Сумській (89%), Полтавській (85%) та Хмельницькій (84%) областях.

Не менш важливим питанням є складнощі з перевезення сировини або товарів територією України. У Черкаській (80%) та Кіровоградській (70%) областях дана проблема відчувається найбільше.

На розрив ланцюгів постачання найчастіше вказує бізнес Дніпропетровської (75%), Черкаської (73%) та Запорізької (70%) областей. Керівники підприємств у Кіровоградській, Чернівецькій та Запорізькій областях частіше від опитаних в інших регіонах повідомляють про негативний вплив державного регулювання курсу валют на їхню діяльність (більш як 75% респондентів у кожній із цих областей).

Крім цього, попри зменшення частки бізнесу, який говорить про те, що працювати небезпечно, загалом у вибірці в деяких регіонах ця проблема залишається гострою для підприємств. Це, зокрема, Дніпропетровська область (95% опитаних), Вінницька область (67%) та місто Київ (61%). Подібно до цього, попри те, що брак робочої сили у вересні 2022 року не ввійшов до числа найпоширеніших проблем для всього опитаного бізнесу, на цю проблему особливо часто скаржаться підприємства Тернопільської та Львівської областей (47% та 46% відповідно), а також міста Києва (43%) [3].

Відповідно, можна спостерігати тенденцію, що найбільш болісно бар'єри ведення бізнесу відчувають підприємці центральних і східних областей України, що можна пов'язати із локальним їх розміщенням.

Отже, реалії сьогодення ставлять перед бізнесом та владою низку викликів та завдань, ключовим з яких є ефективне функціонування підприємств в умовах бойових дій. Бізнес має відновлювати роботу – це запорука наповнення державного бюджету, збереження платоспроможності населення, посилення економічної стійкості держави. Усунення зазначених вище ризиків і загроз ведення бізнесу в Україні дасть змогу сформувати та реалізувати державну політику у всіх пріоритетних сферах життєдіяльності, яка дозволить запустити механізми збереження економічного потенціалу та відновлення економіки держави в умовах воєнного стану.

Пам'ятаймо, що кожна криза у світі може розглядатися із двох позицій: як стимул розвитку до кардинальних змін, або як перешкоди до будь-яких дій.

Перелік використаних джерел:

1. Економіка регіонів України в умовах війни : ризики та напрями забезпечення стійкості : науково-аналітичне видання / наук. ред.. Сторонянська І.З. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с.

2. Міністерство економіки України : офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua>
3. Щомісячне опитування підприємств : Український бізнес під час війни. Вип. 5, вересень 2022 р. / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7008>

УДК 330.8:379.8

Стойко Ігор

кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю і сферою послуг
Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Долубовська Ольга
магістр

Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Stoyko Igor

Docent, Associate Professor of Innovation Management and Services
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Dolubovska Olha
Master

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN UKRAINE IN THE WAR AND POST-WAR PERIOD

«Справжній мир – це не просто відсутність війни, а наявність справедливості»
Лаура Джейн Адамс, лауреатка Нобелівської премії миру

В останні роки в Україні спостерігається зростаючий інтерес до принципів соціальної відповідальності підприємств, активізація яких набула актуальності з початком воєнної агресії Росії проти України, які в основному характеризуються волонтерською діяльністю, і повинні стати визначальними для бізнесу у післявоєнний час і з вступом України до Європейського Союзу. В той же час у всьому світі вже декілька десятиліть розвивалась концепція соціальної відповідальності і корпоративної соціальної відповідальності. Український бізнес не часто у своїй діяльності користуються принципами соціальної відповідальності, найчастіше аргументуючи таку позицію фінансовою неспроможністю, вітчизняні підприємства мало пропагують її, адже рівень ознайомленості з цією тематикою є недостатнім для усвідомлення важливості цього питання для бізнесу.

Принцип соціальної відповідальності або точніше концепція соціальної відповідальності в контексті будь-якого бізнесу означає, що фірма/компанія/підприємство/організація функціонує для досягнення своїх фінансових цілей і крім цього допомагає суспільству. Ідея полягає в тому, що бізнес повинен поєднувати прибуткові види діяльності з діяльністю, що приносить користь суспільству. Тобто соціально-відповідальна бізнесова структура не повинна працювати виключно для максимізації прибутку, а має приймати рішення та виконувати дії, які є прийнятними з точки зору цілей і цінностей суспільства.

Світова спільнота обґрунтувала принципи соціальної відповідальності у Глобальному договорі ООН і Міжнародних стандартах SA 8000 і ISO 26000.

Глобальний договір ООН (2000) – найбільша у світі ініціатива, створена для просування принципів корпоративної, соціальної та екологічної відповідальності серед бізнесу. До неї вже приєдналося понад 12765 компаній з 163 країн світу, у тому числі 64 українських компанії (станом на 2021).

У Глобальному договорі встановлено Десять принципів соціальної відповідальності:

Принципи прав людини

- Принцип 1: Комерційні компанії повинні забезпечувати та поважати захист прав людини, проголошених на міжнародному рівні.
- Принцип 2: Комерційні компанії повинні забезпечувати, щоб їхня власна діяльність не сприяла порушенню прав людини.

Принципи праці

- Принцип 3: Комерційні компанії повинні підтримувати свободу зібрань і дієве визнання права на колективні переговори.
- Принцип 4: Комерційні компанії повинні сприяти викоріненню примусової або обов'язкової праці.
- Принцип 5: Комерційні компанії повинні сприяти дієвому викоріненню дитячої праці.
- Принцип 6: Комерційні компанії повинні сприяти дієвому викоріненню дискримінації стосовно зайнятості та працевлаштування.

Екологічні принципи

- Принцип 7: Комерційні компанії повинні дотримуватися обережних підходів до екологічних проблем.
- Принцип 8: Комерційні компанії повинні ініціювати поширення екологічної відповідальності.
- Принцип 9: Комерційні компанії повинні стимулювати розвиток і розповсюдження екологічно чистих технологій.

Антикорупційний принцип

- Принцип 10: Комерційні компанії повинні протидіяти будь-яким формам корупції, включаючи здирництво.

Міжнародний стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність», який опублікований у 1997 році (переглянутий – у 2001 році), встановлює вимоги до соціального захисту: дитячої праці; примусової праці; охорони праці; свободи об'єднань і права на укладання колективного договору; дискримінації; дисциплінарних заходів; робочого часу; заробітної плати; системи управління.

Стандарт SA 8000 спрямований на забезпечення привабливості умов наймання для співробітників, поліпшення умов їхньої праці і життєвого рівня. Компанії, у яких менеджмент здійснюється відповідно до вимог стандарту SA 8000, мають конкурентну перевагу, яка полягає у високій мотивації персоналу, що своєю чергою дає змогу ефективніше застосовувати сучасні системи менеджменту для досягнення намічених цілей, забезпечуючи постійну рентабельність.

Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності» допомагає організаціям упорядкувати свою діяльність в галузі соціальної відповідальності. Ця настанова дає єдине розуміння соціальної відповідальності і детальну інструкцію для всіх організацій.

У результаті коронавірусної епідемії, яка захопила весь, а особливо агресія Росії зумовили складний період стагнації економіки України. Водночас, курс на євроінтеграцію лишається незмінним. Це актуалізує питання наближення практики діяльності українських підприємств до європейських норм і правил, а також посилює необхідність їх звітування перед суспільством за виконання виробничих програм, розвитку різних сфер і видів діяльності, а також вирішення соціально-етичних проблем національного відродження.

Звітування підприємств про соціальну відповідальність їхньої діяльності зумовлює потребу в переході на нові стандарти звітності відповідно до розроблених рекомендацій, документів і прийнятої в Європі практики звітування.

Нефінансова звітність про соціальну відповідальність бізнесу стає все більш важливою для інвесторів і споживачів, які прагнуть вкласти інвестиції, які не тільки є прибутковими, але й сприяють добробуту суспільства та навколишнього середовища. Хоча критики традиційно стверджують, що основна природа бізнесу не розглядає суспільство як зацікавлену сторону, молоді покоління сприймають соціальну відповідальність і рухають змінами.

Стандартів і керівництв у сфері нефінансової звітності є багато, але все більше підприємств використовують стандарти (*Global Reporting Initiative*). Ключовий документ GRI – «Посібник зі звітності у сфері сталого розвитку» побудовано таким чином, що воно гармонійно поєднується з іншими керівництвами у сфері сталого розвитку і соціальної відповідальності – стандартами SA 8000, ISO 26000 та Глобальним договором ООН [2].

На початок 2021 року звіти про соціальну відповідальність за стандартами GRI опублікували більше 15 тис. компаній. В Україні вже порівняно давно використовують нефінансову звітність соціальної відповідальності компанії Нібулон, Lifecell, Ашан Рітейл Україна, Метінвест, Оболонь, ДП «Антонов» та інші.

Які основні переваги соціальної відповідальності? Принесення користі суспільству та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище є одними з головних переваг соціальної відповідальності. Споживачі все частіше прагнуть купувати товари та послуги від соціально відповідальних компаній, що може позитивно вплинути на їхні прибутки.

Яку користь приносить компаніям соціальна відповідальність? Окрім потенційного збільшення прибутку, компанії, які впроваджують програми соціальної відповідальності, також можуть покращити імідж свого бренду. Програми соціальної відповідальності також можуть мати позитивний вплив на моральний стан працівників.

Висновки. Соціальна відповідальність означає, що окрім максимізації акціонерної вартості, підприємства повинні працювати таким чином, щоб приносити користь суспільству. Соціально відповідальні компанії повинні прийняти політику, яка сприятиме добробуту суспільства та навколишнього середовища, одночасно зменшуючи негативний вплив на них. Компанії можуть діяти відповідально багатьма способами, наприклад, заохочуючи волонтерство, вносячи зміни на користь навколишньому середовищу, дотримуючись етичної практики праці та беручи участь у благодійності. Споживачі більш активно прагнуть купувати товари та послуги в соціально відповідальних компаній, що впливає на їх прибутковість. І хоч критики стверджують, що практика соціальної відповідальності є протилежністю тому, чому існує бізнес, але молодші покоління, такі як бізнесменів беруть на себе соціальну відповідальність і стимулюють зміни на робочому місці та як споживачі.

Перелік використаних джерел:

1. Akhilesh Ganti, Somer Anderson. Social Responsibility in Business: Meaning, Types, Examples, and Criticism. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/socialresponsibility.asp>.
2. О.М. Іваницька. Соціальна відповідальність корпорацій і нефінансова звітність: врахування стандартів GRI в Україні. [Електронний ресурс]. 2016 URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Sotsialna-vidpovidalnist.pdf>.
3. Matt Gavin. 5 examples of corporate social responsibility that were successful. [Електронний ресурс]. 2019. <https://online.hbs.edu/blog/post/corporate-social-responsibility-examples>
4. Вікіпедія. Глобальна ініціатива звітності. [Електронний ресурс]. URL: https://uk.upwiki.one/wiki/Global_Reporting_Initiative.

5. КОНЦЕПЦІЯ реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p#Text>.

6. Ляшок Я.О. Проблеми розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Випуск 10. 2016. С. 271-274

УДК 658.5

Черній Ігор

аспірант кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор

завідувачка кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

м. Тернопіль, Україна

Ihor Chernii

Post-graduate student

Economics and Finance Department

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor

Head of the Department of Economics and Finance

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

**ОЦІНКА ГНУЧКОСТІ БІЗНЕСУ В НЕСТАБІЛЬНОМУ
РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ASSESSMENT OF BUSINESS FLEXIBILITY IN UNSTABLE
MARKET ENVIRONMENT**

Останні декілька років Україна живе у стані безпрецедентних викликів – пандемія COVID-19, повномасштабна війна у самому центрі Європи. Для виживання за таких умов, треба бути готовим до всього, мати адаптивні властивості, вміти не лише протистояти нападам, а ще й забезпечити надійний тил – підтримувати життєдіяльність національної економіки, яка щоденно знекровлюється війною.

Від початку повномасштабної війни до сьогодні, впродовж дев'яти виснажливих місяців, гнучкість бізнесу перевірялась неодноразово – від прийняття швидких рішень та адекватного реагування на поточні виклики до оптимізації структури й адаптації бізнес-моделі. Усталені, звичні правила мирного часу більше не мають ефективності на ринку, і лише той бізнес, хто зрозумів це одразу, сьогодні продовжує працювати наповнюючи казну держави.

Драйвером кожного успішного бізнесу є інтуїція, дух здорового авантюризму та вміння прораховувати декілька ходів наперед. Умови війни не скасовують потреби в цих якостях. Тож сьогодні підприємцям треба аналізувати ринок та прогнозувати подальший попит на їхні товари чи послуги, при цьому намагатися не знизити рівень співпраці з існуючими клієнтами та шукати шляхи для залучення нових. Слід підтримувати тісний зв'язок з колективом, бути відкритим до їхніх нестандартних запитів, убезпечити працівників від негативних наслідків активних бойових дій та війни загалом [1].

Вітчизняний бізнес показав свою здатність працювати в умовах війни, підтримуючи національну економіку й забезпечуючи потреби фронту. Важливим для наповнення бюджету, збереження платоспроможності населення України та підтримання соціальних стандартів є налагодження роботи національного бізнесу у цих критично складних умовах. Саме тому парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни [2]. Нові правила – зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил; підтримка агробізнесу та сфери харчової промисловості; лібералізація; релокація, доступне кредитування, – дозволять вітчизняному бізнесу продовжувати нормально функціонувати під час воєнного стану [3]. Зокрема, пріоритетними з них є – відсутність фінансової чи адміністративної відповідальності у разі неможливості своєчасно сплатити податки і збори суб'єктом господарювання; відсутність ввізного мита на соціально значущі продукти харчування, лікарські засоби чи медичні вироби; не застосовується відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітних документів підприємцями; немає планових чи позапланових перевірок бізнесу; фізичні особи-підприємці 1-ої і 2-ої групи мають право не сплачувати єдиний податок до припинення чи скасування воєнного стану в країні; роботодавці мають змогу отримати 6500 грн. щомісячно за кожного працевлаштованого вимушеного переселенця; заборона експорту вівса, проса, гречки, цукру, солі, жита, ВРХ, м'яса та субпродуктів із ВРХ; безоплатний переїзд підприємств за сприяння місцевих органів влади та ін. [3].

Бізнес зараз потребує особливої уваги, а для його виживання першочергово треба адаптувати стратегію розвитку підприємства відповідно до зовнішнього контексту із врахуванням впливу на бізнес-процеси, зміни в ланцюгах постачання та клієнтського ряду. Необхідно оцінити можливості диверсифікації бізнесової справи, створення нових продуктів чи послуг, які є актуальними до споживання сьогодні. Важливо також побудувати партнерські відносини з суміжними галузями, щоб підвищити свою цінність для кінцевого споживача.

Розуміння того, що бізнес у надійних руках – є неоціненним у нашому непевному сьогодні. Основою кожного бізнесу є люди, і сьогодні як ніколи існує гостра потреба в тому, щоб на людей, які поруч, можна було покластися. Важливо мати команду, яка оперативно реагуватиме на нові завдання, пропонуватиме нестандартні цікаві вирішення викликів, забезпечуватиме тил, перебиратиме на себе рутину.

Отже, для підвищення рівня гнучкості бізнесу під час вимушених теперішніх змін керівництву слід приділити увагу ключовим аспектам [4]:

- 1) чітко й адекватно оцінити поточний стан справ і свої нові цілі в бізнесі – поррахувати фінанси, спрогнозувати песимістичний і реалістичний сценарії на кілька місяців вперед, зрозуміти, що зараз є головним, і відмовитися від другорядного;
- 2) визначити свою роль (нові умови вимагають кардинальних змін – нової цільової аудиторії, місії компанії, продукту чи послуги);
- 3) вести прозору комунікацію з стейкхолдерами – клієнтами, партнерами та командою. Це допоможе відмовитися від неактуальних домовленостей, зрозуміти свій підхід до продажу під час війни, а також дасть відчуття єднання усіх;
- 4) бути відкритим для нових адаптивних форматів роботи бізнесу, при цьому розширяти собі горизонти, пробувати різне, нове, актуальне.

Перелік використаних джерел:

1. Бути чи не бути : як зберегти бізнес в умовах турбулентності. European Business Association, 2022. URL: <https://eba.com.ua/bud-gnuchkym-abo-pomry-golovne-pravylo-dlya-ukrayinskogo-biznesu/>
2. Васюта В.Б., Даніленко А.В. Українське підприємництво в умовах воєнного часу. *Сталий розвиток : виклики та загрози в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (Полтава, 09.06.2022). Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 263.

3. Тил працює – Україна воює : яка підтримка бізнесу діє в умовах воєнного стану? Дебет-Кредит, 2022. URL: <https://news.dtk.ua/society/economics/75776-til-pracujuje-ukrayina-vojuje-yaka-pidtrimka-biznesu-dije-v-umovax-vojenного-stanu>

4. Гнутися, але не зламатися : про гнучкість людей та бізнесу під час війни. 2022. URL: <https://happymonday.ua/pro-gnuchkist-lyudej-ta-biznesu-pid-chas-vijny>

ДЛЯ ПОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції
«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПОЗИЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У
ГЛОБАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ЛОКАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»**
(Тернопіль, 05 листопада 2022 р.)

***Proceedings of the 9th International Scientific-Practical Conference
“FORMATION OF THE MECHANISM OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS
COMPETITIVE POSITIONS STRENGTHENING IN
GLOBAL, REGIONAL AND LOCAL DIMENSIONS”***
(Ternopil, November 05, 2022)

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»: зб. тез доповідей, 05 листопада 2022 р. / за заг. ред. О.В. Панухник. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2022. 189 с.

ISBN 978-617-7875-46-7

Координати оргкомітету:
кафедра економіки та фінансів ТНТУ
вул. Білогірська, 50, каб. 204,
м. Тернопіль, Україна, 46000
ел. адреса: kafedra.ef@gmail.com
Редагування, оформлення, верстка Маркович І.Б.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори

Підписано до друку 21.11.2022. Формат 60×90, 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Умовно-друк. арк. 13,1. Наклад – 100 прим.
Замовлення № 21112022

*****

Друк ФОП Паляниця В. А.
Свідоцтво ДК №4870 від 20.03.2015 р.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф.38.
тел. (0352) 528-777.